د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیه

دولسم ټولګی

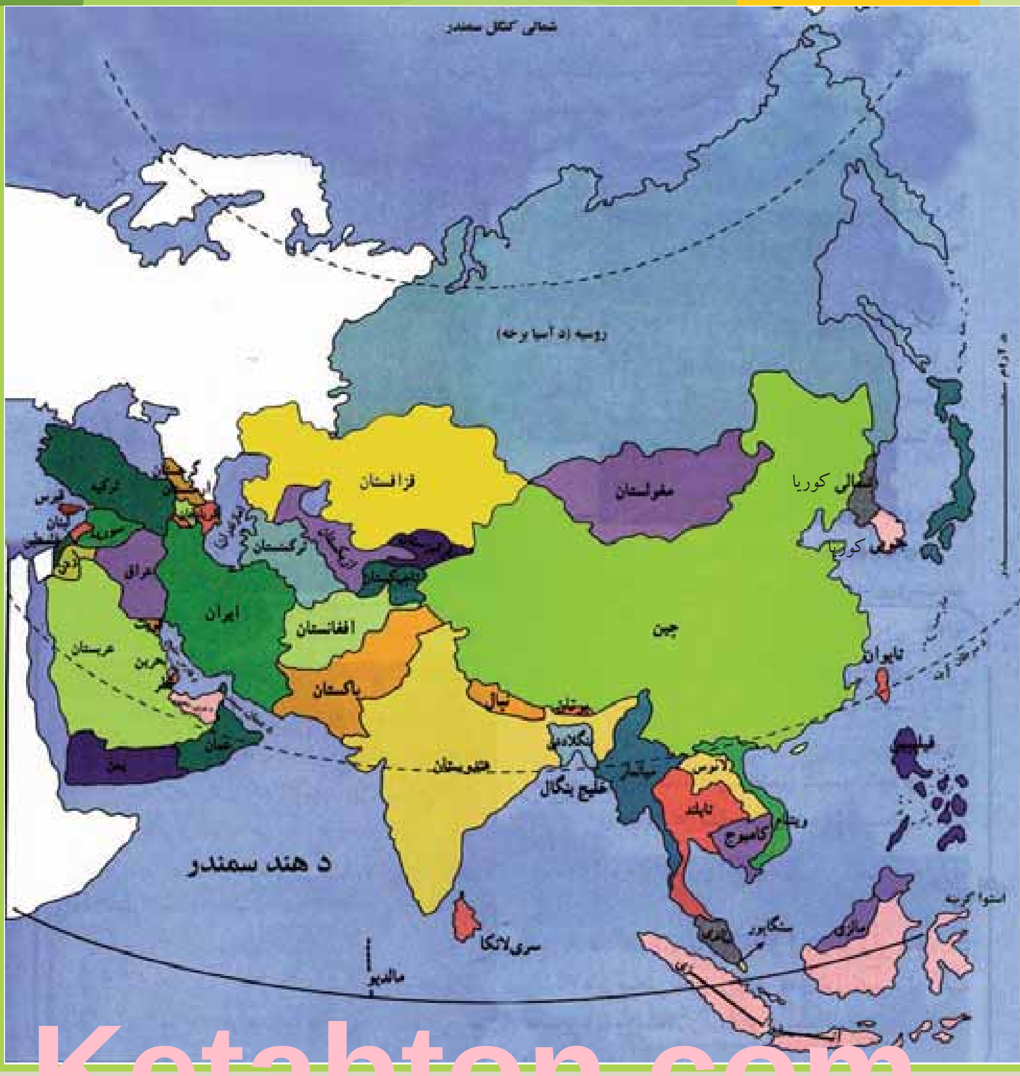

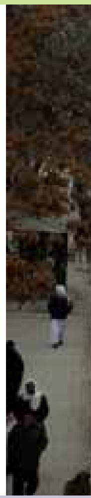

...رخونه یې په کلکه

۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو
د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیه

دولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکوالان:

د سرمؤلف مرستيال محمد رفيق (مومند)

سرمؤلف نجيب اله امين افغان

محمد رازق(بهير)

علمي او مسلکي ايډيټ:

پوهاند غلام جيلاني(عارض)

عزت الله (سالمي وردگ)

د ژبې ايډيټ:

اقامحمد(گرندي)

ديني، سياسي او کلتوري کميته:

- ډاکټر عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئيس.
- مولوي عبدالصبور(عربي)
- حبيب الله راحل د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کميته:

دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين

دکتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول

د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوى رئيس

طرح او ډيزاين:

حميدالله غفاري او مير محمد سهيل انصاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام
گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کيږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځيدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تآليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملگرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليکونه | مخونه

لومړی څپرکی
سرحدات او اداري تشکيلات

لومړی لوست ۱-۱ د افغانستان څلور خواوی او موقعيت ۱
دويم لوست ۱-۲ شمالي سرحدونه ۵
دريم لوست ۱-۳ شمال ختيځ سرحدونه ۹
څلورم لوست ۱-۴ ختيځ او جنوبي سرحدونه ۱۳
پنځم لوست ۱-۵ لويديځ سرحدونه ۱۷
شپږم لوست ۱-۶ اداري تشکيلات ۲۱

دويم څپرکی

اووم لوست ۲-۱ د هېواد په پرمختيا کې دنفوسو اهميت ۲۵
اتم لوست ۲-۲ احصايه او د نفوسو جغرافيايي ويش ۲۷
نهم لوست ۲-۳ د نفوسو وده او منحنی عمر ۲۹
لسم لوست ۲-۴ د نفوسو کيفيت او په هېواد کې قومي ترکيب ۳۳
يوولسم لوست ۲-۵ داخلي او خارجي مهاجرتونه او نفوسو ځاي پر ځاي کول ۳۷

دريم څپرکی

دولسم لوست ۳-۱ دين ۴۱
ديارلسم لوست ۳-۲ ژبه ۴۵

څلورم څپرکی

څوارلسم لوست ۴-۱ دمواصلاتو اهميت ۴۹
پنځلسم لوست - ځمکنی حمل او نقل ۵۳
شپاړسم لوست - الف- څوډوله ترانسپورتي وسايل پيژنئ ۵۷
اوولسم لوست - ب–د افغانستان د لويو لارو په هکله څه پو هېږئ؟ ۶۱
اتلسم لوست ۴-۳ د هوايي ترانسپورت په هکله څه پوهيږئ؟ ۶۷
نو لسم لوست د هېواد هوايي شرکتونه او ډگرونه ۶۹
شلم لوست ۴-۴ الف -داړيکي اهميت ۷۳
يوويشتم لوست- ب – پست په افغانستان کې ۷۷
دوه ويشتم لوست- تيليفون او مبايل ۸۱
درويشتم لوست- انترنيټ ، ايميل او فکس ۸۵

پنځم څپرکی - نفوس او نژاد

څلورويشتم لوست ۵-۱دنفوسو ويش او گڼوالی ۸۹
پنځه ويشم لوست ۵-۲ په نړۍ کې د نفوسو زياتوالي او لږوالي ستونزې ۹۵
شپږويشتم لوست – د نړۍ په ځينو هېوادونو کې د فعالو اقتصادي نفوسو د لږوالي ستونزې ۱۰۱
اووه ويشتم لوست ۵-۳ مهاجرتونه او دهغو لاملونه ۱۰۵
اته ويشتم لوست -نړيوال مهاجرتونه او دهغو پايلې ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیکونه .... مخونه

نهه ویشتم لوست ٥-٤ - الف نژادونه ۱۱۳
دېرشم لوست ب - د نژادونو جغرافیایي ویش ۱۱۷

شپږم څپرکی

یو دېرشم لوست ٦-١ دنړۍ دمهمو دینونو په هکله څه پو هېږئ ؟ ۱۲۳
دوه دېرشم لوست الف _ داسلام سپیڅلې دین ۱۲۵
درې دېرشم لوست ب _ دمسیحیت ددین په هکله څه پوهېږئ؟ ۱۲۹
څلودېرشم لوست ج _ تائوییزم او شنتوییزم د آینونو په هکله څه پوهېږئ؟ ۱۳۳
پنځه دېرشم لوست د _ بودایي او هندوییزم آینونو په هکله څه پوهېږئ ؟ ۱۳۵
شپږم دېرشم لوست ٦-٢ دنړۍ مهمې ژبې ۱۳۷
اوه دېرشم لوست الف -عربی ژبه ۱٤۳
اته دېرشم لوست ب - انگلیسي ژبه ۱٤۷
نه دېرشم لوست ج _ لاتیني ژبه (فرانسوي ، اسپانوي او پرتگالي) ۱۵۱
څلویښتم لوست د _ جرمني ژبه ۱۵۵
یو څلویښتم لوست هـ د چینایي ، جاپاني او اندونزیایي ژبو په هکله کې څه پوهېږئ؟ ۱۵۹
دوه څلویښتم لوست و _ بالتیک ، لیتواني او سلاوي ژبې ۱٦۱
درې څلویښتم لوست ز_ هندي او اردو ژبې ۱٦۳

اووم څپرکی

څلور څلویښتم لوست ٧-١ -اړیکی او نړیواله کېدنه یي ۱٦۵
پنځه څلویښتم لوست: د اړیکو غوره وسیلو ډولونه ۱٦۷
شپږ څلویښتم لوست الف- پُست Post په نړۍ کې ۱٦۹
اووه څلویښتم لوست ب - په نړۍ کې تیلیفون او موبایل ۱۷۱
اته څلویښتم لوست ج -فکس په نړۍ کې ۱۷۳
نهه څلویښتم لوست د - انټرنیټ او ایمیل ۱۷۵
پنځوسم لوست ٧-٢- د سپوږمکیو شبکه ۱۷۹

اتم څپرکی

د ژوندانه د چاپیریال نړیوالې ستونزې
یو پنځوسم لوست ٨-١- دسون موادو لوگي او غازونه ۱۸۳
دوه پنځوسم لوست الف – وړلو- راوړلو(حمل او نقل) وسیلې ۱۸۷
درې پنځوسم لوست ب – د ژوند په چاپیریال باندې د کارخانو اُغېزې ۱۸۹
څلور پنځوسم لوست ٨-٢ – دصنعتي موادو پاتې شونې ۱۹۳
پنځه پنځوسم لوست ٨-٣- د اوزون د طبقې د نړۍ کېدلو خطرونه ۱۹۷
شپږپنځوسم لوست د اوزون دطبقې زیانمن کېدل ۲۰۱
اووه پنځوسم لوست ٨-٤ د ځنگلونو پرېکول ۲۰۵
اصطلاحات ۲۰۹

لومړۍ څپرکی
سرحدونه او اداري تشکیلات

۱-۱ځلورخواوې او موقعیت:

د افغانستان د موقعیت او څلور خواوو په هکله څه پوهیږی؟

د آسیا د لویې وچې دولس هیوادونه د افغانستان په ګډون په وچې پورې تړلي دي. افغانستان د طبیعي ځرګندو ځانګړتیاوو له مخې د آسیا په جنوب کې یو غرنی هیواد دی. افغانستان د پنځه زره کلن تاریخ په درلودلو سره د آسیا لرغونی هیواد ګڼل کیږي. افغانستان په شمالي نیمه کره کې د شمالي عرض البلدونود ۲۹ درجو، ۲۲ دقیقو او ۵۳ ثانیو او ۳۸ درجو، ۲۹ دقیقو او ۲۸ ثانیو او ختیځه نیمه کره کې د ختیځ طول البلدونو ۶۰ درجو، ۲۸ دقیقو او ٤۱ ثانیو او ۷٤ درجو، ٥۱ دقیقو او ٤۷ ثانیو ترمنځ موقعیت لري. د افغانستان مساحت ۰۰۰، ۶۵۲کیلومتره مربع دی د مساحت له مخې د هریوه اروپایي هیواد څخه لوی دی. افغانستان د مساحت له مخې په آسیاکې دولسم هیواد دی[1]. د افغانستان نفوس په ۱۳۸۹ المریز کال کې ۲۶ میلیونه تنه اټکل شوي دي. د افغانستان اعظمي اوږد والی له ختیځې نقطې یعنې د یولي له دري څخه ترلویدیځې نقطې یعنې ذوالفقار پورې ۱۲۰۰ کیلومتره او سوریې په شمال کې له خماب څخه په جنوب کې د چګایي تر غرونو پورې ۹۱۲ کیلومتره دی. په مستقیم ډول د هند سمندرته د افغانستان نږدې فاصله د هلمند د ولایت دکشتګان

۱- روسیه،چین، هند، سعودي عربستان، ایران، منګولیا، قزاقستان، اندونیزیا، پاکستان ،ترکیه، میانمار او افغانستان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

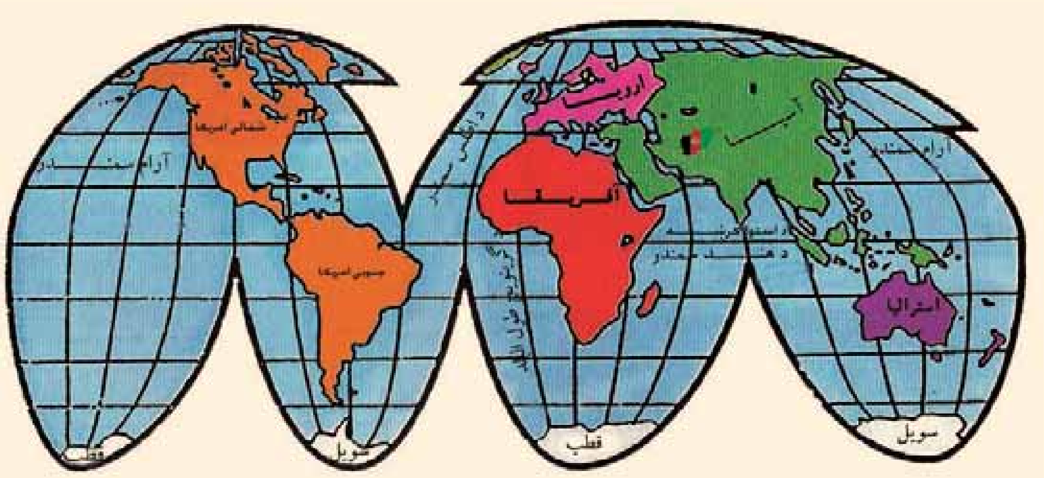

د افغانستان موقعیت په نړۍ کې

غر د مزاري د کوتل له جنوب لویدیځ ځخه د عرب د سمندرگي تر ډېر نږدې ساحل پورې تقریباً ۳۹۰ کیلومتره ده. د افغانستان لرغونی هېواد په شمال کې د منځنۍ آسیا د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان له هېوادونو، په لویدیځ کې د ایران له اسلامي جمهوریت او په ختیځ اوجنوب کې د پاکستان له اسلامي جمهوریت سره گډه پوله لري.

د افغانستان ختیځ او جنوبي سرحدونه د ډیورنډ د تپل شوې کرښې په واسطه، چې د پښتنو قبایلوله زړه ځخه تیریږي، په نښه شوي دي. نوله همدې امله د افغانستان خلکو هغه په رسمیت نده پیژندلې(۱) افغانستان په شمال ختیځ کې تقریباً د ۹۲ کیلومترو په واټن د چین د جمهوریت د سنکیانگ د ولایت سره گډه پوله لري.

۱- د افغانستان او برتانوي هند ترمنځ طبیعي سرحد دسند سیند او د بلوچستان جنوبي سواحل وو، خو د انگلیسانو دسیسو او د گندمک او ډیورنډ د معاهدې په تپلو د افغانستان له خاورې ځخه یوه برخه بېله شوه او د افغانستان سرحد دپامیر او واخان ځخه تر بلوچستان پورې وټاکل شو. چې د هغې له مخې د چمن، پښین، وزیرستان، کرمې، پاړه چنار، افریدو، باجوړ، سوات او چترال سمې د افغانستان له خاورې ځخه بېلې شوې او د هغه وقت د برتانوي هند په دولت پورې وتړل شوې . د پاکستان له منځته راتلو وروسته په پاکستان پورې وتړل شوې، چې د افغانانو لپاره د منلو وړ نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپامیرپه برخه کې افغانستان څه نا څه تر ۲۴ کیلومترو پورې سور لرې چې تاجکستان د پاکستان له کشمیر څخه جلا کوي. افغانستان دجغرافیایي موقعیت له مخی د منځنی آسیا په لاره کې پروت دی،د دې سیمې موقعیت د سیاست او اقتصاد له پلوه ډیر مهم دی، ځکه چې افغانستان، ایران، هند، پاکستان د دریو حوزو او د منځنی آسیا هېوادونه سره یوځای کوي. د منځنی آسیا هېوادونه هم آزاد سمندر ته لاره نه لري، نو له همدې امله یې سوداګري د آسیا لویې وچې له سویلی هېوادونو سره د افغانستان له لارې کېږي همدغې موضوع د افغانستان موقعیت ته زیات ارزښت ورېخښلی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو و ویشل شي، هره ډله دې د لاندې موضوعاتو په باره کې یوله بل سره بحث وکړي له هرې ډلې څخه یوتن به خپله موضوع په ټولګي کې تشریح کړي.

- افغانستان د ځمکې د کرې په کومه برخه کې پروت دی. د طول البلد او عرض البلد له مخې معلومات وړاندې کړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ اعظمي اوږد والی او سور یې د سیمو له مخې په نقشه کې وښیئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ. له آزاد اوبو سره د افغانستان ډیر نژدې واټن، د سیمو له نومونو اوفاصلې سره، بیان کړئ.
- د افغانستان څلور خواوې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱ - افغانستان څه ډول طبیعي ځانګړتیاوې لري؟

۲ - د پنځو داسې هېوادونو نومونه واخلئ چې له افغانستان څخه ډېر مساحت لري.

۳ -زموږ هېواد له سمندر څخه څومره واټن لري؟

۴ - یوازې د افغانستان د شا وخوا د طول البلدونو او عرض البلدونو درجې ووایئ.

۵ - د افغانستان مساحت څومره دی؟

۶ - د افغانستان خلکو ولې د ډیورنډ کرښه په رسمیت نه ده پېژندلې.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د بولي دره، ذوالفقار دره، پامیر، خماب او د افغانستان ګاونډیان د نقشې پرمخ وټاکئ.

دويم لوست:

۱-۲ شمالي سرحدونه

الف: د امیر شیر علی خان سرحدي کرښه.

(۳) شکل د افغانستان شمالي سرحدونه

د افغانستان کوم سرحد د پنج او آموسیند په واسطه ټاکل شوی دی؟

په ۱۹ پېړۍ کې د انګلیسانو او تزاري روسیې د پرمختګ د سیاست له مخې ددې خاورې زیاته او مهمه برخه د افغانستان له بدن څخه جلاشوه. پخوابه د افغانستان شمالي سرحد ونه د افغانستان د محلي حکومتونو او د مرکزي آسیا د هېوادونو له خانانو او یا د افغانستان د مرکزي حکومتونو او د ماوراء لنهر د امیرانو ترمنځ ټاکل کېدل. خوکله چې د ۱۹ پېړۍ په جریان کې تزاري روسیې په پرمختګ او په مرکزي آسیا کې په فتوحاتو پیل وکړ انګلیسانو ددې لپاره چې خپلې استعماري ګټې د هند په شمال کې وساتي، د روسانو له نیت څخه په ویره کې شول او ویې غوښتل، چې زر تر زره د روسانو دیرغل په وړاندې خنډونه رامنځته کړي. په لومړي پړاو کې یې امیر شیر علي خان وهڅاوه چې خپل سرحدونه له تزاري روسیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر شیر علي خان

سـره وټاکي، نو له همدې امله د دواړو دولتونو ترمنځ خبرې پیــل شــوې. د انګلیسانو د بهرنیو چارو وزیــر لارډ ګرینویل Lord Granville او د روســیې د بهرنیوچارو وزیر پرنس ګورچکوف Prince Gorchakov د افغانســتان او تزاري روســیې د ســرحدونو د تثبیت لپاره وټاکل شــول په پای کې په ۱۸۷۳ میلادي کال چې د ۱۲۵۱ لمریز کال ســره سم د افغانستان شمالي سرحدونه له زرقول څخه تر خماب پورې چې د پنج او آمو سیندونو مســیردی د امیر شــیرعلي خان د سرحدي کرښې په نوم تثبیت شــول. د امیر شیرعلي خان کرښه ۱۲۰۰ کیلومتره اوږد والی لري.

د هغــه تــرون لــه مخــې چــې د ۱۳۲۵ لمریــز کال د غبرګولي د میاشــتې په ۲۲ مــه نیټه چې د ۱۹٤٦ میلادي کال د جون له میاشتې سره سمون خوري، د خپل وقت د شوروی د بهرنیو چارو وزیر مولو توف او په مســکوکې د افغانســتان ســفیر په واسطه لاسلیک شــو، پریکړه وشوه چې د آموسیندمنځنۍکرښــه دســرحد په توګه وپیژندل شــي او د درقد ټاپو چې تقریباً ۴۲۲ کیلومتره مربع مســاحت لري او د تخار ولایت په شــمال کې پرته ده د افغانستان د خاورې برخه وګڼل شي. په۱۳۴۲ لمریز کال کې چې له ۱۹۴۶ میلادي کال سره سمون خوري د پنج او آمو سیندونو له اوبو څخه د ګډې ګټې اخیستنې تړون لاسلیک شو.

ب- دریجوي سرحدي کرښه:

کله چې امیر عبدالرحمن خان واک ته ورسیده، ویې پتیله چې پاتې شمالي سرحدونه د ځمکې پرمخ تثبیت کړي. نو له همدې امله د تزاري روسیې او برتانیې ترمنځ د دویم ځل لپاره خبرې پیل شوې پریکړه وشوه چې د دریو هېوادونو افغانستان، برتانیې او روسیې پلاوي دې د ۱۸۸۴ میلادي کال په نومبر کې سرخس ته حاضر شي. د روسیې هئیت په خپل وخت ټاکلي ځای ته حاضرنه شو.، او برعکس د روسیې عسکرو په منځنۍآسیاکې خپلو یرغلونو ته دوام ورکړ، ترڅوچې پنجده ته نیژدې شول او د خاتون له پل څخه یې چې د هریرود د سیند له پاسه دی د نظامي پایګاه په توګه کار اخیست. د افغاني پوځیانو شمیرچې دوه زرو تنوته رسیده، د پنجده د ساتنې له پاره هلته اوسیدل افغاني پوځیانو د جنرال غوث الدین خان په مشرۍ د روسیې له

امیر عبدالرحمن خان

قوې سره چې د علي خانوف تر مشرۍ لاندې وه، نبنته وشوه افغاني پوځیانو چې شمیرېې لږ او په محاربوي تجهیزاتو هم سمبال نه وو، له پنجده څخه یې دفاع ونه شوه کولای. پنجده او آق تپه په ۱۸۸۵ میلادي کال چې له ۱۲۴۳ لمریز کال سره سمون خوري، تزاري روسانو اشغال کړه، له دې واقعې وروسته د ملکې وکتوریا د انګلستان د هغه وخت د ملکې له تهدید څخه ډک تلګرام دویم الکساندر روسې تزارته ددې سبب شو چې روسي عسکرو له زیات پرمختګ څخه صرفنظر وکړ. یوځل بیا سرحدي مذاکرې د تزاري روسیې او انګلستان د استازو ترمنځ په لندن کې پیل شوې چې د افغانستان شمال لویدیځ سرحدونه د تزاري روسیې سره وټاکل شي ببلابېلو هیئاتونو په مذاکرو پیل وکړ، چې په ۱۸۸۷ میلادي کال چې له ۱۲۶۵ لمریز کال سره سمون خوري شپږ فقره ییز پروتوکول یې لاسلیک کړ او شمال لویدیځ سرحد چې د ریجوي د کرښې Riage Way په نوم یادیږي د نقشې پرمخ تثبیت کړ دغه سرحدي کرښه وروسته د چارلس پت charles pate د انګریزانو د استازي او کپتان کامروف capitan kamerove د تزاري روسیې داستازي پواسطه د څلورو کلونو په موده کې د ۵۴۰ کیلومتره په اوږد والي د ذوالفقار له درې څخه ترخماب پورې په یوې قوسي کرښې تثبیت شوه چې د ۳۰ کیلومترو په اوږد والي د مرغاب دسیند او نور یې د پیلرونو پواسطه په نښه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشل کېږي. هره ډله له لاندنیو موضوعګانو څخه په یوه موضوع په خپلو منځوکې بحث کوي. له هرې ډلې څخه یو نفر خپله موضوع د ټولګي په مخ کې بیانوي.

- د افغانستان نقشه رسم کړئ او د امیر شیرعلي خان سرحدي کرښه په کې په نښه کړئ او دهغې په باب معلومات ورکړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ، دریجوي سرحدي کرښه په کې وښیی او دهغې په باب معلومات ورکړئ.

پوښتنې:

۱- د افغانستان شمالي سرحدونه څرنګه وټاکل شول؟
۲- ولې انګلیسان د تزاري روسیې له نیت او فتوحاتو څخه چې په مرکزي آسیا کې یې سرته رسول، په ویره کې و.
۳- په اوسني وخت کې کوم هېوادونه کولای شي د پنج او آموله سیندونو څخه په ګډه ګټه واخلي.
۴- روسانو پنجده په څه ډول اشغال کړه؟
۵- ولې روسانو په افغانستان کې زیات پرمختګ ته دوام ورنه کړ؟
۶- د ریجوې سرحدي کرښه له کومې سیمې څخه ترکومې سیمې پورې اوږده شوې ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې د زرقول (ویکتوریا) جهیل، خماب، ذوالفقار، د امیر شیرعلی خان او ریجوي سرحدي کرښې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وښیئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳شمال ختیځ سرحدونه

د افغانستان نقشه، (د شمال ختیځ او پامیر سرحدونه)

د افغانستان په شمال ختیځ کې دوه سرحدي کرښې شته. د پامیر سرحدي کرښه د افغانستان او تاجکستان ترمنځ او شمال ختیځ سرحد د افغانستان او د چین د ولسي جمهوریت ترمنځ په نښه شویدی. د پامیر او واخان لوړه سطحه چې د سمندر له سطې څخه ۶۰۰۰ متره لوړوالی لري د آمو او د سند سیند ترمنځ بیلېدونکې ساحه ده. دغه دواړه سیندونه د همدې سیمې له دایمي کنګلونو څخه سرچینه اخلي. له همدې امله د پامیر لوړه سطحه د نړۍ د بام په نوم شهرت لري. دغه کم سوره افغاني ساحه چې د هغې وخت د تزاري روسیې، چین او برتانوي هند ترمنځه پرته وه. په دې ساحه کې د سرحدونو تثبیت له ډېرې مودې څخه د بحث لاندې وو. د ۱۸۷۳- ۱۸۸۷

میلادي کلونو ترمنځه، کله چې د افغانستان شمالي سرحدونه تثبیتیدل، د شمال ختیځو سرحدونو په هکله هم خبرې وشوې خو څرنګه چې د آمو د سیند سرچینه په څرګنده توګه معلومه نه وه، نو په دې برخه کې څه ستونزې وې ځکه چې ځینوفکر کاوه چې د آمو سیند د زرقول له جهیل څخه سرچینه اخیستې ده او ځینو ویل چې د آمو سرچینه د اقسو اوبه دي چې د چقمقتین، له جهیل څخه یې سرچینه اخیستې ده. نوله همدې امله پدې برخه کې د افغانستان د سرحد ټاکنه او رسمول ضروري وه.

د امیرعبدالرحمن خان د دورې په وروستیو کلونوکې په ۱۸۹۵ میلادي کال کې چې د ۱۲۷۲ لمریز کال سره سمون خوري د دریو هېوادنو استازي چې له افغانستان څخه غلام محی الدین خان دهغه وقت د قطغن او بدخشان د ولایت حکمران، مجرجرلو Major Gerlow د انګلیسانو د هئیات مشر او فیفرو شوایکوسکي Fifroshuikoisky د تزاري روسیې د هئیات مشر وو د کوچني او لوی پا میر په سیمه کې یې په مذاکرې پیل وکړ. دغه مذاکرې نه میاشتې اوږدې شوې. په پای کې د پامیر سرحد په ختیځ کې دچین ترسرحده پورې د افغانستان او تزاري روسیې ترمنځ وټاکل شو د انګلیسانو ځینې سیاستمداران د خپلو لاندې شویو ساحو او د تزاري روسیې ترمنځ د یوې حایلې ساحې سره مینه درلوده. د پامیر او واخان په ساحه کې د انګلیس او روسیې امپراطورۍ یوله بل سره نښتې، نو ددې لپاره چې د هغوی ترمنځ یوه حایله (بیطرفه) ساحه راشي، نو واخان یې بې پوښتنې افغانستان ته ورکړه.

د پامیر سرحدي کرښه د زرقول د جهیل له ختیځ څخه په ختیځ کې دیو لې تر درې پورې اوږدوالی لري. د روسیې دولت د ۱۹۸۶ میلادي کال د مارچ په میاشت کې دغه کرښه ومنله پدې ډول واخان افغانستان ته د یو نړیوال تړون له مخې ورکړل شو. د همدې کال په اکتوبر کې امیرعبدالرحمن خان درواز ونیو روسانو روشان او شغنان د آمو هغه خواکې چې د افغاني قوې له خوا خالي شوی وو دبخارا امیرته وسپارل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۴۹ میلادي کال کې د چین دولسي جمهوریت له تاسیس څخه وروسته سرحدې مذاکرې یوځل بیا د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ په دوره کې د افغانستان د دولت او دچین د ولسي جمهوریت ترمنځه پیل شوی. په ۱۳۳۶ لمریز کال کې چې له ۱۹۵۷ میلادي کال سره سمون خوري، موافقه وشوه چې د دواړو هېوادونو ترمنځه دې سرحدونه وټاکل شي او دځمکې پرمخ دې تثبیت شي. نوله همدې امله شمال ختیځ سرحد چې دیولي له درې څخه دیوقوس په بڼه د کلیک تر غاښې پورې چې د واخجیر غاښې په جنوب ختیځ کې پروت دی د افغاني پامیر او د چین د سنکیانګ د ولایت ترمنځ د ۹۲ کیلومترو په اوږد والي د ۱۳۴۳ لمریز کال د زمري په میاشت کې په فني ډول د پیلرونو په نصبولو علامه ګذاري او تثبیت شو.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو وویشئ. هره ډله دې په خپلو منځوکې په لاندې موضوعاتو بحث وکړي. یوتن دډلې په استازیتوب خپله موضوع خپلو ټولګیوالوته تشریح کړي.

- د پامیر د لوړې سطحې او دهغې د مخکنیو او اوسنیو حدودو په باره کې بحث وکړئ.
- د پامیر سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟
- د یوې حایل ساحې هدف څه و؟
- د پامیرد ساحې نقشه رسم کړئ او شمال ختیځه سرحدي کرښه ورباندې رسمه کړئ او دهغې په باره کې معلومات وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- په ۱۹ پیړۍ کې د پامیر او واخان دسیمې حدود بیان کړئ.

۲- د پامیر او واخان د سیمې اوسنی حدود شرحه کړئ.

۳- د پامیر سرحدي کرښه د کومو هېوادونو ترمنځ پرته ده؟

۴- د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي؟

۵- له کومو هېوادونو څخه کوموکسانو د پامیر د سرحدي کرښې دټاکلو په پریکړه کې برخه درلوده؟

۶- شمال ختیځ سرحد د کومو هېوادونو ترمنځ پروت دی او څومره اوږدوالی لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان د پامیر او واخان د سیمې نقشه رسم کړئ د ویکتوریا او چقمقتین جهیلونه، د یولي دره، د کلیک او واخجیرغاښي، د پامیر او شمال ختیځ سرحدونه په کې وښیی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۴ ختیځ او جنوبي سرحدونه

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه د محمد زيانو د واکمنۍ تر لومړي وخت پورې افغانستان په ختیځ او جنوب کې ترکشمیر، لاهور، پنجاب، پیښور، د اسماعیل خان دیرې غازي خان دیرې، شکارپور، سند، ملتان او په پای کې عرب سمندر گي پورې پراخوالی درلوده.خو د سدوزیي او محمد زیي ورونو ترمنځ خپلمنځي نفاق او د سدوزیانو او محمد زیانو د کورنیو ترمنځ سیالیو کې ځینې نوموړي سیمې د وخت په تیریدو سره د انگلیسانو لاس ته ورغلې او د انگلیسانو د لاس لاندې سیمو او زموږ د هېواد ترمنځ سیمه کې سرحد نه و.

انگلیسانو زیاته قوه په ۱۸۹۳ میلادي کال کې د افغانستان په لوري راولیږله او امیر عبدالرحمن خانه ته یې یاد داشت واستاوه چې د جنرال رابرت سیاسي هئیات له یوې عسکري فرقې سره په جلال آباد کې ومني. امیر عبدالرحمن خان په قهرشو او خپلو سلو زرو عسکروته یې دتیارسی امر ورکړ او دجهاد د اعلانولو اراده یې وکړه. خوکله چې انگلیسانو دغه مقاومت ولید د خپلوپرېکړو څخه تیر شول او پدې قانع شول چې، خپل پنځلس کسیز سیاسي هئیات دمارتیمر ډیورنډ په مشرۍ کابل ته واستوي.

ډیورنډ کابل ته راغی او د ډیورنډ تړون چې مواد یې مخکې د انګلیسانو له خوا ترتیب شوي وو امیر عبدالرحمن خان ته وړاندې کړل. له ډېرو خبرو وروسته یې هغه په امیر عبدالرحمن خان د چهلستون په ماڼۍ کې لاسلیک کړ د ۱۸۹۳ میلادي کال د نومبر ۱۲ نېټه چې د ۱۳۱۱ قمري کال د جمادی الاول ددویمې نیټې سره سمون لري. امیر عبدالرحمن خان د خپلو دولتي اراکینوله مشورې پرته تړون لاسلیک کړ او یو لوی تاریخي مسؤلیت یې په غاړه واخیست. ددې تړون په پای کې د ډیورنډ سرحدي کرښه د کلیک له کوتل څخه د واخجیر کوتل، واخان او چترال په جنوب ختیځ کې د بلوچستان او ملک سیاه ترغره پورې د هېواد په جنوب لودیځه زاویه کې د ۱۹۲۰ کیلومترو په اوږدوالي وټاکل شوه. چمن، پښین، وزیرستان،کرم، پاړه چنار، افریدي، باجوړ، سوات او چترال د افغانستان له خاورې څخه جلاشول او د هغه وخت برتانوي هندپورې وتړل شول د برتانوی هند د هئیات د رئیس له خوا پریکړه وشوه، چې د هغې له مخې د روشان او شغنان سیمې د پنج د اوبو په شمال کې او د آمو دسیند پاسنۍ برخه چې د ګورچکوف او ګرینویل د ۱۸۷۳ میلادي د پریکړو له مخې د افغانستان په واک کې وې، بیرته دې تزاري روسیې ته وسپارل شي او دهغې په مقابل کې د ې واخان او أسمار د افغانستان د خاورې برخه شي. د ډیورنډ پریکړه چې د کاغذپرمخ لیکل شوې وه د ځمکې پر مخ نه وه ټاکل شوې، د ستونزو او اختلافونو باعث شوه دغه پریکړه د افغانستان د خلکو لپاره د منلو وړنه وه ځکه چې له یوې خوا دغه پریکړه د ځمکې پرمخ په عملي توګه د تطبیق وړ نه وه او غوښتل یې چې یوبل هیئات دغه تړون له سره د بحث او څیړنې لاندې ونیسي.

خو متاسفانه د وروستیو هیئاتونو مشاهدات او نظریات هم یوطرفه او غیر عادلانه وو. کله چې د افغانستان حکومت د موضوع په حقیقت پوه شو او له بلې خوا د ډیورنډ د سرحدي کرښې ددې سیمې قومونه او قبیلې چې له موږ سره ګډدین، ژبه، کلتور، ثقافت، رسم او رواجونه او نور بشري مشترکات لري، په دوه برخو ووېشل او حاکمې ستراتیژیکې نقطې هم د برتانوي هند په برخه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډيورنډ د تړون له لاسليک څخه وروسته په ټولو قبايلي سيمو په تيره بيا د وزيرو او مسودو په قبيلوکې يو په بل پسې مسلسل شورشونه پيل شول. هغوی له امير عبدالرحمن خان څخه غوښتل چې له انګليسانو څخه يې وژغوري او په افغانستان پورې يې وتړي، خو امير په دې برخه کې کوم اقدام ونکړ.

انګليسانو په زور او ظلم، نه يوازې قبايلو ته قناعت ورنکړی شو، بلکې زياتې ستونزې يې رامنځته کړې انګليسانو له امير عبدالرحمن خان سره د ښو دوستانه اړيکو لپاره په کال کې ۱۲ لکه روپۍ اميرته ورکولې، د تړون له لاسليک څخه وروسته يې شپږلکه روپۍ نورې هم ورباندې زياتې کړې.

د افغانستان له خپلواکۍ (۱۹۱۹ ميلادي کال) څخه وروسته بيا هم د ډيورنډ د سرحد مسآله ناحله پاتې شوه په ۱۹۴۷ ميلادي کال کې د پاکستان د دولت په رامنځته کيدوسره، بياهم دغه موضوع د پاکستان له دولت سره ناحله او له پريکړې پرته پاتې شوه.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په ډلو وويشل شي هره ډله دې په پخپلو منځوکې له لاندنيو موضوعګانو څخه پريوې بحث وکړي د خپل بحث پايلې دې خپلو ټولګيوالوته په ټولګي کې وړاندې کړي.

- د احمد شاه بابا له دورې څخه د محمد زيانو د دورې تر پيل پورې د افغانستان د هغو سيمو نومونه واخلئ چې اوس د افغانستان له خاورې څخه جلا شوې دي.
- د ډيورنډ د سرحدي کرښې د ټاکلو جريان په څه ډول و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د افغانستان نقشه رسم کړئ او د ډیورنډ سرحدي کرښه، چترال، بلوچستان او د ملک سیاه غر په نقشه کې په نښه کړئ.

پوښتنې:

۱- د ډیورنډ سرحدي کرښه په کومه نیټه کې لاسلیک شوه؟
۲- د ډیورنډ تړون د چاله خوا لیکل شوی وه؟
۳- انګلیسانو د ډیورنډ تړون په څه ډول په امیر عبدالرحمن خان تحمیل کړ؟
۴- زموږ هېواد ددې تړون په لاسلیک کې کومه ښه غوره کړه؟
۵- ولې د افغانستان ولس د ډیورنډ د سرحدي کرښې پرېکړه نه مني؟
۶- د ډیورنډ کرښې د دواړو غاړو خلک څه فرهنګي ورته والی لري؟
۷- انګلیسانو ولې او څومره پیسې امیر عبدالرحمن خان ته ورکولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ، د امیر شیرعلي خان ؛ پامیر، شمال ختیځ او د ډیورنډ کرښې پکې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره ټولګي ته راوړئ.

۱-۵ لويديځ سرحدونه

د لويديځو سرحدونو په باره کې څه پوهېږئ؟

زموږ د هېواد په لويديځ کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت او ايران ترمنځه دوه سرحدي کرښې شته، چې د مکمهان او فخري سرحدي کرښو په نوم ياديږي چې هريو يې په تفصيل سره لولو.

الف: د مکمهان سرحدي کرښه:

د سيستان سيمه چې د هېواد په جنوب لويديځ کې پرته ده، د تاريخ په بيلابيلو دوروکې کله د افغانستان په لاس کې وه او کله به هم د ايران د اداري لاندې وه.

د احمد شاه بابا له واکمنې څخه(په ۱۷۴۷ ميلادي کال کې چې له ۱۱۲۵ هجری لمريز کال سره سمون لري) د ۱۹ پېړۍ ترنيمايي پورې سيستان د افغانستان د خاورې برخه وه.

- د امير شيرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې د سربندي د قبيلي مشر د علي خان په نوم له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې قبیلې سره د ایران د دولت تابعیت ومانه او ځان یې له خپلې قبیلې سره د ایران دولت ته تسلیم کړ. له هغې څخه وروسته سرحدي مشکلات د افغانستان او ایران په منځ کې را پورته شول، نو لازم وګڼل شول چې د افغانستان او ایران ترمنځ سرحد وټاکل شي.

د افغانستان او ایران حکومتونو د سرحدي مشکلاتو له مخې ونشو کړای چې کومې پریکړې ته ورسیږي.

نوله همدې امله یې دهند له وایسرا سره تماس ونیو او د افغانستان او ایران د سرحدي ستونزو د حل لپاره یې د حکمیت غوښتنه وکړه. د هند وایسرا فرید ریک ګولډسمت Sir Fridric goldsmith د سیستان د ناحیې لپاره د حکم په توګه و ټاکه، چې د افغانستان او ایران ترمنځ د منځګړي په توګه کار وکړي او موضوع فیصله کړي ګولډ سمیت د انګلیسي هئیات رئیس د افغاني او ایراني هیاتونو مشرانو سره دوه کاله د سیستان په سرحدونو کې په څېړنو بوخت شو او په ۱۸۷۳ میلادي کال کې یې چې له ۱۲۱۱لمریز هجری کال سره سمون لري داسې پریکړه وکړه:

د سیستان حوزه د هلمند د سیند په وروستی برخه کې په دوو برخو و ویشل شوه. هغه سیمې چې د نادعلي د سیند په لویدیځ کې پرتې دي د خاص سیستان او ختیځې سیمې یې د ماورای سیستان په نوم ونومولې. خاص سیستان په ایران او ماورای سیستان په افغانستان پورې و تړل شول.

په ۱۲۷۴ لمریز هجري کال کې د هلمند سیند له اصلي مسیر څخه چې د نادعلي سیند دی او د افغانستان او ایران تر منځ سرحد و، منحرف شو او د اوبو یوه زیاته اندازه له بلې لارې چې د پریان د سیند په نوم یادیږي او د نادعلي د سیند په لویدیځ کې پروت دی د هلمند هامون ته ورتو ئیږي.

څرنګه چې د ګولډسمت په وخت کې سرحدي کربنه د ځمکې پرمخ په نښه شوې نه وه، د هلمند د سیند د مسیر تغییر د دویم ځل لپاره د افغانستان او ایران د خلکو ترمنځ ستونزه رامنځته کړه.

ځکه چې د افغانستان حکومت د نادعلي او د هلمند د سیند مسیر اصلي لاره ګڼله او د ایران دولت د هلمند د سیند د مسیر تغییر پخپله ګټه په پام کې نیولی و.

بیاله انګلیسانو څخه مرسته و غوښتل شوه. د انګلستان حکومت مکمهان Macmahan له پنځلس زره انګلیسي او هندي افسرانو سره ددې کار لپاره موظف کړل د دریوارو هېوادونو افغانستان، ایران او انګلیسانو هیأتونه دڅیړنې په ټولو وسایلو سمبال وو. هغوی دوه کاله او درې میاشتې له ۱۹۰۲- ۱۹۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال پورې چې د ۱۲۸۰- ۱۲۸۲ هجري لمریز کلونو سره سمون لري (د امیر حبیب الله د حکومت دوره) څېړنه او مطالعه وکړه او سرحدي کرښه یې د ملک سیاه له غره څخه تر سیاه کوه پورې چې د مکمهان د کرښې په نوم یادیږي تثبیت کړه.

کله چې د افغانستان حکومت د هلمند او ارغنداب پرمختیایي پروژه د لاس لاندې ونیوله د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته د اوبو د کموالي په هکله ګیله وکړه.

په پای کې د امریکا متحده ایالتونو پدې برخه کې د منځګړیتوب هیله وکړه. د افغاني، ایراني او امریکایي استازو ترمنځ په واشنګټن کې خبرې پیل شوې. د امریکا متحده ایالتونو وړاندیز وکړ چې یوفني کمیسیون دې وټاکل شي چې نوموړې موضوع په سیمه کې وڅیړي او خپله پریکړه دې دواړو هېوادونوته واوروي.

فني متخصصین د امریکا د متحده ایالتونو، کاناډا اوچیلي له پوهنتونونو څخه و ټاکل شول هغوی د هلمند دوادي انکشافي پروژه ولیدله. دګولدسمت او مک مهان تاریخي اسناد یې وکتل او په پای کې یې داسې وویل: د هلمند دوادي پروژه د سیلابونو د کنترول او دکال په اوږدوکې د هلمند د سیند د جریان د تنظیم لپاره جوړه شوې ده او دسیند او به یې ندي کمې کړې، بلکې په ټول کال کې په یوه ټاکلي اندازه ساتي.

د ایران سهم باید دکال په اوږدوکې د اوبو د جریان د توپیرله مخې د هرې میاشتې لپاره وټاکل شي.

د افغانستان دولت په ۱۳۲۱ هجري لمریز کال کې د درې کسیز کمیسیون راپور ومانه او د ایران د هغه وخت شاهنشاهي دولت سره یې د خبرو د پیل لپاره خپل چمتووالي وښود.

ب: د فخري سرحدي کرښه:

له سیاه کوه څخه د ذوالفقار تر درې پورې چې زموږ د هېواد په شمال لویدیځ کې پرته ده. څوځلې د افغانستان او ایران ترمنځ سرحد وټاکل شوه، خو پدې برخه کې کومه غوڅه پریکړه ونشوه، ترڅو چې دواړو دولتونو په ۱۳۱۳ هجري لمریز کال کې د ترکیې له دولت څخه د منځګړیتوب غوښتنه وکړه د ترکیې دولت جنرال فخرالدین التایي د سرحدي اختلافونو د حل لپاره وټاکه. جنرال فخرالدین التایي له ډیرې څیړنې او مطالعې څخه وروسته خپله پریکړه دواړو د افغانستان او ایران هېوادونو ته واو روله.

په دې ترتیب سره د افغانستان لویدیځ سرحد چې د فخري د کرښې په نوم یادیږي د سیاه کوه له سیمې څخه د ذوالفقار تر درې پورې د شمال په استقامت تثبیت او وټاکل شو. د سیاه کوه څخه تر اسلام قلعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ او له اسلام قلعه څخه د ذوالفقار تر درې پورې د افغانستان او ایران ترمنځ د هریرو د سیند سرحدي کرښه جوړوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کیږي. هره ډله د لاندې موضوعاتو څخه په یوه موضوع پخپلو منځوکې بحث کوي او پایلې ټولګیوالوته وړاندې کوي.

- د سیستان د سیمې څرنګوالي په هکله معلومات.
- ولې د افغانستان او ایران دولتونو دسرحدي کرښو د ټاکلوپه هکله د هند له وایسرای څخه د مرستې غوښتنه وکړه او د ګولډ سمت د کار پایله څر نګه شوه؟
- د نادعلي د رود د اصلي مسیر انحراف څه ستونزې رامنځته کړې او موضوع په څه ډول حل شوه؟
- ولې د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته ګیله وکړه او پایله یې څه شوه؟
- د فخري سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟

پوښتنې:

۱- ولې د افغانستان او ایران ترمنځ د سیستان د سیمې په سر اختلاف راپورته شو؟

۲- د سیستان د حوزې په باره کې معلومات ورکړئ.

۳- د مک مهان سرحدي کرښه د کومو سیمو ترمنځ پرته ده؟

۴- د فخري سرحدي کرښه د (   ) او (   ) سیمو ترمنځ پرته ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د مکمهان او فخري کرښې پکې وښیئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست:

۱-۶ اداري تشکیلات

د افغانستان د لویو ولایتونو نومونه اخیستلای شئ؟

د امان الله خان په دوره کې افغانستان د اداري تشکیلاتو د واحدونو له مخې په پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ویشل شوی و. د افغانستان ولایتونه کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان او اعلی حکومتونه له مشرقي سمت، جنوبي سمت، میمنه او فراه څخه عبارت وو.

له ۱۳۴۳ لمریز کال څخه مخکې د ځینو ولایتونو ساحه دومره پراخه وې چې د هغو اداره د طبیعي خنډونو له مخې لکه غرونه، پراخې اوسوځوونکې دښتې تنګې او صعب العبوره درې ستونزمنه او دهغه وخت د حمل ونقل د وسایلوله مخې زیاتې ستونزې رامنځته کړې وې د دولت دکارکوونکو مصروفیت دومره زیات و چې په ډېر مشکل سره د خلکو عریضو او شکایتونو ته غوږ نیول کېده.

عرفاني او ټولنیزو موضوعګانو ته کمه پاملرنه کېده. نو په ۱۳۴۳ لمریزکال کې د لومړي ځل لپاره د اساسي قانون د تطبیق او د ولسواکۍ د تعمیم لپاره د هېواد په اداري تشکیلاتوکې اساسي تغیرات راغلل او افغانستان په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو وویشل شو.

هر ولایت د والي په واسطه چې له مرکز سره مستقیمه اړیکې لري اداره او کنټرولیږي. د هر ولایت اداري او قضایي چارې پخپل وار د خلکو د ارامۍ او آسانتیاوو لپاره په کوچنیو اداري واحدونو ویشل شوي دي. هر ولایت په ولسوالیو او کلیو ویشل شوې دی علاقه دارۍ اوس له منځه تللي او په ولسوالیو بدلې شوي دي. د هرې ولسوالۍ په رآس کې ولسوال دی د ولسوالیو اداره له ولایت او دهغه اداره له مرکز سره اړیکې لري. د اجرایي قوې نور غړي د وزارتونو له خوا ټاکل کیږي او خپلې دندې په ولایت کې د والي د نظر لاندې او په ولسوالیو کې د ولسوال د نظر لاندې سرته رسوي.

والي د قانوني کارونو د سرته رسولو په برخه کې د محلي ارګانونو ریاست او جمهوري ریاست ته مسوولیت

لري او ځواب ويونکی دی.

د هېواد په اداري ويش کې په ۱۳۷۰ لمريز کال کې ۳۲ ولايتونه، ۹۴ ښاري ساحې او ۲۹۴ ولسوالۍ او ۳۳،۵۰۰ اصلي او فرعي کلي شامل وو. له ۱۳۸۵ لمريزکال څخه وروسته دوې ولسوالۍ چې يوه پنجشير او بله يې دايکندي وه نوی ولايت ته لوړې شوې.

• په دې وروستيو کلونو کې د افغانستان اسلامي جمهوريت په ۳۴ ولايتونو او ۳۶۴ ولسواليو ويشل شوی دی. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار د هېواد پلازمينه ده لاندينی جدول د هېواد ولايتونه او د ولايتونو مرکز ونه ښيئ

شمېره	د ولايتونو نوم	د ولايتونو مرکزونه	د ولايتونو مساحت په کيلو متره مربع
۱	کابل	د کابل ښار	۴۵۲۳/۵۸
۲	قندها ر	د قندهار ښار	۵۴۸۴۴/۵
۳	هرات	د هرات ښار	۵۵۸۶۸/۵۳
۴	بلخ	د مزارشريف ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۵	ننگرهار	د جلال آباد ښار	۷۶۴۱/۰۵
۶	پکتيا	د گرديز ښار	۵۵۸۳/۱۵
۷	غزنی	د غزنی ښار	۲۲۴۶۰/۵۳
۸	پروان	د چاريکارو ښار	۵۷۱۵/۰۵
۹	هلمند	د لښکرگاه ښار	۵۸۳۰۵/۰۷
۱۰	بغلان	د پلخمري ښار	۱۸۲۵۵/۲۴
۱۱	فارياب	د ميمني ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۱۲	نيمروز	د زرنج ښار	۴۲۴۰۹/۵۳
۱۳	بدخشان	د فيض آباد ښار	۴۴۸۳۵/۹۱
۱۴	جوزجان	د شبرغان ښار	۱۱۲۹۱/۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	بامیان	د بامیانو بنار	۱۸۰۲۹/۱۶
۱۶	زابل	د قلات بنار	۱۷۴۷۱/۸۰
۱۷	غور	د چغچران بنار	۳۶۶۵۷/۴۲
۱۸	بادغیس	د قلعه نو بنار	۲۰۷۹۴/۰۱
۱۹	سمنگان	د ایبک بنار	۱۳۴۳۷/۸۱
۲۰	تخار	د تالقان بنار	۱۲۴۵۷/۸۲
۲۱	کندز	د کندز بنار	۸۰۸۰/۸۶
۲۲	لغمان	د مهترلام بنار (د سراج قلعه)	۳۹۷۷/۰۸۷
۲۳	فراه	د فراه بنار	۴۹۳۳۹/۱۱
۲۴	پکتیکا	د شرني بنار	۱۹۵۱۵/۸۶
۲۵	کونړونه	د اسعد آباد بنار	۴۹۲۵/۹۰
۲٦	لوگر	د پل علم بنار	۴۵۶۸
۲۷	وردک	میدان بنار	۱۰۳۴۸/۳۲
۲۸	کاپیسا	د محمود راقي بنار	۱۹۰۸
۲۹	نورستان	د پارون بنار	۹۲۶۶/۷۴
۳۰	خوست	د متون بنار	۴۲۳۵/۲۶
۳۱	سرپل	د سرپل بنار	۱۶۳۸۵/۵۷
۳۲	ارزگان	د ترین کوټ بنار	۱۱۴۷۳/۶۷
۳۳	پنجشیر	د بازارك بنار	۳۷۷۱/۶۲
۳۴	دایکنډي	د نیلي بنار	۱۷۵۰۱/۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسني وخت کې د افغانستان ملکي ویش

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې د لاندنیو موضوعاتو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي. یو تن دې د ډلې په استازیتوب خپله موضوع ټولګیوالو ته شرحه کړي.

- د اماني دورې اداري تشکیلات:
- ولې په ۱۳۴۳ هجری لمریز کال کې په اداري تشکیلاتوکې بدلون راغې.
- د ولایتونو او ولسوالیو اداره په څه ډول ده؟
- د هېواد د ولایتونو، ولسوالیو او کلیو شمېر څومره دی؟ وروستني ولایتونه، چې د ولایت سطحې ته لوړ شوي دي نومونه یې واخلئ.

پوښتنې:

۱- د امان الله خان د دورې د ولایتونو نومونه واخلئ.
۲- د امان الله خان د دورې اعلی حکومتونه کوم دي؟
۳- کوم ولایتونه د هېواد په شمال کې پراته دي.
۴- د افغانستان د مرکزي ولایتونو نومونه واخلئ.
۵- د کابل، بلخ، ننګرهار، او هرات د ولایتونو د مرکزونو نومونه واخلئ.
۶- د هېواد لویدیځ ولایتونه په نقشه کې وښیئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد دلویو ولایتونو او ښارونو موقعیت و ټاکئ.

۲-۱ د هېواد په پرمختياکې د نفوسو اهميت.

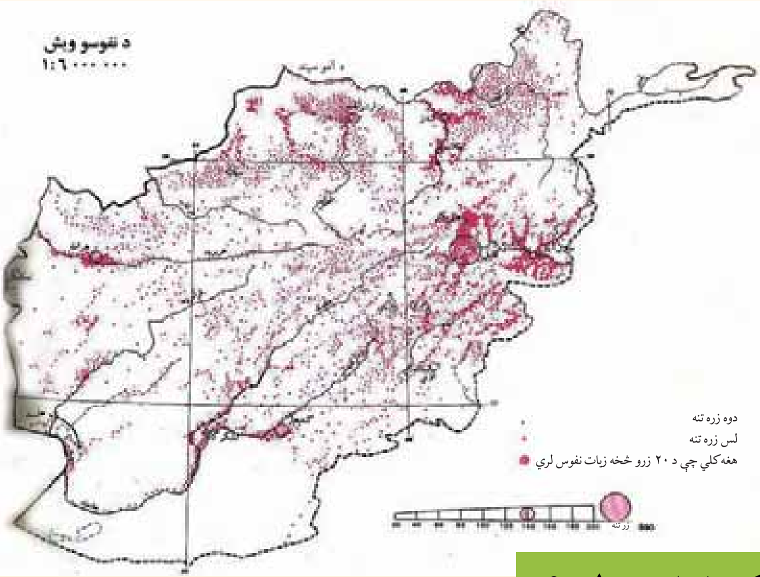

نفوس د هېواد په پرمختياکې څه اهميت لري؟

نفوس د هېوا د له ټولو اوسيدونکو څخه عبارت دي، چې په بيلابيلو ځايونو کې د بيلو لاملونوله مخې استوگن او ځای پرځای شوي دي. د نفوسو شمير په ځينوځايونوکې لږاو په ځينوځايوکې ډير دی.

نوله دی کبله د نفوسو تناسب د استوگنې پرسيمه باندې د اهميت وړ دی.

د نفوسو دگڼوالي له پاره بايد د يوې سيمې نفوس د هغې په مساحت وويشو. د افغانستان نفوس ۲۶ ميليونه اټکل شوی دی، چې په ټول هېواد کې ژوند کوي اوسنی نفوس په ټول هېواد کې يو ډول ندی بلکې اقليمي، د ځمکې د جوړښت شرايط او نور اقتصادي، بشري او سياسي لاملونه د نفوسو په تمرکزکې اغيزه لري.

همدارنگه د پور تنيو لاملونو په پام کې نيولو سره په حاصلخيزو سيمو لکه (ننگرهار، لوگر، کاپيسا، لغمان، او پروان کې په زيات شمير نفوس ځای پرځای شوي دي. په داسې حال کې چې د بکوا او مارگو په سوځوونکو دښتو کې د نفوسو شمير ډېر کم دی.

په هېواد کې پرمختيايي پلانونه د نفوسو د زياتوالي له مخې په پام کې نيول شوي دي.

د افغانستان نفوس په صنعتي مرکزونو،اقليمي سيمو، ښارونو او کليو کې په مختلفو اندازو ځای پر ځای شوی دی. د خلکو دژوندانه لپاره د کرنې په پرمختيا او د لومړنيو توکود توليد پر بنا ۸۰ سلنه خلک په کليو او ۲۰ سلنه نور په ښارونو کې ژوند کوي. په دې وروستيو کلونو کې د وخت په تيريدو او د سياسي بدلونو نو پر اساس د نفوسو گڼه گونه

دکابل،جلال آباد، مزار شریف، هرات او داسې نورو ښارونو کې زیاته شوې ده .

- د اقتصادي او صنعتي لاملو په سبب د هېواد یو شمېر وګړي په صنعتي مرکزونو کې ژوند کوي. لکه د پلخمري د نساجۍ فابریکې دبغلان دقندفابریکې او داسې نورو کارخانو په شاوخواکې استوګن دي.

- په کرنیزو پروژوکې لکه د هډې او غازي آباد فارمونه، دهلمند،ناد علي او داسې نورې پروژې د زیاتو نفوسو دځای پرځای کېدنې لامل شوي دي.

- د کرنیزو ځمکو دخړوبولو لپاره د سیندونو شتون دکرنیزو کلیو د پرمختګ سبب شوی. همدارنګه سوداګریز بندرونه لکه تورخم، اسلام قلعه، حیرتان ، سپین بولدك او داسې نور د ډېرو نفوسو دځای پرځای کیدنې سبب شوي دي.

لنډه داچې په اوارو او مناسبو اقلیمي سیموکې دنفوسو دمېشته کیدنې مینه ډېره وي نه په سوځونکو شګو او یا په غرنیو لوړو برخو کې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې له لاندنیو موضوعاتو څخه په یوه موضوع بحث وکړي او پایلې په ټولګي کې شرحه کړي.

١- په سیاسی لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

٢- په اقتصادي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

٣- په طبیعي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

پوښتنې:

١- نفوس تعریف کړئ.

٢- لاندینی ولایتونه ډېرګڼوالی لري.

الف: کابل، کاپیسا، ننګرهار، لوګر، او پروان ب: تخار، کونړونه او لغمان

ج: لوګر، میدان وردک او غزني د: دایکندي، خوست، او پکتیا.

٣- آیا اقلیم او ښه خاوره د نفوسو په ګڼوالي اغېزه لري؟

۴- په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو ګڼوالی په څه ډول دی؟ د دغې موضوع بېلګه ووایاست.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د نفوسو په ویش او ګڼوالي کې کوم لاملونه شامل دي، نومونه یې واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ احصایه اود نفوسو جغرافیایي ویش

د خپل استوګنځي په باره کې فکر وکړئ و وایاست چې د هغې سیمې نفوسو ولې پرمختیا کړې ده؟

افغانستان له ډېرو پخوا دوروڅخه د خلکو د استوګنې ځای و او بیلا بیلو قبیلو ته یې د غرونو په شنو لمنو، دو یا لوېه غاړه، د سیندونو په ساحلونو او دخوړونو په غاړوکې ځای ورکړی دی او د افغانستان په تاریخ کې یې د لرغوني آریایي،مدنیت بنسټ یې ایښی دی. چې تاریخي جغرافیه د دې حقیقت ښکارندوی ده.

د دې هیواد تاریخي لغونتوب، د نفوسو استقرار چې د لویو مد نیتونو او د تاریخي ښارونو د تاسیس له مخې لکه بلخ پیل کېږي. تقریبا له ۸۰- ۸۵ سلنه نفوس یې په کرنه او د هغې په اړونده کارونو بوخت دي. تر اوسه هم کرنه د نفوسو د تمرکز او ویش د سترو لاملونو څخه ګڼل کېږي. نوله همدې امله د فزیکي چاپیریا ل جوړښت، د اقلیم ډول، د هایدرو ګرافی ځانګړتیا وې، د انساني نفوسو د تمرکز او استوګنې لپاره، په بیلا بیلو تناسبونو شرایط برابر کړي دي. زموږ په هیواد کې هم د نرۍ د نورو سیمو پشان، سیمې په بیلا بیلو تناسبونو رامنځته شوي دي. زموږ په هیواد کې د نرۍ د نورو سیمو په شان، درې، وادي، جلګی او د سیندونو غاړې په ډېرو پخوا نیو زمانو کې مساعد چاپیریال د خلکو د بېلا بېلو ډ لود استوګنې لپاره رامنځته کړي دی او د کرنې او ژوندانه له پاره یې مساعدې برخې جوړې کړي دي، چې د کرنې، صنعت او مالدارۍ او د صنعتي فعالیت د پر اختیا له لپاره ګټورې دي او غېرمسکونی سیمې یې د استوګنې په سیمو بدلې کړي دي. د هیواد په شمال کې د نفوسو تمرکز په هغو سیمو کې چې لوړوالی یې له ۲۵۰۰ متروڅخه زیات دی، محدود دی او پدې سیمو کې یو شمیر نسبتاً پر اخې سیمې یې نیولې دي. هغه سیمې چې مساعد اقلیم، ښه خاوره او ډېرې اوبه لري، زیات شمېر خلك پکې استوګن دي. په همدې ډول هغه سیمې چې له ۱۰۰۰ متروکم لوړوالي لري پراخې او هوارې سیمې دي لکه لویدیځه، شمالي، ختیځه د جنوب لویدیځ یوه برخه او جنوبي حوزې. د دې سیمو زیات نفوس په کرنه او مالدارۍ او نورو تجارتي اوصنعتي دندو بوخت دي.

د افغانستان اداري واحدونه څرګندوي، چې د کرنې له مخې زیات اهمیت لري او زیات نفوس یې ځانته جلب کړی دی اود نورو سیمو په تناسب یې ګڼ نفوسه سیمې جوړې کړي دي. په همدې ډول یې په پورتنیو نقطو کې د سوداګرۍ راکړې ورکړې لوی ښارونه او داسې نورې سیمې جوړې کړي دي چې د زیاتو نفوسو په تمرکزکې اغېزه لري.

صنایع او د فابریکو جوړول، عرفاني او فرهنګي مرکزونه، اداري نظامي او توریستي واحدونه هم د نفوسو د راټولیدو او تمرکز باعث شوي دي. چې کولای شو د کابل له ښار، د ننګرهار او کاپیسا له ولایتونو او نورو ښارونو څخه یې یادونه وکړو.

د ا وبو شتون د نفوسو په ګڼو الي کې ډېره اغېزه لري. که چېرې د سیندونو، د چینو او کاریزونو غاړې ترکتنې لاندې ونیسو. دغو سیمو د نورو سیمو په نسبت زیات نفوس ځانته جلب کړي دي. په تیره بیا د سیندونو، کاریزونو او چینو منځنۍ او وروستنی برخې د نفوسو په تمرکز کې له ډېرو پخوا کلونو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه برخه درلوده. د نفوسو ګڼوالی په دې نقطو کې په څرګنده توګه په سترګو کېږي. د مثال په ډول د لوګر، پنجشیر، الیشنګ، الینګار، کونړ، د هریرود سیند او مرستیالان یې، د هلمند د سیند ساحل او مرستیالان یې لکه ترنک، ارغستان او ارغنداب، د مرغاب سیند او مرستیالان یې، د کندز سیند، فراه رود، خاشرود او ادرسکن او د آمو د سیند کیڼ ساحل د افغانستان ډېر ګڼ نفوسه سیمې دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي لومړی په ډلو ویشل کیږي. وروسته هره ډله د لاندې پوښتنو په باره کې فکر کوي او نتیجه یې د ډلو استازي نورو ته تشریح کوي.
د کومو د لیلونو له مخې د نفوسو ګڼوالی په یوه ځانګړې سیمه کې زیات وي؟ په قناعت بخښونکو د لیلونو یو له بل سره بحث وکړئ.

پوښتنې:

۱. د هغو سیندونو نومونه واخلئ چې د نفوسو د ګڼوالي باعث ګرځي.
۲. د هلمند سیند د لاندې اهمیت لرونکی دی:
الف: اقتصادي، کرنیز، صنعتي او تولیدي ب: اقتصادي او انرژي
ج: اقتصادي او شخصي د: ټول سم دي
۳. د کابل د سیند مرستیا لان له ( ) څخه عبارت دي.
۴. هغه سیمې چې په ۱۰۰۰ متره لوړوالي کې پر تې دي، د نفوسو تمرکزیې ( ) دی.
۵. د کاریزونو اهمیت د هیواد د اوسیدونکو په ژوندانه کې، بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

کوم جغرافیایي شرایط د ښارونو د جوړیدو او د نفوسو دګڼو الي سبب شوي دي؟
په کتابچو کې د ځواب له لیکلو وروسته یې نورو ته تشریح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر

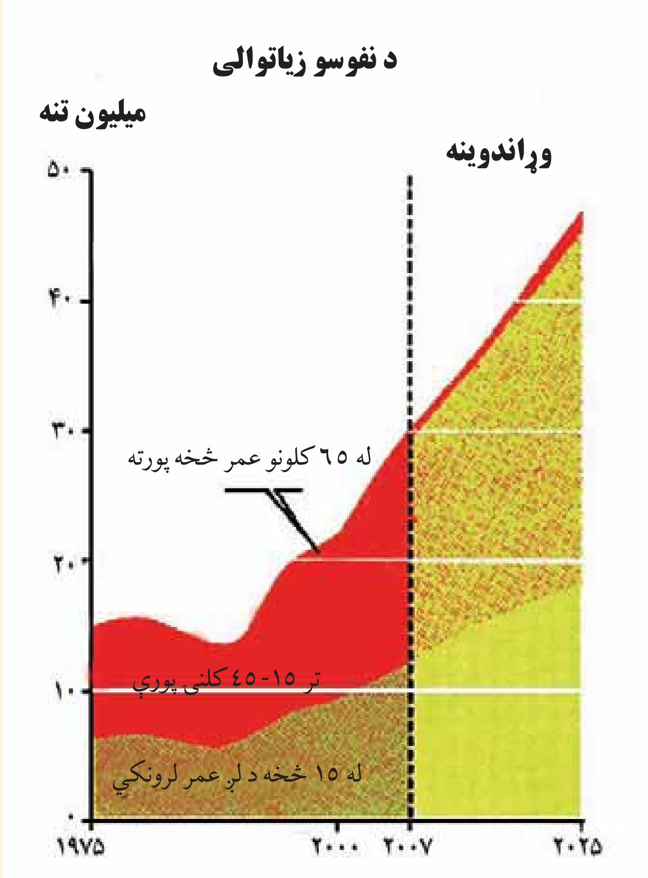

ایا پوهیږئ چې د نفوسو وده او منځنی عمر زموږ په ګران هیواد کې څومره دی؟

د نفوسو نسبي وده د یوه هېواد د خلکو زیاتوالي ته ویل کیږي. د خلکو د شمېر او د نفوسو دنسبي ودې په باره کې بنسټیز ارقام او څېړنه له اساسي ارتیا ووڅخه ګڼل کیږي. په دې ډول کولای شو چې د دیموګرافي له مخې چې د نفوسو وده، مړینه (نارینه او ښځینه) او نور ارقام هر وخت د څېړونکو او مؤسساتو په واک کې کیږدي. په مخ پروډې هېوادونو کې د نفوسو وده د ټولنیزو، مذهبي او اقتصادي مقرراتو تابع ده.

- د تو لنیزې او روغتیا له مخې عادي وده په پام کې ده..

نو له همدې امله په افغانستان کې منځنی او عادي و ده له ۲.۵ څخه تر ۳ سلنه محاسبه شوې ده. سره

له دې چې دقيقه احصايه نشته. د افغانستان د نفوسو په هکله اټکلي ارقام په رسمي ډول د لومړي ځل له پاره په ۱۳۱۵ لمريز کال کې خپاره شول. د افغانستان ټول نفوس په دې کال کې لس ميليونه او اويا زره ښوول شوي دي. په داسې حال کې چې په ۱۳۸۸ لمريز کال کې چې له ۲۰۰۹ ميلادي کال سره سمون لري ۲۶ ميليونه څرګند شوي دي.

د پلان وزارت د ۱۳۲۹ لمريز کال د احصايې له مخې د ټول هېواد نفوس ۱۲ ميليونه اټکل کړي دي. د همدې کلونو د نفوسو وده په اټکل ولاړه ده.

د نفوسو د لومړۍ نمونه يي څېړنه په ۱۳۳۲ لمريز کال کې، د هېواد په پلا زمېنه کابل ښار کې د روغتيا د نړيوالې مؤسسې له خوا سرته ورسيده او د لسو ولا يتونو په ۸۵ اړونده کليو کې په تيت او پرک ډول دنفوسو د ترکيب(عمر، جنس، دنده او داسې نور) او نورو ځانګړتيا وو په باب معلومات راټول شول. له هغې څخه وروسته يوه بله نمونه يې څېړنه د کابل د کليو (ده خداى داد) په باره کې په ۱۳۳۸ لمريز کال کې سرته ورسيده. دغه عمليه د ديموګرافي د پوهې له مخې د ساحې او دنفوسو د شمېر د محدوديت اود احصايې له مخې لازم ارزښت نلري او له هغې څخه سمه علمي نتيجه په لاس نه راځي. بشپړه سرشمېرنه د ۱۳۵۸ لمريز کال د جوزا د مياشتې په ۲۵ نېټه پيل او د چنګاښ د مياشتې په ۱۴ نېټه پاى ته ورسيده. سره له دې چې دقيقه احصايه واخستل شوه، خو بيا هم ويې نه شوکولى چې د هېواد د ټولو سيمو احصايه واخلي. د ۱۳۵۹ لمريز کا ل د احصايې له مخې د افغانستان ټول نفوس۱۵.۹٤ ميليونه تنه اټکل شوي چې د هغو له جملې څخه ۱۳.۴ ميليونه تنه دايمي استوګن نفوس او ۲.۵۶ ميليونه تنه نورکوچيان وو. د ټول نفوس ۱۵.۴ سلنه په ښارونو او ۸٤.۶ سلنه په کليو کې ژوند کوي.

پدې کال کې په کليو يا ښارونو کې ميشت نفوس چې ټولې کورنى ۲،۱ ميليونه وې چې په منځني ډول د هرې کورنى غړي ۶ تنه ثبت شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۸۶ کال کې، د نفوس د ګروپونو بېلوالی د عمر له مخې

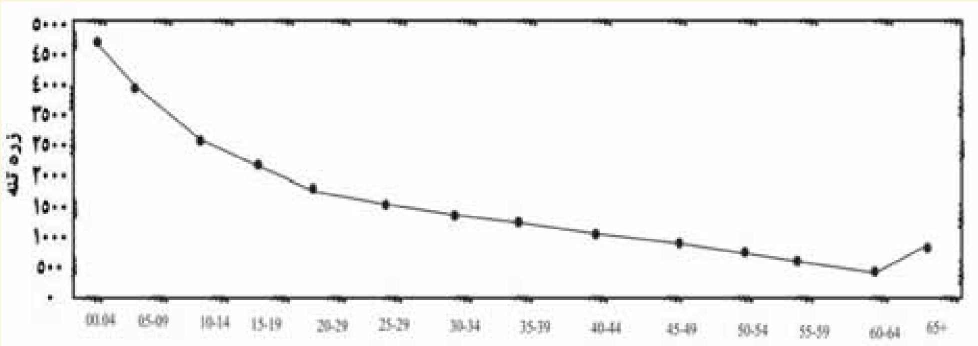

اضافي معلومات:

د نفوسو د زیاتوالي معلوماتي جدول له ۱۳۴۰ څخه تر ۱۳۷۰ لمریز کلونو پورې:

ګڼه	کال	د ودې سلنه
۱	۱۳۴۰	۳,۱
۲	۱۳۴۸	۳
۳	۱۳۵۰	۲,۸
۴	۱۳۵۹	۲,۶
۵	۱۳۷۰	۱,۹
۶	۱۳۸۶	۲,۰۳

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي. هره ډله دې د نفوسو د اهمیت په باره کې بحث وکړي او د هېواد د پرمختیا په باره کې دې د هغې اغېزې پخپلو منځو کې شریکې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- د مخ په ودې هېوادونو د نفوسو وده څرنګه ده؟

۲- د نفوسو وده څه ارزښت لري؟

۳- د افغانستان د نفوسو احصایه اټکلي ده که واقعي؟

۴- په کومو هېوادونو کې د نفوسو کنترول مجاز نه دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېواد کې د نفوسو وده د کومو لاملونو تابع ده؟ وروسته له دې چې د لیلونه مو په کتابچه کې ولیکل، بله ورځ پرې په ټولګي کې بحث وکړئ.

لسم لوست:

د نفوسوځرنګوالی او په هېواد کې قومي ترکیب

په افغانستان کې د نفوسو ځرنګوالی، د لاندنیو مطالبو له مخې مطالعه او ارزولی شو.

- د عمر له مخې.
- د جنس له مخې.

د نفوسو د ځرنګوالي مطالعه د ټولنیزو او اقتصادي خدمتونو له مخې(کرنه، کانونه او داسې نور)

د ۱۳۵۸ لمریز کال راهیسې د هېواد په سطحه کومه سر شمیرنه نه ده شوې نو له همدې امله په افغانستان کې د نفوسو دویش، ترکیب دودې د اندازې او اقتصادي او ټولنیزو ځانګړتیا وو په هکله مستند احصایوي معلومات په لاس کې نشته. خو په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو د ځرنګوالي لوموړیتوب د جنس(د نارینه او ښځینه) له مخې مطالعه شو.

- په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو دجنس له مخې د ځرنګوالي لوموړیتوب احساس شو. د اتیا ویمې لسیزې په پیل کې د ښځینه ووېه لور پاملرنه را وګرځېده، چې د هغو فعاله ونډه اخیستنه په ټولو برخو کې په ځرګنده ښکاري. اوس د کتنې ورشمیر ښځې په شورا(ولسي اومشرانو جرګه) کې دنده ترسره کوي. په همدې ډول د ښځو ونډه په دولتي ادارو کې په تیره بیا په پوهنې او د اقتصاد په بیلا بیلو سکتورونو کې زیاته شوې ده.
- د مخ پرودې هیوادونو په ډله کې زموږ د هیواد د ټولو نفوسو(د صفر ځخه تر ۱۵ کلنی پورې) ۴۴ سلنه او د (۱۵ ځخه تر ۶۰ کلنی پورې) ۵۲.۹ سلنه او د ۶۵ کلنی ځخه پورته ۲.۶ سلنه اټکل شوې ده.

په هېواد کې اقتصادي فعاله نفوس تر (۱۵- ۶۵) کلنی پورې دی چې د هغې له جملې ځخه ۸۰ سلنه دکرنې او مالدارۍ په برخه کې مشغول دي ا وپاتې نورېې په صنایعو، کانونو او ټولنیزو خدمتونو کې بوخت دي او له ۶۵ کلنی ځخه پورته غیر فعاله اقتصادي نفوس تشکیلوي.

۱- د کوچنیوالي عمر د مشغولیت له پلوه د حقوق بشر سازمان ۱۸ کلنی غوره کړۍ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د عمر او جنس د ترکيب څرنګوالی:

کال	ښاري نفوس		کليوالي نفوس	
۱۳۸۸	ښځې	نارينه	ښځې	نارينه
	۲۵۰۳۰۹۰ تنې	۲۶۵۶۲۰۰ تنه	۸۷۵۲۳۰۰ تنې	۹۱۲۷۴۰۰ تنه
	۵۱۵۹۲۰۰ تنه		۱۷۸۷۹۷۰۰ تنه	

په پورتني جدول کې د ښځو شمېر د نارينه و په پرتله ۳.۵ ځلي لږدی.

خو د عمر له پلوه دکوچنيانو شمير د پنځه کلنی څخه کښته ۲۰ سلنه

۲۵ څخه کښته ۸ سلنه

۴۰ څخه کښته ۵ سلنه

۶۵ څخه کښته ۴ سلنه

د افغانستان ټول نفوس جوړوي

په هيواد کې قومي جوړښت او د قومونو جغرافيايي ويش:

• په افغانستان کې د ساکنو قومونو جغرافيايي ويش په څه ډول دی؟

د افغانستان اوسيدونکي اويا اتباع د تاريخي عنعناتو له مخې او همدارنګه د اساسي قانون له مخې ټول افغانان دي. خو د بشري جغرافيې له مخې زموږ په هيواد کې بيلا بيل قومونه ژوند کوی چې په لنډ ډول د هغو په باب اشاره کېږي.

په دې خاوره کې پښتانه د تاريخي اسنادو له مخې د ارياياڼو ډېر پخوانی نژاد بلل کېږي هغه ژبه چې پرې خبرې کوي د پښتو په نوم يا دېږي.

هيرودت د يونان وتلي مورخ پښتانه د پکټ توبس او سيمو، پکتيس په نوم هم ياد کړي دي. پښتانه په ټول افغانستان کې استوګن دي، خو زيات يې په ختيځو په کابل او د کابل په ګاونډيو ولايتونوپه جنوبي، جنوب ختيځ، ختيځ او جنوب لويديځ کې په ګڼه توګه ژوند کوي په شمالي ولايتونو کې هم اوسيږي.

• تاجکان د پښتنو پشان د دې سيمې د اريا ياڼو له ډېرو پخوا نيو قومونو څخه دي، چې بيلا بېل قومونه يې د هيواد په شمال کې له بدخشان څخه تر هرات او د هندوکش په جنوب کې له پروان څخه تر کابل پورې ژوند کوي. او په عمومي توګه په دري ژبه خبرې کوي.

• ازبيک او ترکمن هم د دې هيواد اوسيدونکي دي او د هېواد په شمال او شمال لويديځ کې ژوند کوي.

ازبيک قرغز، قزاق او ترکمن په ترکي او ازبيکي ژبو خبرې کوي.

• هزاره زموږ د هېواد اوسيدونکي دي چې په هزاره گي لهجه په دري ژبه خبرې کوي. په باميانو او مرکزي لوړو سطحو کې اوسيږي.

• نورستانيان له اريا يي قوم څخه دي او د دې هيواد له اصلي اوسيدونکو څخه شمېرل کېږي. د نورستانيانو داوسيدو سيمه نورستان او ژبه يې د ختيځ اريايي ژبو څخه ده. يو بل قوم چې اريايي نژاد لري، پشه يان دي چې په کونړونو او کاپيسا کې ژوند کوي. ژبه يې ختيځه اريايي ريښه لري.

• بل قوم چې اريايي نژاد لري بلوڅ دي چې د کندهارپه جنوب اوچخا نسور کې ژوند کوي. ژبه يې بلوڅي اريايي ده په پښتو او دري هم خبرې کوي.

په همدې ترتيب زموږ په گران هيواد کې يو شمېر قزل باش، عرب اوسيدان هم ژوند کوي. په همدې ډول يو محدود شمېر هندوان اوسکان هم په کابل، ننگرهار، کندهار، گرديز، خوست او غزني کې ژوند کوي، چې د دې هيواد اوسيدونکي دي.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

د نفوسو کيفيت څه مفهوم لري؟ هره ډله به په دې هکله بحث وکړي. د ډلې استازې دې هم ټو لگيوالوته ووايي. چې په هېواد کې د ميشتو قومونو په هکله بحث وکړي ا وخپل معلومات له نورو سره شريک کړي.

پوښتنې:

۱. هغه قومونه چې په افغانستان کې ژوند کوي، نومونه يې واخلئ.

۲. د اضافي معلوماتو د جدول له مخې په کاربو ختو نفوسو سلنه پيدا کړئ

۳. د کوم عمر خلکو ته اقتصادي فعاله نفوس ويل کيږي؟

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

په افغانستان کې د استوگن قومونو په باره کې، له بيلا بيلو سرچينو څخه په گټه اخيستنه، يوه لنډه مقاله وليکئ.

اضافي معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸۶(۲۰۰۷–۲۰۰۸)				
ټول دايمي استوګن نفوس				
عمر (په کال)	فيصدي	ټول نفوس (تنه)	ښځينه (تنې)	نارينه (تنه)
	۱۰۰	۲۳۰۳۸۹۰۰	۱۱۲۵۵۳۰۰	۱۱۷۸۳۶۰۰
۰۰–۰۴	۲۰	۴۵۱۴۵۶۲	۲۳۲۱۸۷۱	۲۱۹۲۶۹۱
۰۵–۰۹	۱۵	۳۴۴۵۶۷۹	۱۶۹۴۹۶۲	۱۷۵۰۷۱۷
۱۰–۱۴	۱۱	۲۶۵۳۱۴۳	۱۲۵۳۶۸۷	۱۳۹۹۴۵۶
۱۵–۱۹	۹	۲۱۶۵۸۸۱	۱۰۱۷۴۴۴	۱۱۴۸۴۳۷
۲۰–۲۴	۸	۱۸۶۰۸۹۸	۹۰۴۷۱۲	۹۵۶۱۸۶
۲۵–۲۹	۷	۱۵۴۰۶۹۳	۷۷۹۷۲۱	۷۶۰۹۷۲
۳۰–۳۴	۵	۱۲۸۷۲۲۳	۶۷۶۸۰۵	۶۱۰۴۱۸
۳۵–۳۹	۵	۱۱۳۴۶۸۴	۵۹۵۲۷۱	۵۳۹۴۱۳
۴۰–۴۴	۴	۹۸۱۲۷۷	۴۸۶۵۳۴	۴۹۴۷۴۳
۴۵–۴۹	۴	۸۵۲۶۸۲	۴۰۲۴۶۱	۴۵۰۲۲۱
۵۰–۵۴	۳	۷۲۰۶۱۳	۳۲۳۹۲۵	۳۹۶۶۸۸
۵۵–۵۹	۳	۵۸۰۱۷۴	۲۵۱۶۲۶	۳۲۸۵۴۸
۶۰–۶۴	۲	۴۴۷۱۶۴	۱۹۰۹۰۶	۲۵۶۲۵۸
٦۵ کلن او د هغې څخه پورته	۴	۸۵۴۲۲۷	۳۵۵۳۷۵	۴۹۸۸۵۲

نوټ: دکوچيانو ۱,۵ میلیونه نفوس پکې شامل نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم لوست:

۲-۵ د اخلي او خارجي مهاجرتونه او د نفوسو ځاى پر ځاى کيدل

د هغو مهاجرتونو په هکله چې زموږ له هېواده شوي، معلومات لرئ؟

زموږ په هېواد کې د اخلي، خارجي، سياسي او تاريخي مهاجرتونه چې د طبيعي پېښو د اغېزو له مخې کېږي، د هغو انګيزې په لاندې ډول دي:

• **سياسي مهاجرتونه**: سياسي مهاجرتونه هغه وخت کېږي چې فکري او عقيدتي ازادي موجوده نه وي. له ۱۳۵۷ لمريزکال څخه وروسته د روس دتهاجم او تيري له امله د افغانانو ډېرلوى مهاجرتونه چې په نړۍ کې سارى نه لري نورو هيواد و نو او لويو وچوته شوي دي، د افغانستان له پنځه ميليونو څخه زيات نفوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې مهاجر شول.

•اقتصادي مهاجرتونه:

د کليو،د کوچنيو او لويو ښارونو خلک لويو صنعتي ښارونو ته د کار او دندو د موندلو او د شتمنيو د لاس ته را وړلو او د مصؤن ژوند لپاره مهاجرت کوي. د پورتنيو لاملونو په نظر کې نيولو سره دکليو خلک ښارونوته لکه کابل، کندهار، هرات، مزار شريف او نورو صنعتي ښارونو ته مهاجرت کوي چې دغه کار لا تر اوسه دوام لري.

•تاريخي مهاجرتونه:

په ډيرو پخوانيو وختو کې اريا يانو له بلخ (بخدي) څخه شاوخوا سيمو ته ترهند اوفارس پورې مهاجرت وکړ. يونانيانو،کوشانيانو او مسلمانانو يو پر بل پسې مهاجرت وکړ.

•په ۱۳۴۹ لمريز کال کې د وچکالۍ له امله زموږ هېوادوال د خپلو کورونو پرې ښودلوته اړشول چې د بادغيس، ارزگان او د هزاره جاتو لوړه سطحه په دې ډله کې راځي.

•مو سمي مهاجرتونه د تودو او سړو سيمو ترمنځ کېږي يعنې مهاجرين په اوړي کې د ځارويو د روزنې او همدارنگه د کرنې لپاره گاونډيو سيمو ته مهاجرت کوي. د هېواد کوچيان يې ښه مثال دي.

•د مهاجرت اغيزې:

مهاجرتونو په افغاني مهاجرينو مثبتې او منفي اغيزې کړې دي.

۱-د فعال اقتصادي نفوس له لاسه ورکول.

۲- د مغزونو تيښته (د پوهانو او ماهرو خلکو مهاجرت).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- منفي اغېزې لکه: په HIV او د پوستکي په ناروغيو اخته کيدل.

٤- باندنيو هېوادونو ته د سرمايې لېږدول.

مثبتې اغیزې لاندې دي:

۱- د خپل فرهنگ لیږدول او د نورو له فرهنگ سره آشنايي.

۲- د خپلې ژبې رواجول او د نورو له ژبو سره بلدتیا.

۳- د نوي تکنالوجيو سره بلدتیا.

٤- په پايله کې هر مدنيت د يوه مهاجرت زيږنده ده.

۵-د هغوی انساني حقوق تر پښو لاندې کيدل

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي دې په ډلو وويشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو په باره کې بحث وکړي او د هرې ډلې استازې دې خپل معلومات په ټولگي کې وړاندې کړي.

۱. په سیاسي مهاجرت او د هغه په انگېزه بحث وکړي.

۲. زموږ هېوادوالو ولې لويو صنعتي ښارونوته مهاجرت کړی؟

۳-آیا تاريخي مهاجرتونه زموږ په هېواد کې شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-زموږ په ګران هېواد کې اوسېدونکو ولې له کلیو څخه ښارونوته مهاجرتونه کړي.

۲- د مهاجرت منفي تاثیرات بیان کړئ؟

۳-آیا زموږ هېوادوال اوس هم نورو هېوادونو ته مهاجرت کوي. ولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې زموږ د هیواد اوسیدونکي نورو هیوادونوته مهاجرت کوي؟ ددې سر لیک لاندې یوه مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکي ساعت کې یې هم ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

۱,۳ دین

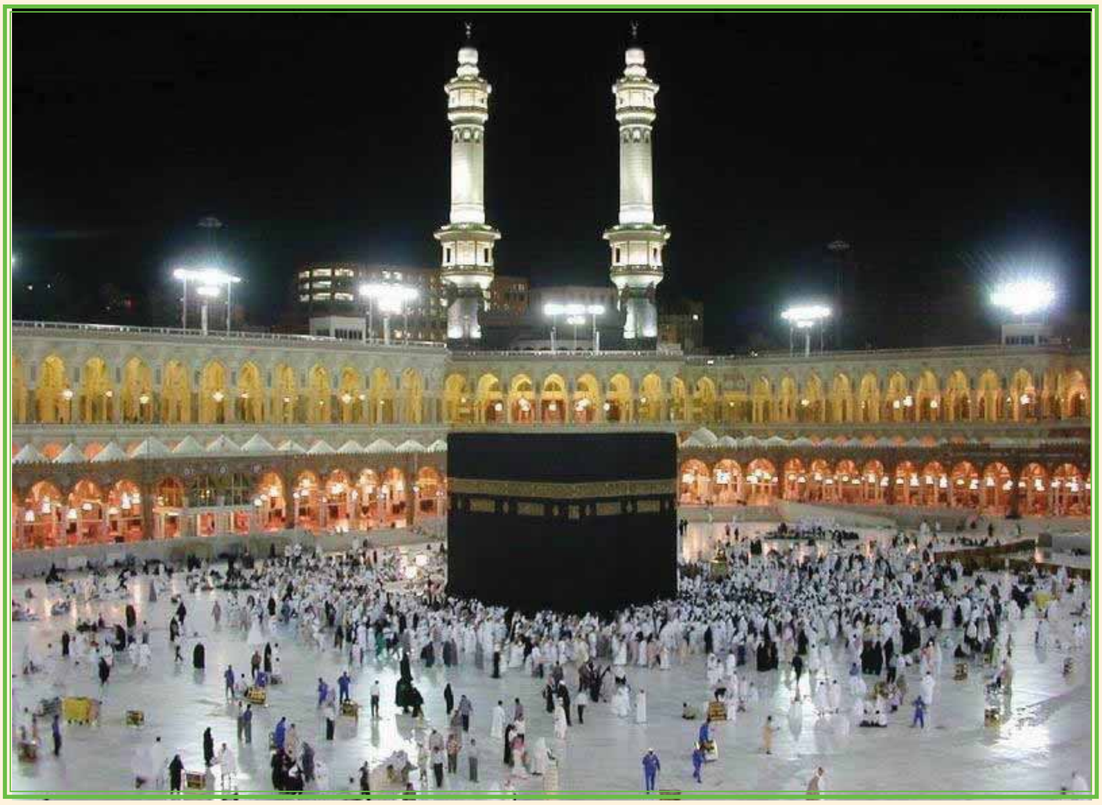

د مکې معظمې انځور

د افغانستان زیاتره خلک د کوم دین و مذهب پیروان دي؟

انسانان له خپلو عقیدو سره ژوند کوي. زموږ خلک هم له ډېرو پخوا وختو راهیسې د بېلا بېلو دینو نو پیروان وو. زموږ نېکونو اریایانو نوو سیمو ته له کوچیدو مخکې ساده آیین درلوده. دوی د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه یې اغېز درلوده مقدس شمېرل. د افغانستان خلک، سره له دې چې دویدي او برهمني زړې عقیدې پیروان وو، د هیواد په ختیځ، شمال لویدیځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر دشتي آيين رواج درلود. خو کله چې له میلاد څخه مخکې ۲۰۶ کال کې اشوکا دبودايي دين د تبليغ او خپرولو له پاره ملا وتړله چې د هغه تاريخ نه زر کاله وروسته هم دی عقيدې او آيين د هېواد په ختيځ اوشمال کې بشپړ رواج ومونده، چې د فکري، هنري او فرهنګ له پلوه يې د دې خلکو په ژوندانه ژوره اغېزه در لوده. بودايي دين داشوکادنفوذ او سلطې په واسط د هندوکش له جنوب څخه ترکندهاره پورې خپورشو.

د اسلام دمقدس دين په ظهور سره بېلا بېل دينونه لکه زردشتي، بودايي او لړ څه آسماني دينونه لکه يهوديت، مسيحيت په خراسان (افغانستان) کې پېرو او پلويان در لودل. خو داسې دين چې په ټول افغانستان کې عام رواج ولري او دملي دين په توګه ومنل شي، وجود نه در لوده. چې پدې ډول سره د هغه وخت خراسان يا اوسنی افغانستان د اسلام مقدس دين د منلو له پاره چمتو و. د حضرت عثمان(رض) په واکمنی کې، له ۲۵ هجري کال څخه وروسته اسلامي فتوحاتو په افغانستان کې پرمختګ وکړ. احنف بن قيس د هرات ښار ونيوه اوخلك يې د اسلام په دين مشرف کړل. دريم خليفه حضرت عثمان (رض) عبداله بن عامر بن کريز چې ۲۵ کلن ځوان و د ابوموسی اشعري په ځای وټاکه. عبداله بن عامر اسلامي امپراطورۍ ترختيځ پورې وغزوله هغه سرخس، فارياب، تالقان، کندهار او غزنی فتح او اسلام يې هلته خپورکړل. کابل يې يو کال محاصره کړ او په مشکل سره يې فتح کړ. د وخت په تيريدو سره د افغانستان ټولې سيمې داسلام په دين مشرف شوې .يوازې کافرستان چې وروسته په نورستان ياد شو پخوانی دين يې تر ډېرې مودې پورې وساته چې په ۱۹م پېړۍ کې د اميرعبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په دين مشرف شول. د افغانستان د اسلامي جمهوريت د دولت رسمي دين د اسلام مقدس دين دی. د نورو دينونو پيروان، د خپل دين په پيروۍ او ديني مراسمو په سرته رسولوکې د قانون له احکامو سره سم آز اد دي. په افغانستان کې هيڅ قانون نه شی کولای چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام د مقدس دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

په اوسني وخت کې د افغانستان خلک ۹۹.۶ سلنه د اسلام د مقدس دین پیروان دي. یو شمیر هندوان او سکان په افغانستان کې اوسیږي. هندوان اوسکان په کابل، جلا ل آباد، کندهار، چاریکارو، گردیز او نورو ښارونوکې اوسیږي چې اکثر یې سوداگر دي.

د افغانستان مطلق اکثریت خلك د حنفي مذهب پیروان دي او د تشیع مذهب پیروان هم لري.

د افغانستان اهل تشیع په جعفري او اسماعلیه مذهبونو ویشل شوي دي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کېږي او هره ډله دې له لاندنیو مو ضوگانو څخه په یوه موضوع بحث وکړي او د بحث نتیجه دې په ټولگي کې شرحه کړي.

- آریایان دکوم ایین لرونکي وو؟
- بود ایي آیین څه وخت په کومه سیمه کې خپورشو؟
- د اسلام دین په افغانستان کې په څه ډول خپور شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لاندنی سمې او غلطې پوښتنې یو له بل څخه بیلې کړئ:

۱. اریایانو د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه کې یې اغېزمن وو مقدس شمېرل.

۲. د افغانستان ټول خلک د یو مذهب یعنې اسلام پیرو دي.

۳. کومو خلکو په افغانستان کې د اسلام په خپرولو کې نقش درلوده؟

۴. په اوسني وخت کې د افغانستان خلک د کومو دینونو او مذهبو نو پیرو دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اسلام دمقدس دین د ښیګنو په اړوند د ټولنو په هوساینې کې خو کرښې ولیکئ او ټولګیوالوته یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست:

۳ ـ ۲ ژبه

په افغانستان کې له ډیرشو څخه زیاتې خپلواکه ژبې شته چې د هیواد په بېلا بېلو سیمو کې خلک په بېلا بېلو لهجو پرې خبرې کوي.

د افغانستان د ژبو اهمیت، لکه د نړۍ د نورو ژبو پشان د ویو نکو په شمېر پورې اړه لري. د مثال په ډول پښتو او دري د هیواد په پراخه ساحه کې عمومیت لري او خلک په هغو خبرې کوي او تقریبا د افغانستان ټول خلک پرې پوهېږي په داسې حال کې چې په اورمړي او عربي یوازې په څو محدودو کلیوکې خبرې کېږي. اندو اروپایي ژبې په دوو اریایي (اراني) او هندي ویشل کېږي. اریایي ژبه په عمومي ډول د هیواد په جنوب لویدیځ، شمال لویدیځ او شمال ختیځ کې زیاته رواج لري او مشهورې ژبې یې پښتو، دري، بلوچي، اورمړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاميري غلچه يي ژبه يعنې غرنی ژبې دي. په هندي ژبه کې ګوربتي، کلشه يي، تيرايي، سندي او پنجابي شاملې دي. رويدا ژبه چې د آريايي هندي ګروپ ترمنځ يوه څانګه ده چې کتي، بشکلي، واېګلي، پرسيني، اشکوني، پشه يي، پراچي اونورستاني په کې شاملې دي چې په عمومی ډول د نورستان او دهغه د شاوخوا خلک پرې خبرې کوي.

د افغانستان نورې ژبې ترکي او مغولي دي چې د وه لړۍ په کې شاملې دي. يوه لړۍ هغه ژبې دي چې په مرکزي آسيا پورې اړه لري لکه ازبيکي، قزاقي او قرغزي. دويمه لړۍ يې په جنوب لويديځ پورې اړه لري چې ترکمني او آذري احتوا کوي.

۳.۳. د ژبو جغرافيايي ويش:

د افغانستان ژبې چې خلک په يوه سيمه کې پرې خبرې کوي په لاندې ډول دي:

- **پښتو**: هغه کسان چې په پښتو خبرې کوي، تقريبا په ټول هيواد کې استوګن دي. خو زياتره پښتانه د افغانستان په ختيځو، جنوبي او جنوب ختيځو سيمو کې استوګنه لري. د اژبه ډېرې لهجې لري چې د مشرقي او کندهاري لهجې يو له بل څخه توپير کوي.
- **دري**: د هېواد د ډېرو پخوانيو ژبوڅخه ده د هېواد زيات شمېر خلک په مختلفو لهجو له دې ژبې سره آشنايي لري. څه نا څه په ټول هېواد کې ور سره بلديت لري.
- **بلوڅي**: د هلمند،ګود زېرې، صابری هامون او هېواد دلويديځ سرحدونو يو شمېرخلک پرې خبرې کوي.
- **ازبکي**: د هېواد په شمالي ولايتونو کې يو شمېر خلک پرې خبرې کوي.
- **ترکمني**: يو شمېرخلک د هيواد په شمال او شمال لويديځ کې د هرات تر ولايته پورې پرې خبرې کوي.
- **پراچي**: يو شمېرخلک د نجراب په يوه دره کې چې د تګاب له اله سای سره نښتې ده، پرې خبرې کوي.
- منجي ژبه د بدخشان په منجان، واخي په واخان، سريګي د واخان په شمال، سنګليچي د منجان په ختيځ او د بدخشان د زيباک په جنوب، زيباکي ژبه د بدخشان په زيباک، اشکاشمي د بدخشان په اشکاشم، شغني د بدخشان په اشکاشم او په شغنان،رو شاني اوو اشري د بدخشان په لويديځ او دپنج د سيند په غاړه کې او قرغزي ژبه په کوچني پاميرکې مرو جې دي.
- کته وايګلي، شکوني او پاروني په نورستان کې، ګوربتي ژبه په ختيځ نورستان، پشه يي ژبه په نو رستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لغمان په درو، تګاب، نجراب، کوهستان، کاپیسا او پغمان، تیراهي د خیبر په لویدیځ او ډکه اوجتې د جټا نو ژبه ده.

- په سندی، لهندا او پنجابی اهل هنود خلک خبرې کوي.
- اورمړي په لوګر، براهوي د چخانسور د شورابک په شاو خوا سیمو کې رواج لري. مغلي، او آذري ژبې اوس له منځه تللي دي. خو قزاقي د بلخ دو لایت په ځینو سیموکې شته.

له پښتو او دري سره د افغانستان اکثریت خلک آشنایي لري او د دولت رسمي ژبې دي. په هغو سیمو کې چې اکثریت خلک یې له ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي ګوجري او یا پامیري ژبو څخه په یوه ژبه خبرې کوي، هلته پر پښتو او درې سربېره سیمه ییزه ژبه هغو سیموکې د دریمې رسمي ژبې په توګه دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډلوو ویشل شي، هره ډله دې له لاندنیو موضوعګانوڅخه په یوه موضوع پخپلو منځو کې بحث وکړي. یو تن دې د خپلې ډلې په استازیتوب، موضوع په ټولګي کې شرحه کړي.

- د افغانستان خلک په کوموژبو خبرې کوي. کومې ژبې دکوم دلیل له مخې رسمي دي؟
- اندو اروپایي ژبه په څو برخو ویشل شوې ده؟د هر ګروپ مشهورې ژبې له سیمو سره واضح کړئ.
- درویدا، ترکې او مغولي ژبو په باره کې معلومات ورکړئ
- بلوڅان، ازبیک اوترکمن د افغانستان په کومه سیمه کې ژوند کوي؟
- په بدخشان اونورستان کې کومې ژبې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱. د افغانستان هندوان په (   )، (   ) او (   ) ژبو خبرې کوي.

۲ پشه يي ژبه دهېواد په کومو سيمو کې رواج لري.

۳. اوس کومې ژبې له منځه تللي دي او ويو نکي نه لري؟

۴. ولې پښتو اودرې رسمې ژبې دي؟

۵. کومې ژبې په کوم دليل د درې يمو رسمي ژبو حيثيت لري؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان مهمې ژبې په ترتيب په يوه جدول کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۱– د مواصلاتو اهمیت:

په پورتني انځور کې کومه لویه لاروینئ

مواصلاتی لارې د ټولنې او یوه هېواد داقتصادي، ټولنیز او په پای کې سیاسي،کلتوري او اداري پرمختګ بنسټ ګڼل کېږي، ټولې اقتصادي اړتیاوې(کرنیزې، صنعتي او تجارتي)، ټولنیز، فرهنګي او سیاسي د مواصلاتي کرښو دترقی او پرمختګ پرته امکان نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې هوسا ټولنې اقتصادي او صنعتي پرمختیا د مواصلاتي کرښو او نقلیه وسیلو په پرمختګ او ترقۍ پورې اړه لري.

مخ پروديې هېوادونه چې د اقتصادي او صنعتي پرمختګ لومړني پړاوونه وهي، تر ټولو لومړی باید مواصلاتي او ترانسپورتي شرایط چمتوکړي، چې تولیدي او تجارتي وسایل اوکسب او کار وده اوپراختیا ومومي. افغانستان د مخ پرودې هېوادونو په ډله کې وچې پورې تړلی او غرنی دی . سیندونه یې هم دزیات څوړې او سیلابي رژیم په درلودلو دبېړیو دچلولو لپاره برابرنه دي. نو له همدې امله دځمکني مواصلاتي او هوایي سکتورونو وده دهېواد دبنسټېزو اړتیاوو څخه دي. له منظمې مواصلاتي شبکې پرته هر اړخېزه اقتصادي او ټولنیزه وده ممکنه نه ده. مواصلاتي لارې ښارونه او سیمې یو له بل سره نښلوي . اومه او د انرژۍ تولیدوونکي مواد صنعتي مرکزونو او صنعتي او کرنیز محصولات بازارونو او استهلاکي مرکزونو ته لیږد وي.

په دې برخه کې پانګه اچونه د یوه هېواد داقتصاد بنسټ جوړ وي، چې په ټول هېواد کې د اقتصادي، سیاسي، فرهنګي او اقتصادي پلان جوړونې د ودې او پراختیا سبب ګرځي .

په لنډه توګه د مواصلاتو د اقتصادي اهمیت په هکله ویلی شو چې:

- د منظمو ترانسپورتي لاروڅخه دګټې اخېستنې په سبب بازارکې دکالیو بیه کمېږي.

-د سون دموادو په لګښت کې سپما کېږي او د سوداګرۍ مالونه د وخت له ضایع کېدلو پرته بازارنو ته لېږدول کېږي.

- بیلا بیل قومونه دیواوبل له دود او دستور څخه خبرېږي. د هېواد ملي یووالی تامنیږي.په ضمن کې په ستونزواخته سیموته په چټکۍ مرستې استول کېږي.

- د ترانسپورتي لارو په نه شتون کې سربېره پردې چې پورتني هدفونه لاس ته نه راځي بلکې د فرهنګي او د ښوونې اوروزنې د وروسته والي سبب هم کېږي.

زموږ په هېواد کې په تیرو وختونوکې د پورتنیو ستونزو په درک سره پخپلوپنځه کلنو پلانونوکې ډېره پرمختیایي بودجه، د موټرود سړکونو د جوړولو لپاره بېله شوې وه. په وروستی تېل شوې له درې لسیزو څخه په زیاته اوږده داخلي جګړه کې ټولې مواصلاتي شبکې ویجاړې شوې اودهغو دویم ځلي

جوړولوته اړتیا پیښه شوه. نو له همدې امله د موقت حکومت له تشکیل څخه وروسته د توکیو – جاپان په کنفرانس کې دهېواد دلویو لارو جوړولو او پراختیا لپاره د اقتصادي زیربنا په توګه دلومړیتوب حق ورکړل شو. اوس دحلقوي لویې لارې ۸۰ سلنه او له بندرونو سره نښلول یې بشپړ شوي دي. په همدې ډول یوله بل سره د ولایتونو او له مرکز سره دولسوالیو نښلول دوام لري.

له بلې خوا په یام کې دي چې ترانزیتي کرښې دشمال او لویدیځ ګاونډیانو سره فعالې شي او زموږ دهېواد د سوداګرۍ اړیکې به په منطقه کې پراختیا ومومي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو کې تنظیمېږي. یوه ډله د مواصلاتو اهمیت د هېواد داقتصادي زیربناء په توګه او دویمه ډله دهېواد په اقتصادي او ټولنیزې ودې کې د مواصلاتو برخه تر بحث لاندې نیسي، د زده کوونکو دفعالیت پایلې د ډلې یو غړی، ټولګي ته وړاندې کوي. په پای کې ښوونکی د ډلې د فعالیت پایلې د خپلو معلوماتو په ورزیاتولو را ټوله وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

په لنډه توگه ځواب ورکړئ:

۱ - زموږ په هېواد کې ځمکني اوهوايي ترانسپورت ولې د مواصلات له نورو برخوڅخه ښه وده کړې ده؟

۲ - ولې په تیرو پنځه کلنو پلانونو کې زياته پاملرنه دمواصلاتو ودې ته راگرځول شوې وه؟

۳ - ولې د توکيو جاپان دهمکاريو په کنفرانس کې زياته پاملرنه دهېواد د لويولارو بيا جوړولو ته اړول شوې وه.

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د ځمکنيو مواصلاتو اهميت دهېواد د اقتصادي ودې له مخې په څو کرښوکې وليکئ او د جغرافيې دمضمون په راتلونکي ساعت کې يې له ځانه سره راوړئ اويه ټولگي کې يې و لولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲,۴ـ ځمکنی حمل او نقل

ایا پوهیږئ چې موټر کله زموږ هېواد ته وارد شو؟

د حمل و نقل دیو منظم مواصلاتي سیستم شتون د ټولیز اواقتصادي(صنایعویه گڼون)پرمختیابنسټ جوړوي او په هېواد کې د ټولنیز، اقتصادي یووالي درامنځته کیدو سبب گرځي اود خدماتي موادو او اطلاعاتو دانتقال لپاره اسانتیاوې جوړوي. په ملي سویه سوادگرۍ پرمختگ کوي اوله هغې سره یوځای د پرسونل استخدام او عواید هم زیاتیږي.د ژوند سویه هم لوړیږي. ددې ډول زیر بناوو شتون په افغانستان کې، دځمکې د جغرافیایي جوړښت په پام کې نیولو سره چې په ځانگړو او جلا سیمو ویشل کیږي، د حمل ونقل اسانتاوې فوق العاده ارزښت لري. په تیره بیا د صنایعو پراختیا، چې له هغې پرته صنعتي موسسو ته داومو موادو او انرژي تولیدوونکي مواد او دهغو تولید ات استهلاکي سیموته انتقالیدای نه شي.

د منځنۍ آسیا په جنوب کې دافغانستان دجغرافیایي موقعیت په پام کې نیولو سره د تاریخ له ډیرې پخوا دورې څخه د یوې اوږدې مودې لپاره د ختیځ او لویدیځ او دشمال او سویل تر منځ دسوداگرۍ اړیکو په تامین کې ډیر اهمیت لري.ددې تجارتي او فرهنگي اړیکو دوام د هېواد د ژوندانه دسوېې په لوړولو کې داقتصاد او فرهنگ له پلوه ډیر مهم رول لوبوي. له میلاد څخه مخکې په خلورمه پیړۍ کې د یوځي یرغل په پای کې د یونان او هند ترمنځ سوداگریزې اړیکې د افغانستان له لارې تآمین شوې وې. په لومړي میلادي کال کې د یونان باختري پاچاهانو په وخت کې افغانستان د سوداگرۍ اړیکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأمین کې لوړ مقام درلوده، بلخ دهغې لارې د نښلیدوځای ګڼل کیده.

په همدې ډول د وریښمو او در ملولاره (دکوشانیانود امپراطورۍ په دوره کې) له دې هېواد څخه تیریده. نو له همدې امله دبلخ ښار د لویدیځ (اروپایی) او ختیځ (دچینایی او هندي) کالیو د تبادلې مرکز و.

د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې د نوو کاروان سرایونو ابادول او په هېواد کې دننه د سوداګرۍ دمحصول لغوه کیدل دسوداګرۍ او اقتصاد لپاره زمینه برابره کړه. انګلیسانو له کراچی څخه ترکویټې (چمن) پورې د اوسپنې کرښه و غځوله، خو د هېواد خارجي تجارت ته پاملرنه و نه شوه.

تر ۱۹۳۰ م کال پورې چې د ۱۳۰۸ لمریز کال سره سمون خوري ټول مسافرتونه په پلې ډول وو او یا وړل او راوړل د حیواناتو په مرسته سرته رسیده. له هغې څخه وروسته په حمل ونقل کې له عصري وسایلو څخه ګټه اخیستنه په چټکۍ وده وکړه.

په ۱۹۰۹م کال کې د امیرحبیب اله خان په دوره کې دلومړي ځل لپاره موټرونه د دملر له کمپنۍ څخه په ممبیي (بمبیي)کې وپېریدل شول اوپه کابل کې په کار واچول شول.(۵۷) تنه کارګران هم بمبیی ته واستول شول چې د موټرو تخنیکي کارونه زده کړي. په دې ډول د موټروشرکت د در باریانو له خوا جوړ شو. دیادونې وړ ده، چې بایسکل مخکې افغانستان ته وارد شوی و.

دکاروانونو د تګ او راتګ لارې تر میم شوې. د موټرولپاره نوي سړکونه د کابل – جلال آباد، جلال آباد- لغمان ، کابل ـ جبل السراج، کابل – لوګر او کابل – غزني ترمنځ جوړ شول. د ټول هېواد په ښارونو کې کاروان سرایونه دسراجیه رباطونو په نوم په خلکو ودان شول. د دوه رباطونوتر منځ واټن شپږ کروه (تقریباً د ۱۸ کیلومتره) و. په دې سر بېره د سیندو له پاسه عصري پلونه د مو ټرو د تګ او راتګ لپاره جوړ شول.

د امانیه په دوره کې او له هغې څخه وروسته ځمکنیو مواصلاتو ته زیاته پاملرنه وشوه. دسړکونو جوړول او د مواصلاتي کرښو پر مختیا یولازمي امر وګڼل شو.ځرنګه چې افغانستان په وچې پورې تړلی هېواد دی او سمندر ته لاره نه لري . نو له همدې امله په هېواد کې دننیو او بهرنیواړیکو د تامین لپاره له ځمکني او په دویم پړاوکې له هوایي ترانسپورت څخه اغېزمنه طریقه نه شته.

دځمکنیو ترانسپورتې لارو د جوړولو او پراختیا په مخکې زیاتې ستونزې شته چې ځینې یې په ګوته کوو.

- د هېواد طبیعي جوړښت او غرنی بڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غرنۍ او دښتي سيمو بيل اقليمونه.

- د عصري وسايلو،فني پرسونل او پوره پانګې نشتوالی.

لکه څرنګه چې تاسې پو هېږئ زموږ د هېواد درې په څلورمه برخه غرنۍ ده.دغه غرونه د شمال ختيځ څخه د جنوب لويديځ په لور ديوه طبيعي ديوال په توګه پراته دي او هېواد يې په دوه شمالي او جنوبي برخو ويشلی د ی. زياتره کوتلونه يې له ۳۰۰۰ مترو څخه زيات لوړوالی لري، چې د کال په زياته موده کې په واورو پټ وي او د تګ او راتګ په وړاندې خنډ ګرځي. زياتې درې يې له شمال څخه جنوب ته چې سور يې لږ دی د سيندونو په اوږدو کې پرتې دي،چې دتګ او راتګ په وړاندې ستونزې جوړوي. په همدې ډول غرنۍ سيمې او پراخه شګلنې دښتې هم د ځمکني ترانسپورت د پراختيا په وړاندې ستونزې جوړوي، چې زياتې پانګې، عصري وسايلو او فني پرسونل ته اړتيا لري. دهېواد دسيندونو بهيرونه او مسيرونه ، سره له دې چې دکارواني لويو لارو په غځولو کې اغېز منه مرسته کړې ده. خو دځمکني ترانسپورت په غځولو او پر مختګ کې يې ستونزې را منځته کړې دي. ددې تر څنګ چې ځينو ځايونو کې درې دومره تنګې دي، چې يوازې دسيند د بهيدو لاره يې جوړه کړې ده لکه ماهيپر، درونټه، سالنګ او داسې نور، چې په ځينو ځايونو کې د غرونو د توږلو او دتونل دکيندلو لپاره اړتيا پيښيږي. سيندونه هم کرېږي او تاوراتاوېږي او سرکونه بايد څو ځله دسيند له پاسه تيرشي. سر ېره په دې بايد بېشماره پلونه ا و استنادي ديوالونه دواورې د ښوييدو په وړاندې جوړ شي. نو له همدې امله ددې ستونزې د حل لپاره زيات وخت، پوره پانګې او فني پرسونل ته اړتيا ده.

ددې ټولو ستونزو سره سره ځمکنی ترانسپورت له ټولو نورو ترانسپورټونو څخه ارزان اوګټور دی.

د اوسپنې دکرښو دپرمختګ په وړاندې پاسنې يادشوي خنډونه د پاملرنې وړ دي، چې دهغې له مخې زموږ په هېواد کې داوسپنې کرښې نه وې جوړې شوې.خو په پام کې ده چې دګاونډيو هېوادونو (ايکو او سارک) په مرسته دغه ستونزه په را تلونکي کې حل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظیم شي، هره ډله دې په هېواد کې د مواصلاتو په رول د اقتصادي او ټولنيزې زیر بنا په توګه په خپلو منځوکې بحث وکړي اود خپلو بحثونو پایلې دې یو زده کوونکی ټولګیوالو ته بیان کړي او ښاغلی ښوونکی دی د بحث پايلې،دخپلو معلوماتوسره را ټوله کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه جواب ووایاست:

۱-د خپل هېواد د ځمکني ترانسپورت د پرمختګ په وړاندې ستړې ستونزې په لنډه توګه توضیح کړئ.

۲-ولې ځمکني ترانسپورت له نورو ترانسپورتي ډولونو څخه په هېواد کې زیاته پراختیا موندلې ده؟

۳-د هېواد په اقتصادي پر مختګ کې د ځمکني ترانسپورت اهمیت توضیح کړئ.

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

۱- موټر لومړ ی ځل لپاره د..............حکومت په دوره کې هېواد ته وارد شو.

۲-د لومړي ځل لپاره د افغانستان له لارې د هند اویونان تر منځ د ....

دحکومت په وخت کې تأمین شوی وی.

سم ځوابونه د (س) په توري او غلط ځوابونه (ن) په توري په نښه کړي:

۱- ایا زموږ دهېواد جغرافیایي موقعیت د ختیځ او لویدیځ تر منځ د تجارتی اړیکو په تآمین کې ډیر اهمیت لري؟

۲-ایا د موټر لپاره د سړکونوجوړول د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې پیل شول؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هیواد د اقتصادي، ټولنيزې او کلتوري پراختیا په هکله د ځمکني ترانسپورت اهمیت په ځو کرښو کې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې ټولګیوالو ته ولولي.

الف: څو ډوله ترانسپورتي وسایل پېژنئ؟

پورتنیو عکسونو ته په غور وګورئ چې دغه وسایل د ترانسپورت په کوم ډول پورې اړه لري؟

د ځمکني ترانسپورت اصطلاح هغو وسیلوته ویل کېږي چې د ځمکې د و چې برخې له پاسه حرکت کوي، لکه دباروړلو حیوانات، بایسیکل، موټر سایکل، موټر (لارۍ، بسونه، میني بسونه، او ګړندي موټرونه) او اورګاډي له ټولو ډولونو سره.

ددغو وسیلو په اختراع سره دسیمو او هېوادونو تر منځ واټن لنډېږي. هغه واټنونه چې کاروانونو په اونیو کې وهل، اوس ددې وسیلو په مرسته، څو ساعتونو ته را لنډ شوي دي. همدارنګه له دې وسیلو څخه په ګټه اخېستنې درانه تجارتي مالونه، چې پخوایې د لېږدېدو توان نه وو، اوس په اسانۍ لېږدول کېږي.

بایسکل د ترانسپورت ډېره ګټوره وسیله ده. هره ورځ په نړۍ کې په میلیونونو انسانان ورځخه ګټه اخلي. آن داچې په ځینو هېوادونو کې یې دبایسکل دچلولو لپاره ځانګړې جادې هم جوړې کړې دي.

دلومړي ځل لپاره بایسکل یوانګلیسي پوه کنت دوسواک په ۱۷۹۰م کال کې اختراع کړ، چې دوه څرخونه او یو چوکاټ یې درلود. اوس دنړۍ په هېوادونو کې په سلګونو ډوله بایسکلونه جوړېږي، چې نه یوازې ترانسپورتي وسیله ده، بلکه دسپورت لپاره هم ګټور دي.د سون مواد نه لګوي، داستوګنې چاپیریال نه ککړوي.د چین دخلکو دځمکني ترانسپورت زیاته برخه په تیره بیا په ښارونو کې بایسکل جوړوي.

زموږ هېواد ته بایسکل له موټر څخه مخکې د امیر حبیب الله خان د حکومت په وختکې واردشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس په زرګونو تنه خلک ور ځخه ګټه اخلي.

بله وسیله چې له موټر سره ورته ده، خو دکوچني ماشین په مرسته، چې لږ تیل لګوي فعالیت کوي، د موټر سایکل په نوم یادیږي. څرنګه چې دتیلو لګښت یې لږ دی نو له همدې امله زیاته ګټه ورځخه اخېستل ګېږي. زموږ په هېواد کې یې استعمال له بایسیکل ځخه وروسته دی.

د ۱۸ م پیړۍ په دویمه نیمايي کې د بخار ماشین په کشف سره، سمنګتن د انتقالولو یوه وسیله جوړه کړه، چې دبخار په واسطه یې حرکت کاوه چې دغه لومړنی جوړ شوی موټر ګڼل کېږي.

په انګلستان کې زیاتې انتقالاتي وسیلې جوړې شوې، خو د ډېرو سکرود لګولو له امله یې زیات لوګی کاوه او د تخنیکي نیمګړتیاوو له مخې یې زیات ټکرونه کول.

د ۱۹ م پیړۍ په دویمه نیمايي کې داسې موټر اختر اع شو چې په نفتو یې حرکت کاوه. زموږ په هېواد کې کله چې مستر دین د برتانوي هند د خارجه چارو وزارت سکرتر په۱۹۰۴ز یږدیز کال په ډسمبر کې کابل ته سفر کاوه د نورو سوغاتونو تر څنګ یې یوه عراده موټر هم امیر حبیب اله خان ته ډالۍ کړ، چې ۷۰۰ سټر لنګ پونډه ارزښت یې در لوده. په هغه موټر کې د تیلو پر ځای لرګي سوځیده او ماشین ته یې حرکت ورکاوه.

اوس زموږ هېواد ته بیلابیل ډوله موټرونه وارد شوي دي لکه باروړونکي موټرونه (لارۍ، د طبیعي ګاز اوتیلو ټانکرونه) ،کوچني اولوی بسونه اوګړندي موټرونه چې د نړۍ د ډېرو عصري کمپنیو ځخه پېرودل کېږي.

د اوسپنې کرښه د مالونو د وړلو او راوړلو ډېره پخوانۍ وسیله ده، چې دبخار د ماشین په واسطه په کار اچول شوې او داوسپنې کرښې ورته غځیږي او نن سبا د ځمکني حمل ونقل ډېره ستره وسیله ده .

په ۱۳۰۵ لمریز کال کې د شاه امان الله خان په دوره کې، کله چې د دارالامان عصري ښار جوړول پېل شول، د خلکو او تعمیراتي مالونو د انتقال لپاره یو کوچنی اورګاډی د اوسپنې کرښې سره هم هېواد ته وارد شو چې دا کرښه د شاه دو شمشیره له زیارت ځخه د دارالامان تر ماڼۍ پورې غځیدلې وه.دغې اورګاډي د بخار یو انجن (ماشین) او څو ډبې در لودې او هره ورځ به یې خلک او کالي په دې کرښه انتقالول . تراوسه یې نښې دکابل په موزیم کې شته.دغې کرښې له ۸-۷ کیلومترو پورې اوږدوالی در لوده اوتر ۱۳۰۷لمریز کال پورې فعاله و. د شاه امان اله خان له سقوط ځخه وروسته، د هغه وخت حکومتونو د اوسپنې کرښې له جوړولو او غځولو سره مینه ښکاره نه کړه.

دیادونې وړ ده چې په هېواد کې ټولې ترانسپورتي تصدیګانې د ملي بس ځخه پرته منحل اعلان شوی، دا تصدۍ د زرو ځخه د زیاتو بسونو په در لودلو د کابل ښار په دننه او دهېواد په ولایتونو کې فعالیت کوي او همدارنګه په نظر کې لري چې د بریښنا یي بسونو پروژه چې دکابل ښار په داخلي جګړو کې ړنګه شوې وه دویم ځلي احیاکړي. بریښنایي بسونه سربیره پردې چې لږ لګښت لري د ژوند چاپیریال هم نه ککړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات (د مطالعې لپاره):

ځمکنی ترانسپورت په ځانګړې ډول د وسایطو واردولو د یادونې وړ پر مختګ کړی دی. په ۱۳۸۵لمریز کال کې د ټولو ثبت شوو موټروشمېر ۶۰۶۹۴۴ عرادو ته رسېده دا شمېر په ۱۳۸۶لمریز کال کې ۸۷۳۷۰۱عرادو ته لوړ شو چې ۸/۴۳سلنه ډېروالی راښیي. شخصي او ټکسي موټر ډېر زیاتوالی ښکاره کوي او همدارنګه لاری د ۱۱۷۴۶۰څخه ۱۳۵۴۴۶ او بسونه د ۴۸۵۱۳ څخه ۵۸۰۴۹ عرادو ته لوړ شوي.

ځمکنی ترانسپورت				
خصوصیات	د مقیاس واحد	۱۳۸۴ لمریز کال کې	۱۳۸۵ لمریز کال کې	۱۳۸۶ لمریز کال کې
ټول موټرونه	عرادې	۴۸۶۱۴۱	۶۰۶۹۴۴	۸۷۳۷۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۲۸۵۱۰	۳۰۲۵۱	۳۳۳۰۶
خصوصي سکتور	عرادې	۴۵۷۶۳۱	۵۷۶۶۹۳	۸۴۰۳۹۲
لاری	عرادې	۱۰۰۸۸۳	۱۱۷۴۶۰	۱۳۵۴۴۶
دولتي سکتور		۱۱۳۴۱	۱۱۹۰۸	۱۲۹۱۵
دخصوصي سکتور	عرادې	۸۹۵۴۲	۱۰۵۵۵۲	۱۲۲۵۳۱
بسونه	عرادې	۴۱۷۱۳	۴۸۵۱۳	۸۰۴۹
دولتي بسونه	عرادې	۳۳۶۸	۳۵۸۶	۴۲۱۳
ګرندي موټرونه	عرادې	۲۶۲۷۰	۳۱۴۱۶۵	۵۱۷۶۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۵۷۹	۱۳۲۳۳	۱۴۵۰۱
موټر سیکلونه	عرادې	۶۴۸۱۷	۱۰۸۲۸۲	۱۲۷۹۵۹
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۲۲	۱۵۲۱	۱۶۷۷
په هېواد کې د بهرنیو اتباعو و سایط	عرادې	۱۲۶۶۸	۱۳۲۹۶	۲۵۷۹۴

۱۳۸٦ لمریز کال در مرکزي احصایې د اداري دکلنی احصایې ۲۰۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او ټولې ډلې دې په ټولنه کې د ځمکني ترانسپورت په اهمیت اوهمدارنګه دهغه دبېشانه زیاتوالي اغېزې دې د ژوندانه په چاپېریال باندې روښانه کړي او دډلې یو غړی دې د بحثو نو پایله هم ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه یې ځواب کړئ:

۱- د ځمکني ترانسپورت د وسایلو ډولونو نومونه واخلئ.

۲- د ترانسپورتي وسیلو اختراع کومې اسانتیاوې رامنځته کړې دي؟

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

الف: د بایسکل مخترع ....دی.

ب: زموږ هېواد ته موټر د برتانوي هند د بهرنیو چارو دسکرتر .... سفر په وخت کې کابل ته راوړل شو.

سم ځواب په نښه کړئ:

الف: بایسکل د انتقال ګټوره وسیله ده چې د ژوندانه چاپېریال نه ککړوي.

ب: پخوانی ټولې ترانسپورتي تصدی منحل شوي دي.

ج: د اوسپنې کرښه د امان اله خان د پاچاهي په دوره کې افغانستان ته وارد شوې وه .

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېوادکې د ځمکني ترانسپورت (د اوسپنې کرښې) د سترې وسیلې د اهمیت په هکله تبصره ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې ټولګیوالوته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست:

ب: د افغانستان د لويو لارو په هکله څه پوهېږئ؟

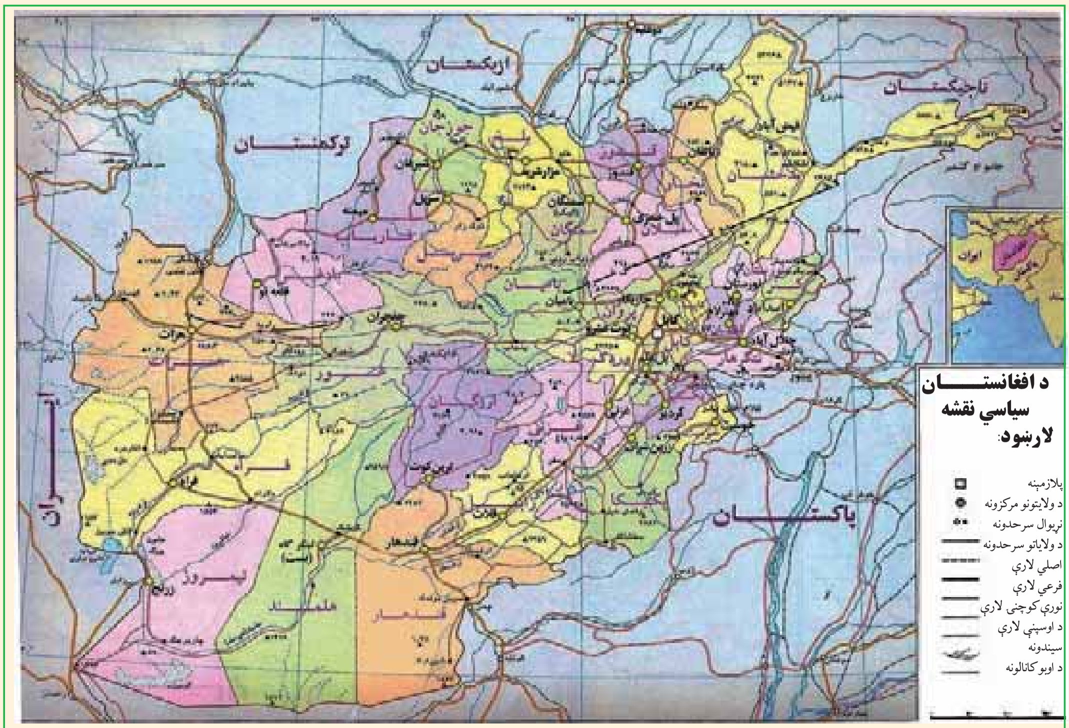

لويې لارې په يوه هېواد کې، دبدن لپاره د وينې د شريانونو په معنا دي. هغه هېوادونه چې په هغو کې لويې لارې لږې پر مختللې دي، په واقعيت کې په هغه هېواد کې ټولنيزه او اقتصادي وده په ټپه دريدلې او د اقتصادي څرخ بيلې برخې لکه صنعتي توليدات، کرنيز محصولات، عرضه او تقاضا، په بازار کې پېرودل او پلورل، مسافرتونه اوګرځېدنه له يوه ځايه څخه بل ځای ته تلل او راتلل په بشپړ ډول له ستونزوسره مخامخ کېږي. هېواد او اړونده ټولنه په بشپړ ډول په فرهنګي او اقتصادي انزوا کې واقع کېږي.

ددې لپاره چې زموږ هېواد د اقتصاد او ټولنيز فعاليت له امله ارزښتمنده خوځښت ولري، بايد په هېواد کې دننه د ټولو ولايتونو، ولسواليو او کليو ترمنځ او له هېواد څخه د باندې له ګاونډيو هېوادونو سره سياسي او اقتصادي دوامداره تماسونه ټينګ کړو،نو اړين بريښي چې مواصلاتي برخې ته يې ځانګړې پاملرنه وشي.

د امان الله خان او محمد ظاهر خان د پاچاهی په دوره کې، په تيره بيا د محمد داوود خان دصدارت په دوره کې ډېره هڅه وشوه چې هېواد له اقتصادي او ټولنيز ي انزوا څخه وژ غوري. په ټولو پنځه

کلن پلانونو کې د لويو لارو جوړولته، د اقتصادي زير بنا په توګه،ځانګړې پاملرنه وشو ه. په پنځه کلن لومړي پلان (۱۳۳۰ -۱۳۳۵ لمريز کال)، دويم پلان (۱۳۳۵-۱۳۴۰) او دريم پلان (۱۳۴۱-۱۳۴۵) کالوکې د پرمختيايې بودجې ۵۰ سلنه په لويو لارو و لګيده او له ۲۵۰۰ کيلومترو څخه زيات قير شوي او کانکريټي سړکونه جوړ شول.

خو په داخلي جګړوکې دغه ټولې جادې تر يوې اندازې پورې ويجاړې شوې، چې ترميم يې غوښته.

د پخوانيو لويو لارو پراختيا اود نوو لويو لارو جوړول، د دولت اساسي اړتياوې دي.

څرنګه چې خصوصي سکتور په دې برخه کې له پانګې اچونې سره مينه نه لري. نوله همدې امله دلويو لارو ترميم او جوړول د دولت په غاړه دي.

لوې لارې په دوه برخو ويشل کېږي:

۱- حلقوي لويې لارې چې په هغو باندې ترافيک له يوې نقطې پېل او له يو دوراني حرکت څخه دنامنظمې دايرې يا بيضوي ته ورته دايرې په بڼه، د پېل له نقطې سره نښلي. لکه دکابل – مزار شريف –شبرغان – ميمنه – بادغيس – هرات –کندهار – غزني ا و کابل حلقوي سړک.

۲-بېلې او پرېکړل شوې لارې، چې له حلقوي لويو لارو څخه جلا شوي دي لکه دکابل –خوست او داسې نورې لارې.

د هېواد مهمې لويې لارې عبارت دي له:

د هېواد شمالي لويه لاره:

د مرکزي او شمالي و لايتونو د سوداګرۍ او مواصلاتو په بر خه کې، دغه لويه لاره ستره برخه لري. ددې پروژې ګټې په لاندې ډول دي:

۱- ددې لويې لارې په جوړېدو سره مرکزي ولايتونه مستقيماً له شمالي ولايتونو سره ونښلول شول. دغه لويه لار ه د ښکارې درې له لارې څخه چې ۴۰ کاله يې دهېواد شمالي سيمې د مرکزي او جنوبي سيمو سره نښلولې، ۲۰۰ کيلومتره لنډه ده. په پای کې ترانسپورتي لګښتنونه او د موټرو استهلاک کمېږي او په لږ وخت کې حاصلات سوداګريزو مرکزونوته وړل کېږي.

۲-د هېواد دشمالي سيمو تو ليدي محصولات په جنوب کې لګښتي مرکزونو ته او صادراتي مالونه دهېواد شمالي بندرونو ته په ډېر لږ وخت کې وړل کيږي.

۳-يوشيمر فابريکې لکه د بغلان د بورې فابريکه، غوري سمنټ، دګلبهار، پلخمري، جبل السراج نساجي او داسې نور ې ددې لويې لارې په اړدوکې پرتې دي، دهغو توليدات د وخت له ضايع کيدو

پرته دخرڅلاو بازارو نوته او همدارنگه اومه مواد او د اړتیا وړ نور مواد یې له همدې لارې څخه انتقالیږي.

د کابل – تورخم لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي لویو مشهورو لارو څخه ځانگړې اهمیت لري. دغه لویه لار د تورخم له لارې له پېښور سره نښتې ده له هغې څخه وروسته د اوسپنې د کرښې او قیر شوې لویې لارې په واسطه د کراچۍ له بندر سره اود هغې له لارې د هند د سمندر اوبو د نړیوالې لارې سره نښلي. له هغې څخه په گټې اخیستنې زموږ د هېواد دسوداگرۍ ټول مالونه د هند هېواد او د آسیا، اروپا او امریکا نورو هېوادونو ته صادرېږي. د نړۍ دهېوادونو څخه وارداتي مالونه د ترانزیت له حق څخه په گټې اخیستنې سره، زموږ هېواد ته واردېږي.

دغه لویه لار د فرعي قیرشوو لویو لارو په واسطه د کنړ، لغمان او نورستان ولایتونو او د ننگرهار له ولسوالیو سره نښتې ده.

ددې لویې لارې په اوږدو کې د بریښنا بندونه او د ننگرهار د کانال پروژه جوړه شوېده، چې د هغې په بشپړېدو کې یې ستر رول لوبولی دی. په همدې ډول د نومړو ولایتونو تولیدي او کرنیز محصولات کابل او نورو استهلاکي مرکزونو ته انتقالیږي، چې په پای کې د نومړو ولایتونو د اقتصادي پرمختگ سبب گرځي.

کابل – کندهار لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي فعالیت له مخې د هېواد دلویو لارو په ډله کې لومړی مقام لري، ځکه چې د کابل –کندهار لویه لار دکندهار – سپین بولدك له لارې د چمن د اوسپنې کرښې پواسطه د کراچۍ اوگوادر (د عرب د سمندر گې په غاړه پروت دی) له بندرونو سره نښلوي. همدارنگه د کندهار – هرات د لویې لارې پواسطه د تورغونډۍ د بندر په واسطه د ترکمنستان له جمهوریت سره، د اسلام کلا د بندر په واسطه چې په هرات کې پروت دی، ابونصر فراهي بندر چې په فراه کې موقعیت لري، د نیمروز د ولایت د لارام – زرنج لویې لارې په واسطه د ایران اسلامي جمهوریت سره او د هغې لارې داوسپنې دکرښې په واسطه د ایران دهېواد د شاه بهار له بندر سره دعرب د سمندرگي نړیوالو اوبوته لاره پیداکوي. ددې بندر له لارې نه یوازې افغاني مالونه بلکې دمرکز ي آسیا دجمهوریتونو مالونه هم وارد اوصادریږي.

د کابل –کندهار لویه لار، څو ولایتونه چې د تاریخي او تجارتي ځایونو لرونکي دي یو له بل سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کندهار – هرات – تورغنډۍ (پخوانۍ قره تپه) لویه لار:

دغه لویه لاره د جوړښت له مخې ډېره عصري په کانکریټي ډول جوړه شوې وه. خو اوس د بیا رغونې په پایله کې قیر شوې ده.زموږ هېواد د ترکمنستان او د ایران اسلامي جمهوریت سره نښلوي. په همدې ډول دلویدیځو ولایتونود مرکزونو د نښلولو له مخې اهمیت لري، چې کندهار او هرات په مستقیم ډول او فراه، نیمروز او هلمند په غیر مستقم ډول نښلوي.

هرات – اسلام قلعه لویه لار:

ددې لویې لارې اوږدوالی ۱۲۴ کیلومتره دی اود هرات ښار د اسلام قلعه له بندر سره چې له ایران سره د افغانستان په سرحد کې پروت دی نښلوي. دغه لویه لار له ایران، ترکیې اونورو اروپایي هېوادونو سره په سوداګرۍ کې زیات اهمیت لري.

د پلخمري – شبرغان – فاریاب لویه لار:

دغه لویه لار د سوداګرۍ او اقتصاد له پلوه ځانګړی اهمیت لري او د هېواد د حلقوي لویې لارې برخه ده، چې د هېواد شمالي ولایتونه لکه بغلان، سمنګان،بلخ، جوزجان او فاریاب یوله بل سره نښلوي او د بادغیس د ولایت له لارې دهرات له ولایت سره نښلي. له هرات سره دهغې په نښلولودغه حلقوي لویه لار بشپړېږي . د هغې ځخه د جلاشوو لویو لارو په واسطه د حیرتان،کلفت او د اندخوی د آقینې له بندرونو سره هم نښلي.

د کابل- خوست لویه لار:

له ډېرو کلونو راهیسې ددویمې درجې لویې لارې په نامه یادیده خو کله چې دخوست د غلام خان د بندر سره وصل شوه او دهغې لارې د کرمې ایجنسی سره ونښته ځانګړی اقتصادي او سوداګریز اهمیت یې پیداکړ. د هېواد جنوبي ولایتونه لکه لوګر، پکتیا او خوست یې له کابل سره ونښلول.

د کندز – بدخشان لویه لاره:

د هېواد مهم حاصل خیز کرنیز او صنعتي ولایتونه لکه کندز، تخار او بدخشان یو له بل سره نښلوي. همدارنګه دهېواد د شمالي لویې لارې په واسطه د حلقوي لویې لارې سره نښتې. په همدې ډول د کندز شیرخان بندر له لارې د تاجکستان له هېواد سره نښلي.

دهېواد دلویو لارو جوړول سربېره پردې چې دهېواد د بیلابیلو سیمو تر منځ اقتصادي او تجارتي اړیکې، نږدې کوي، بلکې دهغو له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا دهېوادونو تر منځ دوستانه اړیکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې هم مهمه برخه لري.نو د همدې موقعیت له مخې یوځل بیا د افغانستان تاریخي اهمیت د جنوب ختیځې او مرکزي آسیا او مدیترانې د حوزې په نښلولو کې څرګند وي.

اضافي معلومات د مطالعې لپاره

شماره	لویه لار	اوږدوالې په کیلومتر
۱	کابل – کندز	۳۳۷
۲	کندز – شیر خان بندر	۶۳
۳	پلخمري ـ شیبرغان	۳۶۰
۴	شبرغان – میمنه	۱۷۹
۵	کابل – تورخم	۲۳۲
۶	کابل – جلال آباد	۱۴۸
۷	جلال آباد – اسعد اباد	۹۰
۸	سرخکان – مهتر لام	۱۸
۹	کابل – کندهار	۴۸۳
۱۰	کندهار –سپین بولدک	۱۰۱
۱۱	کندهار – هرات – تور غندی	۶۷۹
۱۲	هرات – اسلام قلعه	۱۲۴
۱۳	کندهار – هرات	۵۶۷
۱۴	کابل –ګردیز	۱۲۲
۱۵	ګردیز – خوست	۱۱۴
۱۶	کندز – تخار	۷۰
۱۷	تخار – بدخشان	۱۶۹

په ټولګي کې د نن فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دهېواد په مواصلاتي نقشه کې دیوې لویې لارې تګلوری وټاکي، چې کوم ولایتونه سره نښلوي لکه دکابل – کندهار، کندهار – هرات، پلخمري – هرات، کابل – تورخم اوداسې نور. هره ډله دې د فعالیت پایله خپلو ټولګیوالو ته بیان کړي. ښاغلی ښوونکی دې د ډلې دفعالیت پایلې د خپلو معلوماتو سره یو ځای را ټولې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱ -د منځمهالي اداري له جوړیدو وروسته ولې د لویو لارو پراختیا ته ځانګړې پاملرنه وګرځیده؟

۲ - د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې د لویو لارو اهمیت توضیح کړئ.

۳ - د هېواد کومې ترانزیتي لارې د عرب سمندرګی له نړیوالو اوبو سره نښتي دي؟

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۴ - دهېواد لویې لارې په سترو دوو برخو............... او............ ویشل شوي دي.

۵ - د شمال حلقوي لویه لار د............. ، .... او ....بندرونو له لارې دتاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان دهېوادونو سره نښتې ده.

۶ - زموږ دهېواد د............،..............او........... لویو لارو له لارې دایران له هېواد سره نښتی دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد حلقوي لویه لار رسم کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې خپلو ټولګیوالوته وښئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳,۴ د هوايي ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟

هوايي ترانسپورت د هېواد دلېرې پرتو سيمو او نږي‌په نږدې کولو کې ارزښتناکه رول لوبوي. خو دغه ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله د انرژيکي موادو د ډېر لګښت له کبله په لوړه بيه تمامېږي خو سياسي،تجارتي او نظامي اړيکي په چټکۍ ټينګوي، نو له همدې امله هر هېواد د خپل مالي او اقتصادي شرايطو له مخې ددې سکتور ودې ته ډېر ه پاملرنه کوي.

لکه چې پوهېږو افغانستان غرنی هېواد دی. د هندوکش، بابا او فيروز کوه غرونو ديوه طبيعی حايل په توګه هېواد په دوو شمالي اوجنوبي برخو ويشلی دی. په دې سر بېره زموږ هېواد په وچې پورې تړلی دی. د لويو لاروغځول د خلکو اړتياته ځواب نه شي ويلای. نوله همدې امله دهوايي حمل ونقل اهميت زيات او دپاملرنې وړ دی. دغه هېوادله يوې خوا سمندر ته لاړ نه لري او له بلې پلوه دغرونو په واسطه په کوچنيو او بيلو جغرافيايي سيمو و يشل شوی دی، چې دغه ډول طبيعي شرايط ټولنيز او آن سياسي ستونزې لري. د همدې اصل له مخې د اړتياوړ زياتره مواد په مناسب وخت په هېواد کې دننه او بهرکې مصرف کوونکو ته په ټاکلي وخت نه رسيږي.

زموږ هېواد دهوا نوردۍ فعاليت اوله الوتکو څخه د مسافرينو او تجارتي مالونو په وړلو او راوړلو کې ډېر لرغونتوب نه لري . د هوا نوردۍ دفعاليت پيل په ۱۳۰۶ لمريز کال د امان اله خان د پاچاهی په دورې پورې مربوط ګڼل کېږي چې د لومړي ځل لپاره يوې کوچنۍ روسي الوتکې په مياشت کې دوه ځله د کابل او ترمز ترمنځ په الوتنی پيل کړې و.

په ۱۳۱۷ لمريز کال کې د جرمني دلوفت انزا دکمپنۍ يوه درې ماشينه الوتکه له برلين څخه هرات اوکابل او له کابل څخه جاپان ته الوتنه کوله.

هوايي لومړنی شرکت په هېوادکې دآرياناافغان هوايي شرکت په نو م، دمسافرينو او تجارتي مالونو دحمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونقل په منظور په **۱۳۱۷لمریز** کال کې جوړ او په فعالیت پیل وکړ. څرنګه چې پوره تاسیسات او امکانات یې نه درلودل، نو له همدې امله د هېواد اړتیاوو ته یې ځواب نشوویلای.نویه **۱۳۳۵لمریز** کال کې دملکي هوانوردۍ ریاست جوړ شو. دغې په جوړېدو سره په افغانستان کې د هوانوردۍ د پراختیا او پر مختګ لپاره زمینه برابره شوه. دهوانوردۍ ریاست په کندهار، مزارشریف، هرات او جلال اباد کې دهوايي ډګرونو په جوړولو اقدام وکړ. بهرنیهوایي نمایندګۍ هم دافغانستان له هوايي ډګرونو څخه ګټه اخلي. له هوايي ترانسپورت څخه د مسافرینواو هغه مالونو اوکالیو دانتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي، چې حجم یې لږ او ارزښت یې زیات وي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او هره ډله دې دهوايي ترانسپورت د پرمختګ په اهمیت او اړتیا بحث وکړي او پایلې دې دډلې یو غړی ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سمې جملې د (س) په توري او ناسمې جملې د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱ - هوايي ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله ډېره انرژي لګوي.

۲-د ملکي هوانوردۍ ریاست په جوړېدو سره دهوانوردۍ د پراختیا لپاره وخت برابر شو.

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱-د هېواد دملکي هوانوردۍ فعالیت د........پاچاهی په دوره کې په ۱۳۰۶لمریز کال کې پېل شو.

۲-د هېواد لومړني داخلي شرکت د...........په نوم په ۱۳۳۳لمریز کال په فعالیت پېل وکړ.

لنډ ځواب ورکړئ.

۱-له هوايي ترانسپورټ څخه دکوموما‌لونود انتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي؟

۲-د هوايي ترانسپورټ د پراختیا لاملونه بیان کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هوايي ترانسپورټ د اړتیا او پراختیاپه باره کې مقاله ولیکئ اود جغرافیې دمضمون په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره راوړئ او خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف ــ د هېواد هوايي شرکتونه او ډګرونه

د کابل د نړیوال هوايي ډګر يوه برخه

دملکي هوايي رياست په ۱۳۳۵لمريزکال کې جوړ شو، چې په هغه وخت کې يې دوه سترې موسسې دهوا پېژندنې او هوانوردۍ په نوم درلودلې چې د نړۍ د ملکي هوانوردۍ د موسسې غړيتوب يې هم درلود، چې دهغو دمالي او معنوي مرستو څخه يې په ټولو برخوکې ګټه اخيستله، دهوايي ډګرونو جوړول اومراقبت، دمخابرو اود دستګاوو او د هوانو ردۍ د وسيلو او ميتورولو ژی Meteorology د ستيشونو نصبول، دټولو تشبثاتو او د هوايي حمل و نقل د موسسو تنظيم او اداره، د ملکي هوانوردۍ اړونده دټولو مقرراتو او اصولنامو اجراکولو او په پای کې په نومړو څانګو کې دارړتيا وړ فني پرسونل روزنه، ددې رياست سترې دندې ګڼل کېدې.

د کابل دنړيوال ډګر جوړول:

ددې ډګر د جوړولو کار په ۱۳۳۹لمريزکال کې پيل شو، اوپه ۱۳۴۱لمريز کال کې پای ته ورسيده، چې د دننيو او بهرنيو الوتکو ګټې اخيستنې وړ وګرځيد. په دې سربېره دغه ډګر يو عصري ترمينل چې په ټولو وسايلو سمبال دی لکه مخابره، هواپېژندنې، هوايي ترافيک،دګمرک څانګې،تعليمي مرکز، تخنيکي ورکشاپونه او داسې نور هم لري. دغه ډګر په وروستيو کلونو کې نور هم پراخه شو، په ۱۳۸۸لمريزکال کې د جاپان دهېواد په مرسته ددې ډګر په لويديځه برخه کې نوی ترمينل چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوو وسايلو او ملحقاتو سمبال دی هم جوړشو.
په نورو ولايتونو کې دهوايي ډګرونو دجوړولو پلان هم عملي شو،په لومړي پړاو کې د کندهار، هرات،کندز او جلال اباد د ډګرونو جوړيدل پيل شول.
له هغې جملې څخه د کندهار هوايي ډګر د کندهار دښار د جنوب ختيځ په ۸ کيلو متری کې د سپين بولدک په لاره کې په يوه پراخه ساحه کې جوړ شوی. دغه هوايي ډګرد کابل د نړيوال هوايي ډګر په شان دهر ډول الوتکو د ګټې اخيستنې لپاره مناسب دی. دا ډګر په ابتدايي او محلي ډول په ۱۳۳۰ لمريز کال کې د ګټې اخيستنې وړ ګرځيدلی و.
دکندهار هوايي ډګرپه ټولو عصري تاسيساتو لکه هو تل، ترمينل، مخابراتي وسايلو اوداسې نورو سمبال دی.
په لنډه توګه ويلای شو چې په ۱۳۸۸ لمريز کال کې تقريباً ۳۷ هوايي ډګرونه وو. چې له هغې ډلې څخه د کابل او کندهار هوايي نړيوال ډګرونه لومړۍ درجه پر مختللي تاسيسات او دالوتکو دمنډې قير شوی لارې لري.
د هرات، مزارشريف، جلال آباد او کندز هوايي ډګرونه د لږ ظرفيت په لرلو په دويمه درجه کې دي ترمينل او دالوتکو دمنډې قير شوی لارې لري نور ۱۴ هوايي ډګرونه دريمه درجه او ۷ نور څلورمه درجه کې راځي چې ترمينل او دالوتکو دمنډې خامه لارې لري د هغو سربېره پنځمه درجه هوايي ډګرونه هم په هېواد کې شته.
د يادونې وړ ده چې هغه عوايد چې دنړيوالو ډګرونو له مقررې سره سم دبهرنيو الوتکو له الوتنو څخه په ۱۳۸۸ لمريز کال کې ددولت خزانې ته تحويل شوي دي په لاندې ډول دي:
۱- دهرې بهرنۍ الوتکې له ټول وزن څخه، ديو ټن(۵۰۰) افغانۍ د دولت عوايدو ته تحويل شوي دي.
۲-دهرې بهرنۍ الوتکې له الوتنې څخه ترافيکې خدمتونه (۷۵۰۰) افغانۍ اخېستل شوي دي.
۳-هره بهرنۍ الوتکه چې له څلورو ساعتونو څخه زياته په هوايي ډګر کې تم شوې،د درولوکرايه د (پارکنګ ټکس) ور څخه اخيستل شوی دی.
۴-هره بهرنۍ الوتکه چې په ترانزيټي توګه زموږ دهېواد له فضا څخه تيرېږي، (۲۰۰۰۰) افغانۍ اويا دهغې معادل ۴۰۰ امريکايي ډالره ورڅخه اخېستل شوي دي.

ب- د هېواد هوايي شرکتونه:

۱- د آريانا افغان هوايي شرکت لومړنی دولتي شرکت دی چې په ۱۳۳۳ لمريزکال کې يې د

مسافرانو او د سوداګرۍ دمالونو په حمل و نقل کې رسماً په فعالیت پیل کړی، لو مړنۍ پانګه یې درې سوه زره امریکایي ډالره وه، چې په هغې کې ۵۱ سلنه ددولت ونډه او ۴۹ سلنه د انډیمان شرکت ونډه وه.

د دې شرکت لومړنۍ الوتنې د DC-۳ الوتکې په مرسته چې د ۲۸ مسافرانو ظرفیت یې در لود له کابل څخه د کندهار،هرات او مزار شریف ښارونو ته یې الوتنه کوله.

دوه کاله وروسته دانډیمار لوی شرکت دپان امریکن په شرکت کې مدغم شو او کله چې DC -۴ او DC -۶ په نوم دوه الوتکې ویېرودلې شوې دآریانا شرکت نړیوالو هوایي ډګرونو ته لار پیداکړه. دآریانا افغان هوایي شرکت لومړنۍ بهرنۍ الوتنه له کابل څخه د بحرین په لور وه، چې د ۱۳۳۴ لمریز کال دغوایي په میاشت کې له ۲۸ مسافرانو سره سرته ورسېده.

د آریانا افغان هوایي شرکت سره له دې چې په درې لسیزو داخلي جګړو کې ډېر مالي، اقتصادي او کادري تاوانونه ولیدل، بیاهم ۴- ۲۱ AN الوتکه او۷۲۷- B څلور الوتکې ۳۰۰- Airbus یوه الوتکه او ۳۱۰ - Airbus نوی ماډل دوه الوتکې لري چې هره ورځ له پلان سره سم د هرات، کندهار، مزارشریف، جلال آباد، زرنج، لښکرګاه، بادغیس، فیض آباد، کندز اومېمنې ته الوتنې کوي.

په همدې ډول دآریانا هوایي شرکت د نړۍ ۱۷ لوی ښارونه هم د خپلو الوتنو دپوښښ لاندې نیولې او د پراختیا په حال کې دي. د نړۍ هغه ښارونه چې آریانا ورته الوتنه کوي د ډهلي، امرتسر،تهران، مشهد، اسلام آباد،دو شنبې، ارومچې، باکو، مسکو، دوبۍ، شارجه، استانبول،انقره،ریاض، جده، کویت او فرانکفورت نومونه اخېستلای شو.

د اریانا افغان هوایي شرکت د خپلو الوتکو په الوتنو سربېره داخلي خصوصي شرکتونو او بهرنیو هوایي شرکتونو ته لکه انډین ایر لاین، دآسمان هوایي شرکت، د اذر بایجان هوایي شرکت، د عرب متحده آماراتو او دپاکستان هوایي شرکت ته هم لازم څمکنې ټول خدمات برابر وي. بار وړونکو لویو الوتکو (کارګو) بارول او تخلیه کول او نور لازم خدمتونه په چټکۍ سرته رسوي.

۲- هوایي خصوصي شرکتونه له صافی ایرویز، پامیر او کام ایر څخه عبارت دي. چې دفعالیت جواز یې د افغانستان له پانګې څخه د ملاتړ له اداري څخه تر لاسه کړی دی او د خپلو الوتکو په مرسته کورنیو او بهرنیو کربنو کې په خدمت بوختې دي. پر عوایدو باندې د مالیاتو دقانون له مخې ۱۰ سلنه داخلي عواید او دوه سلنه بهرنۍ عواید په هغه ټکس سربېره چې د هوا نوردۍ وزارت او آریانا افغان هوایي شرکت ته ورکوي، ددولت خزانې ته یې هم تحویلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي،هره ډله دې دهوايي ډګرو په اهمیت او اقتصادي ارزښت باندې په خپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پایلې دې خپلوټولګیوالو ته ووايي.

پوښتنې:

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱-دملکي هوا نوردۍ ریاست په ۱۳۳۵ لمریز کال کې جوړ شوی دی.

۲-دکندهار هوايي ډګر له ۱۳۳۰ لمریز کال راهیسی د ګټې اخیستنې وړ دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- دهیواد هوايي نړیوال ډګرونه له............او ....ځخه عبارت دي.

۲- له هغو بهرنیو الوتکو ځخه چې په ترانزیتي ډول دافغانستان له فضا ځخه تېرېږي له هرې الوتنې ځخه............افغانی عواید لاس ته راځي.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱-د دولت خزانې ته د بهرنیو شرکتونو د الوتکو له الوتنو ځخه څومره عواید تحویلیږي؟

۲- د هېواد په کومو ولایتونوکې دویمه درجه ملکي هوايي ډګرونه جوړ شوي دي؟

له ټولګي ځخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په هېواد کې د هوايي ډګرونو دجوړولود اړتیا په هکله، دځمکې دجوړښت او جغرافیايي موقعیت په پام کې نیولو سره په سېمه ییزه او نړیواله سطحه تبصره وکړي او دجغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۴ – اړيکي Communication

الف: د اړيکو اهميت:

اړيکي د مخابراتو (د افکارو د راکړې ورکړې ټينګول، او د پيغامونو استول او اخيستل) او ترانسپورتيشن څخه عبارت دي چې د تيرولوستونود مواصلاتو په برخه کې له هغو څخه يادونه شوی ده. مخابرات Tele Communication د خلکو ترمنځ د ليکنو، غږونو، عکسونو يا د دوارو په واسطه د افکارو، احساساتو او اطلاعاتو دراکولو ورکولو معنا لري، يا په بل عبارت مخابرات د خبر، احوال، تجارتي ، صنعتي، رسمي،شخصي پيغامواو د معلوماتو د وړاندې کولو او رسولو وسيله ده چې له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته کېږي چې دننه او بهر بېلا بېلې سيمې سره نښلوي. د اړيکو ټينګولو لپاره له بېلا بېلو ډولونو او وسيلو څخه ګټه اخېستل کېږي لکه اخبار، راډيو، تلګراف، ټيلفون، تلويزيون، پُست، فکس او

انټرنیټ. دغه ټول له لیرې واټن څخه د اړیکو چټکې وسیلې دي. په اوسنۍ نړۍ کې غږ او عکس د الکترونیکي بهیر په توګه د سیم، راډیو او تلویزیوني څپو پواسطه د فضاء له لارې اونوري څپې د نوري فایبر په واسطه سره نښلي.راډیوي اونوري څپې په یوه ثانیه کې د ۳۰۰۰۰۰ کیلومترو په چټکۍ حرکت کوي. په داسې حال کې چې الکترونیکي نښو لیږد هم په همدې اندازه کې دي.

د مخابراتود اهمیت په هکله دیادونې وړ ده چې داړیکو دې برخې ته د ټولنې داعصابو اصطلاح ورکړشویده.ځکه چې په ټولنه کې د افکارو د انتقال او راکړې ورکړې ښه و سیله ده، په هغو ټولنو او هېوادونو کې چې مخابرات یې ښه فعال دي، په دې معناچې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي او ټولنې هم ښه پر مختګ کړی دی.

مخابراتي لومړنۍ وسیله د تلګراف اختراع ده چې د مورس د نښو د اختراع له مخې د بریښنا د جریان په واسطه د سیم په اوږدو کې لیږل کېده. نن ورځ عکسونه، غږونه، تلویزیوني عکسونه د سپوږمکیو، رادیو او نوري فایبر له لارې دځو ثانیو څخه په لږه موده کې د نړۍ ګرد چاپیره مخابره کېږي.

مصنوعي سپوږمکیو د مخابراتو او اړیکو په برخه کې ډېر لوی انقلاب رامنځته کړی دی، چې دټیلیفون اومبایل، تلویزیون او انټرنېټ د تکنالوژۍ د پراختیا سبب شوی ده. په دې سربېره، مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې څخه په بېلابېل لوړوالي عکسونه اخلي او خپلو ځمکنیو مرکزونو ته یې انتقالوي، چې د هغو له مخې بیلابېل تصویرونه او جغرافیایي نقشې جوړېږي.

اوس زموږ په هېواد کې هم د مخابراتو وزارت ملي او نړیواله ګیټ وې Gate -way د کابل دښار دمهتاب کلا په ساحه کې جوړه کړې ده. دځمکني تم ځای او مصنوعي سپوږمکۍ په واسطه فعالیت کوي. یولوی دیش او مخابراتي او تخنیکي پرمختللی سیستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. له دې ګيت وې څخه په ملي او نړيواله کچه ګټه اخېستل کېدی شي. اوس دولتي ارتباطات او مخابراتي شرکتونه دټيلېفوني، فکس، تلويزيوني اوانټرنيټي اړيکو لپاره له هغې څخه ګټه اخلي او دهېواد ۳۶۴ ولسوالۍ او اداري د همدې ګيټ وې په مرسته له نړۍ سره نښتي دي. همدارنګه د مخابراتوخصوصي شرکتونو دنړيوال فعاليتونو لپاره د خپلواکه ګيټوويو دګټې اخيستنې اجازه هم ورکړ شويده. د نوري فايبر په مرسته د ځمکې له لارې دهېواد مخابراتي ارتباطات له نړۍ سره را منځ ته شوي دی، چې د مخابراتو له مصنوعي سپوږمکيو پرتله خورا ارزانه تماميږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې په اوسنۍ نړۍکې اړيکوپه اهميت پخپلومنځوکې خبرې وکړي او د بحث پايله دې دډلې يو غړی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې د فعاليت په پای کې وړاندې شوی معلومات را ټول او لنډيز دې زده کوونکو ته و وايي.

پوښتنې:

د جملوتش ځايونه بشپړ کړئ:

۱- ارتباطات ۰۰۰۰۰۰-۰او ۰۰۰۰۰۰۰احتواکوي.

۲-د نوري او راديوي څپو چټکوالی په يوه ثانيه کې۰۰۰۰۰۰۰۰۰ کيلومتره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳-لومړنی اختراع شوې مخابراتي وسیله د .... څخه عبارت ده.

لنډ ځواب ورکړئ:

۴-مخابرات تعریف کړئ.

۵-مصنوعي سپوږمکی کوم مخابراتي خدمتونه سرته رسولای شي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د جغرافیې په مضمون کې له مخابراتي و سیلوڅخه دګټې اخیستنې څرنګوالي تر سر لیک لاندې یو مطلب ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي.

يو ويشتم لوست

ب. پُست Post په افغانستان کې

ايا پوهېږئ چې د مخابراتو دوزارت د پُست رياست کوم خدمتونه سرته رسوي؟

پورتني عکس ته وګورئ او ووایاست چې د موټرواو بايسيکلونو سپرلی کومې دندې سرته رسوي.

د افغانستان پُستي کارونو د لومړي ځل لپاره په ۱۸۷۰ م کال کې د امير شيرعلي خان په دوره کې رواج وموند. په هغه وخت کې یوه پُسته خانه په مرکزکې د کابل په بالاحصارکې د (چاپار خانې) په نوم او په لويو ولايتونو کې په ابتدايي ډول جوړې شوی. دولتي مکتوبونه او شخصي ليکونه يې په را جستر شوي ډول ديو مثقال او دوه مثقاله په وزن د پُسته خانې په مرکز کې منل.پُستي ټکټونه د شاهي او ثنار او دهغې وخت په مروجوسکو په بيه، په سپين کاغذ په کمزوري رنګ چاپ او دمکتوبونو او ليکونو له پاسه نصبول. دهغه وخت مشهور پُستي ټکټونه د زمري د سر په نامه يادېدل. او له نصبولو څخه مخکې يې یو کنج غوڅيده. دپُستي د انتقال لپاره له يومرکز څخه بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکز ته ټاکلي وخت په پام کې نه وه نیول شوی. انتقالات د پُستې د ټاکلي حد تابع وو.

هغه دولتي مکتوبونه چې دفوري کلمه ور باندې لیکل شوې وه. فوق العاده پُسته ګڼل کېده د پُسته بردار په نوم یادیده، دغه پُسته پر اسپ سپاره استونکي له خواچې چاپار په نوم یادیده، اصلي ځای ته لېږدول کېده.

د مکتوبونو ویش د ویشونکو مستخدمینو له خوا کېده چې د لیك رسوونکي په نوم یادیدل.

که کوم دولتي مکتوب چې به کوم بهرني هېواد ته استول کېده، دهغه استونه د ځانګړي قاصد له خواسرته رسیده.

پورتنیو اجرااتو تر ۱۸۷۸م کال پورې دوام در لود ه. له ۱۸۹۲ م کال څخه وروسته یعنې د امیر عبد الرحمن خان د واکمنی په دوره کې د پُستې منظم کارونه رامنځته شول. په ۱۹۰۷م کال یعنې د امیرحبیب اله خان په دوره کې پُستې کارونو ښه پرمختګ وکړ. د پُسته خانو په شمېر اوپُستي کرښوکې زیاتوالی راغی. د دولتي مکتوبونو لپاره ځانګړي ټکټونه چاپ شول. په دې وخت کې د پُستې دفترونه د ډاکخانو په نوم یادیدل. یوه ډاکخانه په پېښور کې هم جوړه شوې وه. پُستي کارونه د امانیه په دوره کې ډېره پراختیا وموندله او د داخلې د وزارت په چوکاټ کې د پُست او تلګراف عمومي مدیریت جوړشو.

په۱۹۲۵م کال کې د کابل او مشرقي تر منځ د لومړي ځل لپاره د پُستی د حمل او نقل لپاره موټر څخه ګټه واخېستل شوه او د تبادلې یو دفتر په تورخم کې هم جوړ شو . نور دفترونه په اسلام کلا، دایران په طیبات، د مزارشریف په تاشګذر، سپین بولدك او تور غنډۍ کې جوړ شول.

افغانستان په ۱۹۲۸ م کال کې د نړۍ د پُستي اتحادیې غړیتوب حاصل کړ او د پُست اداره د د یپلوماتیکو لارو دنړۍ د پُستي کنوانسیون د حکمونوسرته رسولوته ژمنه شوه. پُستي سیستم مخ په سمون شو.

په ۱۳۴۴ لمریز کال کې د مخابراتو ریاست د مخابراتو وزارت ته لوړ شو، دپُست د انتقال لپاره پُستي سرویس موټرونه د کابل څخه د تورخم او کندهار په لور په کار واچول شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په پُسته کې پُستي قلمونه لکه مکتوبونه، پُست کارتونه،کوچنی بستې، چاپ شوي مواد، درنډوپانې او پارسلونه شامل دي. ددې قلمونو تبادله د ځمکې او هواله لارې، د دننیو خدماتو سربېره، په نړیواله کچه د آریانا افغان هوایی شرکت لخوا سرته رسېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دپُستې په سترو خدمتونوپخپلو منځوکې بحث وکړي. د خپل بحث پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالو ته تشریح کړي. ښاغلی ښوونکی دې د بحث پایله د خپلومعلوماتوپه ور زیاتولو را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب وواياست:

۱- د لومړي ځل لپاره پُستي کارونه د کوم پاچا په وخت کې مروج شول؟

۲- په پُستي خدمتونو کې کومې برخې شاملې دي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- د امير شيرعلي خان د حکومت په وخت کې د کابل په بالاحصارکې پُسته خانه د ....په نوم جوړه شوه.

۲- د امير شيرعلي خان د حکومت په وخت کې بيړنۍ پُسته د اسپ په سپرلی چې د ....په نوم يادېده لېږدول کېده.

۳- د امير حبيب اله خان د حکومت په دوره کې پُستي دفتر د   په نوم يادېده.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې ديو پارسل دپاسه لازمې لارښوونې وليکي، چې د پُستي له لارې يو اروپايي هېواد ته په مصؤن ډول د پام وړ تن ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – ټيليفون او مبايل

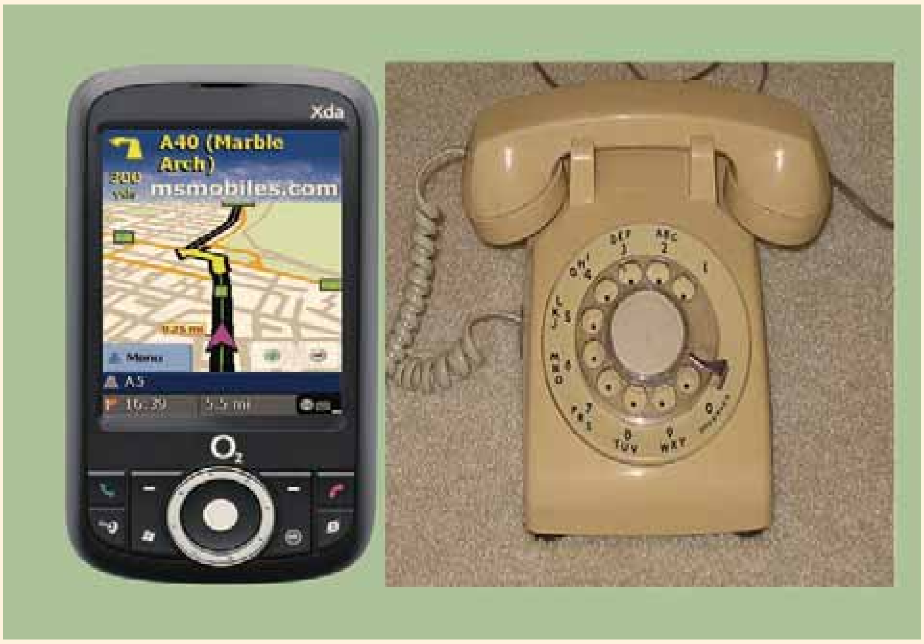

ټيليفون داسې وسيله ده چې غږ لېرې او نژدې سيموته انتقالوي.

په لسمې پيړۍ کې زياتې اختراعګانې د ارتباطاتو او رسنيو په برخه کې را منځته شوی. لکه عکاسي ،سينما، چاپ اوداسې نور، چې د خلکو په ژوندکې يې ستر بدلون راووست. خو ډېره مهمه اختراع ټيليفون او تلګراف وو.چې د چټکو ارتباطاتوارېکه يې له لېرې سيموسره را منځته کړه. ټيليفون له دوو کلمو څخه جوړ شوی دی. د Tele دويلو او phone د غږ په معنادی.

د هېواد لومړنی د ټيليفون دستګاه د مسي سيمي لين په واسطه د امير حبيب اله خان او دهغه د ورور نصراله خان د استوګنې په ځای کې د يوکيلومتر په اوږدوالي فعاليت کاوه او بل لين يې د امير استوګنځي او دهغه وخت تر قوماندانی پورې او دريم لين يې د ارګ له دروازې څخه د بابر تر بڼ پورې غځيدلی و.

زموږ په هېواد کې د ټيليفون لومړنی بطري لرونکې سويچبورډ چې د ۲۵ لينونو ظرفيت يې درلوده د امير حبيب اله خان د واکمنۍ په دوره کې د ارګ په شمالي خلې (برج) کې جوړشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امان الله خان د پاچاهی په دوره کې په ۱۲۹۸ لمریز کال کې یو (۵۰) لینه سوچبورډ د شاه دو شمشیره د پُسته خانې په ودانۍ کې نصب شو او ټیلیفوني اړیکې د مرکز او نورو ښارونو تر منځ جوړې شوې. په همدې ډول دهېواد پلازمینه د تلگراف په مرسته دلویو نړیوالو مرکزونو تر منځ وصل شوه.

په لومړي سرکې په دولتي دایرو کې له ټیلیفون څخه ګټه اخېستنه مروجه شوه، وروسته انفرادي اشخاصو هم وکولای شول د ولایت له مرکز څخه یو له بل سره خبرې وکړي او شخصي او تجارتي پیغامونه ولېږي.

له ټیلیفون څخه ګټه اخېستنه دسیمي لین دغځېدنې اود لویو لارو په اوږدو کې د پایو په نصبولوسره ممکن شوه. لومړني ټیلیفون ځانګړې اندېل در لوده چې دهغه په مرسته به له سویچبورډ (دځپرولود مرکز سره) او له هغه ځایه به د سویچبورډ د مسوولوکسانو (اپریتر) په مرسته دپام وړ ا رتباط را منځته کېده.

په ۱۳۲۲ لمریز کال کې د ۵۰۰۰ لینونو اتومات لومړنی دستګاه د المان د زیمنس له کمپنۍ څخه وپېرودل شوه او په کابل کې په کار واچول شوه او لومړنۍ ټیلیفوني مخابره د کابل اوپاریس ترمنځ ټینګه شوه. په همدې ډول د پاریس دترانزیت مرکزونو د افغانستان ټیلیفوني مخابره د نړۍ له نورو هېوادونو سره ټینګوله.

په ۱۳۴۰ لمریز کال کې د مخابرې ترانزیت له نورو مرکزونو سره د ډهلي،لندن او مسکو سره هم ټینګ شو، وروسته ټیلیفون په پرمختللي ډول دانالوګ اوډیجیټل په بڼه تبدیل شو ددې ټیلیفوني مرکزونو ولایتي او نړیوال اړیکې د سټلایټ (مصنوعي سپوږمکۍ) له لارې ټینګیږي.

موبایل:

موبایل په ۱۹۸۰ م کال کې د ارتباط وسیلې په توګه و پېژندل شو او په ۱۹۸۳م کال کې د امریکا دمتحده ایالتونو په شیکاګوکې د ټولو دګټې اخېستنې لپاره وړاندې شو. موبایل په کمزورو لنډو څپو کار کوي چې پیغام د انتن پایګاه ته مخابره کوي اوبیا یې اخلي. ګټه اخېستونکی کولای شي له هر ځای څخه ټیلیفون وکړي او یا پیغام تر لاسه کړي.

زموږ په هېوادکې په وروستیو دیرش کلنو جګړو کې ټولې مخابراتي شبکې تر یوې اندازې اویا په بشپړ ډول ویجاړې شوې او آن داچې په وروستیو کلونو کې خلک دنړیوالې مخابرې لپاره ګاونډیو هېوادونو ته سفرکاوه. د افغانستان دغرني جوړښت په پام کې نیولو له مخې او دیوزیات شمیر مهاجرینو شتون په باند نیوهېوادونو کې، ارتباطاتو د جوړولو په منظور لوېې خصوصي کمپنۍ لکه افغان بیسیم او روشن په ۱۳۸۲ لمریز کال کې M T N په ۱۳۸۴ لمریز کال او اتصالات په ۱۳۸۵ لمریز کال کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت پیل وکړ.نن ورځ په ټول هېواد کې په سلګونو زره ګڼون کوونکي لري، چې کولای شي په ټول هېواد کې د اړوندو انتنونو او له هېواد څخه د باندې د ارتباطي سپوږمکیو په مرسته خپلې ټیلیفوني اړیکې جوړې کړي. زموږ دهېواد ټیلیفوني کود ۰۰۹۳ دی.ددې کود په مرسته، له بهرنیوهېوادونو څخه هېوادته دننه ټیلیفوني اړیکې ټینګیدلای شي.

له ټیلیفون څخه په ګټه اخیستنه اقتصادي اوتجارتي اړتیاوې او د خلکو ورځنی ستونزې په ډېرې چټکۍ او لږ وخت کې حل کېږي. دخلکو ترمنځ د تفاهم ډېره چټکه او ارزانه وسیله ګڼل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي اوهره ډله دې دټیلیفون د اهمیت په هکله پخپلومنځو کې بحث وکړي اود فعالیت پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي. ښاغلی ښوونکی دی د فعالیت پایلې را ټولې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-ټیلیفون په سوداګرۍ کې څه ارزښت لري توضیح یې کړئ؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-زموږ په هېواد کې لومړی ځل ټیلیفون..........د حکومت په وخت کې استعمال شو.

۲- زموږ په هېواد کې دموبایل لویې کمپنۍ له.............او.......څخه عبارت دي.

سم ځواب د(س)په توري او ناسم ځواب د(ن)په توري په نښه کړئ.

۱- په ۱۹ م پېړۍ کې د اړیکو په برخه کې با ارزښته اختراع ټیلیفون او تلګراف دی.

۲-زموږ په هېواد کې ټیلیفون څخه لومړی ځل د امان اله خان د پاچاهۍ په دوره کې ګټه واخېستل شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ورځني ټولنیز ژوند کې د ټیلیفون د اهمیت په هکله یوڅوکرښې ولیکئ او دجغرافیې په را تلوونکي ساعت کې خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

د: انټرنېټ،ایمل او فکس Internet, E–mail and Fax

له انټرنېټي خدماتو څخه څنګه ګټه اخېستلای شو؟

له انټرنېټ څخه ګټه اخېستنه،د انټرنېټي شبکې،کمپیوټر اوله هغې څخه دګټې اخېستنې په طریقې پوهېدلو اړینه ده. انټرنېټ په ۱۹۸۳م کال کې رامنځته شو،د انټرنېټ د رامنځته کولو فکر د امریکا دمتحده ایالتونو د دفاع وزارت څخه پیل شو، چې په هغه وخت کې له انټرنېټ څخه د اطلاعاتو د تبادلې د باوري سیستم په عنوان ګټه اخېستل کېده. وروسته انټرنېټ دعلمي زده کړو دسرچینې او د څو رسنیو له یو ځای کېدو څخه را منځته شو.د ۱۳۶۹ لمریز کالونو په لسیزه کې په ټوله نړۍ کې په میلیونونو رسنیو د انټرنېټ له نړیوالې شبکې سره ونښتې. انټرنېټ هغه وسیله ده چې د نویوعلمي او فني پرمختګونو د اندازه کولو توان لري او هغې له بشپړېدو لوسره مرسته کوي.

انټرنېټ له دوو کلمو Inter له International نړیوال او Net د Network له شبکې څخه اخېستل شوي دی.

انټرنېټ بې مثله نړیواله معلوماتي وسیله ده، هر څوک هر ډول معلومات چې غواړي له هغې څخه لاس ته راوړلی شي.

انټرنېټ په حقیقت کې د سیستم یاشبکې نوم دی چې د نړۍ ټولې کمپیوټرې شبکې سره نښلوي.
د انټر نېټ لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شوي دي او د جوړېدو په حال کې دي انټر نېټ د ایمیل یا برېښنا لیک لویه سر چینه ده. څه موده مخکې یوازې پیغامونه د انټرنېټ له لارې استول کېدل. اوس ټیلیفون، تلویزیون، راډیو اونور موضوعات دهغې پرمخ راتلای شي.
زموږ په هېواد کې انټرنېټي فعالیتونه د ځوکمپنیو له لارې سرته رسیږي.
له انټرنېټ او ایمیل څخه د جغرافیې په مضمون کې څه ګټه اخېستل کېږي؟
له نورو جغرافیه پوهانو سره داړیکوټینګول دایمیلٍ E mail له لارې سرته رسېږي. انټرنېټ ددې امکان برابر وي چې جغرافیه پوهان دنړۍ په بیلابیلو سیموکې خپلمنځې اړیکي ټینګې کړي او یودبل په نظریاتو پوه شي.
د ایمیل یا برېښنالیک: په انټرنېټ کې کولاي شو د خپل نظر وړ شخص سره دهغه دایمیل ادرس په علاوه کولو اړیکې ټینګې کړو.له نوروڅخه مطالب لاس ته راوړو اویا علمي اطلاعات او داسې نور هغه ته واستوو.

انټرنېټ او جغرافیه:

مینه وال کولای شي چې د پام وړ جغرافیایي موضوعګانو دموندلو لپاره، اړونده انټرنېټي سایټونو ته ور ننوځي او د اړتیاوړ اطلاعات لکه متن، عکسونه، نقشې او فلم لاس ته راوړي. نو موړې اطلاعات د پرنټر printer په مرسته چاپ او یا په کمپیوټر کې زېرمه او ثبت Save کړي.
د انټرنېټ ډېره لویه ګټه داده چې د هغه په مرسته ښېلا بیلې مو ضوعګانې پلټلاي شو. هریو زموږ څخه کولاي شي چې د جغرافیې د اړتیا وړ اصطلاح په لیکلو سره لکه اوقیانوس، نقشه،مهاجرت او داسې نور، په هغه صورت کې چې دسایټ فهرست اویا ادرس په واک کې ولرو اویا د څېړنې د وسیلې له لارې Search Engine دقیق معلومات لاس ته راوړو. د جغرافیې د پلټنې دسایټونو له جملې څخه کولای شو د Gmail Hot mail , yahoo, Amazon ,M SN ,Google او داسې نورو نومونه واخلو.
ایا کله مو د فکس په مرسته پیغام استولي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتني عکس په غور وګورئ او ووایاست چې نومورې دستګاه د اړیکو د ټینګولو له مخې څه اهمیت لري؟

د فکس دستګاه په نړیوالو اړیکو کې مهم رول په غاړه لري. دغه دستګاه په څوثانیو کې استول شوي پیغامونه د لیکلي پیغام په توګه اخېستونکي ته د نړۍ هرې نقطې ته رسوي. د فکس دستګاه د فوتوکاپې ماشین سره ورته ده، خو په ټیلیفون سنباله ده. دغه دستګاه د پیغام د استولو په وخت، پیغام په کلمو او کرښې په الکترونیکي نښو چې دانتقال وړوي تبدیلوي. د پیغام اخېستونکي دستګاه، دغه لاس ته راغلې نښې په لیکلو نښواړوي او دقیقه نسخه د اصلي نسخې په څېر بهر ته راباسي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي. هره ډله دې د ایمیل او انټرنېټ دموضوعګانو او ګټو په هکله پخپلو منځو کې بحث و کړي او د ډلې یو غړی دې د بحث پایله خپلوټولګیوالو ته وړاندې کړي. همدارنګه ښاغلی ښوونکي دې د ډلې د فعالیت پایله دې را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-په لومړي ځل انټرنېټ په کوم هېواد کې په کارپیل وکړ او د څه لپاره ورڅخه ګټه اخېستل کېده؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د انټرنېټ اصطلاح له دوه کلمو ....او ....څخه ترکیب شوې ده چې معنایې نړیواله شبکه ده.

۲-دجغرافیي دپلټنې سایټونه له.....،.....،......، او داسې نورو څخه عبارت دي.

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ:

۱-په ۱۹۸۳ میلادي کال کې د اطلاعاتویه میلیونونو رسنیو په ټوله نړۍ کې د انټرنېټ له شبکو سره وصل شوی.

۲- انټرنېټ له علمي او زده کړې له سر چینو او د ډېرو رسنیو د پیوستون څخه منځته را غلې دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي د انټرنېټ دامکاناتو په لرلو سره د جغرافیایي اصطلاحګانولکه اورغورځونې د فعالیت او ټوریسم په هکله دې معلومات راټول ثبت یا زېرمه کړي او خپلوټولګیوالو ته دې دجغرافیي په راتلونکي ساعت کې وړاندې کړي.

پنځم څپرکی
نفوس او نژاد

۵-۱ د نفوسو ویشل او ګڼوالی

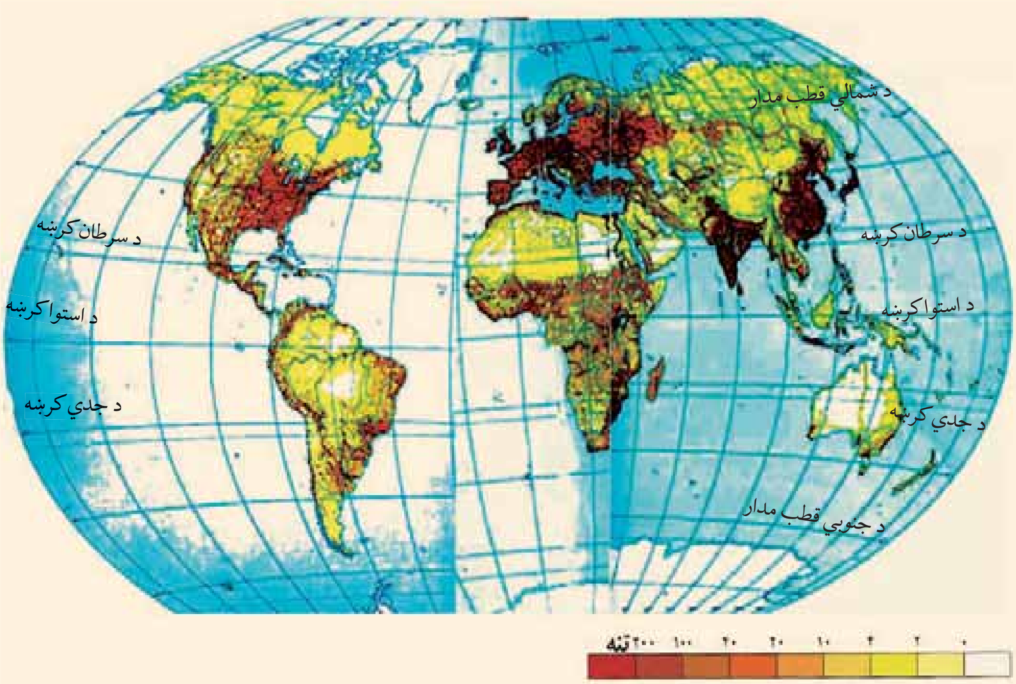

په یوه کیلومتر مربع کې د نفوسوویش

آیا پوهیږئ چې په ځمکه کې نفوس په څه ډول ویشل شوی دی؟

د نفوسو د ویش پورتنۍ نقشه په غور ولولئ او ووایاست چې ډېر زیات او ډېرلږ نفوس د نړۍ په کومه برخه کې ځای پرځای شوی دی. ولې؟

د نفوسو ګڼوالی د ځمکې د سطحې په یوه واحده ساحه کې داوسېدونکو خلکو دشمېر څخه عبارت دی. د نفوسو دګڼوالي د معلومولو لپاره باید د یوې سیمې نفوس د همغې سیمې په پراخوالي وویشل شي.

د نړۍ نفوس په ۲۰۱۰ میلادي کال کې ۶,۸ میلیاردو تنوته ورسید، چې د ځمکې پرمخ ژوند کوي. دغه نفوس په ټوله نړۍ کې په مساوي ډول نه دي ویشل شوی. یاپه بل عبارت اقلیمي شرایط د ځمکې جوړښت او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکز اغېز لري. لکه دښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې(هغه تودې او سوځوونکې سیمې چې پوره اوبه هم ونه لري)، لوړې، نااواره سرې سیمې، د غرونو لړۍ، جبې، ګڼ او لنده بل ځنګلونه، استوایي توده او لنده بله هوا، قطبي سړه هوا، له سواحلو او د حمل اونقل له لارو څخه لیریوالی، د نفوسو ډېره لږه پاملرنه یې ځانته را اړولې ده. آن داچې په ځینو سیموکې د سلګونو کیلومترو په واټن لېږې سیموکې هم د انسانانو نښې په سترګو نه ښکاري. په داسې حال کې چې د ځمکې په بله سیمه کې لکه: په ښو اقلیمي شرایطو (معتدله آب او هوا او پوره باران)، مناسب جغرافیایي موقعیت، اوارو او ښېرازو ځمکو، پوره اوبولرونکوځمکو، د سیندونو او سمندرونو په غاړو، بندرونو، د صنایعو، کانونو او د ارتباطي لارو په شاو خواکې ډېر خلك استوګنه کوي، چې دځینو ځایونو په یوه کیلومتر مربع کې له زرو څخه زیات خلك ژوند کوي. په دې ترتیب په یوه سیمه کې د نفوسو استوګنه د فزیکي، اقتصادي سیاسي او بشري لاملونو پایله ده. چې د دې لاملونو اغېزې په لنډه توګه بیانوو:

• **فزیکي عواملو اغزې**: لکه جغرافیایی موقعیت (عرض البلدونه)، لوړې سیمې، اقلیمي شرایط، اوبه او داسې نور د ځمکې پرمخ دتل لپاره لیدلای شو، چې په مستقیم یا غېر مستقیم ډول دځمکې د منابعو څخه په ګټه اخیستنې باندې اغېزه لري. دغه لاملونه د نفوسو د زیات ګڼوالي او یا برعکس د یوې سیمې د نفوسو دکموالي لامل ګرځي.

• **د اقتصادي لاملونو اغېزې**: په طبیعی منابعو او بشري فعالیتونو متکي دي، چې له کانونو، اوبو، د خاورې له ډولونو، نباتاتو، حیواناتو، د پانګې په شتون او په نوې تکنالوژۍ، دکار په شرایطو، صنایعو او داسې نورو څخه عبارت دي، چې د نفوسو په ګڼوالي اغېزلري یعنې دصنعتي پراختیا او د نفوسود ځای پر ځای کیدنې تر منځ متقابل اړیکې شته دی. په هر ځای کې چې د صنعت او له هغې څخه وروسته د هغې پورې تړلې خدمتونه را منځته شي، نو زیات نفوس په هغې سیمې کې جذ بیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادونې وړه چې تر ۱۸ مېلادي پېړۍ پورې کرنه او د هغې اړوند لاملونو(اوبو،خاورې، او اقلیم) د نفوسوپه استوګنې ټاکونکې اغیزه درلوده، لکه د مصر په هېواد کې د نیل د سیند وادي او داسې نور. زموږ د هېواد اقتصاد تر اوسه پورې په کرنه ولاړ دی او د نفوسو ډېره زیاته برخه له همدې لارې ژوند کوي.

• د سیاسي لاملونو: په برخه کې د حکومت پرېکړې او د اداري مرکزونو له تشکیل څخه یادونه وکړو که چېرې دولت د هېواد ځینو سیموته د پرمختیایي پروګرامونو به برخه کې پانګې اچونې، د کارونو پیداکولو او یا خدماتي امکاناتو او روغتیایي فعالیتونو ته پاملرنه ونه کړي، د نفوسو ګڼوالی هلته لږ وي.

• بشري لاملونه: په پورتنیو موضوعاتوسر بېره لېرې پرتې سیمې، چې د حمل و نقل لارې او ارتباطي وسایل په لاس کې نه لري، خلک هلته په تیت او پرک ډول ژوند کوي.

د هغو لویو وچو دننه سیمې چې له سیندونو او سمندرنو څخه لېرې پرتې دي دساحلي سیمو پر تله لږ تجارتي امکانات لري، لږ نفوس پکې استوګنه کوي.

د پورتنیو لاملونو په پام کې نیولو سره د نرۍ ګڼ نفوسه سیمې Densely population region کولای شو په درې حوزو په نښه کړو:

۱ - لومړنۍ ګڼ نفوسه سیمه د آسیا د لوېې وچې جنوبي سیمه (پاکستان، هند او بنګله دیش)، د جنوب ختیځې آسیا ځینې برخې (اندونیزیا) او ختیځه آسیا (د چین ختیځ، د کوریا ټاپو وزمه او جاپان) دي. د دې سیمې په هېوادونو کې په منځني ډول د نفوسو ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۰۰ تنوڅخه زیات دی. او په ځینو ځانګړو ځایونوکې په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۵۰۰ تنوڅخه زیات دي. چې علت یې موسمي آب و هوا، د کرنې (د وریجو کرنی) ښه شرایط او د نفوسو طبیعي زیاتوالی دی.

۲ - دویمه ګڼ نفوسه سیمه د اروپا په لویه وچه کې د پانګوالۍ په دوره کې رامنځته شوې ده. د دې سیمې په ځینو هېوادونو کې د نفوسو منځنی ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع پراخوالي کې له ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه تر ۴۰۰ تنوته رسيږي. په همدې ډول په صنعتي سيموکې د نفوسوګڼوالي په يوه کيلومتر مربع مساحت کې له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ تنو پورې رسيږي. چې ډېرزيات يې د سيندونو په غاړه، په بندرونو او د صنعتي مرکزونو په شاو خوا او د کرنې ورسيموکې ژوند کوي.

دريمه ګڼ نفوسه سيمه د امريکا د متحده ايالتونو د شمال ختيځې ځينې برخې (نيوانګلنډ، نيو يارک، پنسلوانيا او د پنځه ګونو جهيلونو شاوخوا) او د کاناډا جنوب ختيځ دی. چې د هغې لامل تجارتي او صنعتي فعاليتونه دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکې دې، په مناسبو ډلو وويشل شي. پخپلو منځوکې د مشورې له مخې دې لاندنې جدولونه کاپي او بشپړ کړي او د ډلې استازی دی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي.

موقعيت	د نفوسو د ميشته کېدلو لاملونه
د چين ولسي جمهوريت او د هند هېواد	
شمال لويديځه اروپا	
د امريکا د متحده ايالتونو شمال ختيځ او د کاناډا جنوب ختيځ	
د هماليه غرونه	
د امازون ځنګلونه	
د ګرينلينډ ټاپو	

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندې جدول کې د نفوسو منحنی ځای پرځای کېدنه د مالتا، بنګله دیش او استرالیا په هېوادونوکې محاسبه کړئ.

ګڼه	هېواد	د هېواد مساحت په کیلو متر مربع	نفوس	د نفوسو ګڼوالي په یوه کیلو متر مربع مساحت کې
۱	موناکو	۲	۳۲۲۷۰ تنه	۱۵۸٤٦,٥ تنه
۲	سنګاپور	٦٤٧	٤,۳٥۳,۸۹۳ تنه	٦۷۲۹,۳ تنه
۳	مالتا	۳۱٦	۳۹٦,۸٥۱ تنه	
٤	بحرین	٦٦۸	٦۷۷,۸۸٦ تنه	۱۰۱٤ تنه
٥	بنګله دیش	۱٤۷٥۷۰	۱٤۱,۳٤۰,٤۷٦ تنه	
٦	مغولستان	۱,٥٦٥,۰۰۰	۲,۷٥۱,۳۱٤ تنه	۱,۷ تنه
۷	استرالیا	۷,٦۸٦,۸٥۰	۱۹,۹۱۳,۱٤٤ تنه	
۸	کاناډا	۹,۹۷۰,٦۱۰	۳۲,٥۰۷,۸۷٤ تنه	۲/۳ تنه

پوښتنې:

لنډځواب وواياست:

۱ . د آسيا د جنوب اوجنوب ختيځو هېوادونو د نفوسو دګڼوالي لامل بيان کړئ.

۲ . د اروپا په شمال لويديځ کې د اروپا د نورو سيمو په نسبت ولې ګڼ نفوسه سيمې منځته راغلي دي.

۳ . د شمالي امريکا کومې سيمې ګڼ نفوسه دي، لامل يې بيان کړئ؟

۴ . د آسيا د ډېرګڼ نفوسه هېوادونو نومونه واخلئ.

۵ . د نړۍ په ټولو برخوکې ولې نفوس په مساوي ډول نه دی ويشل شوی؟

۶. کوم سیاسي لاملونه د نفوسو په ګڼوالي زيات اغېزلري څرنګه؟

۷. آیا بشري عوامل هم کولای شي د نفوسو پرځای پرځای کیدنی اغېز وکړي؟څرنګه؟

سم ځواب په نښه کړئ.

۱ - کوم طبیعي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب کېږي؟

الف: مناسب اقلیمي شرایط او اوبه

ب: لوړې او سړې قطبي سیمې

ج: ګڼې او لنده بل استوایي ځنګلونه

د: ټول ځوابونه سم دي

۲ - کوم اقتصادي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب ګرځي؟

الف: ابتدایې کرنه

ب: په صنایع کې پانګه اچونه

ج: د پرمختیایي پلانو نو تطبیق

د: ټول ځوابونه سم دي

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنې ته ځواب ووایاست او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

که چېرې ستاسې ټولګي ۶ متره اوږد والی او ۴ متره سور ولري او د زده کوونکوشمېر ۶۰ تنه وي، تاسې مهرباني وکړئ د ټولګي په یوه متر مربع کې د نفوسو ګڼوالي محاسبه کړئ.

ستاسې له نظره د ټولګي د زده کوونکو مناسب شمېر باید څو تنه وي. ولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست:

۲,۵ په نړۍ کې د نفوسو د زیاتوالي لږ والي ستونزې

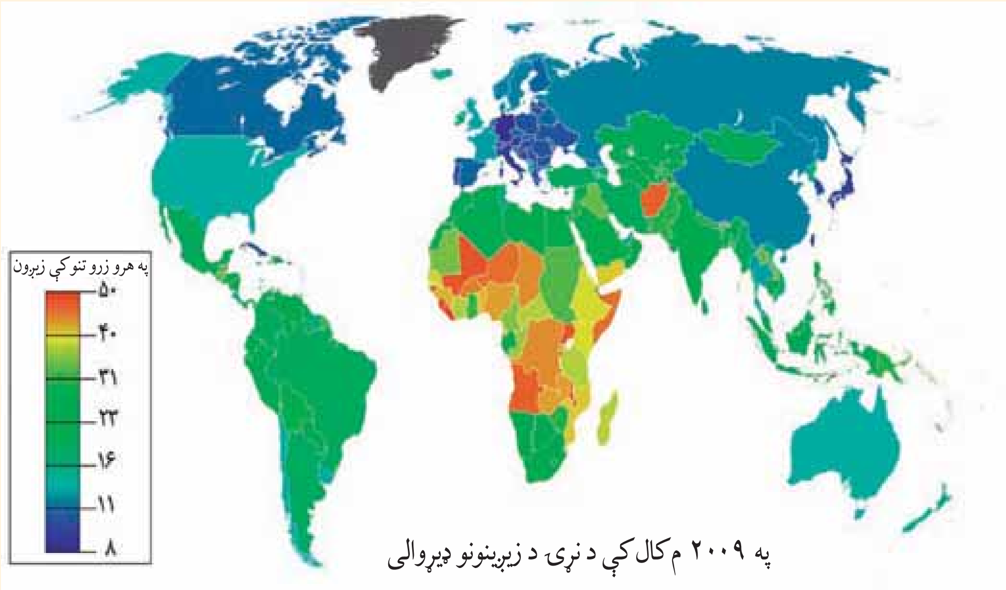

په ۲۰۰۹ م کال کې د نړۍ د زېږېنونو ډېروالی

د نفوسو موضوع د پراختیا له مخې د دوو جلا موضوعاتو تر عنوان لاندې لوستل کېږي.

۱- د نړۍ په هېوادونو کې د نفوسو زیاتوالی:

د نړۍ نفوس په ډېره چټکۍ زیاتیږي، ځکه چې زېږونه Birth Rate له مړینې Death Rate څخه زیات دي.

د شلمې پېړۍ په پیل کې دغه د نفوسو زیاتوالی په کال کې ۱۰ میلیونه، دهمدې پېړۍ په نیمایي کې په کال کې ۳۵- ۴۰ میلیونو پورې او اوس له ۶۰ څخه تر ۶۵ میلیونو تنو پورې په کال کې زیاتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملگرو ملتونو د احصایې له مخې د نړۍ نفوس

(اضافي معلومات)

کال	د ځمکې ټول نفوس
۱۹۰۰ میلادي	۱,۶۱۷ میلیارده تنه
// ۱۹۴۰	۲,۲۵۲ میلیارده تنه
// ۱۹۶۰	۲,۹۸۲ میلیارده تنه
// ۱۹۷۰	۳,۶۱۰ ملیارده تنه
/۱۹۷۹	۴,۳۳۶ میلیارده تنه
//۲۰۰۸	۶,۶۰۰ میلیارده تنه
// ۲۰۱۰	۶,۸ میلیارده تنه

له پاسني جدول له مطالعې څخه دې نتیجې ته رسیږو چې د نړۍ نفوس په وروستیو تقریباً ۵۰ کلونو کې په ډېره چټکۍ زیات شوی دی.

د نفوسو دغه زیاتوالی په دوه لاملونو پورې اړه لري:

- د نفوسو طبیعي زیاتوالی.
- د نفوسو میخانیکي زیاتوالی.

الف: د نفوسو طبیعي زیاتوالی: Natural Tncreasre

د نفوسو دغه زیاتوالی د زېږونونو په زیاتوالي او د مړینې په کموالي پورې اړه لري. د مثال په ډول که په یوه هېواد کې زېږونه په زرو کې ۴۰ وي او مړینه په زروکې ۲۰ وي د نفوسو زیاتوالی به ډېر زیات وي. د نفوسو زیاتوالی په ډېرو لاملونو پورې اړه لري، چې ډېر زیات مهم یې په یوه هېواد کې ټولنیز اقتصادي او کلتوري لاملونه دي. په تیره بیا وقایوي او معالجوي طب وده او پرمختیا د نفوسو په زیاتوالي ډېره اغېزلري. چې له یوه پلوه د مړینې د کموالي سبب گرځي او له بله پلوه منځنۍ عمر اوږدېږي. خو دنفوسو دغه زیاتوالی د نړۍ په ټولو هېوادونو کې په یو ډول نه دی. موږ کولای شو چې دغه ټول په دوه برخو وویشو: لومړی ډول د شمالي امریکا او اروپا پانگه والو هېوادونو او د چین او روسیې ځانگړتیا ده.د هغو خصوصیات ډېره لږه زېږونه چې نورهم دکمښت په حال کې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاملونه يې په لاندې ډول دي:

١- په پرمختللو هېوادونو کې ښاري نفوس اکثريت لري. ښکاره ده چې زېږونه په ښاري کورنيو کې له کليوالي کورنيو څخه لږ وي.

٢- په دې هېوادونو کې ښځې ټولنيزو کارونوته جلب او جذب شوي دي. معمولاً هغه ښځې چې له کور څخه د باندې کارونه لري، نسبت هغو ښځو ته چې کار نه کوي د ماشومانو شمېرېې لږ وي.

په پرمختللو هېوادونو کې د زېږېدنو او مړينو دواړو شمېرلږ وي. د نفوسو طبيعي زياتوالی٠,٥ - ١ سلنه يا په زرو کې له٥- ١٠ پورې وي. کله يې اندازه له دې څخه هم کمه وي. دغه لږ زياتوالی د پرامختللو هېوادونو ځانګړتيا ده.

دويم ډول زياتوالی د مخ پر ودې هېوادونو ځانګړتيا ده لکه آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا هېوادونه، چې هغه د زيات زېږونونو څخه عبارت دی، چې په لاندې لاملونو پورې اړه لري:

د اقتصادي ودې ډېره ټيټه سطح، د ميکانيزه (ماشيني) کرنې نه شتون، بيسوادي د اکثريت خلکو له پاره د حفظ الصحې نشتوالی، په ټولنه کې د عنعنوي فرهنګ څخه د ښځو پيروي کول او د هغوی له وخت څخه مخکې نکاح او داسې نور.

په آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا په هېوادونو کې د روغتيايي خدماتو د سمون په پايله کې په مړينه کې کمښت راغلی دی، نو همدغه لامل ددې سبب شوی دی چې د نفوسو زياتوالی زيات شي.

له زيات زېږونونو سره جوخت د نفوسو طبيعي زياتوالي چټکوالی مومي چې د نفوسو دغه زياتوالی له ٢ څخه تر ٣ سلنه پورې د تغير په حال کې دی. چې په هرو زرو تنوکې له ٢٠ څخه تر ٣٠ پورې زياتوالی مومي. دغه زياتوالی زياتره د وروسته پاتې ټولنو او هېوادونو ځانګړتيا ده.

د پرمختللو صنعتي هېوادونو او مخ پر ودې هېوادونو د نفوسو د ودې د مقايسې لپاره د عمر هرم په راتلونکي مخ کې وګورئ. د عمر په هرم کې افقي کرښې د نفوسو شمېر په سلنو او په عمودي کرښو باندې د نارينه او ښځينه شمېر په مختلفو عمرونو ښودل کېږي ماشومان او نوي ځوانان (له صفر څخه تر ١٨کلنۍ) او سپين ږيري (له ٦٥کلنۍ څخه د زيات عمر خاوندان) معمولاً اقتصادي فعال نفوس نه ګڼل کېږي. لويان (له١٥ - ٦٥کلنۍ پورې) اصلي توليدوونکي او اقتصادي فعاله ډله ګڼل کېږي.

دنړۍ په بيلا بيلوبرخو کې د عمر هرمونه سره توپير لري مخ پرودې هېوادونو لکه مکسيکو کې د هرم قاعده لويه وي يعنې په هرو ١٠٠ تنوکې زيات نفوس له٠- ١٥کلنۍ پورې وي. د غه هېواد ځوان نفوس لري. هغه هېوادونه چې ډېر زيات ځوان نفوس لري، نو بايد د ځوانانو اړتياوو د پوره کولو له پاره په تيره بيا د ښوونې او روزنې، د هغوی لپاره د کار په پيدا کولو کې پانګه واچوي. په پرمختللو صنعتي هېوادو لکه سويډن کې زېږونونه او مړينه دواړه کم دي او ژوند ته زيات هيله من دي. په دې هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

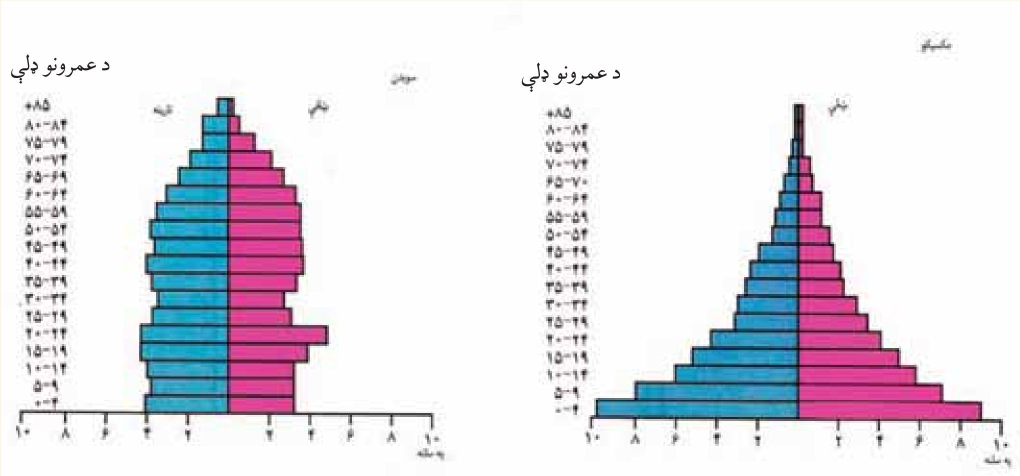

د هرم قاعده کوچنۍ ده او فعال اقتصادي نفوس زیات دی، خو نفوس ورو ورو د سپین ږیرتوب په لور پرمخ ځي.
دغه شمیرنه باید دیوه کال په اوږدو کې ترسره شي، پایله یې په سلنه اعلان شي. کله چې زیږید له مړینې څخه زیاته وي، د نفوسو طبیعي زیاتوالی شتون لري.

$$\text{د نفوس طبیعي زیاتوالی} = \frac{\text{د زیږونونو شمیر} - \text{د مړینې شمیر}}{\text{ټول نفوس}}$$

ب: د نفوسو میخانیکي زیاتوالی:

د نفوسود طبیعي زیاتوالي سره یوځای د نفوسو میخانیکی خو ځښت یعنې مهاجرتونه هم د نفوسو په زیاتوالي کې د پاملرنې وړ اغیز لري.
په هېواد کې دننه مهاجرتونه یوازې د نفوسو د بیا ځای پرځای کیدنې سبب ګرځي او د هېواد نفوس تغیر نه کوي، خو له هېواد څخه د باندې مهاجرتونه د نفوسو په شمېر باندې اغیز لري. که چېرې هېواد ته له باندې څخه مهاجرتونه له هېواد څخه بهرته مهاجرتونو په نسبت زیات وي د نفوسو میخانیکي زیاتوالی را منځته کیږي. او برعکس یې د نفوس د کمښت سبب ګرځي. د یوه هېواد د نفوسو په مطلقې ودې کې باید له زیږیدنو او مړینو سر بېره مهاجرتونه هم وشمېرل شي.
د نفوسو مطلقه وده = (د زیږونونو شمېر – د مړینې شمېر) + هېواد ته له باندې څخه مهاجرت.
د نفوسو مطلقه وده = (د زیږونونو شمېر – د مړینې شمېر) – له هېواد څخه نورو هېوادونوته مهاجرت،
د نفوسو ډېره زیاته طبیعي او میخانیکي وده د اضافي نفوسو over popalation مسأله رامنځته

کوي.د اضافي نفوسو اصطلاح هغه وخت رامنځته کېږي او استعمالېږي چې په يوه سيمه کې د منابعو له شتو امکاناتو څخه زيات نفوس استوګنه ولري او يا له ټاکلو ټولنيزو هدفونو څخه زيات وي. کله هم ښايي نفوس مناسب وي، خو نامناسب ويش رواج ولري. په ځينو مآخذونو کې د مناسبو نفوسو اصطلاح کارول شوي ده. خو دغه اصطلاح هم کوم ټاکلي تعريف نه لري. اضافي نفوس نسبي اصطلاح ده چې په سيمه کې له منابعو څخه ګټې اخېستنې په اندازې پورې اړه لري. د مثال په ډول پرمختللي هېوادونه له مخ پر ودې هېوادونو څخه له همدې موجوده منابعو څخه د خلکو له پاره ښه کار او زيات امکانات برابر کړي دي. نوله همدې امله د اضافي نفوسو مطالعه د تکنالوژۍ د پرمختګ په سويې پورې اړه لري.

په پاي کې ويلاي شو چې د نفوسو چټکه وده او د زېږونونو زياتوالی د وروسته پاتې هېوادونو ځانګړتيا ده. د نفوسو دغه طبيعي زياتوالی اقتصادي بودجه محدود وي او فشار پرې زياتوي او کارونه په ټپه دروي.

په ښوونځيو وختونو کې صحي خدماتو زياته پراختيا نه وه کړې قحطي، ناروغي او جګړې د نفوسو د محدود ولو لاملونه وو. خو نن ورځ نفوس په سرسام اور ډول زيات شوی دي او وروسته پاتې هېوادونه چې له لوږې، ناروغيو او بيکارۍ سره لاس په ګريوان دي. دغه بيکاري د بيوزلۍ او بېوزلي د فقر او يا غير قانوني مهاجرتونو سبب ګرځي.

ټولنپوهان دغې زيات زياتوالي ته د نفوسو چاودنه وايي او ټولنې ته يې زيات خطر بولي. د نړۍ ټول نفوس چې په ۲۰۱۰م کال کې ۶,۸ ميليارده وو. په ۲۰۵۰ ميلادي کال کې به ۹ ميلياردو او په ۲۱۵۰ ميلادي کال کې د اټکل له مخې ۱۱ ميلياردوته د رسيدو وړاند وينه شوې ده چې که کنترول نه شي نو نړۍ به له فاجعې سره مخامخ کړي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او لاندې جدول دې کاپي او بشپړ کړي او هغه پوښتنه چې له جدول څخه لاندې ليکل شوي دي، ځوابونه ووايي او د ډلې استازي دې هغه خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونه	د نفوسو ګڼوالی په يوه کيلومتر مربع ساحه کې	زېږونونه په ۱۰۰۰ تنو کې	مړينه په زرو تنو کې	طبيعي زياتوالی په زرو تنو کې	د نفوسو وده په سلنه
برازيل	۱۸ تنه	۲۶	۸	۱۸	۱,۸
ايتوپي(حبشه)	۴۷ تنه	۴۹	۱۹		
جاپان	۲۳۰ تنه	۱۲	۸	۴	۰,۴
عربستان سعودی	۸ تنه	۳۶	۵		
ألمان	۲۲۹ تنه	۱۱	۱۲		
کنيا	۴۷ تنه	۴۳	۱۰	۳۳	۳,۳
د امريکا متحده ايالتونه	۲۳۹ تنه	۱۴	۹		
فرانسه	۱۰۶ تنه	۱۳	۱۰		
بنګله ديش	۷۹۱ تنه	۴۱	۱۴		

الف: د هغو هېوادونو د نفوسو طبيعي وده چې معلومه نه ده محاسبه کړئ.

ب: د ټولو هېوادونو طبيعي وده په سلوکې محاسبه کړئ.

ج: آيا کولای شئ چې هېوادونه د نفوسو د لږې او زياتې ودې له مخې و وېشئ. دغه کار څرنګه کېدای شي؟

پوښتنې:

۱- مخ پرو دې هېوادونو کې کوم لاملونه د نفوسو د چټکې طبيعي ودې سبب ګرځي؟
۲- د نړۍ په پرمختللو هېوادونو کې کوم لاملونه د ورو ودې باعث ګرځي؟
۳- په يوه هېواد کې کوم لاملونه د اضافي نفوس د ودې سبب ګرځي؟
۴- د اضافي نفوسو اصطلاح هدف څه دې، څرګنده يې کړئ؟
۵- د ټولنې دعمر په جوړښت او ترکيب کې د طبيعي نفوسو چټکه وده په څه ډول ده واضح يې کړئ؟
۶- په هغو هېوادونو کې چې د نفوسو وده يې ورو ده د ټولنې د عمر جوړښت په څه ډول دی توضيح يې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې پوښتنو ته ځواب برابر کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

آيا زموږ د هېواد نفوس په چټکۍ زياتيږي؟ که چېرې دغه نفوس په همدې ډول زيات شي، څه ستونزې به رامنځته کړي؟ څرنګه کولای شو د نفوسو د زياتوالي مخنيوی وکړو؟

شپږویشتم لوست:

د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعال اقتصادي نفوسو دلړوالي ستونزې.

تاسې په تیر لوست کې د اضافي نفوسو په باره کې معلومات حاصل کړل. اوس د نفوسو د کمښت ستونزې مطالعه کوو. د نفوسو کنترول په هغو هېوادونو کې چې په هغې کې اضافي نفوس شتون ولري، ګټور کاردي. خو په یو شمېر نورو هېودونو کې، د نفوسو د کنترول له مخې د زېږونونو شمېر له مړینې څخه لږ دي. همدغه لامل سبب کېږي چې د بوډاګانو نفوس چې عمر یې له۶۵ کلنې څخه زیات وي یا متقاعد او د ناتوانو خلکوشمېر زیاتیږي. په دې صورت کې صنایع د بشري قوې له کمښت سره مخامخ کېږي او د صنایعو پرمختګ محدودیږي. په پای کې په ټولنه کې له موجوده بشري استعدادونو څخه په ټولنه کې په ګټوره توګه ګټه نه اخیستل کېږی دغه حالت په هغو هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو په کمښت De

(c) ketabton.com: The Digital Library

population اخته وي(۱۸ څخه تر ۶۵ کلنی)، ليدل کېږي. او د شتو صنايعو او منابعو په کار اچولولپاره اقتصادي فعالو نفوسو ته اړتيا لري. نو مجبوراً بايد دغه اړتياد زېږونو د هڅونې (د مثال په ډول اروپايي هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو له کمښت سره مخامخ دي معمولاً د کورنيو د هڅونې، د جايزو په ډالۍ کولو او يا کورنۍ د کار او ژوندانه د وسايلو او دماشومانو د ساتنې د ځانګړو اسانتياوو په پام کې نيولو له مخې هڅول کېږي). يا هېوادته د بهرنيو مهاجرينو په جلبولو سره دغه ستونزه حلوي.

په پاي کې ويلای شو چې اضافي نفوس او کم نفوس دواړه حالتونه هېواد ته ستونزې پېښوي. يوتن انګليسي پوهنپوه د مالتوس په نوم باور درلوده چې د ځمکې سر چينې د نفوسو د اړتياوو په نسبت چې هره لحظه شمېرېې مخ په زياتيدو دی، محدودې دي. کورنۍ بايد د زېږونونو د محدود ولو له لارې کنترول شي. له دويمې نړيوالې جګړې څخه وروسته د نفوسو دغه بېساري زياتوالی د نړۍ د اقتصادي ستونزو $\frac{2}{3}$ برخې جوړوي. د ۱۹۵۰ ميلادي کلونو په لسيزه کې پرمختللو هېوادونو، مخ پر ودې هېوادونوته د اقتصادي او فرهنګي پرمختګ له پاره د کورنيو د محدودولو وړانديز وکړ. هند لومړنی هېواد و چې د کورنيود محدودولو له پاليسی سره يې په ۱۹۵۲ ميلادي کال کې موافقه وکړه وروسته دغه پاليسي د چين او د مصر په هېواد کې هم پلې شوه. د چين هېواد په دې برخه کې زيات برياليتوبونه په برخه شول. د نفوسو د زياتوالی ضريب چې ۱۹۵۵ ميلادی کال کې ۴ سلنه و په ۱۹۹۶ ميلادی کال کې ۱,۷ سلنې ته راښکته شو، چې دهغې له مخې هرې چينايي کورنۍ ته له يوه ماشوم څخه زيات ماشوما ن منع شول. په داسې حال کې چې په هند کې د نفوسو د زياتوالي ضريب له ۲،۶ - ۳،۹ سلنه دی. د مالتوس د نظريې برخلاف ځينې پوهنپوهان باور لري چې زيات نفوس د توليداتو د زياتوالي او د اقتصادي ودې سبب ګرځي، نو د نفوسو د زياتوالي موضوع بايد ازاده پرېښودل شي. له همدې امله يو شمېر هېوادونه د کورنيو له محدودولو سره مخالفت کوي او ګڼ نفوسه کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅوي. دغه پالیسي په ۱۹۳۰ میلادي کال کې په نازي آلمان کې پلې شوې وه.

همدارنګه بلجیم، سویډن، انګلیستان او فرانسې کې هم په بېلابېلو وختونوکې یې پلویان درلودل. ددریمې نړۍ په ځینوهېوادونوکې له خپلواکۍ وروسته د بزګرانو اوکارګرانو د زیاتوالي لپاره او په خارجیانو باندې نه تکیه کول، د نفوسو د زیاتوالي له پالیسي څخه پلوي کوله. په پای کې ویلای شو، په هغو شرایطو کې چې د لګښت وړ منابع او د نفوسو اندازه یوله بل سره متناسبه نه وي او د مصرف کوونکو فشار له اندازې څخه زیات وي ویلای شو چې په منابعو فشار شته که د نفوسو د زیاتوالي ضریب کم نه شي دغه فشار نور هم زیاتیږي. یاپه بل عبارت که چېرې د یوه هېواد د اقتصادي ودې پلان د نفوسو د زیاتوالي سره متناسب نه وي اقتصادي او ټولنیزې ستونزې را منځته کوي . د نفوسو لړوالی هم د اقتصادي ودې د رکود سبب ګرځي او د صنایعو دنه پرمختګ سبب کېږي او د یوه هېواد د وروسته پاتې کېدو لامل ګرځي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو پخپلو منځوکې بحث وکړي او د فعالیت پایله دې، د ډلې استازې خپلو ټولګیالو ته وړاندې کړي.

آیا زموږ د هېواد منابع د هېواد د نفوسو اړتیاوو ته ځواب ویلای شي یا نه؟

که چېرې د هېواد اړتیاوو ته ځواب ویلای شي، ولی زموږ خلک بېوزلي او بیکاره دی اوبهرنیو هېوادونو ته مها جرت کولو ته اړکېږي په دې برخه کې پخپلو منځوکې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و وایاست

۱- ولې مخ پر ودې زیاتو هېوادونو کې د کورنیو په محدود ولو ټینګار کېږي؟

۲- د کورنیو محدود ول څه پایلې لري؟

۳- د کورنیو محدود ول په کومو هېوادونو کې اغېزمن دي؟

٤-ولې ځینې هېوادونه د کورنیو د محدودولو مخالف دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې موضوع تحلیل کړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

اضافي نفوس په یوه هېواد کې د کومو ستونزو سبب ګرځي. د هغې لپاره د حل کومه لاره وړاندې کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۵ مهاجرتونه او د هغو لاملونه

مهاجرت څه ته وايي او څو ډوله مهاجرتونه پېژنئ؟

مهاجر یا Immigrount هغه چا ته ویل کېږي چې د استوګنې ځاي ته بدلون ورکړي او د یوه ادراي واحد څخه بل اداري واحد ته نقل مکان شوی وي. مهاجرتونه د انسان د تاریخ په اوږدوکې سرته رسیدلي او بیلا بیل ډولونه لري، چې ځینې په هیواد کې د ننه کېږي، لکه کلیوال چې ښارونو، صنعتي سیمو او نوو کرنیزو ځمکو ته مهاجر کیږي او داسې نور. ځینې نور له نړیوالو سرحد ونو څخه تیر یږي او بهرنی مهاجرت بلل کیږي.

دغه مهاجرتونه په بېلا بیلو هیواد ونو کې په بېلا بیله اندازه پلي شوي دي. نوموړي زیاتره مهاجرتونه اختیاري مهاجرتونه دي چې پخپله خوښه د زیاتې اجورې اوښه ژوند له پاره کېږي.

خو اجباري مهاجرتونه هم کېږي چې خلک د سیاسي او نظامي شخړو په سبب مهاجرت ته اړ شي.هغه ښوک چې په هیواد کې د ننه نقل مکان کوي په هیواد کې د ننه د بیځایه شوي په نوم یادیږي.د ملګرو ملتونو د ارقامو له مخې شمیرېي په ۱۳۸۷ لمریزکال کې ۲۴ میلیونه وو او هغه خلک چې له نړیوالو سرحد ونو څخه اوړي دپناه اخیستو ونکو په نوم یادیږي. لکه فلسطینیانوچي په عربي هیواد ونو کې او

افغانانو په ګاونډیو اود نړۍ په نورو هیواد ونو کې پناه اخیستي ده د هغو پناه اخیستونکوټول شمېر ۱۶ میلیونو ته رسیږي چې افغانان هم په کې شامل دي. ځیني نوموړي مهاجرتونه لنډ مهاله دي چې لومړني ځاي ته د بېر ته راګرځېدو نیت لري. لکه زموږ د هیواد کوچیان چي د آب وهوا،څرځایونو د او دموسم د تغیرله مخې بیا بېرته لومړني ځای ته راګرځي. دایمی مهاجرتونه هم شته چي لومړني ځاي ته د راګر ځېدو نیت نه لري.

مهاجرتونه بیلا بیل لاملونه لري، چي کولای شو د هغې ځینې برخې دلته یادې کړو:

۱. طبیعي لاملونه: طبیعي لاملونه هم د مهاجرت سبب ګرځي لکه په سیمه کې د اوبو کمښت د آب و هوا د شرایطو خرابتیا، د خاورې کمزورتیا یا طبیعي آفتونه لکه زلزله، سیلابونه، سمندري طوفانونه، وچکالي او داسې نور.

۲. اقتصادي لاملونه: اقتصادي لاملونه د مهاجرت بنسټیز لامل دي، اوس دغه مهاجرت دمخ پر ودې هیواد ونو ځانګړ تیاده. ځکه په دې هیواد ونو کې د کلیو او ښارونو ترمنځ ډېره نا برابري ده. په داسي حال کې چې په پر مختللو هیواد ونوکې د کلیوالو ژوند په ډېره چټکۍ سره ښاري ژوند ته نژدې شوي دي. برعکس په دې هیواد ونوکې ښاري خلګ مینه لري چي له ښارڅخه د ښار څنډو او کلیوته مهاجرت وکړي، چې په پاکه هوا او چاپیریال کې په ارامه ژوند وکړي.

مخ پرودې هیواد ونو کې ددې مهاجرت اصلي لامل اقتصادي دی. د کلیوالو عایدات یوازې لومړني اړتیاوې پوره کوي نو نشي کولای چي په کلیو کې اقتصادي فعالیت پرمخ بوځي. له بلې خوا د نفوسو طبیعي ودې له مخې په کلیو کې ځمکه او اوبه د ټولو اوسیدونکو د اقتصادي فعالیت له پاره کافي نه دي. دکرنې ماشیني کیدل هم د یو زیات شمېر بزګرانو د بیکارۍ سبب ګرځي او مهاجرت ته اړکیږي.

دغه مهاجرین چې زیاتره یې ځوانان دي او په ښارکې خپله دنده له بزګرۍ څخه په غیر بزګري کار ونو بدلوي په ښارونو کې دغه مهاجرین هغه دندې چي لاس ته یې را وړی هم ناکافي دي. ځکه هغوی ماهر کار کو ونکي نه دي، نو په هغو کارونو لاس پورې کوي چي سطح یې ټیټه او عایدیې لږ وي لکه: لاسي خرڅلاو او شاقه فزیکي کارونه او داسې نور. نوپه پای کې په لومړني استوګنځي کې او هغه ځای ته چي د ژوندانه لپاره یې ورته سترګې نیولي وي د نفوسو په زیاتوالي اوکمښت، د نفوسو د عمر په ترکیب، د کار قوه،بیکارۍ مزدورۍ، همدارنګه فرهنګ، او ژبه اغیزه کوي.

د اقتصادي مهاجرتونو بل ډول دکر نېزې ځمکې په پر اختیا، د اوبو لګولو په نویو پروژو، صنعتي سیمو د کانونو په را ا یستلو او تجارتي فعالیتونو او یا برعکس د کورنیو عاید کموالي، بیکاري، د کار خانو تعطیل په سبب منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. سیاسي مهاجرت: دغه اصطلاح زیا تره د سیاسي پناه اخیستو نکو له پاره کارول کېږي. هغه چاته اطلاق کېږي، چې د بیلا بیلو لا ملونه له مخې لکه جگړې، دهشت،سیاسي تعقیب، مذهبی عقایدو، د ټولنیزو ډ لود اړیکو او هغه قومي اقلیتونه چې اصلي هېواد ونه یې پرې ایښي دي او له بل هېواد څخه یې د پناه اخیستنې غو ښتنه کړي وي لکه افغاني پناه اخیستونکي چې له ۱۳۵۷ لمریز کا ل څخه وروسته یې گاونډیو او د نړي هیواد ونو ته مهاجرت کړی دی اویا د بو سني اوهرزه گوني د پخوانی(یو گوسلاویا) پناه اخېستونکي او په افریقاکې د روندا د کمپ پناه اخیستونکي او د سوډان د داد فور پناه اخیستونکي او داسې نور. په جینواکي د ۱۹۵۱ میلادي کال دکنو انسیون پریکړې، د پناه اخیستنکو د حالت په هکله او د هغو حقونو څخه د دفاع له پاره په یو مهم سند بدل شوي دی. د پناه اخسېتونکي او یا د پناه اخېستنې د غوښتنې اصطلاح هغه چاته ویل کېږي چي په اصلي هیواد کې د عقیدتي فعالیت(ایډیالوژیکي او سیاسي)، نژاد، ژبې، ملیت اوقوم له مخې د تعقیب لاندې وي او یا عملاً (روحي او فزیکي) زندان او مړینې شکنجې خطر لاندې وي.

د اقتصادي او سیاسي مهاجرینو ترمنځ گڼډکي یوازې له وطن څخه جلا توب اوبېوزلي ده. د اقتصاد له مخې مهاجرت، مهاجر ویخپله منلی دی او د خپلې اقتصادي بنې په ښه والي پسې گرځي. په داسې حال کې دو یم یې (سیاسي مهاجر) ځان قرباني بولي، سره له دې چې په ارامه او مطمینه فضاکې ژوند کوي.

۴- مذهبي مهاجرتونه: دغه ډول مهاجر تونه په مذهبي او نورو ټولنیزو او فرهنگي مسایلو باندې د قیوداتو او محدود یتونود وضع کولو له مخې کېږي. د دې ښه مثال په ۱۹۴۷ میلادي کال کي په هندوستان او پاکستان باندې د هند د لوېي نیمې وچې ویش و چې دهغه په پاي کې په میلیونو د هند و مذهب د پېروانو کورنی له پاکستان څخه هند ته او په مقابل کې په میلیونونو مسلمانې کورنیو له هند څخه پاکستان ته پخپله خوښه مهاجرت وکړ.په لنډه توگه ویلاي شو، هغه لاملونه چي د مهاجرت سبب گرځي هغه له اقتصادي، بیکاري، طبیعي افتونو، سیاسي، مذهبي، فرهنگي او نور لاملونو څخه عبارت دی.

هغه لاملونه چي د مهاجرینود جذب او هڅونې سبب گرځي عبارت دي د ښه ژوندانه له امکا ناتو څخه، ښه ښوونه او روزنه، داستوگنې ښه ځاي او په کورنیو پورې تړاو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ. په لاندې موضو عګانو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د مباحثې پایلې دې د ډ لې استازي ټو لګیوالوته وړاندې کړئ.

۱. په هیواد کې د ننه مهاجرت اوله هیواد څخه بهر مهاجرت.
۲. د مهاجرت اقتصادي لاملونه.
۳. هغه لاملونه چې د هغې له مخې افغانان نورو هېواد ونو ته مهاجر شوي.
۴. که چیرې مهاجرت له کلیو څخه ښارونو ته ادامه ولري په کلیو او ښارونو کې څه ستو نزې رامنځته کوي. تاسې د دې مهاجرت د کمولو له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:
۱. د کوچیانو مهاجرت زموږ په هیواد کې --------- مهاجرت دی.
۲. د فلسطینیانو مهاجرت د اردن او لبنان هیواد ونو ته ------ ډول مهاجرت دی.

لنډ ځواب وواياست:
۳. کوم طبیعي لاملونه د مهاجرت سبب ګرځي؟
۴. ولې د مخ پرودې هیواد ونو خلک له کلیو څخه ښارونو ته او پرمختللي هیواد ونه برعکس له ښار ونو څخه کلیو ته له مهاجرت سره مینه لري؟
۵. د څو اقتصادي ډوله مهاجرتونو نومونه واخلئ.
۶. کوم سیاسي لامل د مهاجرت سبب ګرځي؟
۷. د ۱۹۵۱ میلادي کال د اپریل کنوانسیون چې په ژینو کې لاسلیک شو پناه اخیستونکي یې څه ډول تعریف کړ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په دې موضوع چې ولې له مخ پرو دې هیواد ونو څخه خارجي مهاجرتونه کېږي. د دې مهاجرتونو د مخنیوي له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ. یوه مقاله ولیکئ او دجغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال مهاجرتونه او د هغې پایلې

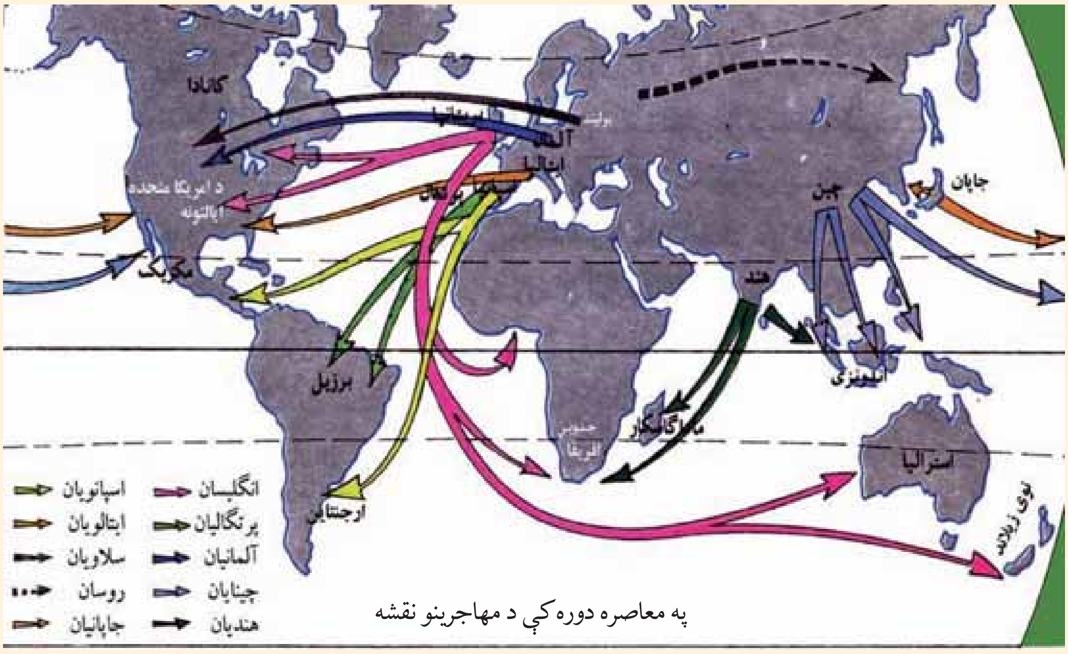

په معاصره دوره کې د مهاجرینو نقشه

ولې خلک له هیواد څخه د بهر مهاجرت سره مینه لري؟

لکه چې په تیرولوستونوکې یادونه وشوه، مهاجرت د دوو لا ملونوله مخې کېږي.

۱. نامساعد لاملونه: لکه طبیعي،اقتصادي، ټولنیز، سیاسي او مذهبي لاملونه چې په مخکینیو لوستونوکې ورڅخه یادونه شوې ده.

۲.جزبونکي لاملونه: لکه دیوې ساحې دنفوسوکموالي، راښکونکې سیمې، د ځمکې لاندې منابع،دکار زیاتوالي او ډېره اجوره.

مهاجرتونه د تاریخ په اوږدوکې رامنځته شوي دي اوتراوسه جریان لري.ځینې په هیواد کې دننه وي، چې په هیواد کې دننه دمهاجرت په نوم یادیږي، ځینې له نړیوالو سرحد ونوڅخه په تیریدو سره کېږي، چې د بهرنیومهاجرتونوپه نوم یادیږي.مهاجرین غواړي چې د اړونده هیواد له سیاسي، اقتصادي یاټولنیزوشرایط څخه ګټه واخلي. د آریایانو مهاجرتونه ختیځ، جنوب او لویدیځ ته اوباد ختیځې آسیاد خلکو مهاجرت، د امریکا لوېې وچې او همدارنګه نړیوال مهاجرتونو د ۱۵ م پیړۍ د جغرافیایي لوېواکتشافونوپه پایله کې پراختیاوموندله او د نړۍ نورو سیمو ته د اروپایانو د مهاجرت سبب شو. په هغه وخت کې په یوه نیمه پیړۍ کې ۷۰ میلیونه تنه مهاجرشول، چې له خپلې پانګې څخه په نوې نړۍ کې ګټه واخلي اوپه سوداګرۍ لاس پورې کړي. په پایله کې د امریکا او اوقیانوسیې

لويې وچې ګڼ نفوسه شوې. چې ښه مثال يې دشمالي امريکا هيواد ونه دي. چې ۹۵ سلنه نفوس يې اروپا يي مهاجرين او ۲ سلنه يې افريقايي توريوستکي دي. د ۱۹ پېړۍ په ټوله دوره کې د نفوسو زياتوالی او اقتصادي بحران د مهاجرتونو سبب شوچې دهغو پواسط د اروپا اضافي نفوسود ګڼوالي د روند بار کم شو. يوازې د انګلستان په هيواد کې له ۱۸۱۵ ميلادي څخه تر ۱۹۲۰ ميلادي پورې ۱۷ ميليونه تنومهاجرت پيل کړ. دغو مهاجرتونو دوه اړخونه درلودل، دايمي مهاجرين او د اداري کارکونکواو مذهبي مبلغينو مهاجرت چې موقتي جنبه يې لرله. ددې دوو مهاجرينو له ترکيب څخه د بريتانيا امپراتوري رامنځته شوه. چې وروسته دغه مهاجرتونه په بېساري ډول په نړيواله ستونزه بدل شوه او هيواد ونه

يې اړکړل چې د مهاجرينو د منلو له پاره مقررات وضع کړي. د امريکا دمتحده ايالتونوکانګرس دمهاجرينو دمخنيوي له پاره په ۱۹۲۴ ميلادي کال کې دمهاجرينو په نوم قانون تصويب کړ. دغه قانون امريکا ته په هغه شمېر مهاجرين چې له بيلا بيلو هيواد ونو څخه کولای شي امريکا ته راشي مقررات وضع کړل. نوموړي قانون زيات دهغو مهاجرينو مخه نيوله چې د جاپان اوچين ژيړنژاد پورې يې اړه درلوده. وروسته د نورو هيواد ونو په باره کې هم عملي شو. ددې مقررې له مخې مهاجرين بايد خپله پانګه هم له ځانه سره ولري. هغوی کولای شول چې له پنځو کلونو وروسته په امريکا کې د اوسېدنې تابعييت حاصل کړي او يا له امريکا څخه خارج شي. اوس بر عکس زياتره نړيوال مهاجرين د دريمې نړۍ له هيوادونو څخه پرمختللي صنعتي هيوادونو ته کېږي چې بنستيزلامل يې اقتصادي اوسياسي لامل دي. کله چې د يوې کورنۍ عايدات يوازې د لومړنيو اړتيا وو پوره کول وي او يا حد اقل معاش وي، هغوی د دې توان نه لري چې په هيواد کې د ننه پانګه واچوي. له بلې خوا ورځ په ورځ نفوس زياتيږي او د نفوسو طبيعي زيا توالی او دا سې نور مشکلات ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب گرځي چي خلك له كليو ښارونو او خارجي هيواد ونو ته مهاجرت وكړي. څرنگه چي هغوی له مهاجرت له پاره قانوني اسناد نه لري. نو له غير قانوني اوقاچاقي لاروڅخه استفاده كوي. نو د ستو نزو په منلو او آن د تلفاتو په منلو ځانونه تاكلي هيواد ونو ته رسوي. دغه نفوس د يوه هيواد فعا ل اقتصادي نفوس(له ۱۵ كلنه څخه تر ۶۵ كلنه پورې) احتوا كوي څرنگه چي دهغوي يو شمير دكار كولو رسمي ويزه اوكار كولو اجازه او د كار ځانگړې مهارت نه لري نوله همدې امله لږمعاش او خراب چاپيريال كې چي د دولت نظارت څخه لېرې وي شاقه او غير صحي كارونو ته مخه كوي.

ديا دونې ور خبره دا ده چي يو شميرپر مختللي پانگه وال هيواد ونه د نفوسو د طبيعي كنترول له مخي د بشري قوي له كمښت سره مخامخ دي چي د دې ستونزې د حل له پاره د قانوني لارې مهاجر كار گران مني. په لويديځه اروپا كې تقريبا ۱۱ ميليونه مهاجركار گران كاركوي. د مهاجروكار گرانو د منلو له مخې المان په لومړۍ درجه كې دی، وريسې انگلستان،فرانسه، سويس او سكند يناوي هيواد ونه دي.

د لويديځي اروپا هيواد ونه په ورستيو كلونوكې له گاونډيو هيواد ونو(ايتاليې، پرتگا ل او هسپانيې) موسيمي مهاجرو كارگرانو د كموالي د احساس له مخې، د جنوب ختيځې اروپا، تركيې، د انتيل د ټا پوگانو او افريقا د هيواد ونو كارگرانو ته متوجه شول. المانيان معمولاً د تركې اويو نانې مهاجرو كارگرانو څخه، فرانسويان د شمالي افريقا د مهاجرو كارگرانو څخه او انگلستان د مشترك المنافع د هيواد ونو له كارگرانو څخه گټه اخلي. د امريكا متحده ايالتونه د مكسيكو له مو سيمى كار گرانو څخه كاراخلي.

په همدې ډول د نړۍ د پرمختللو پانگه والو هيواد ونو څخه مخ پرودې هيواد ونو ته هم مهاجرت كېږي د هغوی پانگه په كاركې پوهه په تيره بيا د هغوی په كاركى تجربه ده چي پخپلو هيواد ونو كې يي حاصله كړې ده.په كال كي د دي مهاجر ينو شمير تقريباً له ۲۰۰ څخه تر ۳۰۰ زرو پورې رسيږي، چي د كار او د ښه ژوند په لټه كې خپل هيواد ونه پرېږدي او د لويو وچو ترمنځ په مهاجرت لاس پورې كوي. نوي سيمې دغه مهاجرين په پرانيستې غېږه او زياتو امكاناتو او ښه ژوند په برابرولو مني. خارجي مهاجرتونه، له هغه هيواد ونو څخه چي مهاجرت كوي د نفوسو په كمښت او هغو هيواد ونو ته چي مهاجرت كيږي د نفوسو د زياتوالي سبب گرځي. د مخ پرودې هيواد ونو ټول مهاجرين ځوان او فعال اقتصادي نفوس تشكيلوي. د دې مهاجرت له مخې د مخ پر ودې هيواد ونو فعال اقتصادي نفوس كميږي، چي په پای كې د اقتصادي ركود سبب گرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلوویشل شي. د لاندې موضوعګانو په باره کې دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او مباحثې پایله دې د ډلې مشر په ټولګي کې وړاندې کړي.

۱. دیوه هیواد کوم نا مساعد عوامل اوسیدونکي د وطن پر پرېښودو ته اړباسي. دغه ستونزه پخپلو کې وارزوئ.

۲. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي. زموږ له هیواد څخه زیات مهاجرین کومو هیوادونو ته تللي دي. ولې؟

۳. تاسي له کلو څخه ښارونو ته د مهاجرینو دکموالي او مخنیوي لپاره اویاله وطن څخه دباندې مهاجرت له پاره څه وړاندیز لرئ؟

٤. د خارجي مهاجرتونو اغیزې د هیواد په اقتصاد او نفوسو ترکتنې لاندې ونیسي.

۵. د مخ پروډې او پر مختللو پانګه وال هیوادونو د مهاجرینو شرایط پرتله کړئ.

پوښتنې:

۱. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي؟

۲. کوم لاملونه د مهاجرینو مخه نیسي؟

۳. د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته کومو لویو وچو زیات مهاجرین منلي دي؟

۴. ولې د امریکا د متحده ایالتونو کانګرس په ۱۹۲۴ میلادي کا ل کې امریکا ته د مهاجرینو قانون وضع کړ.

۵. کوم لاملونه له دریمې نړۍ څخه پر مختللي صنعتي هیوادونو ته دمهاجرت سبب ګرځي؟

۶. کومو مهاجرتونو ته قانوني او کومو مهاجرتونو ته غیر قانوني مهاجرتونه وایي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هیواد کې کوم لاملونه د داخلي او خارجي مهاجرتونو د زیاتوالي سبب ګرځي.
د دې تحلیلي مطلب په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافیه د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۵ نژادونه

په نړۍ کې ولې بیلابیل نژادونه شته؟

الف: نژاد

نژاد دخلکو ډلې ته ویل کېږي چې د ظاهري څېرې، د پوستکي او ویښتانو رنګ، بیلوونکې نښو او ارثي ګډې ځانګړتیاوې و لري. د نړۍ ټول خلک په دریو اصل نژادونو ویشل شوي دي. چې له سپین یا اروپایي نژاد،ژیړ نژاد یا مغولي نژاد او تور یااستوایي نژاد څخه عبارت دي.له یادو شوو نژادونو څخه هر یو نژاد ځانګړي ارثي مشخصات لري. لکه د ویښتانو شکل او رنګ، دپوستکي رنګ او دسترګو،پزې او دسردکوپړۍ جوړښت او داسې نورې ځانګړتیاوې.

سپین نژاد: لوړه ونه،سپین پوستکی، جګه پزه او خرمایي ویښتان او پراښستي سترګو ځانګړې بڼه او داسې نور.

ژیړ نژاد: ژیړ پوستکې، تور او صاف ویښتان، لږه ږیره،ګرد سر، بادامي سترګې لنډه پزه ، ټیټه ونه او لږ غونډې چاغ وي.

تور نژاد: تور یا نصواري ته ورته پوستکی اوپلنه پزه، ګړګوتي ویښتان او پیړې شونډې لري.

ګډ یا دوه رګه نژاد: د مهاجرتونو او د مختلفو نژادونو تر منځ دودونو په پایله کې منځته راغلي دي لکه مولات او سامبو نژادونه.

سره پوستکې: اصلاً د ژیړ نژاد پورې اړه لري، خو د مذهبي عقیدوله مخې په مخ او وېښتانو نکریزي وهي. نوله همدې امله د سور پوستکو په نوم مشهور شوي دي.

ستاسې په نظر دنومړو نژادونو په منځته راتللوکې کوم لاملونه اغېزه لري؟په داسې حال کې چې ټول انسانان له یوه مور او پلار څخه یعنې آدم (ع) او بي بي حوا (ع) څخه پیدا شوي دي.

پوهان دې پوښتنې ته داسې ځواب وايي:

نژادونه د طبیعي چاپېریال د بېلابېلو شرایطو، اقلیم او خوړو سره د تطابق له مخې چې په انساني ژوند باندې اغېزه لري، را منځته شوي دي. نوموړي طبیعي شرایط په بېلابېلو نژادونو اغېزه کوي. د مثال په ډول په کومو ځایونو کې چې تور پوستکي ژوند کوي د لمر وړانګې په عمود ډول لګېږي او د هوا تودوخه زیاته وي او لمر دسیمې د اوسیدونکو په پوستکي په مستقیم ډول اغېزه کوي، له اړتیااو اندازې څخه زیاته تودوخه انسانانو ته تاوان اړوي. نو له همدې امله ددې هېوادونو د اوسېدونکو جسم (اورګانېزم) د زرګونو کلونو په تېریدو سره له اندازې څخه دزیاتې تودوخې سره توافق کړې دي او په پاي کې دتور رنګه نسجونو ماده یې په پوستکی کې را ټولېږي. دغه نسجي ماده (میلانین) د پوستکي ایپدرمس رنګینه طبقه داسې حجرات لري چې د پوستکي رنګ جوړ وي، ژیړ، نصواري، سور اوآن داچې تور رنګ لرونکي وي.

د هغو خلکو پوستکی چې ډېر میلانین لري د بدن پوستکي یې زیات تور وي، دغه ماده د لمر دوړانګو د نفوذ مخه نېسي او پوستکي د لمر د وړانګوله سوځېدو څخه ژغوري. د وخت په تېریدو سره په دې ډله کې د پوستکی توروالي مېراثي ګرځي، زیړه او ګرګوتي وېښتان د سر کاسه له تودوخې څخه ساتي.

سپین پوستکی زیاتره په شمالي معتدله سیموکې ژوند کوي، په داسې سیمو کې زیات اورښت، لندبل او زیاتره وریځ وي او خلك يي له لمر څخه لږه ګټه اخلي، نو له همدې امله یې بدن زیات لمر ته اړتیا لري. د هغوی په بدن کې د میلانین ماده یوازې په اوړي کې زیاتیږي. هغه وخت چې د انسان بدن د لمر د وړانګو پواسطه د اړتیا وړ ویټامین ډي جذبوي د انسان پوستکي غنم رنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرځي.

په هغو ځايونو کې چې ژير پوستکي ژوند کوي، په هغه ځايوکې معمولاً باد او طوفانون لګېږي، چې له ځان سره خاورې، ميده شګې انتقالوي. د کلونو په تېرېدو سره له دې بادونو او طوفانونو سره توافق کوي او د ژير پوستکو سترګې تنګېږي، چې و کولای شي دخاورې او شګوپه وړاندې وساتل شي. دغه نبنه په ژير پوستکو کې ارثي ګرځي اود زياتره خلکو ورځني خواړه وريجې وي، چې ډېرلږ غذايي مواد لري. ټول نژادونه د ذکاوت او استعداد له مخې توپير نه لري، د هغوی ظاهره څېره لکه چې ورڅخه يادونه وشوه د طبيعي او محيطي شرايطو محصول دی.

ځينې پوهان باور لري چې سپين نژاد، عالي نژاد دی او ژير او تور نژاد له شاته پاتې نژادونو څخه ګڼل کېږي. هغوی يوازې جسماني کارونه سرته رسوي. نژاد پالونکي تراوسه په ځينو هېوادونو کې همدغه نظرعملي کوي. په دې هېوادونوکې تور پوستکي له سپين پوستکو څخه لږ ارزښت لري نو تور پوستکي تحقير وي او لږه حق الزحمه ورکوي.

۱۹۶۵م کال د ملګرو ملتونو عمومي غونډې د ټولوډولونو نژادي تبعيض د له منځته وړلوپاره نړيواله معاهده لاسليک کړه. د هغې له مخې يې د هر ډول نظرياتو خپريدل چې په نژادي امتيازاتو ولاړ وي منع کړل. توهين اود هر ډول نژادي تبعيض لپاره هڅې جنايت ګڼي. دغه موضوع د اساسي قانون د دويم فصل په ۲۲ ماده کې درج شوې ده. چې د افغانستان په اتباعو کې هر ډول تبعيض او امتياز منع دي.د افغانستان اتباع ښځې وي او که نارينه د قانون په وړاندې مساوي حقونه اووجايب لري.

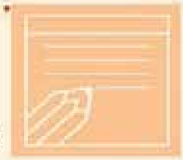

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مساوي ډلووويشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پايله دې د ډلې داستازي په واسطه خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

۱-په بشري نژادونوکې کوم نژاد ذکي اوډېر استعداد لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ولې تور نژاد تور پوستکي او ظاهري ځانګړې څېره لري؟

۳-ولې سپين نژاد ظاهري ځانګړې خصوصيات لري ؟

۴-سره پوستکي دنړۍ په کومه لويه وچه کې استوګن دي او دځېرې د سوروالي علت يې توضيح کړئ؟

۵-ګډ نژاد په څه ډول منځته راځي ؟

پوښتنې:

لنډ ځواب ور کړئ:

۱-د تور پوستکو ظاهري ځانګړ تياوې بيان کړئ.

۲-سور پوستکي په نړۍ کې په کوم نژاد پورې اړه لري؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱-د نړۍ ټول خلك په څلورو نژادونو لکه سپين،سور،تور او ژيړ نژاد ويشل شوي دي.

۲-سپين نژاد لوړه ونه، سپين پوستکې، جګه پزه، تور ګورګوتي وېښتان لري.

۳- نژادونه د بېلابېلو طبيعي محيطونو،اقليم او خوړو محصول دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-ګډ نژادونه د مهاجرت او د ودونو پواسطه منځته راغلي لکه٠٠٠٠٠او ٠٠٠٠٠٠

۲-د اساسي قانون د دويم فصل ٠٠٠٠٠٠٠٠ مادې له مخې د افغانستان اتباعو ترمنځ هر ډول تبعيض او امتياز منع دی.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې موضوع تحليل کړئ او د جغرافيې په راتلونکې ساعت کې يې ټولګيوالوته وړاندې کړئ.

زموږ دهېواد خلك دکوم نژاد پورې اړه لري. دهېواد اساسي قانون په کومه ماده کې هر ډول تبعيض منع شوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د نژادونو جغرافیایي ویش:

په آسیا کې د ژبو او نژادونو د ویش نقشه

د نړۍ په کومو لویو وچو کې د سپین نژاد، او تور نژاد نفوس متمرکز شوي دي؟

د آسیا د لویې وچې نفوس له بېلابېلو نژاد ونو څخه جوړ شوي دي، چې زیاتره یې زیړ نژاد جوړ وي او پاتې نور یې سپین پوستکي او تور پوستکي دي.

د هغوی د جغرافیایي ویش په باره کې لنډ معلومات وړاندې کېږي.

د أسیا د لویې وچې نژادي ګروپونه:

الف زیړ نژاد: د آسیا په لویه وچې کې ددې نژاد خلکو د نورونژادونو په پرتله ډېر نفوس تشکیل کړي دي. مغلان، تبتیان، سامویدیان، ترکمنان، قرغیز یان د شمالي چین خلک،کوریایان په لړ څه تو پیر همدغه نژادي ځانګړتیا وې لري، د جنوب ختیځې آسیا خلک (جنوبي چین،کامبوج، لاوس، تایلند، برما او ویتنام او آن جاپانیان

چې د پوستکي رنګ یې روښانه دي د همدغې نژاد برخه جوړوي. ددې نژاد ځینې فرعي ډلې دشمالي سابیریا د تندرا او تایګاه په ځنګلونو (ستنې ډوله پاڼې لرونکي ځنګلونو) کې د خو زریزوخلکو د ډلې په څېر ژوند کوي.

ب- سپین نژاد: په هندوچین کې د سپین پوستکو نژاد نسبتاً لږ شمېر موندل کېږي، چې په ابتدایي ډول ژوند کوي.د سپین پوستکو د استوګنې اصلي ځای د همالیاد غرونو دلړیو لویدیځې سیمې او دهند نیمه وچه ده . افغانان،ایرانیان،بلوڅان، قفقازیان او روسان د سپین نژاد ښې بېلګې دي. همدارنګه سامي نژاد ه په عربستان، سوریه، اردن، اسرائیل، د ترکیې یوه برخه او کردستان کې استوګن دي د سپین غنم رنګه نژاد پورې اړه لري.

ج: تور نژاد: تور نژاد په استوایي سیموکې ژوند کوي، چې نژاد پیژندونکي هغوي ته نګریتو Negritos وایي. دغه تور پوستکي کوړي کوړي وېښتان لري چې سوچه بېلګه یې په سیلون،هند کې د همالیې د غره په جنوب کې، د ملاکا په ټاپو وزمه، د اندیمان او نیکوبار په ټاپوګانو کې تیت شوي دي. دغه خلک په نیمه ابتدایي حالت ژوند کوي او زیاتره یې په ځنګلونو کې استوګن دي چې زیاتره یې د همالیه د غرونو په جنوب کې استوګنه کوي.

د اروپا د لویې وچې نژادي ډلې:

په اروپا کې د نژادونو د ویش نقشه

د اروپا اوسیدونکي تقریباً ټول سپین پوستکي دي او په شمالي، ختیځ، الپي، دیناریکي اومدیترانه یي ډلو ویشل شوي دي. شمالي او ختیځ سپین نژاد برخې داستوګنې ځای سکندیناوي هېوادونه، انګلستان، د فرانسې شمال، المان، لهستان(پولینډ) د روسیې اروپایي برخه ده، الپي نژاد یې د اروپا په مرکزي او لویدیځو برخوکې استوګن دي. په داسې حال کې چې مدیترانه یي نژاد څانګه یې غنم رنګه ځېره لري د مدیترانې د سمندر ګي په شاوخوا هېوادونو کې ځای پر ځای شوی دي د اروپایي نژاد دیناریکي برخه په البانیه او دختیځې اروپا په ځینو هېوادونو کې ژوند کوي. لاپنیان د اروپا په ډېره شمالي برخو کې استوګن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افریقا دلویې وچې نژادي ډلې:

د افریقا نژادي ډلې تور پوستان، عربان، بربریان، آسیایان او اروپایان تشکیلوي. تور پوستان دافریقا ۷۰ سلنه نفوس جوړوي، چې ټول یې د لویې صحرا په جنوب کې استوګن دي. تورنژاد هم په څلوروډلو ویشل کېږي: چې عبارت دي له بانتو، نیلوت Nelotes پیګیمي Pygmies بوشمن Bushmen او هوتن تت Hottentots څخه.

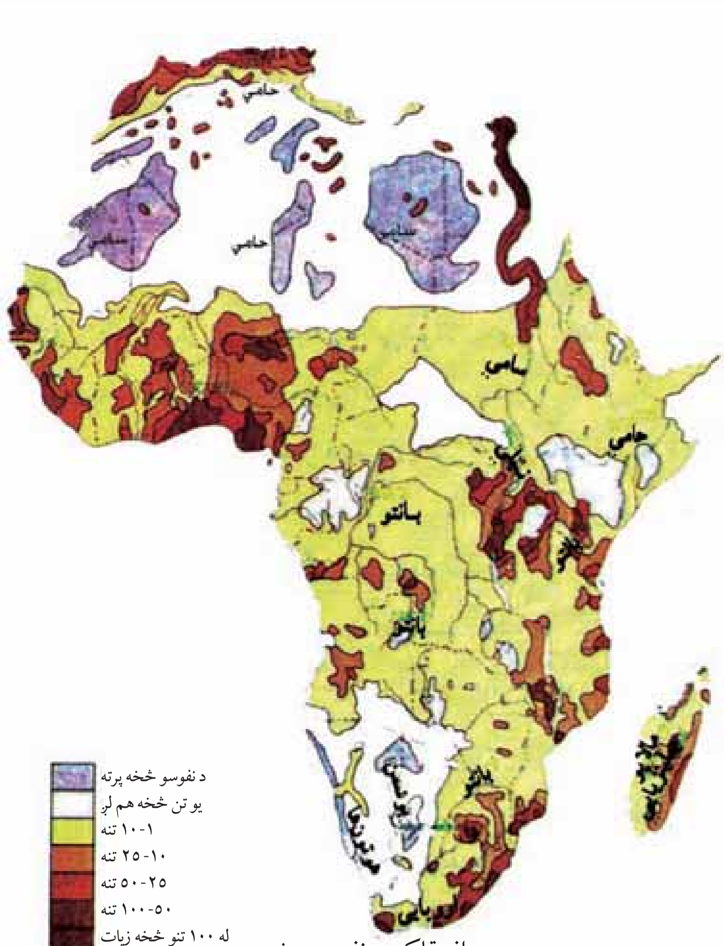

په افریقاکې د نفوسو ویش

د دې هرې ډلې په څېره کې زیات توپیرونه لیدل کېږي.بانتو د افریقا دتورپوستا نو ډېره لویه ډله ده چې د افریقا په لویدیځ کې په تیره بیا ددې سیمې دساحل په اوږدو کې په مرکزي افریقا کې، په ختیځ او جنوب ختیځ برخو کې او د مادغاسکر په ټاپوکې ژوند کوي.

د هغوي د بدن پوستکی قهوه اي، پلنه پزه، ډبلې شونډې او کوږې کوږې ویښتان لري.

نیلوت خلك جګه ونه لري(۱۸۳سانتي متره) چې په سوډان، یوګندا او کینیا کې ژوند کوي.

پیګمیان په استوایي ځنګلونو کې استوګن دي. ونه یې ټېټه ده (لوړوالي یې ۱۴۷ سانتي مترو پورې رسېږي).

بوشمن او هوتن تت ټېټه ونه لري او د کالاهاري ددښتې په شاوخواکې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربان او بربران د لوېې صحرا په شمال کې استوګن دي. عربان غنم رنګه دي او تو ر وېښتان لري د افریقا په شمال لویدیځ کې سپین پوستکي بربر قبیلې ژوند کوي چې په نسل کې داسپانیې اوایټالیې له خلکو سره ورته والی لري. نو له همدې امله د الجزایر، تونس اومراکش هېوادونو، خلك د بربر دهېوادونو په نوم يادوي.

سپین پوستکي اروپايي مهاجر، له استعمار څخه وروسته په افریقا کې تیت شول.د تمرکز اصلي ځای يې په شمال لویدیځ کې (المغرب) اوپه جنوب کې (جنوبي افریقا او زمبابوي)دي. همدارنګه په کینیا او زایر کې هم ژوند کوي، مهاجرآسیایان له اروپایانو څخه زیات دي. هندیان په جنوبي افریقا، کینیا او یوګندا کې استوګن دي. د مورشس د ټاپوګانو نفوس زیاتره هندیان دي.د ماد غاسکر زیاتره نفوس مالایي یان او پولینزي یان دي.

د امریکادلوې وچې نژادي ډلې:

د امریکا زیات اوسېدونکي سپین پوستکي یاګډ نژاد څخه دي.د امریکا د لوېې وچې اصلي اوسېدونکي سور پوستکي دي. چې په اصل کې د زیړ نژادیوه برخه ده، چې د مذهبي عقیدې له مخې خپل مخ اوېښتان په نکریزو سره کوي.شمېر يې په شمالي امریکا کې ډېر محدود دی، خو په مکسیکو او السلوادور کې د نفوسو اصلي عنصر ګڼل کېږي، د بولیویا، ګوایتمالا، اکوادور، پیرو ا و پاراګوای د لوړوسیمو نیم نفوس سور پوستکي دي. د امریکا په لویه وچه کې د سپین پوستکو دزیاتوالي لامل د نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو څخه امریکاته د

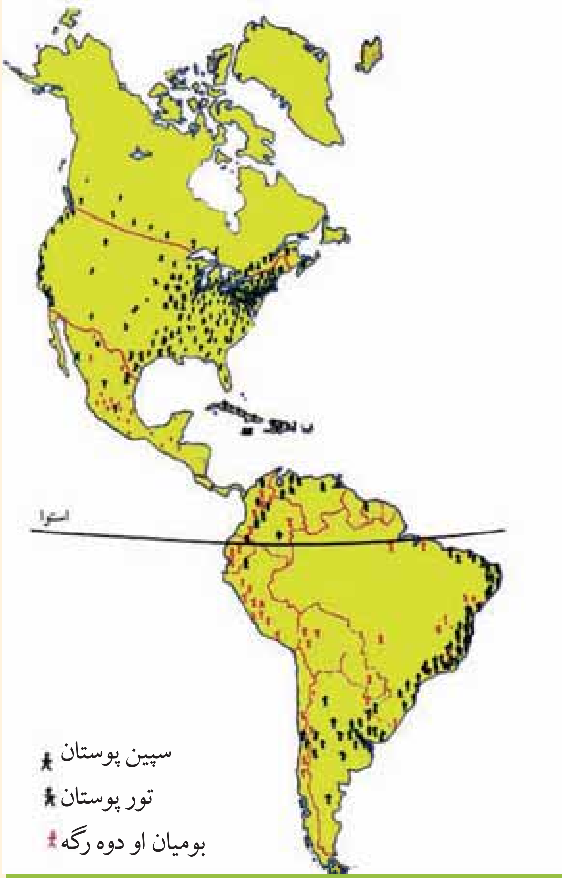

د امریکا په لویه وچه د نژادونو د ویش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین پوستکو مهاجرت ګډ کېږي زیړ پوستکو له چین او جاپان څخه دې لوېې وچې ته مهاجرت کړی دی. تور نژاد د غلامۍ اوغلامانو د خرڅلاو د رواجولو په پایله کې امریکاته له افریقا څخه راوړل شوي دي. له پورتوریکو، کیوبا او دومنیکن پرته نور ټول ټاپوګان د توروپوستکو د استوګنې سیمې ګڼل کېږي او د ونزویلا،سورینام، فرانسوي ګیانا او پانامې کې تور پوستکي ژوند کوي.
دوه رګه اوګډ نژادونه د سپین پوستکو او تور پوستکو د ودونو په پایله کې (مولات Mollstes) اوتور پوستکو او سور پوستکو د وادوکولو په پایله کې زانبوسZanbus)) د څلورنیمو پېړیو په اوږدو کې را منځته شوي دي، زیاتره دغه نژادونه د مرکزي او جنوبي امریکا په هېوادونوکې ژوند کوي. په اقیانوسیه کې زیات نفوس سپین پوستکي اروپایی مهاجرین دي. یو لږ شمېر تور پوستکي او زیړ پوستکي او دوه رګه نژادونه هم شته.

د استرالیا نژادي ډلې:

د اروپایانو له مهاجرت څخه مخکې په استرالیا کې ۵۰۰ تور پوستکې قبیلې مېشتې وی چې د خلکوشمېرېې څه ناڅه شپیته زرو تنو ته رسیده. د استرالیا اروپایي کېدنه له (۱۸۳۰) م کال څخه وروسته د اروپایانوله مهاجرت سره پیل شوه. لومړني مهاجرین یې هغه محکومین وو چې دهېواد د پرېښودو په جزا محکوم شوي وو. اوس ددې لوېې وچې د دوه رګه وو نفوس اکثریت جوړوي. د هغې لامل داوه چې سپین پوستکې ښځه حاضره نه وه چې دې ټاپوګانو ته مهاجرت وکړي ، نو له همدې امله یې له بومي ښځو سره یې ودونه وکړل او ګډ نفوس یې را منځته کړ.

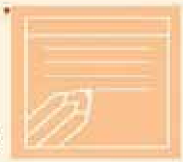

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او یو له پوښتنو څخه دې دیو اوبل په مشوره ځواب برابر کړي او دډلې استازي دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.
۱- د نقشې له مخې په نړۍ کې د سپین نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د نقشې له مخې په نړۍ کې د زېړ نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

۳- د نقشې له مخې د تور نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

۴- د زېړ نژاد خصوصیت ولیکئ.

۵- ګډ نژاد څه ته وایې او دغه نژاد د نړۍ په کومه لویه وچه کې زیات دی.

پوښتنې:

لاندې تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱- د آسیا د لویې وچې اکثریت نفوس .... تشکیلوي.

۲- د اروپا اکثریت نفوس........ نژاد، د افریقا........... نژاد تشکیلوي.

۳- د تور پوستکو او سپین پوستکو دوادو کولو په پایله کې........... ګډ نژاد را منځته شو.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د اروپایې سپین نژاد غنم رنګه برخه د نړۍ په کومو هېوادونو کې ژوند کوي.

۲- د افریقاد لویې وچې دنژادي ګروپونو نومونه واخلئ.

۳- سور نژاد ځانګړتیا وې بیان کړئ.

۴- ګډ نژاد څه ته وایې او دغه نژاد زیاتره په کومه لویه وچه کې شتون لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

مهاجرین په کومو لویو وچو کې د نفوسو د زیاتوالي سبب شوي.

ددې مطلب لاندې مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکې ساعت کې په ټولګي کې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

۶ - ۱ د نړۍ د مهمو دینونو په هکله څه پوهېږئ؟

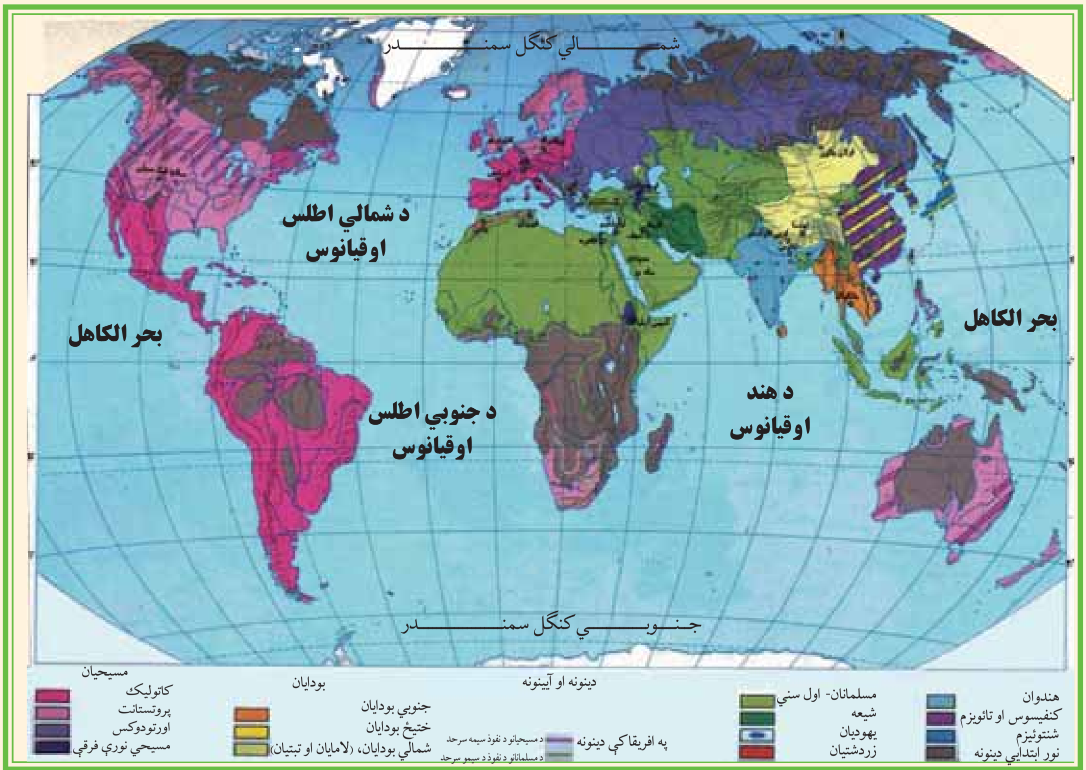

پاسنۍ نقشه په غور ولولئ او و وایاست چې په نړۍ کې کوم دینونه زیات پیروان لري؟

دین د انسانانو د فرهنګ ډېر مهم عنصر دی. هر یو دین له یوه ټاکلي ځای کې منځته راغلي دي او وروسته نورو سیموته خپور شوي دي. دینونه معمولاً له سیاسي، نژادي، ژبني او اقتصادي سرحدونو څخه اوړي او د نفوذ ساحه یې له پورتنیو لاملونو څخه د هیڅ یو تابع نه ده، دینونه دپیروانو د عقیدې له مخې په لاندې برخو وېشل کېږي:

۱. انیمزم Animism **یا د طبیعي پدیدو د عقیدو پیروان**: انیمزم د انسانانو له لومړنیو آیینونو څخه ګڼل کېږي، د دې آیین پیروان وایي چې ټول شیان او جمادات روح لري. ددې آین پیروانو په تیرو وختونو او دوروکې په تیره بیاله تاریخي دورې څخه مخکې، طبیعي په تیره بیاحیرانوونکي (خارق العاده) شیانو او پدیدوته د خدایي خاصیت قایل و، لکه بریښنا، تندر، رو ښنایي، طوفان، باران او داسې نور د ماورای طبیعت قدرت په صفت پېژندل. دغه آیین اوس په قطبي، بیاباني او لېرې پرتو ځنګلي سیموکې په تور پوستو او زېړ پوستو خلکو کې لیدل کېږي.

۲. د ارباب الانواع د عقیدې پیروان: ددې عقیدې پیروانو باور درلوده چې هره حادثه او پدیده جلا خدای لري. دغه آیین دیونان له مدنیت څخه پیل شوی دی او د روم د مدنیت په وخت کې اعلی درجې ته ورسیده لکه د اورغورځوونکي (اتشفشان)خدای، د بریښنا او تندر خدای، دسمندرونو خدای، د ستورو

خدای، د باران خدایاو داسې نور.

۳ . د اسماني دينونو پېروان: دغه دينونه زياتره اخلاقي اړخ لري او د خدای(ج) عبادت کوي. چې د هغې د لارښوونې له پاره يې بيلابيل پيغمبران درلودل لکه يهوديت، مسيحيت او اسلام چې ترټولو کامل دين د اسلام مقدس دين دی.

له بېلابيلو دينونو څخه د خلکو پيروي ځينې وختونه په ټولنيز چاپيريال کې د زياتو توپيرونو سبب ګرځي. مثلاً هندوان د غوايي غوښه نه خوري او د غوايي غوښه خوړل په کې منع دي. د هغوی د ژوندانه په قلمرو کې د غوايي د غوښې د خرڅلاو مرکزونه، نه ليدل کېږي. همدارنګه مسلمانان او عيسويان چې خپل مړي ښخوي. د هغوی د ژوندانه په ساحه کې هديرې ليدل کېږي. په هغو ځايونو کې چې هندوان اوسيږي، نو هلته د مړو د سوځيدو ځايونه ليدل کېږي، ځکه چې هغوی خپل مړي سوځوي.

د رخصتۍ ورځې هم په بيلابيلو دينونو کې تو پيرلري، چې په اقتصادي فعاليتونو او نورو کارونو اغېزلري. دبيلګې په ډول په اسلام کې د جمعې ورځ او په عيسويت کې د يکشنبې ورځ رخصتي وي. په اسلامي سيمو کې د معمارۍ ځانګړی سبک شتون لري او کورونه د حريم ټاکلي ځايونه لري. جماتونه ګلدستې، رواقونه، منارونه او ګنبځې په اسلامي هېوادونو کې ځانګړی سبک لري چې په عيسويت کې داډول سبک نه ليدل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو و ويشئ. هره ډله دې دنړۍ ددينونو په نقشه کې دانميزم، ارباب الانواع او آسماني دينونو دعقيدو دنفوذ ساحه، په نښه کړي اوهره ډله دې راټول شوي معلومات خپلوټولګيوالو ته وښيي.

پوښتنې:

لنډ ځوابونه ورکړئ :

۱. دنړۍ دينونه په عمومي ډول په څو برخو ويشل شوي دي؟
۲. اينميزم څه ډول مذهب دی؟
۳. ارباب الانواع له انيميزم سره څه تو پير لري؟
٤. کاملترين دين کوم يو دی؟
۵. په يوه سيمه کې د يو ځانګړي فرهنګي سيمې په را منځته کيدو کې د مذهب د آيين اغيزې واضح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

دنړۍ د دينونو او آيينونو نومونه واخلئ او دين او آيين ترمنځ تو پيرونه واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: داسلام سپیڅلی دین

دنړۍ د اسلامي هيوادونو په هکله څه پوهيږئ؟

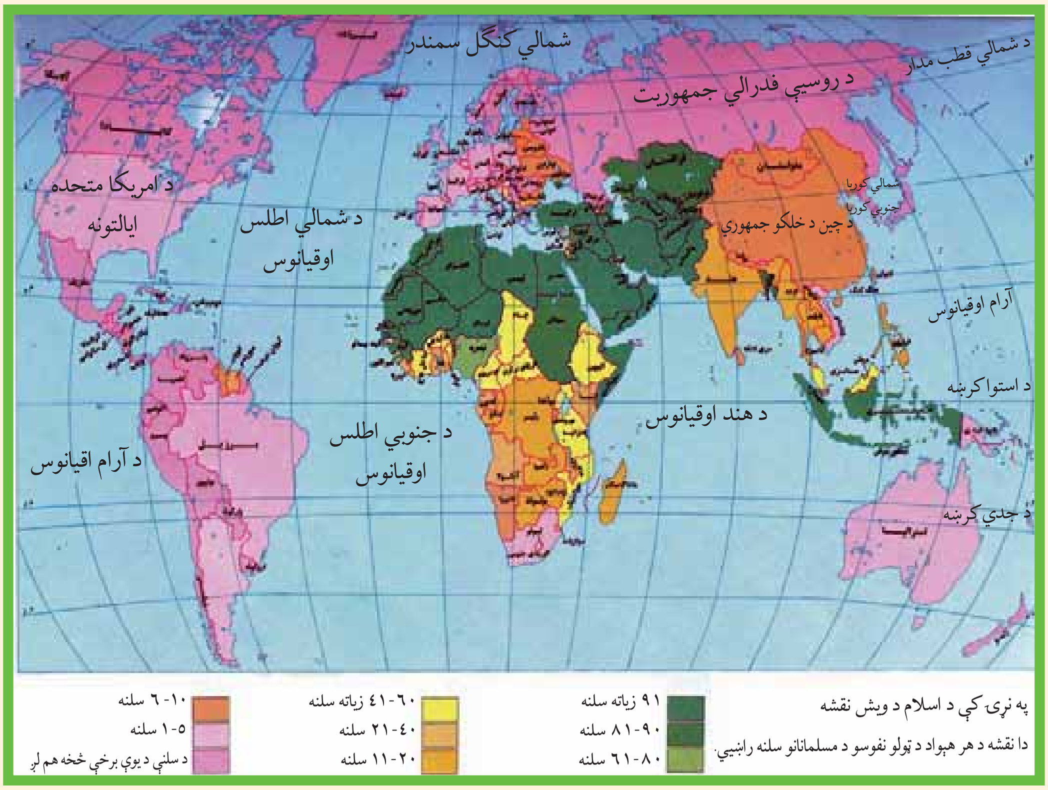

پو رتنی نقشې ته ځيرشئ او و واياست چې زيات اسلامي هيوادونه دنړۍ په کومه لويه وچه کې پراته دی؟

د اسلام سپيڅلې دين د الهي و حدانيت او ټولنيز عدالت په بنسټ ولاړدی، چې د حضرت محمد(ص) په بعثت او دقرانکريم په نازليدو سره په مکه مکرمه کې انسانانو ته وړاندې شو.

کله چې حضرت محمد(ص) له مکې معظمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ، له هغې څخه وروسته داسلام مقدس دين په ډيره چټکۍ خپورشو اود ختيځ اولويديځ په افکارويې زياتې او دايمي اغيزې وکړې. زياتروخلکو دقناعت اوښه والي له مخې اسلام و منه او نوريې هم اسلام ته دعوت کړل نو ځکه په ډيره لږموده کې په پراخه ساحه کې خپورشو.

اوس دنړۍ په ټولو هېوادونو کې اسلامي دعوت په يوه ډول يا بل ډول وجود لري.

نن ورځ مسلمانان د ځمکې په پراخه ساحه کې استوګن شوي دي. تقريباً د نړۍ د نفوسو پنځمه برخه

مسلمانان دي. د آسیالویه وچه دنړۍ د مسلمانانود استوګنې لومړنۍ سیمه ده. ددې لویې وچې اسلامي هېوادونه په منځني ختځ،منځنی آسیا، جنوبي او جنوب ختیځې آسیا کې پراته دي. د دې اسلامي هېوادونو د خاورې پراختیا ۱۵ میلیونه کیلومتره مربع او نفوس یې د آسیا د لویې وچې د نفوسو دریمه برخه جوړوي. په آسیا کې ۲۷ هېوادونه مسلمانان دي چې د هغو څخه د ۱۸ هېوادونو رسمي دین اسلام دی.

د یادونې وړده چې د اسلام سپیڅلی دین د آسیا په جنوب ختیځ کې(اندونیز یا کې) د هندګجراتي او ایراني سوداګرانو په ۱۳ پېړۍ کې له سوداګرۍ سره یوځای د اسلام دین هم خپورکړ، ترڅو چې د وخت حاکمانو هغه ومانه او دهغه د خپرولوله پاره یې هڅې وکړې. نن ورځ ددې سیمې زیات مسلمانان په اندونیزیا، مالیزیا، بروني او فلیپین کې استوګنه لري.

د افریقا لویه وچه د اسلام دویم مرکز ګڼل کېږي.د افریقا په لویه وچه کې د مسلمانانو داستوګنې سیمه ددې وچې په شمال کې پرته ده دغه ناحیه د مدیترانې د سمندرګي په جنوب کې د سواناد تحت استوایي سیمې، په ختیځ کې د سره سمندرګي او په لویدیځ کې د اطلس د سمندر پورې غزېدلې ده. په نورو افریقایي هېوادونوکی په مختلفو فیصدۍ استوګن دي.

د اروپا او امریکا په لویه وچه کې د پاملرنې وړشمېر مسلمانان اوسېږي. د اروپا په لویه وچه کې په البانیې، بوسني او هرزګوني او په امریکا کې سور ینام په دواړو لویو وچو کې اسلامي سیمې ګڼل کېږي.

د ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې په ۶۳ نورو هېوادونوکې هم له ۱-۳۸ سلنه پورې مسلمانان ژوند کوي. اوس په نړۍ کې داسې هېواد نه شته چې هلته مسلمانان نه وي د زیاتو معلوماتو لپاره د دې لوست اړوند جدول ته مراجعه وکړئ.

د اسلامي نړۍ هېوادونه د اقتصاد او نفوسو له پلوه یوډول نه دي، خو په ځینوکارونو کې ګډې موخې لري. اسلامي زیات هېوادونه د طبیعي منابعو له مخې لکه نفت، طبیعي ګاز، د ډبروسکاره، مس، ر بړ او داسې نورو له پلوه ډېر شتمن دي. د نړۍ په ۶۵,۵ سلنه د نفتو زېرمې د فارس په خلیج(په عرب خلیج) کې پرتې دي. د همدغوسرچینود شتون له مخې د نړۍ د استعمارګرانو د پام وړګر ځېدلي دي. په همدې ډول زیات اسلامي هېوادونه د استعماري هېوادونو د لاس وهنې اود متخصصینو د نشتوالي له مخې له خپلو منابعو څخه هم ګټه نه شي اخېستلای. په همدې دلیل په ارزانه بیه د لومړنیو اوموتوکو دسر چینو(منابعو) محصولات صادروي او په مقابل کې په لوړه بیه له پرمختللو هېوادونو څخه کالي واردوي. د اقتصاد له پلوه په شتمنو هېوادونو پورې تړلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندنې جدول ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې ترتیب شوی دی

اضافي معلومات

گڼه	دآسیا په لویه وچه کې	دمسلمان شمیر په سلنه	رسمي دین	گڼه	د افریقا د په لویه وچه کې	دمسلمان شمیرنه په سلته	رسمي دین	گڼه	د اروپا لویه وچه	د مسلمان شمیرنه په سلنه
۱	افغانستان	۹۹/۶	اسلام	۱	الجزایر	۹۹,۷	اسلام	۱	اذربایجان	۸۴
۲	اردن	۹۳,۵	اسلام	۲	تانزانیا	۳۵		۲	الباني	۳۸,۸
۳	ازبکستان	۷۶/۲	-	۳	تونس	۹۸,۹	اسلام	۳	بسینیا و	۴۳
	اندونیزیا	۷۶/۵	-		جیبوتي	۹۴,۱			هرزگونیا	
۴	امارات	۸۲/۷	اسلام	۴	چاد	۵۹				
۵	متحدعرب		اسلام	۵	سنیگال	۸۷,۶			د امریکا د	
	ایران	۹۹/۲	اسلام	۶	سودان	.۷۰/۳			لویي وچي	
۶	بحرین	۸۲/۴	اسلام	۷	سومالي	۹۸/۳	اسلام	۱	هیوادونه	
۷	برونی	۶۴/۴	اسلام	۸	سیرالیون	۴۵,۹			سورینام	
	بنگله دیش	۸۵/۸	اسلام		ساحل عاج	۳۸/۶				۱۹/۶
۸	تاجکستان	۷۸/۶	-	۹	صحرا	۱۰۰	-			
۹	ترکمنستان	۸۷/۲	-	۱۰	کومورو	۹۸				
۱۰	ترکیه	۹۷/۴	-	۱۱	گامبیا	۸۶,۹				
۱۱	پاکستان	۹۶	اسلام	۱۲	گینه	۶۷,۳				
۱۲	سوریه	۸۶/۲	-	۱۳	گینه بسیاو	۳۹,۹	-			
	فلسطین	۸۷/۷	اسلام		لیبیا	۹۶,۱	اسلام			
۱۳	قزاقستان	۴۲/۲	-	۱۴	مالي	۸۲	اسلام			
۱۴	قرغزستان	۶۰/۸	-	۱۵	مصر	۸۴,۴	اسلام			
۱۵	قطر	۸۲/۷	اسلام	۱۶	المغرب	۹۸,۳	اسلام			
۱۶	عربستان سعودي	۹۴	اسلام	۱۷	موریتاني	۹۹,۱	اسلام			
۱۷	عراق	۹۶	اسلام	۱۸	نیجیر	۹۰/۷				
	عمان	۸۷/۴	اسلام		نیجریا	۴۵/۹				
۱۸	کویت	۸۳	اسلام	۱۹	ولتای علیا	۴۸,۶				
۱۹	لبنان	۵۵/۳	-	۲۰	(بورگینافاسو)					
۲۰	مالدیو	۱۰۰	اسلام	۲۱	ارتیریا	۵۰				
۲۱	مالیزیا	۶۰/۴۵	اسلام	۲۲						
۲۲	یمن	۹۸/۹	اسلام	۲۳						

په برما، سریلانکا او فلپین کې یوزیات شمېر مسلمانان ژوندکوي او دهند دنفوسو ۱۲ سلنه مسلمانان دي.

د اسلامي نړۍ دکنفرانس غړي ۵۷ هېوادونه دي چې ۲۵ هېوادونه يې په اسيا ، ۲۷ هېوادونه يې په افريقا ۳ هېواودونه يي اروپا او ۲ هېوادونه يې په امريکا کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظیم شي او هره ډله دې د نړۍ په ټولو لویو وچو کې د اسلام د دین د خپریدو د علتونو په هکله پخپلو منځو کې مباحثه وکړي او د ډلې استازی دې بحث پایلې په ټولګي کې وړاندې کړي. ښوونکی دې د بحث پایلې له خپل معلوماتو سره یوځای کړي او زده کوونکو ته دې توضیحات ورکړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د اسلام د دین بنسټ په څه شي ولاړدی؟

۲. په حضرت محمد(ص) لومړنۍ وحی څه وخت او په کوم ځای کې نازله شوه؟

۳. ولې اسلامي هېوادونه دنړۍ د استعمارګرانو د پاملرنې وړدي؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱. د آسیا د جنوب ختیځ په کوم هېواد کې د نړۍ ډېر زیات نفوس ژوند کوي؟

الف: مالیزیا ب: اندونېزیا ج: بنګله دیش د: افغانستان

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له ورکړ شوي نقشې او د نړۍ د اسلامي هېوادونو دلست څخه په ګټې اخیستنې د اسلامي هېوادونو بې نومه نقشه کاپي او بشپړه کړئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې دلویو وچو په بیلوالی ټولګي کې وړاندې کړئ.

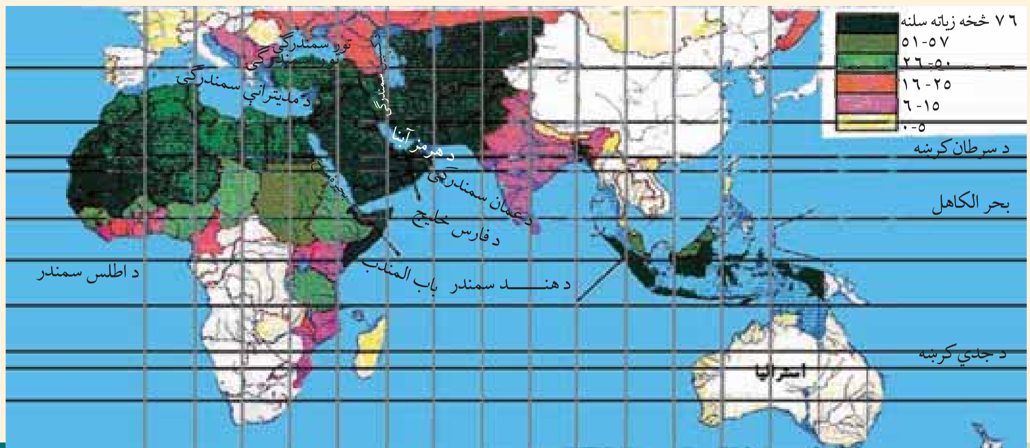

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب -د مسيحيت د دين په باب څه پوهېږئ؟

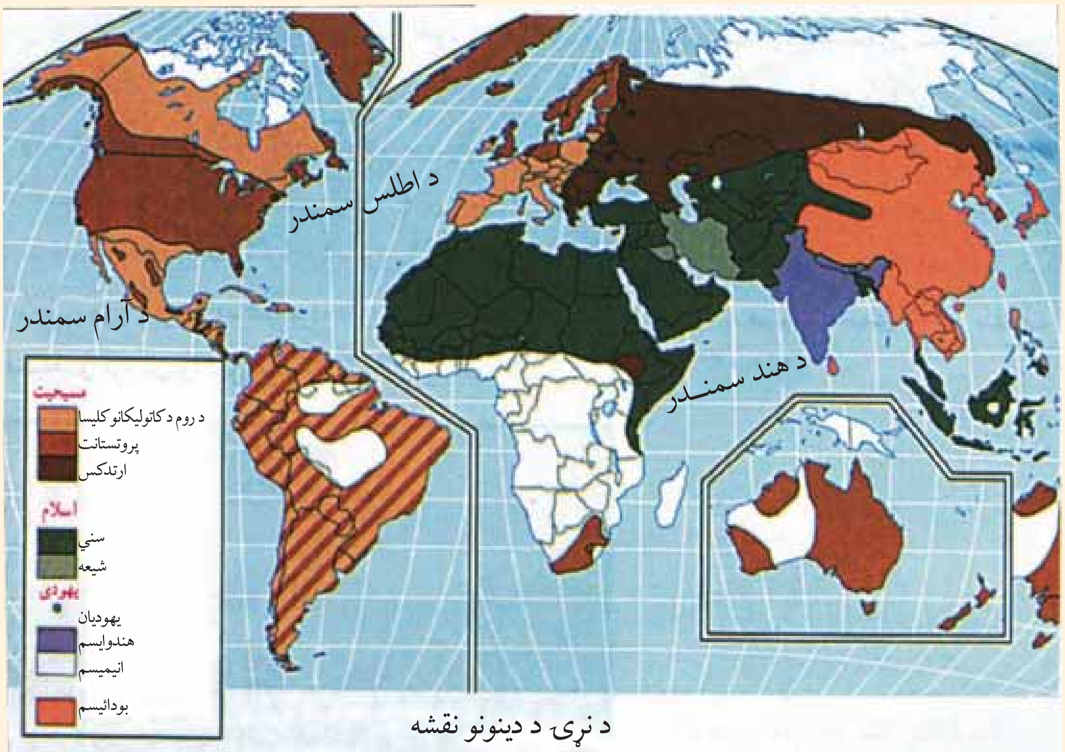

د نړۍ د دينونو نقشه

پورتنی نقشې ته وګورئ او وواياست چې د عيسويت د دين د پيروانو د نفوذ سيمې د نړۍ په کومو لويو وچو کې پرتې دي؟

عيسويت د آسماني نړيوالو د ينونو له جملې څخه دی چې زيات پيروان لري او د لومړۍ ميلادي پېړۍ په لومړيو کې څرګند شوی دی او د دويمې ميلادي پېړۍ په پای کې په ډېره چټکۍ يې پراختيا موندلې ده. دغه دين لومړی د حضرت عيسی (ع) بن مريم په واسط په فلسطين کې خلکوته ور وپېژندل شو. څرنګه چې حضرت عيسی(ع) پلارنه درلوده، نو ځکه د عيسی (ع) بن مريم په نوم يا د شوی دی.

پيروان يې دهغه د پيدايښت په هکله ډېرې نظريې لري. آن داچې ځنې هغه د الوهيت په درجه کې هم ګوري. له همدې امله دنن ورځې عيسويت له توحيد څخه منحرف شوی او شرکونو او زياتو خرافاتو په کې ځای نيولې دی عيسويان په تثليث عقيده لري يعنې په دريو خدايانو باورلري: خدای،خدای زوی(عيسی بن مريم) او روح القدس يا مريم.

حضرت عيسی(ع) د بني اسرائيلو په انبياوو کې وروستنی پيغمبر دی او د حضرت عيسی(ع) او حضرت محمد(ص) دپيدايښت ترمنځ بل پيغمبر نه دی رالېږل شوی. حضرت عيسی(ع) پخپل ژوند کې واده نه دی کړی او نه يې د استوګنې له پاره کور جوړ کړی دی.

د مسیحیت دین د لومړی کنستاتین په وخت کې له ۳۰۶ څخه تر ۳۳۷ میلادي کلونو پورې رسمي

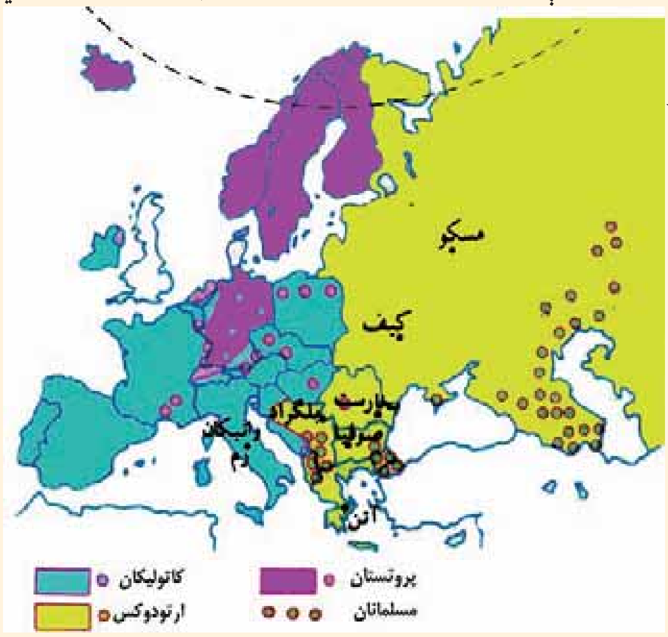

دین او کلیسا د روم د امپراطور د حکومت د مستقیم نظارت لاندې و او قوانین یې له مسیحیت سره موافق کړل، د سان پیترو لومړنۍ کلیسا په اوسني واتیکان کې جوړه شوه.

د مسیحیت د دین دسترو څانګو په باره کې څه پوهېږئ؟

د عیسویت مذهب په ۲۵۰ مذهبي فرقو ویشل شوی دی چې له هغې جملې څخه یې درې غوره برخې په لاندې ډول دي:

۱. **کاتولیک**: د کلي اوعمومي په معنادی. دغه اصطلاح دهغې پخوانۍ کلیسا په باره کې چې په نورو څانګو ویشل شوی نه وه او دورمي کاتولیک په نوم یادیده، استعمالیده. د کلیسا په راس کې پاپ و. په لاتیني ژبه کې د پاپ اصطلاح د پلارپه معناده.

د روم اسقف د دغې برترۍ له مخې په ټولې مسیحي نړۍ باندې د مستقیم او مرکزي کنترول مدعي شو. د کاتولیکانو له نظره پاپ له ټولو ګناهونو، تیروتنو او اشتباګانو څخه مصئون دی. د کلیسا کار کوونکي باید واده ونه کړي. دغه مذهب په لومړۍ درجه په ایتالیه، بلجیم، فرانسه، اسپانیه، پرتګال او په ځانګړې توګه په لاتیني قوم کې او په دویمه درجه د اتریش، پولینډ، مجارستان، چک، سلواک، کرواتي او سلواني (پخوانۍ یوګو سلاویا) او اقلیتونه یې د بریتانیا په اتحادیه او نورو اروپایي هېوادونو کې په سترګو کېږي.

۲. **ارتودوکس**Orthodox: د کامل او صحیح په معنادی. د روم امپراطوري په ۴۷۶ میلادي کال کې په دوو ختیځو او لویدیځو برخو وویشل شوه. په همدې دلیل کلیسا هم د لویدیځ روم په کلیسا(کاتولیک) او یوناني ختیځ روم(ارتودوکس) وویشل شوه. دلویدیځ روم کلیسا هڅه کوله چې خپل نفوذ په سلاویانو(بلغارستان) کې پراخه کړي. دغه عمل د ختیځ روم کلیسا ناراضه کړه.

په همدې ډول مسلمانانو دیرموک په جګړه کې د حضرت عمر(رض) د خلافت په دوره کې ۶۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال کې ختیځ روم ته ما ته ورکړه او د سوریې او فلسطین سیمې یې ازادې کړې. د امویانو د خلافت په دوره کې ترکیه هم د مسلمانانو په لاس کې ولویده. د روم امپراطور دریم لیوي د اسلام د دین د نفوذ دمخنیوي لپاره ځیني مذهبي اصلاحات یې عملي کړل. په ۷٦٦ میلادي کال کې فرمان صادر شو چې د هغه له مخې دانځورونو او تمثالونو نصبول په کلیسا کې منع شول. دغه عمل یې یو ډول بت پرستي وګاڼه. دغه عمل په ختیځې او لویدیځې اروپا کې عکس العملونه رامنځته کړل. په ختیځ روم کې د نظامي قوې په زور عملي شول، خو د روم په ښارکې دریم پاپ ګری ګورس مذهبي شورا جوړه کړه او فتو ایې صادره کړه چې هر څوک چې په کلیسا کې تصویرونو او تمثال ته احترام نه کوي د ایمان له دایرې څخه خارجیږي.

د دې دواړو مذهبي فرقو ترمنځ لوی اختلاف په لاندې ډول دی:

۱. ارتودوکس په قطعي ډول د دې اصل مخالف دي چې د روم پاپ د مسیحي کلیسا په ټولو ټولنو عمومي ریاست ولري.

۲. د روم پاپ معصوم نه دی، باید په ایماني او اخلاقي مسایلوکې تیروتنې ونه کړي. د ارتودوکس د کلیسا کارمندان په واده کولو کې خود مختار دي.

د روسیې، صربستان، رومانیه او یونان زیاتره خلک او په عمومي ډول پر سلاویانو کې د ارتودوکس مذهب زیات پیروان لري.

۳. **پروتستانت**protestant: د اعتراض کوونکي په معنادي.

کاتولیکي کلیسا چې زیاتره دشکوه او جلال پسې ګرځیده نو د خپلو اړتیاوو دپوره کولو لپاره یې دګناهونو د بخښنې پاڼې اولوحې خر څولې او روحاني مقام یې د پیسو په مقابل کې پلورلو. آلمان کې مارتین لوتر روحاني(۱٤۸۳-۱٥٤٦ میلادي کال پوري ژوندي و د اعتراض لاندې را وستل په ۱٥۱۷ میلادي کال د اکتوبر په ۳۱ اعتراضیه لیک چې ۹٥ مادې یې درلودې ولیکه.په ۱٥۳۴ میلادی کال کې انجیل د لاتینې ژبې څخه چې مذهبي ژبه وه په آلماني ژبه و ژباړل شو او د انجیل لوستل اسانه شول. نوزیاتره خلک د لوتري کلیسا پلویان شول. چې شرایط یې اسانه وو او ډېر لږ یې شعایرو او رسم و رواجونو ته پاملرنه کوله دغه مذهب دلو تریسم په نوم هم یادیږي.

د پروتستانت ځانګه په اروپا کې په جرمني قومونو کې زیات پیروان لري.ددغه مذهب پیروان په فنلنډ، سویډن، ناروې، ډنمارک، انګلستان، هالند، المان، اتریش او دسویس، چک، سلواک د هېوادونو په یوه برخه کې او هم د اروپا په نورو هېوادونو کې ځیني کوچنی لږه کی ژوند کوي.

د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته، په ۱٦میلادي پېړۍ کې چې اروپایانولویې استعماري

امپراتورۍ جوړې کړې، نو په ټوله نړۍ کې يې خپل فرهنګ او مذهب خپور کړ. اوس د اروپا په ټولو پخوانيو مستعمروکې په بيلابيلو سلنو ددې دين پيروان شته د مثال په ډول د ټولو جنوبي او منځنۍ امريکا د هېوادونو مذهب کاتوليک او د شمالي امريکا د هېوادونو پروتستانت او کاتوليک دی. په همدې ډول هغه افريقايي هېوادونو کې چې يو وخت د اروپا د استعمار لاندې وو دغه مذهبونه شته. ښه مثال يې جنوبي افريقا، ايتوپيا او دګينې د خليج ساحلي هېوادونه دي.

د اسيا او اوقيانوسيې د پخواني استعمار لاندې هېوادونو کې په مختلفو سلنو ددې مذهب پيروان شته دي. سره له دې هم عيسوي دين د جنوبي امريکا په دريوو هېوادونوکې(ارجنټاين، بوليوي او پيرو) په يو افريقايي هېواد(ليسوتو) او په دريوو اروپايي هېوادونو (مالټ، ناروې او واتيکان) کې د هېوادونو رسمي دين ګڼل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې په نړۍ کې د عيسويت د دين د خپريدو دلاملونو په هکله پخپلو منځو کې بحث وکړي او دکار نتيجه دې د ډلې استازی خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د عيسويت دين ولې په دې نوم يادېږي؟
۲. دبني اسرا ئيلو په نبيانو کې وروستنی نبي څوک و؟
۳. د حضرت مسيح(ع) دزېږيدنې په هکله خپل معلومات وړاندې کړئ
٤. د عيسويت د دين مهمې څانګې کومې دي؟
٥. د کاتوليکي او ارتودوکس د کليسا وو ترمنځ تو پير څه دی واضح يې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د اروپا له لويې وچې څخه د باندې دعيسويت د دين دخپريدو په هکله تبصره وکړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلور دیرشم لوست:

ج -د تائوييزم taoism او شينتو ييزم shIntoism آينونوپه هكله څه پوهېږئ؟

د نړۍ د اديانو نقشه په (۱۲۳) مخ کې ولولئ او د تائوييزم او شينتوييزم د آيين ساحه په کې په نښه کړئ.

تا ئو په چيني ژبه کې د لارې او طريقې په معنادی دغه ښوونځی يا مکتب د چين په لوی فيلسوف لاوو تزو او يا لاووتان پورې اړه لري. يو افسانوي سړی چې د څېړني او مطالعې خاوند و، د هغه د ژوندانه د سرگذشت په هکله کوم معلومات په لاس کې نه شته. آن داچې د موجوديت حقيقت يې هم له پوښتنې لاندې دی.

داسې روايات شته چې دغه شخصيت د چو په ايالت کې له ميلاد څخه مخکې په ۶۰۴ کال کې نړۍ ته راغی او ځينې دهغه د زيږون نېټه له ميلاد څخه مخکې ۵۰۷ کاله بولي.

د تائوييزم فلسفه دکنفسيوس له عصرڅخه په چين کې مخکې ده.

د چين قوم او ملت په دغې عقيدې ولاړ دی. د تائوييزم آيين په ۱۶۵ ميلادي کال کې د هوان له خواد هان د لړۍ خاقان په واسطه رسمي شو او دهغه په نوم يې معبد جوړکړ، خو دومره زيات پرمختگ يې ونه کړ. د تانگ د لړۍ بنسټ اېښودونکي په ۶۱۸ ميلادي کال کې په هغه ايمان راوړو. له دې څخه وروسته تائوييزم په ساز ماني بڼه رسمي دين شو.

- شينتوييزم په لغت کې(د خدايانو د لارې) په معنادی او د جاپان د خلکوآيين دی.

ددې آيين له مخې زيات شمېر خدايان شته، چې امپراطور هم د خدايانو له ډلې څخه شمېرل کېږي. دغه آيين د جاپان له ميلاد څخه په مخکې تاريخ پورې اړه لري.

جاپانيان باورلري چې له جاپانيانو څخه پرته، نور بايد په دې هېواد کې ژوند ونه کړي او چاپانيان هم بايد په بل ځاي کې مړه نه شي. جاپانيان خپله سيمه الهي هېواد بولي او نور هېوادونه ددې ځانگړتياوو لرونکی نه گڼي.

د شينتوييزم آيين د جاپانيانو ډېر پخواني آيين دی، چې وروسته يې د کنفسيوس او بودايي آينونو د اغېزو لاندې تحول وکړ. اوسنی بڼه يې اداب،عنعنات، د مقدسو ځايو زيارت، جشنونه او عمومي اخترونه دی. دغه مسألې په مذهبي اړخ غلبه لري. ددې آيين پيروان په جاپان او د ختيځې آسيا په زياترو هېوادونو کې ژوند کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه نفري ډلو وویشل شي د تائوییزم او شنتوییزم د آینونو د فلسفې په غوره ټکو دې پخپلو منځوکې مباحثه وکړي او د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱. د تائوییزم د آیین معناڅه ده او دغه آیین په کوم هېواد کې رامنځته شو؟
۲. د تائوییزم آیین پیروان په کومو هېوادونوکې استوګنه لري؟
۳. د شنتوییزم د آیین معناڅه ده او دغه ایین په کومو هېوادونو کې زیات پیروان لري؟
۴. د شنتوییزم د آیین له مخې د جاپانیانو نظرد خپل هېواد په باره کې بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د تائوییزم او شنتوییزم د آیینونو په هکله خپل نظر په خو کرښوکی ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د-بودايي او هندوييزم د آيينونو په هکله څه پوهېږئ؟

په (۱۲۳ او ۱۲۹) مخ کې د نړۍ دمذهبونو نقشه په غور ولولئ او ووایاست چې بودايي دين د نړۍ کومو هېوادونو ته پراختيا موندلې ده؟

بودايي Buddha آيين له ميلاد څخه پنځه پېړۍ مخکې رامنځته شو. د هغه موسس د سيدارتا په نوم يو شهزاده و چې په (۳۰) کلنۍ عمر کې يې په دې لار کې بريالیتوب تر لاسه کړ او د گوتاما لقب ورته ورکړ شو څرنگه چې پوهې او حقيقت ته ورسيده نو بودا (عاقل او فيلسوف) ونومول شو.

بودا باور درلود چې انسان بايد خپل نفساني تمايلات شهوت او غضب و پېژني او هغه کنترول کړي.

بودايي آيين ډير پلويان او کتابونه لري چې له ټولو څخه يې زيات مقدس ترى پتيکا(درې ټوکرۍ گل) دى. نن ورځ ددې آيين ډېر پېروان په هند، جاپان، چين، مغلستان، تبت، برما،کامبوج، تايليند بوتان او د نړۍ په نورو سيمو کې ژوند کوي. مقدس ښارونه يې په هند کې بنارس او په تبت کې لهاسا دى. دغه آيين د کامبوج، بوتان او تايلنډ په هېوادونو کې رسميت لري. د يادونې وړده چې د بودا مجسمه لومړى په گندهارا(د جلال آباد په هډه کې) د کنشکا دحکومت په وخت کې په افغانستان کې جوړه شوې وه. وروسته په باميانو کې لويې مجسمې په غره کې وتوږل شوې اودبوديزم دزيارت کوونکو ډېرستر ځاى گڼل کيده. ددې آيين له سترو فرقو څخه لامائييزم دى. لاماييزم د بوديزم ځانگړى بڼه گڼل کېږي او زيات قلمرو يي په تبت کې دى چې د کار واک يې د روحاني رئيس په لاس کې دى چې لاما نوميږى.

هندوييزم Hinduism يو ټولنيز مذهبي سيستم دى چې د ۱۵۰۰ ميلادي کال په شاوخوا کې يې په هندوستان کې رواج درلوده. نن ورځ د هند زياتره خلک ددې آيين پيروان دي.

ددې آيين ځانگړتيا دروح تناسخ دى. د هندوانو په باور هر انسان په نړۍ کې د خپلو نيکو او بدو عملونو مسؤول دى. د هغوى په باور که چېرې انسان خپل ژوند په سمه توگه سرته ورسوي، نو روح يې دښه سړي جسم ته او که بدکاره اوسي نو روح يې د مجازاتو له پاره د بد سړي جسم ته آن داچې حيواناتو ته انتقالېږي او تر هغه وخته دې کارته دوام ورکوي تر خوچې انسان نيک کارونه سرته ورسوي.

هندوان بايد طبقاتي قوانين مراعات کړي او داسې باور ولري چې د هغو په رعايت سره بيا په دې نړۍ کې زېږېږي اود هوسا ژوند خاوندان به شي. د هندوانو آيين درې خدايان لري برهما(د موجوداتو خالق)، ويشنو(د موجوداتو د ساتنې خداى)او شيوا(د موجوداتو د له منځه وړلو خداى) ددې آيين مقدس کتاب ويدا (د برهمنيانو ودا Vda)نوم لري. دغه کتاب دهند دارياانو له پاره هم سپيځلى(مقدس) دى، چې د سانسکريت په ژبه ليکل شوى دى. د هند ددې پخواني دين اصول مذهبي سرودونه او دستورونه گڼل کېږي. چې لرغونتوب يي له ميلاد څخه ۷ پېړۍ مخکې دى.

هندوييزم په کاست مذهبي طبقاتو باور لري، چې نوموړي طبقات له برهمنانو، ويشيا، کشتريا او شودرا څخه عبارت دي. چې د هرې طبقې مقام په ټولنه کې تاکل شوى دى د پاملرنې وړنقطه داده چې دنړۍ ټول لوى دينونه او آيينونه د آسيا په لويه وچه کې څرگند شوى دى او د نړۍ نورو سيموته خپاره شوي دي. هر دين او آيين په بيلابيلو فرقو ويشل شوى دى.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دبودیزم او هندوییزم د آیینونو په غوره ټکو بحث وکړي اود ډلې استازی دې د فعالیت نتیجه خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې موضوع را ټوله او د خپلو معلوماتو سره دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

١. د بودیزم د آیین بنسټ ایښودونکی څوك و، چېرې رامنځته شو او مقدس کتاب یې څه نو مېږي؟

٢. د بودیزم آیین د نړۍ په کومو هېوادونو کې پیروان لري؟

٣. د هندویزم په آیین کې دروح تناسخ په کومه معناکارول کېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

١. د هندویزم مقدس کتاب .... په نوم یادېږي.

٢. د بودایانو مقدس کتاب د.......... په نوم یادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ګرانو زده کوونکود بودیزم او هندو یزم آیینونو په سیاسي فلسفي مسألو خپله تبصره ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

اضافي معلومات

ګڼه	هېوادونه	هندوایيزم	بودیزم	تائوایيزم	شنتوایيزم	ګڼه	هېوادونه	هندوایيزم	بودیزم	تائوایيزم	شنتوایيزم
١	اندونیزیا	٪ ٣/٤				١٠	فیجي	٪ ٣٣/٣			
٢	انګلیستان	٪ ١				١١	شمالي کوریا		٪ ٢٢/٨		
٣	بنګله دیش	٪ ١٢/٤	٪ ٠/٦			١٢	مالیزیا		٪ ١٩/٢		
٤	بوتان	٪ ٢٠/٥	٪ ٧٤			١٣	میانمار		٪ ٧٢/٧		
٥	تایوان		٪ ٤٣/٤	٪ ٣٤/٥		١٤	موریس	٪ ٤٩/٦			
٦	پاکستان	٪ ١/٢				١٥	نیپال	٪ ٨٠/٦			
٧	جاپان				٪ ٨٤/٢	١٦	ویتنام		٪ ٤٩/٢		
٨	چین		٪ ٨/٥	٪ ٢٠/١		١٧	هند	٪ ٨١/٣	٪ ٩/١		
٩	سنګاپور	٪ ٤٢/٤									

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶–۲ د نړۍ مهمې ژبې:

آیا د نړۍ مهمې ژبې پیژنئ؟

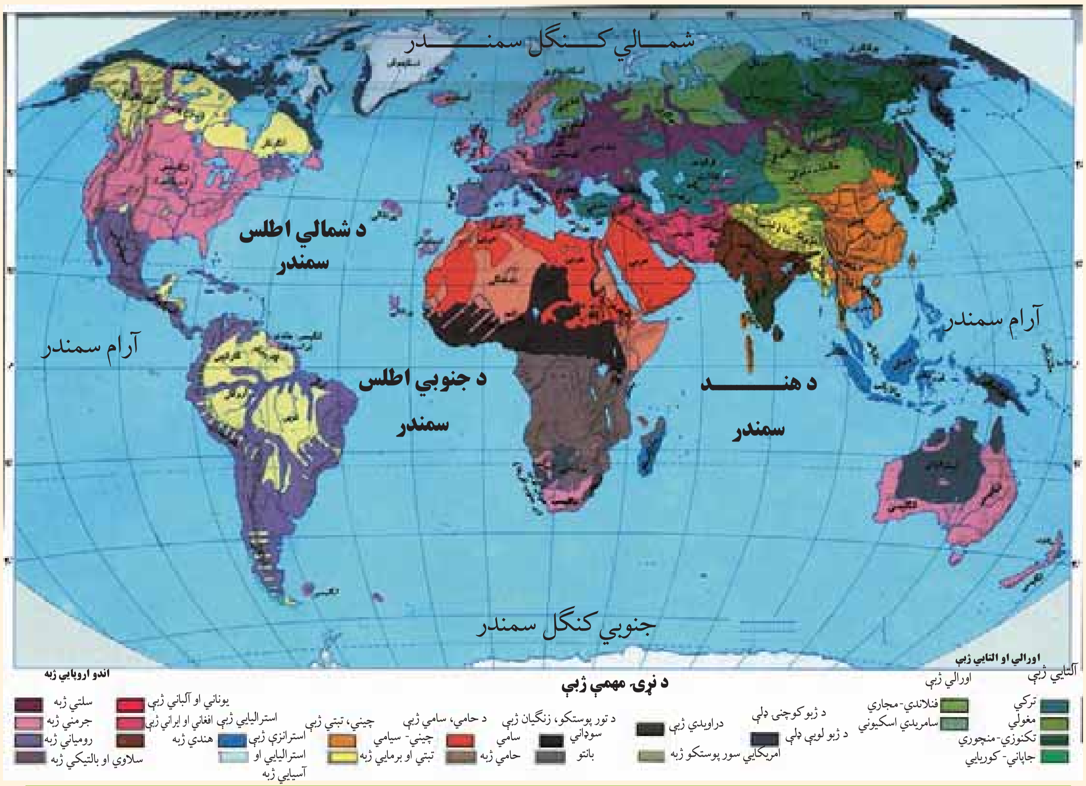

پورتنۍ نقشه په غور سره مطالعه کړئ. د دې نقشې مختلف رنګونه د نړۍ د بیلابیلو ژبو ښکارندویي کوي.

ژبه د صوتي سمبولونو د قراردادي کسب کوونکي سیستم څخه عبارت ده، چې انسان د هغې په وسیله خپلې تجربې تبادله کوي او راتلونکو نسلونو ته یې انتقالوي.

ژبه پوهولو او را پوهولو (د افهام او تفهیم) وسیله او د علایمو سیستم دی، چې د پوهې د انتقال او حاصلولو، معاشرې او د خلکو د تفاهم له پاره کارول کیږي او د انسانانو د کار او فعالیت په پروسه کې منځته راغلې او په تدریجي ډول یې تکامل کړی. خبرې کول انسان ته د دې توان ور بخښي چې خپلې تجربې وساتي او هغه راتلونکي نسل ته انتقال کړي.

د دنیا هغه ژبې چې یوه ریښه ولري د ژبو د کورنۍ په نوم یادیږي. د نړۍ د ژبو کورنۍ په لاندې

ډول دي:

الف: **اندو اروپايي ژبې**: د ژبو دغه برخه د ژبو د ډلو ډيره پراخه ډله ده، چې د اندو اروپايي په بيلابيلو څانگو (لاتين، بالتيک، سلاويک، جرمانيک، اريک او ارمني) ويشل شوې ده.

ب: دنيگرو ژبه کې لاندې دوه ژبې شاملې دي:

۱ -د سوډان په جنوب، د چاد په جمهوريت، نايجريا اود افريقا په استوايي هيواد نوکې خلک په دې ژبې خبرې کوي.

۲ -: **دبا نتو ژبه**: دکانگو، زمبيا او انگولا دحوزې خلک پرې خبرې کوي.

ج: **حامي او سامي ژبه**: په عربي آسيايي او دافريقا د شمالي برخې په هيوادونوکې اکثريت لري.

• **سامي ژبه**: د عربستان په ټاپو وزمه،د مصر په عربي جمهوريت، ليبيا، الجزاير، مالي او په مراکش کې مروجه ده.

• **دحامي ژبه**: په حبشه، الجزاير، نايجر او دسنيگال په يوه برخه کې خلک پرې خبري کوي.

د التايي او اورالي ژبو کې لاندې پنځه ژبې شاملې دي:

۱ - دفن په ژبه د الپ، فنلند، اويستاک او د اروپايي روسيې شمالی خلک پرې خبرې کوي.

۲ - **ترکي**: په ترکيه، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرغزستان، چين او افغانستان کې پرې خبرې کوي.

۳ - **منگوليايي**: په منگوليا(مغلستان) او د چين په شمال کې خلک پرې خبرې کوي.

۴ - **د توگوس ژبه**: د سايبريا په شمال کې په تيره بيا د تايگا او تندرا سيموکې مروجه ده.

۵ - **جاپاني او کوريايي ژبه**: دجاپان په ټاپوگانو او د کوريا په ټاپو وزمه کې خلک پرې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورې ژبې:

۱- مالیزیایي او پولنزیایي ژبه: مالیزیایي او پولنزیایي ژبه د جاوا، سوماټرا په ټاپوګانو، د کمبودیا په یوه برخه او د بورنیوپه ټاپو ګانوکې رواج لري.

۲- دامریکا اصلي او بومي ژبه د امازون په حوزه کې مروجه ده.

۳- د دراویدن ژبه: د هند په جنوب کې او د سریلانکا په یوه برخه کې رواج لري.

۴- چیني ژبه دیوې کتلې په توګه دچین په هیواد کې رواج لري.

آیا پوهیږئ چې د نړۍ زیات خلک په کومو ژبو خبرې کوي؟

اضافي معلومات

د نړۍ مهمې ژبې چې زیات ویوونکي لري.(شمیرې په میلیون تنو)

ژبه	مورنۍ ژبه	د ژبې ټول ویونکي
ماندرین چینایی	۸۵۳	۱۲۱۳
هندی	۳۴۸	۴۵۴
اسپانوی	۳۴۶	۴۰۱
انګلیسی	۳۳۰	۴۸۷
بنګالی	۱۹۷	۲۰۴
عربی	۱۹۵	۲۳۰
پرتګالی	۱۷۳	۱۸۶
روسی	۱۶۸	۲۸۰
جاپانی	۱۲۵	۱۲۶
آلمان	۹۸	۱۲۴
فرانسوی	۷۴	۱۲۶
مالای اندونیزیایی	۵۴	۱۶۴
ایتالوی	–	۶۲
اردو	–	۶۱

• مخامخ جدول په غور ولولئ

•ماندراتي ژبه د ختیځې آسیا له ډیر و معروفو ژبوڅخه ده. دنړۍ پنځمه برخه خلک یا تقریباً ۸۵۳ میلیونه چینایي او په مجموع کې په نړۍ کې ۱۲۱۳ میلیونه تنه ژوندکوي.

• انګلیسي ژبه چې د اند و اروپایي ژبو یوه څانګه ده چې میلیونونه انسانان په هغې خبرې کوي او دنړۍ په ۵۰ هیوادونو کې رسمي ژبه ده.

•عربي ژبه چې دسامي ژبې له کورنۍ څخه ده دنړۍ له ۲۲ هیوادونو څخه په زیاتو هیوادونوکې رسمي ژبه ده او په هغې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. دیادونې ور ده چې د ژبې پر اختیاله سیاسي حدودو سره مطابقت نه لري.ښایي په یوه هیوادکې څو ژبې وي. خو د یوه هیواد ټول هغه خلك چې د هغه هیواد په سیاسي حدودوکې ژوند کوي، خپل ځان په یوه واحد پورې تړي او په هغې افتخارکوي. لکه افغانستان. په دې هیوادکې له ۳۰ څخه زیاتې ژبې او لهجې شته خو ټول په دوو رسمي ژبو پښتو او دری لیکل او لوستل کوي اوپه هغوسیموکې چې زیاتره خلك یې په اوزبکي، ترکمني، بلوچي،پشه یي، نورستاني او پامیري ژبو خبرې کوي د پښتو او دري سر بېره په هغه سیمه کې دریمه رسمي ژبه ده.

•برعکس په نړۍ کې داسي هیوادونه هم شته چې بیل سیاسي حدود لري خو په یوه ژبه خبري کوي لکه عربي ژبه چې په عربستان، سوریه، عراق، مصر، لیبیا کې مروجه او رسمي ژبه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او دنقشي له مخې دی دنړۍ دلویو ژبو سیمي وټاکي. د ډلي استازی دې لاس ته را غلي معلومات خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دی وړاندې شوي مطالب د خپلو معلوماتوسره په مناسب ډول را ټول کړي.

پوښتني:

لنډ ځواب ولیکئ

۱- ژبه یا لسان تعریف کړئ

۲- دسامي او حامي ژبې دنړۍ په کومو هیوادونو کې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د پنځو هغو لويو ژبو نومونه واخلئ چې زيات شمير خلك پرې خبرې كوي؟

٤- ولې په نړۍ كې چينايې ژبه زيات ويونكي لري؟

٥- په اندو اروپايي ژبو كې كومې ژبې شاملې دي؟

٦- التايي او اورالي ژبې په كومو څانگو ويشل شوي دي؟

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

زده كوونكي دې د ژبې د اهميت په باره كې څو كرښې وليكي او د جغرافيې په بل ساعت كې دې خپلو ټولگيوالو ته وړاندې كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

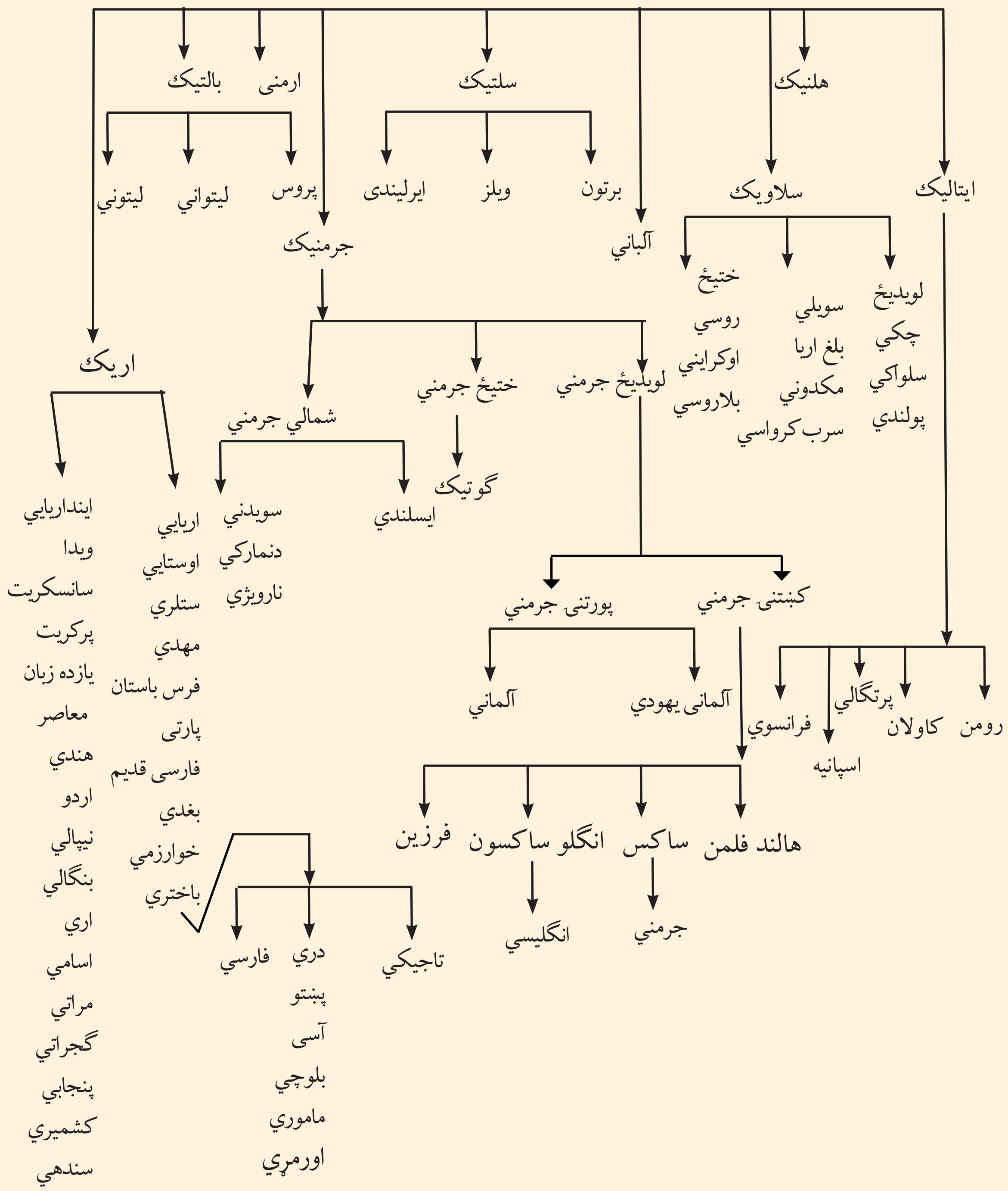

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-عربي ژبه

ستاسې په نظر عربي ژبه په کومو هیوادونو کی رسمي ژبه ده؟

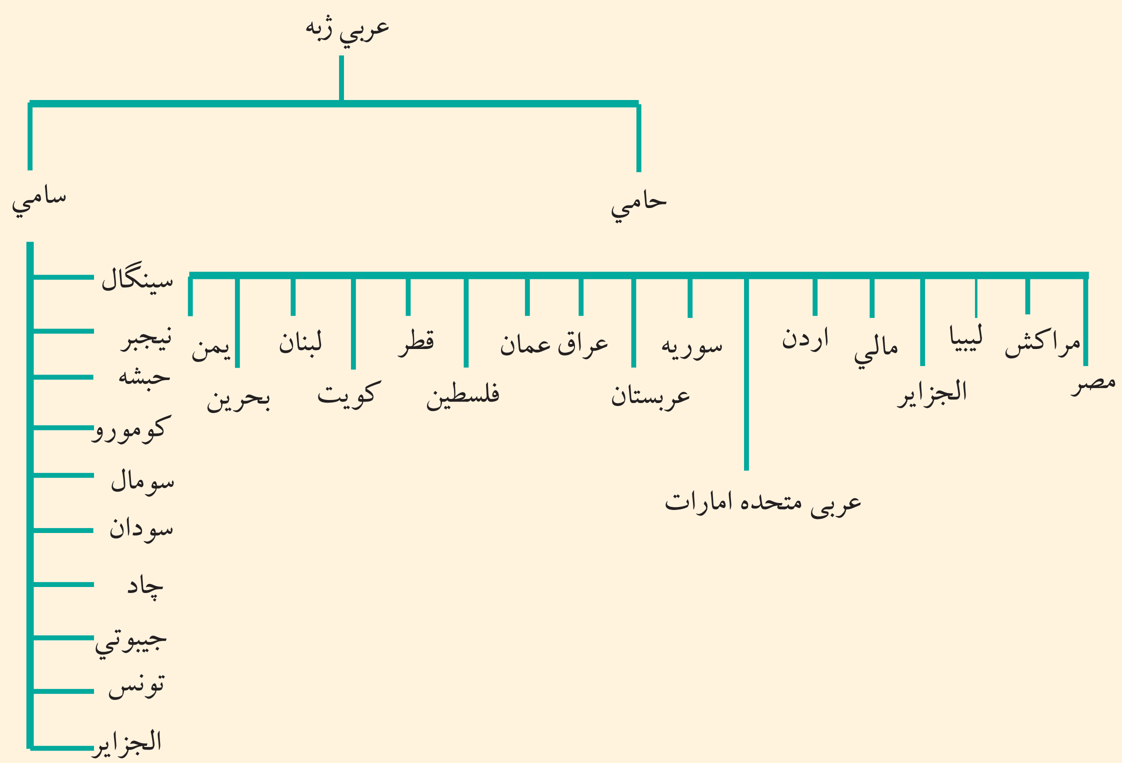

په (۱۳۷) مخ کې د نړۍ د ژبو نقشه ولولئ د حامي ژبې د نفوذ ساحه له سامي شخه بیله کړئ.

دا خبره څرګنده ده چې دهیوادونواو ملتونو تر منځ اړیکي د ژبې د پراختیا او د اړیکو نه شتون د ژبې بیلوالی او محدودیت منځته راوړي. لکه عربي ژبه چې د اسلام د مقدس دین د خپریدو او نفوذ له مخې په ټوله نړۍ کې خپره شوې ده.

عربي ژبه د نړۍ د مسلمانانو د مقدس کتاب ژبه ده. نو له همدې امله ځانګړې ارزښت لري.

سره له دې چې قرآنکریم په ډیرو ژبو ژباړل شوی دی، خو د نړۍ ټول مسلمانان هغه په اصلي ژبه یعنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي تلاوت او زده کوي. نوله همدې امله ټولو مسلمانانوته په کارده چې د قرآنکريم او نبوي احاديثو د تلاوت او د الهي احکامو څخه دګټې اخېستنې له پاره د عربي ژبې قاعدې زده کړي.

هغه وخت دعربي ژبې زده کړې دقواعدو تدوين او وضع کولو ته اړتيا پېښه شوه، چې داسلام دين غير عرب هيوادونو او قومونو ته ورسيده او هغه هيوادونه او قومونه دعربي ژبې حوزې ته ورننوتل او په دوامدار ډول يوبل ته نژدې شول. لږ لږ يې د عربي په زده کړه پيل وکړ، خبرې او ليکل يې پرې کول. دد غو قواعدو ترتيب کولو دوه هدفونه درلودل.

۱- په قرآن، نبوي احاديثو او نورو شرعي حکمونو باندې د آسانه پوهېدلو له پاره .

۲- د نورو ژبو له تصرف څخه د عربي ژبې ساتنه.

په دې ډول عربي ژبې د اسلامي نړۍ په زياتو سيمو کې د محلي ژبو ځای ونيوه آن دا چې په منځنيو ميلادي پيړيو کې علمي او ادبي کتابونه چې پوهانو ليکل او راټولول، زياتره په عربي ژبه وو. نوله همدې امله عربي ژبه د خپل عصر علمي او نړيواله ژبه ګڼل کېده. اوس هم د نړيوالو ژبو په ډله کې ده.

عربي ژبه د آسيا او افريقا په لويو وچو سربېره دمسلمانانو دنفوذ په پايله کې د اروپا په جنوب کې تر پرتګال هم ورسيده. تر اوسه د عربي اصطلاحات د ادبي، نظامي، تجارتي، بيړۍ چلونې، ستورو پيژندنې او علومو (په کيميا، رياضي، بيالوژي، طب او درمل جوړولو)کې کارول کيږي. دغه اصطلاحات زياتره په فرانسوي، ايتالوي او اسپانوي ژبو کې رواج شوي دي.

دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه چې رسمي ژبه يې عربي ده. لس هيوادونه په افريقا او ۱۲ هيوادنه يې په آسيا کې پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

د نړۍ هغه شمېر هیواونه چې رسمي ژبه يې عربي ده په لاندې ډول دي.

افریقايي هیوادونه چې رسمي ژبه يې عربي ده:

۱ـ الجزایر
۲ـ تونس
۳ـ جيبوتي (عربي او فرانسوی)
۴ـ چاد عربي او فرانسوی
۵ـ سودان
۶ـ سومالي
۷ـ کومورو
۸ـ ليبيا
۹ـ مصر
۱۰ـ مراکش

آسیايي هیوادونه چې رسمي ژبه يې عربي ده:

۱ـ اردن
۲ـ عربو متحده امارات
۳ـ سوريه
۴ـ عراق
۵ـ عربستان سعودي
۶ـ عمان
۷ـ فلسطين
۸ـ قطر
۹ـ کويت
۱۰ـ لبنان
۱۱ـ يمن
۱۲ـ بحرين

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځونو کې بحث وکړي. اوپايلې دې د ډلې استازي خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي.

- هغه هیوادونه چې رسمي ژبه يې عربي ده لست يې کړئ.
- ولې د اروپا په لويه وچه کې تر اوسه دعربي ژبې لغات او اصطلاحات په کيميا، رياضي، بيالوژي، طب او داسې نورو برخوکې استعماليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- ولې عربي ژبه په زياترو هېوادونوکې خپره شوې ده؟

۲- عربي ژبه د آسيا او افريقا په څو هيوادونو کې رسمي ژبه ده؟

۳- دعربي ژبې ريښه معرفي کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ولې د عربي ژبې زده کړه د نړۍ د ټولو مسلمانانو له پاره اړينه ده؟

تر دې سرليک لاندې مضمون وليکئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

ب – انګلیسي ژبه

دهند او اروپايي ژبې جدول

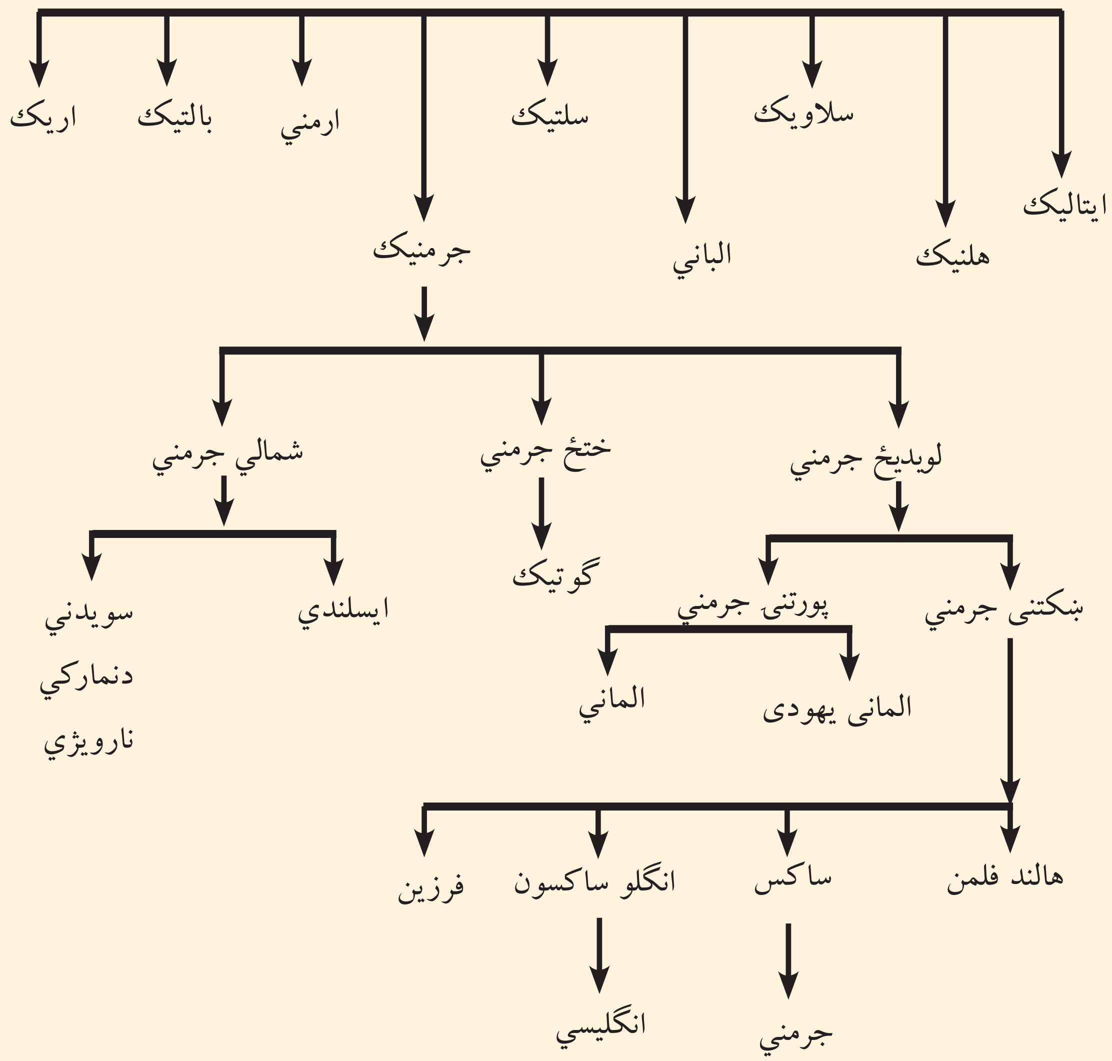

ولې دنړۍ زياتره خلک د انګليسي ژبې له يادونې سره مينه لري؟

پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې انګليسي ژبه د اندو اروپايي ژبو له کومې ډلې څخه ده؟

د انګلو ساکسون د استعمار له دورې څخه د فرانسې د نورو ماندې خلکو ترفتحې پورې يعنې له ۵۰۰

ځخه تر ۱۰٦٦ میلادي کال پورې په انګلینډ کې ډېره پخوانۍ مروجه ژبه انګلیسي وه. دغه سوچه تو تیاني ژبه ډیره مشکله او له ځولهجو ځخه مرکبه وه دنور ماندیانو پواسطه د انګلینډ له فتحې ځخه وروسته فرانسوي ژبه هم مروجه شوه او تر ۱۲۵۰ میلادي کا ل پورې انګلیسي او فرانسوی ژبه په انګلینډ کې استعمالیدي.

وروسته ددې دوو ژبو دیوځاي کېدو او ګډېدو پواسطه بالاخره یوه بله ژبه د سوچه انګلیسي ژبې په نوم منځته راغله. نوله همدې امله انګلیسي ژبه له توتانيTeutonie (پخوانۍ انګلیسي)، لاتیني او فرانسوي ژبي (نورماندي) ځخه مرکبه ده. بیاهم انګلیسي ژبه د عمومي خصوصیاتو او دصرف او نحوې دجوړښت له مخې په بشپړ ډول توتاني شمیرل کیږي.

وروستنی سترتغیر چې په انګلیسي ژبه کې را منځته شو یوله بل پسي دبهرنیو کلماتوله داخلیدلوځخه عبارت دی، چې د معاصرو علومو د پرمختګ او د عمومي افکارو د پراختیاپورې اړه لري. یو زیات شمېر کلمې په دې ژبې ورزیاتې شوي، چې ډیرې یې یوناني، فرانسوي او ځینی عبراني او لاتیني دي.

انګلستان په ۱۹ پیړۍ کې یوه پراخه مستعمراتي امپراطوري جوړه کړه، چې لمریه کې نه پریوته. په هغو مستعمروکې د اقتصادي منابعو د ښکیلاك سربیره دخپل فرهنګ په خپریدوېې هم پیل وکړ. چې غوره برخه یې انګلیسي ژبه او مذهب دی. هغه خلك چې مورنۍ ژبه یې انګلیسي ده.په نړۍ کې یې شمېر ۳۳۰ میلیونو ته رسیږي. دنړۍ د ۱۵۷ میلیونو نور نفوسو لپاره دویمه ارتباطی ژبه ده.

همدا رنګه انګلیسي د بریتاني په پخوانیو ٤۹ مستعمره هیوادونوکې چې اوس یې خپلواکي هم اخیستې ده او دهیواد اصلي ژبې یې ډېر انکشاف نه دی کړی، انګلیسي ژبه دلومړنۍ رسمي ژبې او په ځینو هیوادونوکې د دویمي رسمي ژبې په توګه منل شوې ده.

د انګلیسي ژبې ز ده کړه دیوې نړیوالې ژبې په توګه د نړیوال تفاهم سربېره په جغرافیه او نورو علموکې د معلوماتي منابعو او معتبرومأخذونویه توګه په انترنېټ، کتابونو او مجلوکې له انګلیسي ځخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلووېشل شي او د انګلیسي ژبې د پرمختیا په لاملونو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې استازي دې دخپل بحث نتیجه خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.
ښوونکی دی د ډلې بحث له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې توضیح کړي.

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- انګلیسي ژبه ولې دنړۍ په ٤۹ هیوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوېده؟
۲- انګلیسي ژبه له کومو پخوانیو ژبو څخه ترکیب شویده؟
۳- ولې زیاتره ځوانان غواړي انګلیسي یاده کړي؟
٤- دنړۍ ټولو لویو وچوته د انګلیسي ژبې د خپریدو لامل توضیح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د انګلیسي ژبې د زده کړې د اړتیاپه هکله څوکرښې ولیکئ او دجغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات

هغه هیوادونه چې په هغې کې انگلیسي درسمي ژبې په توگه منل شوې ده(له انگلستان پرته په ٤٩ هیوادونو کې رسمي ژبه ده)

د امریکا په لویه وچه کې	د افریقاپه لویه وچه کې	د اروپاپه لویه وچه	په اوقیانوسیه کې	د اسیا په لویه وچه کې
١- انتیگوا اوباربودا	١- اوگاندا	١- انگلستان	١- استرالیا	١- سینگاپور
٢- دامریکا متحده ایالتونه	٢- بوتسوانا	٢- ایرلنډ	٢- تونگا	
٣- بهاما	٣- تانزانیا	٣- مالتا	٣- تو والو	
٤- باربادوس	٤- زیمبابوی		٤- ساموا	
٥- بلیز	٥- نامیبیا		دسلیمان ټاپوگان	
٦- ترینیداد او توباگو	٦- سوازیلنډ		٦- فیجي	
٧- جامیکا	٧- سرالیون		٦- کریپاتي	
٨- دومنیکا	٨- سیشل		٨- مارشال	
٩- سنت کیتس او نویس	٩- گانا		٩- میکونزي	
١٠- سنټ لوسیا	١٠- کامرون		١٠- نائورو	
١١- سنټ وینسنت او کرنادین	١١- کینیا		١١- وانو آتو	
١٢- کانادا	١٢- گامبیا		١٢- پا پواگینې	
١٣- گرینادا	لیستو		١٣- پالائو	
١٤- گویان	١٤- لایبریا			
	١٥- مالاوي			
	١٦- موریس			
	١٧- نایجریا			
	١٨- زامبیا			
	١٩- جنوبي افریقا			

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج-لاتيني ژبه (فرانسوي، اسپانوي اوپرتګالي)

دهند او اروپايي ژبې کورنۍ

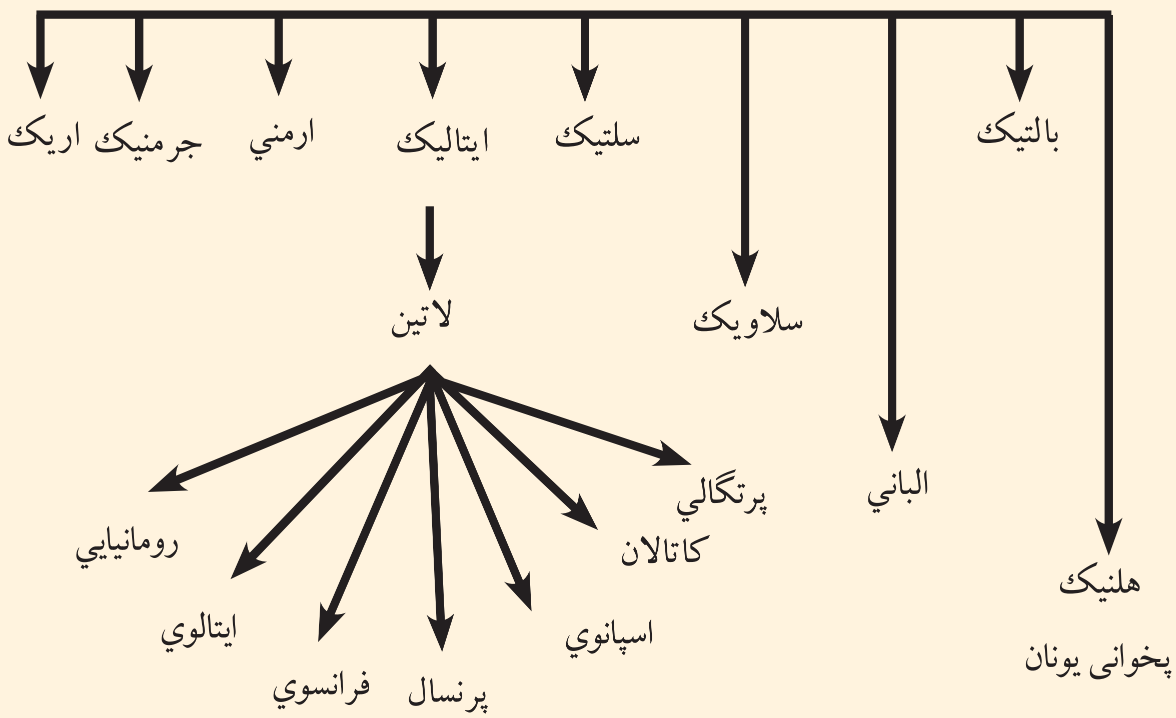

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول ولولئ او ووایاست چې د لاتيني ژبې څخه کومې ژبې منځته راغلې دي.

رومي ژبه (د ايتاليايانو پخوانی ژبه) د اندو اروپايي ژبو د کورنۍ له ډلې څخه ده چې د پخواني روم د امپراتورۍ لاندې سيموکې پرې خبرې کېدلې. په لويديځه اروپاکې يې ورو ورو تغير وکړ او په محلي لهجو تبديله شوه لکه د اسپانيې، پرتګالي او فرانسې او په ختيځ کې د رومانيې او البانيې دخلکو ژبې د بېلګې په توګه يادولای شو. د روميانو پخواني آثار له ميلاد څخه مخکې په شپږمې پېړۍ پورې اړه لري، خو دلاتين ادبيات په دريمې پېړۍ کې پيل شول. فرانسوي،اسپانوي او پرتګالي ژبې د ژونديو ژبو له ډلې څخه دي چې د استعمار او

نورو لاملونوله مخې دژبې د اصلي ویونکو له حوزې څخه د باندې یې رواج و موندی او پراخ ګرامر لري. اسپانیه، پرتګال او فرانسه هغه هیوادونه دي چې د جغرافیایي اکتشافاتو ورسته یې وکولای شول چې د امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې لویې مستعمرې لاس ته راوړي په هغو سیموکې یې خپل کلتور او فرهنګ هم مروج کړ، چې ددغه کلتوری نفوذ یوه مهمه برخه ژبه ګڼل کیږي.

د اروپا د استعمارلاندې هیوادونو کې د څوپیړیو دتسلط په پای کې د مستعمره هیوادونو محلي ژبو وده ونه کړه. سره له دې چې خپلواکه هیوادونه هم دي، خودپخوانیو استعماري ژبو د نفوذ له مخې یې خارجي استعماري ژبه دخپل هیواد د رسمي ژبې په توګه منلې ده. لکه فرانسوي ژبه د نړۍ په ۲۶ هیوادونوکې، اسپانوي ژبه د نړۍ په ۱۹ هیوادونوکې اوپرتګالي ژبه دنړۍ په ۶ هیوادونوکې رسمي او لومړنۍ ژبه او په ځینو هیوادونو کې دویمه رسمي ژبه ده.

د زیاتو معلوماتو له پاره هغه جدول چې ضمیمه دی ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتیني ژبې څانګې چې د ژبې د اصلي ټاټوبي څخه بهر په نورو هېوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوې دي

دلاتیني ژبو څانګې

پرتګالي هېوادونه	پرتګالي لویې وچې	اسپانوي هېوادونه	اسپانوي لویې وچې	فرانسوي هېوادونه	فرانسوي لویه وچې
انګولا	افریقا	اندورا	اروپا	موناکو	اروپا
برازیل	جنوبي امریکای	ګینه استوایي	افریقا	فلپین	آسیا
ختیځ تیمور	آسیا	ارجنتاین	جنوبي امریکا	منځنۍ افریقا	افریقا
ساوتومه و ترنسیپ	افریقا	اکوادور	جنوبي امریکا	بنین	افریقا
کپ ورود	افریقا	السلوادور	جنوبي امریکا	بروندي	افریقا
ګیني بیساو	افریقا	اوروګوای	جنوبي امریکا	بورکینافاسو	افریقا
		بولیوي	جنوبي امریکا	توګو	افریقا
		پیرو	جنوبي امریکا	چاد	افریقا
		پاناما	جنوبي امریکا	جیبوتي	افریقا
		پاراګوی	جنوبي امریکا	روندا	افریقا
		دومنکین	جنوبي امریکا	ساحل عاج	افریقا
		چیلي	جنوبي امریکا	سینګال	افریقا
		کلمبیا	جنوبي امریکا	سیشل	افریقا
		کستاریکا	جنوبي امریکا	کومورو	افریقا
		کیوبا	جنوبي امریکا	ګابون	افریقا
		ګوایتیمالا	جنوبي امریکا	ګینه	افریقا
		نیکاراګوا	جنوبي امریکا	لوکزمبورګ	اروپا
		ونزویلا	جنوبي امریکا	مادغسکر	افریقا
		هندوراس	جنوبي امریکا	موناکو	اروپا
				نیجریا	افریقا
				نیجر	افریقا
				کامیرون	افریقا
				کانګو برازویل	افریقا
				کانګو کنشاسا	افریقا
				هایتي	منځنۍ امریکا
				کانادا (انګلیسي و فرانسوي)	شمالي امریکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دلاتیني ژبې د یوې څانګې (پرتګالي،اسپانوي، فرانسوي او نورو) په باره کې پخپلو منځو کې بحث وکړي. چې ولی دنړۍ په زیاتو هیوادونو کې نوموړې ژبې تر اوسه پورې رسمي ژبې دي؟ دبحث پایلې دی د ډلې استازی ټولګي ته بیان کړي او ښوونکی دی د ډلې د بحث پایلې له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- دلاتیني ژبې دکورنی څانګې معرفي کړئ.

۲- فرانسوي ژبه، له فرانسې پرته دنړۍ په څو هیوادونوکې رسمي ژبه ده؟

۱- فرانسوي ژبه دلاندې ژبو د کورنی یوه څانګه ده

الف: جرمنیک   ب: لاتین   ج: سلاوي   د: سانسکرت

۲- اسپانوي او پرتګالي ژبې د لاندې ژبو څانګه ده.

الف: سلاوي   ب: پخواني یونان   ج: لاتین   د: جرمنیک

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه جدول په مرسته چې دهیوادونو رسمي ژبه پکې فرانسوي، پرتګالي او اسپانوي ده د نړۍ په نقشه کې تثبیت کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلو ټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- جرمني ژبه

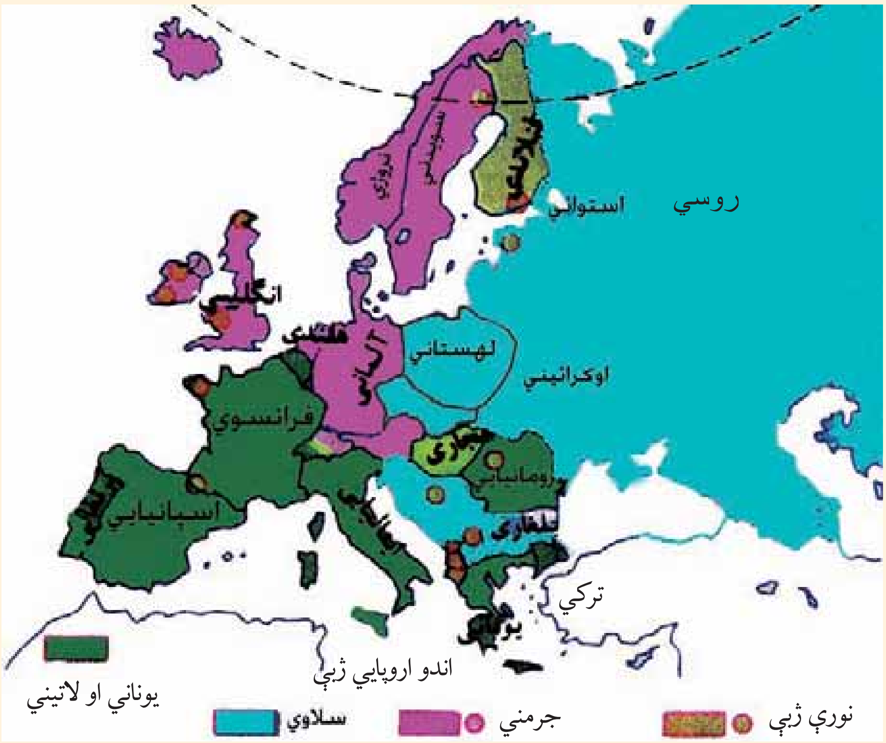

د جرمني ژبې د جغرافيايي ويش نقشه ولولئ او په نقشه کې د جرمني ژبې د نفوذ ساحه تثبيت کړئ. د زياتو معلوماتو لپاره اړونده جدول هم ولولئ.

يوې قبيلې له ميلاد څخه مخکې دلومړنی زرکلنې دورې په منځنی برخې کې د المان په شمال اود سکنديناوي دټاپووزمې په جنوب کې ژوند کاوه او له دويمې ميلادي پيړی څخه وروسته يې نورو سيموته مهاجرت وکړ، چې اوس، هلته استوګن دي.

دجرمني ژبه د اندو اروپايي ژبو له ډلې څخه ده چې انګلو ساکسون ژبې (الماني، هالنډي او انګليسي)، د ايسلينډ دخلکو ژبه او د سکنديناوي ژبې (دناروي، سويډن او ډنمارک د خلکو ژبې) اوګوتيک ژبه Gothic احتواکوي. د ګوتيک د ژبې اثار دميلادي څلورمې پيړۍ را پديخوا موجود دي.

جرمني ژبه په دوه محلي لهجو ویشل شوې ده:

۱- د لوړو سیمو جرمني ژبه، چې په جنوبي برخه کې پرې خلك خبرې کوي او د جرمني ژبې رسمي ادبیات جوړوي.

۲- د اوارو سیمو جرمني ژبه چې د هیواد په شمالي جلگو کې پرې خبرې کیږي. له دې ژبې څخه فلامندي او هالنډي ژبې مشتق شوي دي. الماني ژبه د المان دهېواد سربېره د اطریش، لختین شتین اوسویس (الماني، فرانسوي او ایتالوي رسمي ژبې دي). د لوکزمبورگ ۷۰ سلنه خلك او د هالنډ یوشمېر خلك په الماني ژبه خبرې کوي.

د یادنې وړده چې انگلیسي ژبه هم د جرمني د اوارو سیمو دخلکو د ژبې یوه څانگه ده چې د انگلو ساکسون Anglo Saxon د قبیلې د خلکو پواسطه په شپږ مه میلادي پېړۍ کې انگلستان ته یو وړل شوه او وروسته د فرانسوي تورو سره گډه شوه. د انگلستان خلك او د ایرلینډ دیوې برخې خلك په هغې گړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې د جرمني ژبې سیمې په نښه کړي او د ډلې استازی دې هغه هېوادونه چې په هغې کې الماني ژبه ډېره مروجه ده خپلو ټولګیوالو ته ور وپېژني.

د اندو اروپايي کورنۍ ژبې

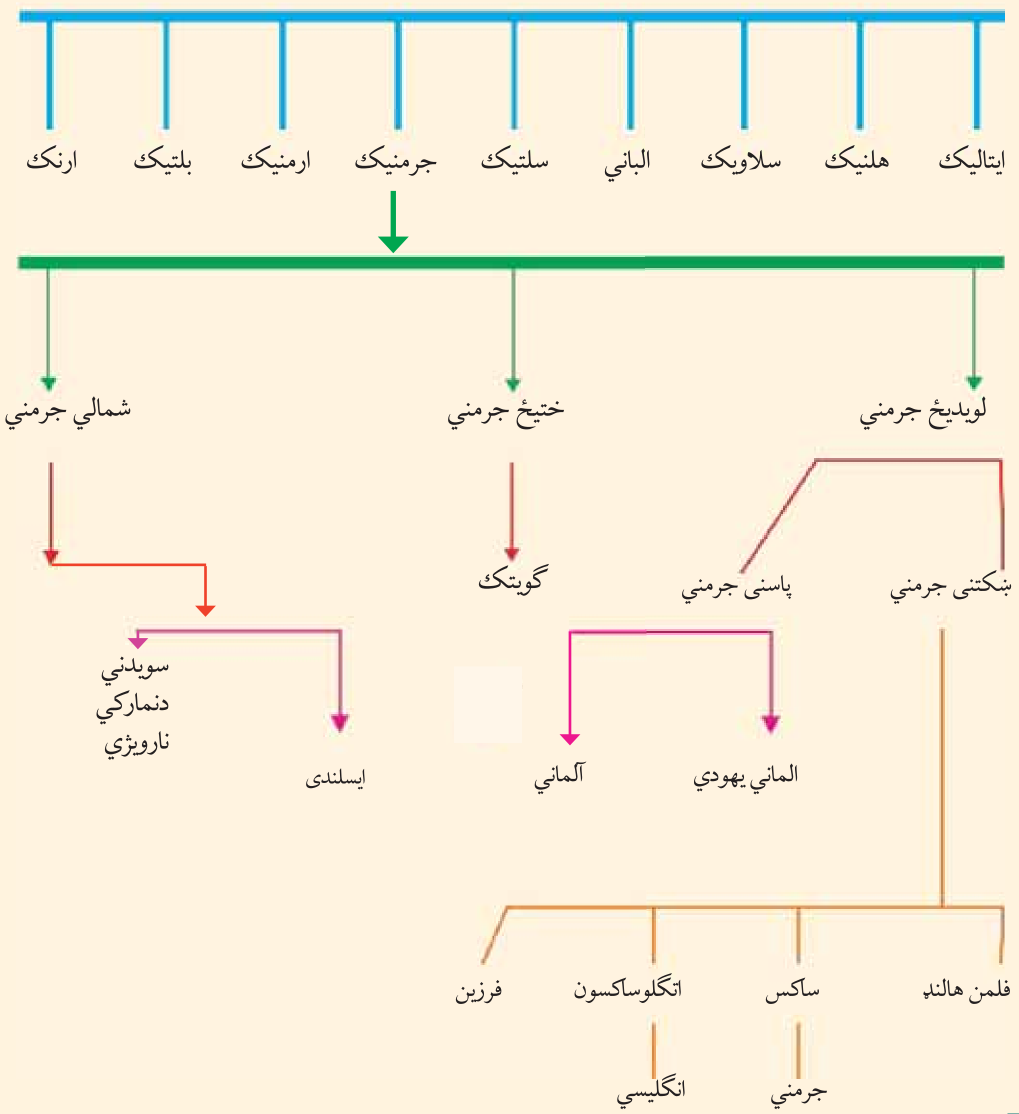

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- د اروپا کومې ژبې د جرمني ژبې يوه برخه ده؟

۲- د جرمني ژبې څخه کومې ژبې را بېلې شوي دي؟

۳- د سکندنوي ټاپو وزمې هغه ژبې چې جرمني ريښه لري نوم واخلئ؟

٤- الماني ژبه د کومو هېوادونو رسمي ژبه ده؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د اروپا د لويې و چې نقشه بې ليکنې رسمه کړئ. د ژبو د عمومي جدول په مرسته د جرمنيك (لويديځ،ختيځ او شمالي جرمني) د هند او اروپايي ژبو د کورنۍ سيمې او څانګې په بېلابېلو رنګونو رنګ کړئ او د جغرافيې د مضمون په را تلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

هـ-د چينايي، جاپاني او اندونزيايي ژبو په باره کې څه پوهيږئ؟

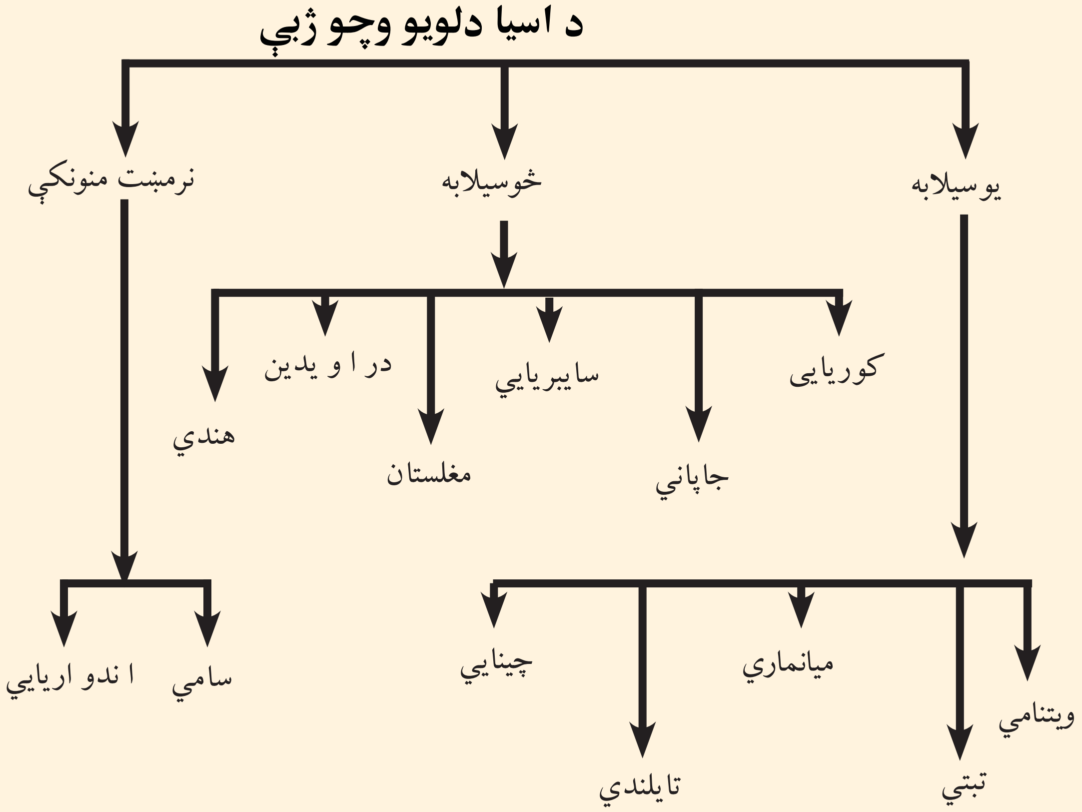

د (۱۳۷) مخ نقشه او چارت ولولئ او و واياست چې چينايي ژبه له جاپاني څخه څه توپيرلري؟

چينايي ماندرين ژبه لکه د ويتنامي (انامي)، تبتي، تايلنډي او ميانماري(برمايي) ژبو په څير د ژبپوهنې د اصطلاح له مخې يوهيجا يي (يوسيلابه) ژبو دي. د دې ژبې کلمې جلا سېلابونه لري. دکلماتو صرف ډېر لږ دهغو دتغير سبب گرځي.

چينايي ژبه ډېره پخوانی او د پراخو ادبياتو لرونکې ده. د دې ژبې الفبا خلور سوه توري لري او مصوره ده او څوسوه فرعي نښې هم لري. نو له همدې امله د هغې زده کړه ستونزمنه ده او هر څوک هغه نه شي ز ده کولای او د ولس د بيسوادی سبب گرځيدلی وه. له همدې امله دهغې د اسانولو له پاره هڅې شوې دي. ددې ژبې ويونکي پخپلو منځو کې نژادي اړيکي لري او دشمېر له مخې د آسيا د لويې وچې نيم نفوس جوړوي او دنفوذ ساحه يې د آسيا په ختيځ کې ده.

- په څو سيلابه ژبنی ډله کې کوريايي، جاپاني، د سايبريا د خلکو زياته برخه، منځنۍ آسيا، د راويډي او هندي ژبې شاملې دي. چې په دې ژبنی ډله کې د پسوند او پيشوند ډېرې پېچلې کلمې موجودې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• هغه ژبې چې نرمښت منونکې دي د جلا عنوانوتر سرليک لاندې مخکې معرفي شوي دي.

اندونزيايي ژبه: چې د مالايي ژبې (د ماليزيا د هېواد د جنوبي برخې) څخه بيله شوې ده د اندونزيا د هېواد رسمي ژبه ده. په ۱۹۲۸ ميلادي کال کې د ملي ژبې په توګه وټاکل شوه. د وخت په تيريدو د عربي، چيني، هالنډي، پرتګالي، سانسکريتي، تاميلي، فرانسوي او انګليسي ژبې کلمې په دې ژبې کې شاملې شوې دي. دبېلګې په توګه په دې ژبې کې تقريباً د هالنډي ژبې ۷۰۰۰ کلمې شته دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي. د ژبو د کورنۍ نقشه دې په (۱۳۷) مخ کې په غور ولولي او بيا وروسته دې د زېرپو ستو خلکو ژبې د هغو د اړونده هېوادونو سره يو د بل په مرسته وټاکي ښوونکي دې د فعاليت پايله د خپلو معلوماتو سره را ټول کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د ماندرين چينايي ژبې ځانګړ تياوې و واياست.

۲- آسيايي يو سېلابه ژبې کومې دي؟

سم ځواب انتخاب کړئ

۱- چينايي ژبه په کومه کورنۍ پورې اړه لري:

الف: يوسيلابه ب: څوسيلابه ج: نرمښت منونکي د: ټول ځوابونه سم دي

سم ځوابونه غوره کړئ.

۱- اندونزيايي ژبه له مالايي ژبې څخه بيله شوې ده.

۲- ماندرين چينايي ژبه ۴۰۰ توري او څوسوه نښې لري؟

۳-د ويتنامي، تبتي، تايلنډي او برمايي ژبې څوسيلابه ژبې دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د آسيا د لويې وچې نقشه بې ليکنې رسم کړئ او يو سيلابه او څوسيلابه ژبې په جلا رنګونو رنګ کړئ او په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و- دبالتيک- ليتواني او سلاوي ژبې

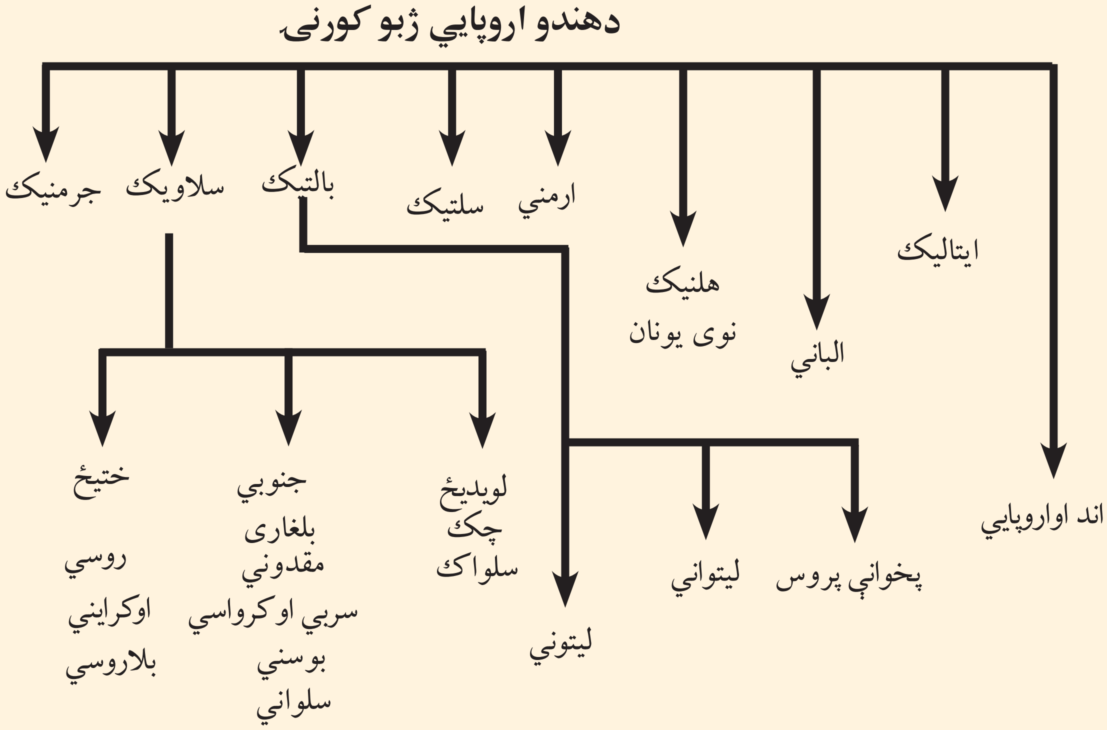

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی ګراف په غور ولولئ او ووایاست چې سلاوي ژبه په کومه ژبنی کورنی پورې تړلې او کومې څانګې لري؟

سلاوي ژبه د هندو اروپايي ژبو له څانګو څخه ده چې په ختيځه اروپا او د بالکان په نورو سلاوي هېوادونوکې مروجه ده.

د مسيحيت د لومړۍ پيړۍ پېل کې بالتيکي او سلاوي قبيلو د ختيځې اروپا لويه برخه نيولې وه، چې په لويديځ کې يې د جرمني قبيلې او په جنوب کې يې اريايي قبيلو استوګنه درلوده د پنځمې پيړۍ څخه وروسته سلاويانو د خپل نفوذ سيمه په بېلابېلو خواوو کې پراخه کړه او اوس سلاوي ژبې د ختيځې اروپا په پراخه ساحه کې رواج لري.

سلاوي ژبه زياتې محلي لهجې لري چې ډېره مهمه يې روسي ژبه ده، چې دسايبريا په ټاټګا، د ترانس سايبريا د اوسېنې کرښې په دواړه اړخونو، آذربايجان او اوکراين کې مروجه ده.

سلاوي ژبه په خو محلي لهجو هم ويشل کيږي، چې د هنګري او بالکان يوڅه خلک او همدارنګه چکيان، سلواکيان. پولنډيان، سربيان. بوسنيان. کرواتيان، بلغاريان او دمقدونيې خلک په هغې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبالتيك دسمندرگي د سواحلو د خلکو ژبه د سلاوي له ژبې سره ورته والی لري او ليتوانيايي ژبه هم د سلاوي ژبې دکورنۍ څانگه گڼل کيږي.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وويشئ چې د سلاوي ژبې د غوره څانگو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث پايله دې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دې دبحث موضوع را ټوله او له خپلو معلوماتوسره يو ځای دې ټولگي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

١- سلاوي ژبه دکومې ژبنۍ لويې کورنۍ څانگه گڼل کيږي؟
٢- سلاوي ژبه د اروپا په کومه برخه کې زيات ويونکي لري؟
٣- دسلاوي ژبې مهمې څانگې معرفي کړئ.
٤- د بالتيك ژبه په کومو څانگو ويشل شوې ده؟

سم ځوابونو په نښه کړئ

١- سلاوي ژبه د اندو اروپايي ژبو څانگه ده(   )
٢- سلاوي ژبه زياتره په ختيځه اروپا او د بالکان په نورو هېوادونوکې مروجه ده؟
٣- د سلاوي ژبې مهمه څانگه روسي ژبه ده (   ).

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د اروپا نقشه بې ليکنې رسم کړئ او د سلاوي ژبې د نفوذ سيمه په يورنگ په نښه کړئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز-هندي او اردو ژبې

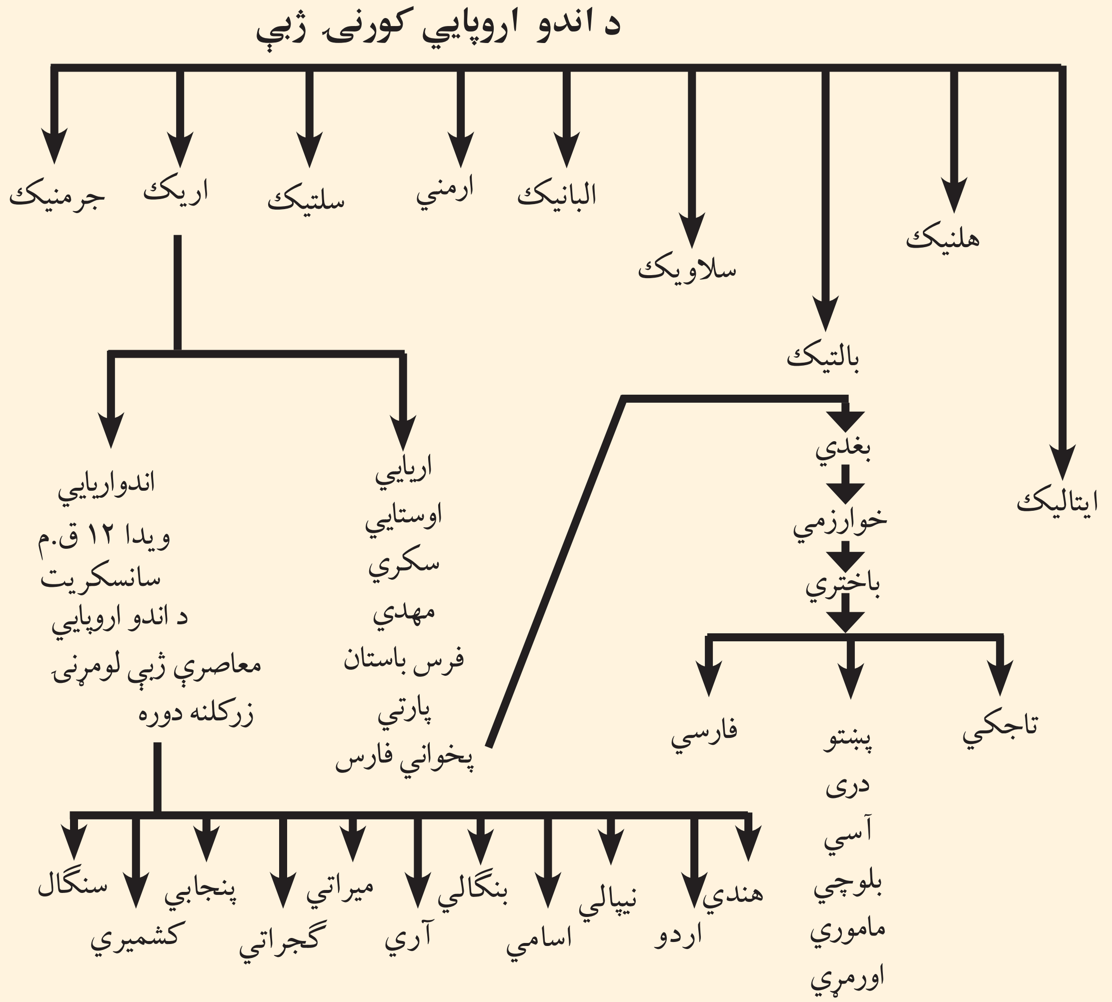

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې د اردو ژبه د کومې ژبنۍ ډلې پورې اړه لري.

هندي ژبه د هند اصلي او رسمي ژبه ده. اردو د پاکستان او بنگالي د بنگله دیش اصلي او رسمي ژبې دي.

اردو په تاریخي لحاظ د سانسکریت څخه مشتق شوې ده له فارسي سره گډه شوې او له هغې څخه یوه نوې ژبه د اردو په نوم جوړه شوې ده. په پاي کې دبیلابیلو لاملونو له مخې د پاکستان، بنگله دیش او هند د یوې برخې گډه ژبه گڼل کیږي. دغه ژبه د شاه جهان د حکومت په دوره کې ۱۶۲۷ -۱۶۸۵ میلادي کال پورې(په هند کې د تیموریانو دکورنۍ بنسټ ایښودونکي د ظهرالدین بابر لمسی چې دهند د مغلانو په نوم هم یادیږي) د اردو ژبې په نوم ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اردو ژبه د پخوانی فارسي، ترکي او هندي ژبو څخه جوړه شوې ده. لومړني بنسټونه يې په هند کې د مسلمانو فاتحينو په راتلو سره ايښودل شوي دي. ځرنگه چې دسلطان محمود غزنوي او د هغه د زوی د سلطان مسعود د حکومتونو په دوره کې هند يانو ته د غزنويانو په دربارکې لوړې څوکۍ ورکړل شوې وې. په هند کې د غزنويانو د دربار ژبه هم فارسي (دری) او دهند مسلمانو حاکمانو په همدې ژبې خبرې کولې. نو له همدې امله ددری ژبې اغيزې په اردو ژبه کې را منځته شوې. د اردو اصطلاح ترکي ده او معنايې عسکر او د عسکرو قرارگاه ده.

ځرنگه چې ترک، فارس او هنود عسکر په يوه عسکري غونډ ځاي کې يوځای وو، نو د اردو ژبه له دريو ژبو ترکي، دري او هندي څخه جوړه شوه او د اردو په ژبه ياده شوه، چې وروسته د انگليسانو د څو پېړيو د واکمنی په واسطه انگليسي اصطلاحات پرې هم ور زيات شول.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

په ټولگي کې دننه فعاليت:

زده کوونکي په دوه نفري ډلو وويشئ هره ډله دې د اردو ژبې په تاريخچه پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث موضوع دې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړي. د مضمون ښوونکی دې د بحث موضوع را ټوله کړي او لاس ته راغلي معلومات دې له زده کوونکو سره شريک کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د اندو اريايي معاصرې ژبې کومې دي؟

۲- د اردو ژبه ولې په دې نوم يادېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د اردو ژبه د........................ د حکومت په دوره کې د اردو په نوم ياده شوه.

۲- د اردو ژبه له ______، ______ څخه جوړه شوې ده.

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې د جنوب ختيځې آسيا نقشه بې ليکنې رسم کړي او اردو ژبې هېوادونه دې په جلا رنگ، رنگ کړي او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې په ټولگي کې زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

څلور څلویښتم لوست

۱-۷ اړیکي او نړیواله کېدنه Globalization

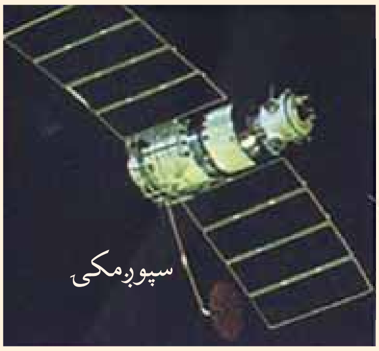

آیا د نړیوال کېدو له موضوع سره آشنایئ؟

هغه پرمختګونه چې د پوهنې په بیلابیلو برخو کې رامنځته شوي.
لکه مخابرات، په تېره بیا هغه معلومات چې د مصنوعي سپوږمکیو، رادار او انټرنېټ او داسې نورو څخه لاس ته راځي، نړۍ یې له پخوا څخه ډېره نږدې کړې ده دهېوادونو ترمنځ اړیکې یې ټینګې کړې دي.
له لیرې څخه معلوماتو Remote sensing په سوداګرۍ، صنعت، ترانسپورټ(ځمکني، هوایي اوسمندري)، فرهنګ او د هیوادونو او له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته د مالونواو کالیو په لېږد دولوکې آسانتیا را منځته کړې ده. نو همدې ټولو مسألو نړیوال کېدنه، په تېره بیا په جغرافیه کې الکترونیکي مخابراتو او د مصنوعي سپوږمکیو اړیکو خپل حقیقي اړخ غوره کړی دی. دیادونې وړ اسانتیاوې یې د جغرافیې په بیلابیلو برخو کې برابر کړې دي او په دې اساس یې نړۍ په یوه لوړ مقیاس د انسانانو ګډکور جوړ کړ دساینس او تکنالوژۍ د پرمختګ، فضاته د انسان سفر، فضایي تم ځایونو شتون او مصنوعي سپوږمکیو لیږل دځمکې شاوخوا ته انسان وکولای شول چې د هغو په مرسته په بیلابیلو برخو کې اړیکې یوله بل سره نږدې کړي. دمثال په ډول د مصنوعي سپوږمیو په مرسته انسان کولای شي له کابل څخه نیویارک، کاناډا او دنړۍ نورو لېرېو سیمو ته، له مکاني واټن سره سره په ډېرلږ وخت کې تماس ونیسي.
په دې سربېره په سوداګرۍ، بانکي چارو، د اسعارو دتبادلې او راکړې ورکړې، فرهنګي او ترانسپورتي چارو او نظامي چاروکې دنړۍ ټولې سیمې د معلوماتو د پوښښ لاندې راولي. نو زماني او مکاني واټن د تماس لپاره نږدې شوي دی، چې د نړیوالتوب Globalization مفهوم افاده کوي
د اړیکو پر مختګونه یا Telecommunication لکه پرمختللی رادار، تیلفونونه، موبایل، انټرنېټ، فکس او د نړۍ د سپوږمکیو سیستمونه د نړۍ هیوادونه یوبل ته نژدې کړي او هغه واټن چې دنړۍ د هېوادونو ترمنځ موجود و، له منځه لاړ.
د ارتباطي او اطلاعاتي وسیلو چټکه وده لکه فکس، کمپیوټر، انټرنېټ، تیلېفون، تلویزیون او داسې نورو د هېوادونو د نژدې کولو لپاره زمینه برابره کړې ده د مثا ل په ډول که چېرې د وارداتي مالونو وارد وونکي وغواړي له جاپان څخه زیات سوداګریزمالونه اوکالي نیویارک او دوبۍ ته وارد کړي. وارد وونکي د انټرنېټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرسته د اړوند وکمپنیو څخه د مالونو دلېږ دولو غوښتنه کوي. په لومړي پړاوکې فرمایش اخیستل کیږي او وروسته صادر وونکې کمپنۍ د مالونو بیه، کرایه او د مالونود بیمه کولو اطلاع ورکوي.
واردوونکی د الکترونیکي اویز په واسطه د مالونو بیه د انترنېټ پواسطه مقابل لوري بانکی حساب ته استوي. او وخت پر وخت د انتقالاتي وسایلو خط السیر د مصنوعي سپوږ مکیو، انترنېټ، موبایل پواسطه کنترولیږي، ترڅوچې مالونه اخیستونکي ته ورسیږي.
دغه انتقالاتي پروسه د نوري فایبر یا الکترونیکي اسانتیا وو په مرسته اسانه شوي ده او د زرګونو کیلو مترو واټن په یوه دقیقه کې تنظیموي. دغه په نړۍ کې د ارتباطي مسایلو دنړیوالتوب ګټه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ګران زده کوونکي په دریو ډلو له ویشلو څخه وروسته دنړۍ د دریوو مهمو وسیلو لکه رادیو، تلویزیون او تیلفون په باره کې بحث وکړي او دبحث پایله دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي او ښوونکی دی له خپل معلومات سره د فعالیت نتیجه را ټوله کړي.

پوښتنې:

له څلور ځوابونو څخه سم ځواب غوره کړئ

۱- ګلوبلایزیشن عبارت دي له:

الف: اړیکې ب: نړیوالتوب ج: سیاسی نظام د: د اړیکو نشتوالی

۲- تیلیفون دلاندې موضوعاتو لپاره کارول کیږي:

الف: دکالیوتبادله ب: دسوداګریزو کالیو تسلیمول ج: د موسسو او افرادو ترمنځ د اړیکو تامینول د: هیڅ یوسم نه دی

جمله بشپړ کړئ:

۳- انترنېټ په نړۍ کې ______ ښه وسیله ده.

لنډ ځواب وواياست:

٤- د عصري پرمختللو ارتباطي وسایلو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ارتباطي وسایل کوم مفهوم افاده کوي او ارزښت يي په کومه برخه کې دی؟ مهرباني وکړئ هغه په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافې په راتلوونکي ساعت کې يې شرح کړئ.

د اړیکو دغوره وسیلو ډ ولونه:

د اړیکو څو ډوله وسیلې پېژنئ؟

د پیغام په انتقال کې د جغرافیایي حقایقو موندل، د نورو علومو په څیر، د اړیکو د وسیلو پورې اړه لري. نوله همدې امله د اړیکو د وسایلو غوره ډولونو زده کړه د جغرافیایي څانګې د زده کوونکو لپاره حتمي او اړین کار دی. په تیره بیا د نن ورځې څېړنې د لمریز نظام، مصنوعي سپوږمکیو او د هغه تحولاتو او د حقایقو د موندلو په هکله لکه کائونه،کرنیز زیانونه ا وداسې نور او همدارنګه نوي پرمختګونه د کایناتو او دسیارو په هکله دحقایقو موندل او د هغو اړیکې له څمکې سره هغه اړینې مسألې دي چې د مخابراتي وسایلو پواسطه سرته رسیږي.

انسانانو د ژ وندانه له لومړیو وختونوڅخه په ځمکه کې له اشارو، نښو او ساده وسیلو څخه ګټه اخیستله. همدا رنګه ډول (دهل) او نغاره به یې وهله او بیا وروسته یې له اهلي حیواناتو څخه ګټه اخیستله او په پای کې له موټر، سیم لرونکي تیلیفون مونولوګ او بې سیم تیلیفون، رادیو، تلویزیون، انترنېټ او رادار څخه یې ګټه اخیستله.

ډیجیتل تیلیفون او مونولوګ څخه ګټه اخیستنه په اوسني وخت کې مخابراتي ستونزې حل کړې او یوله بل سره یې اړیکې ټینګې کړې.

د تیلي کمونیکشن په برخه کې اختراعګانو دنړۍ څېره بدله کړه او د اړیکو په سیستم کې پرمختګونه په هوانوردۍ، سمندري ترانسپورټ او دحمل ونقل په ډېرو نورو برخه کې بنسټیز تغیرات رامنځته کړي. لوی بدلونونه په تیره بیاله دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته اختراعګانې چټکې شوې. ډېره یېزې اړیکې (میډیا) په اروپا او امریکا کې د اړیکو معاصرې دستګاوې جوړې شوې.

د ارتباطي وسیلې په توګه د راډیو را منځته کیدلو، وکولای شول چې انسانان یوله بل سره نژدې کړي او د رادیو منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څپې لېرې واټنونه د غږ د خپر ولو پواسطه نژدې کړي. دسوداګریز و مالونو اخبار خپرول، د تولیدي، صناعتي او تخنیکي مالونو اعلانول، ورځپاڼې، تلویزیون، انترنېټ سپوږمکۍ د اړیکو ډېرې لویې وسیلې شمېرل شوې، چې په جغرافیایي څېړنوکې ورڅخه زیاته ګټه اخیستل کېږي. د ګوګلGoogle د انترنېټ سایټ کې هغه پروګرام چې د (PC Glob) یا د نړۍ د اطلس په نوم یادیږي، ځاې پرځاې شوی دی چې اقتصادي او فزیکي، اوبو او هوا او داسې نورو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کې معلومات انسان ته ورکوی. فضايي او کيهاني سفرونه او د مصنوعي سپوږمکيو او ځمکې تر منځ د اړيکو ټينګول په پرمختللي ډول بدل شوي دي او معاصرې کيهاني څېړنې وکولای شول چې د طبيعت د ځينو رازونو په پېژندلو او کشفولو کې له انسان سره په ډېره ښه طريقه مرسته وکړي. په مصنوعي سپوږميو کې د پرمختللو کمرو نصبول د ځمکې د کرې او سمندرو په باره کې د ځينوحقيقتونو د روښانه کولو سبب شوي دي او نوې موضوعګانې يې دځنګلونو، کانونو، سمندرونو او د ژوندانه د چاپېريال په هکله سپړلي دي.

د انسان د ژوندانه په ټوله موده کې د اړيکو عمده وسيلو پر مختګ کړی دی چې لاندې برخې لري:

۱- لومړنۍ وسيلې: لکه الوتونکي (هدهد او کوترې) او اهلي حيوانات لکه آس، اوښ، خر، قاطر.

۲- عصری وسيلې: لکه د ميډيا د اړيکو وسيلي (راديوچې منځنی، لنډې، اوږدې او FM څپې لري)، تلويزيون، موبايل، کمپيوتر، انټرنېټ، مصنوعي سپوږمۍ چې پاس ورڅخه يادونه وشوه.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په بيلو ډلو وويشئ، چې د اړيکو د وسيلو نومونه واخلي او دسپوږمکيو نقش دفضآ او ځمکې په نوو کشفياتو کې بيان کړي.

پوښتنې:

سم ځواب وټاکئ:

۱- ميډيا عبارت دی له:

الف: اخبار   ب: ډله ييزې اړيکي   ج: راديو   د: هيڅ يو

۲ – دسپوږ مکيو څخه د جغرافيې په کومو مسآلو کې ګټه اخېستل کيږي؟

۳- د اړيکو اصلي وسايل__،__،___، ___، او___،___، احتوکوي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکو د تيلې کمونيکيشن په باره کې لنډ معلومات ورکړئ او له موبايل څخه ګټه اخېستنه پخپلوکتابچو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې ټولګې ته وړاندې کړئ.

الف: پُستpost په نړۍ کې.

ايا د پُست په باره کې معلومات لرئ؟

له ډيرې پخوا زمانې را هيسې په نړۍ کې پُستې شتون در لوده، چې نوموړې فعاليتونه په چين، مصر، يونان اود پخوانې روم په امپراتورۍ کې له حيواناتو او الوتونکو څخه په ګټه اخېستنه ليکونه او پيغامونه انتقاليدل. کله چې په اقتصادکې مختلف شغولونه منځته را غلل نو د پُستې خدمتونوپه واسطه يې خپلې اړتياوې يې د اړيکو په برخه کې پوره کولې. په هغه وخت کې پُستې تشکيلات نيم دولتې وو، چې دغه حالت د منځنيو پېړيو ترنيمايي پورې دوام وکړ. خودغه کار ورو ورو تغير موند. کله چې غوښتنې زياتې شوې، پُست غوره پرمختګ وکړ.

همدا رنګه د امويانو او عباسيانو د امپراطورۍ په دوره کې د پُستې سيستم څخه ګټه اخيستل کيده او هغه يې د ښارونو او هېوادونو د امنيت لپاره ډيره ښه وسيله ګڼله. د هارون الرشيد په زمانه کې خالد برمکې د امپراطورۍ د پُستې متصدې په توګه مقررشوچه د البريد په نوم يادېده.

د چاپ د ماشين اختراع او په بيلابيلو هېوادونوکې د ليک لوست او لومړنيو زده کړو زياتيدل، دنوو لويو وچو کشفېدل، د حمل ونقل د وسايلو زياتوالی دتګ او راتګ لپاره اسانتياوې او دهغو تر منځه يې اړيکې زياتې کړې چې په پای کې په اړيکو کې وده زياته شوه.

په شپاړسمې ميلادي پېړۍ کې پُست د هېوادونو له سرحدونو څخه بهر شو او د فرانسوا تاکسې په همت لومړې ځل لپاره پُستې خدمتونه رامنځته شول او په اروپاکې څو هېوادونه د پُستې موادو چې يوازې ليکونه يې احتواکول، په تبادلې لاس پورې کړ.

په ۱۸ مې پېړۍ کې پُستې ساحه پراخه شوه او ويې کولای شول چې د اړيکو د يوې باورې وسيلې په توګه خلکو ته وسپارل شوه. هېوادونو خپل منځې د پُستې تبادلې لپاره دوه اړخيزې سراسرې موافقتنامې لاسليک کړې. دبخار د ببړيو اختراع او د اوسپنې کرښې د منځته راتللو سره پُستې فعاليتونه چټک شول. نرېواله پستې راکړه ورکړه د وخت دحمل و نقل له وسيلو څخه ګټه اخېستنه،د پُستې تشريفاتو د ساده کولو او د اجرتونو په باره کې د يوډول توب له را منځته کېدلو پرته ممکن نه وه . نوله همدې امله راولانډ هل انګليسې Mr Rawland Hillپه ۱۸۴۰ ميلادي کا ل کې نرخنامه او د هيواد د سرحداتو په دننه کې يوينې پُستې ټکټونه رواج کړل.

لومړې ځل د نړۍ د پستې اتحاديه د ټولوتمدنو هېوادونو ترمنځ په ۱۸۶۸ ميلادي کا ل کې د المان د هيواد د پُست د اداري دکارکوونکي هانري پواسطه طرحه شوه او خپل دولت ته يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیز وکړ چې په پورتنۍ طرحه په یو ه کنفرانس کې چې د دولتونو استازي په کې ګډون ولري بحث وشي. وروسته د ۱۸۷٤ میلادي کا ل د ستمبر په ۱۵نیټه د ۲۱ غړو هېوادونو ترمنځ د کنفرانس په پایله کې پریکړه چې د برن د معاهدې په نوم یادیږي لاسلیک شوه، نوموړې پریکړه په حقیقت کې دپُستې د اتحادیې بنسټ ګڼل کېږي. کله چه د پست دعمومي اتحادیي سره ډېر شمېر هیوادونه یو ځای شول د پست د جهاني اتحادیې په نوم ونومول شوه چه په ۱۹۹٦ م کا ل کې یې دغړو شمېر ۱۸۹ هیوادونوته ورسید.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې دُپست د اسانیتا وو په باره کې بحث وکړي او د خپل بحث پایلې دې منظمې کړي او تنظیم شوې معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. فرانسوا تاکسي څوك دی؟

۲-د بخار بیړیو او داوسپنې کرښې اختراع په نړیوالې پستې کې کوم تحولات را منځته کړل؟

لاندې جملې بشپړې کړئ

۳. دنړۍ پستي اتحادیه د لومړي ځل لپاره د ټولو هیوادونو تر منځ په___ کال کې د ___ له خوا په سویس کې جوړه شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د پستې رول د انسانانو په ژوند باندې تشریح کړئ، چې له یوه مخ څخه زیات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: په نړۍ کې تيليفون او موبايل Telphone and Mobil:

د نړۍ په سطحه د الکاتل (Alcatel) د سمندر لاندې د کيبلونو نقشه.

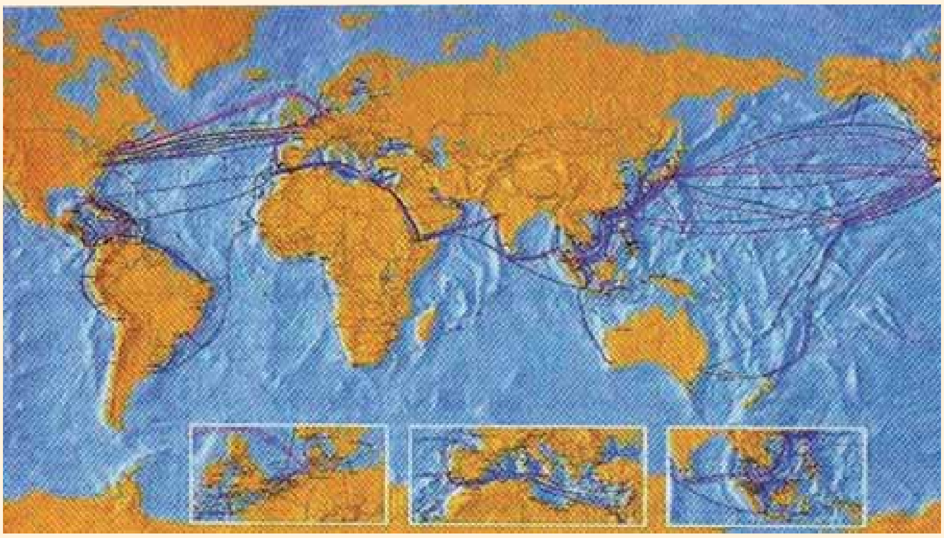

آيا کولاې شئ د تيليفون او موبايل پواسط مختلف پيغامونه خپل د نظر وړشخص ته وليږئ.

په عصري تکنالوژۍ کې تيليفون Telphone او موبايل Mobil په ډله ييزو رسنيو کې د اړيکو ډيره مهمه برخه لري او له هغو څخه په جغرافيايي مسايلوکې د اړيکو دنيولويه برخه کې ديوې وسيلې په توګه ګټه اخيستل کيږي لکه: (آب و هوا، زلزلې اورلګيدنې، د سوداګريزو او اقتصادي معلوماتو په برخه کې...)نو له همدې امله د تيليفون او موبايل څخه ګټه اخيستنه په جغرافيايي موضوعګانوکې د ټولو زده کوونکو لپاره مهم او اړين دي. لکه چې مخکې ورڅخه يادونه وشوه، د لومړي ځل لپاره ګرام هام بل Gramham Bill تيليفون اختراع کړ، چې د انسانان په ژوندکې لوی قدم وو. وروسته بې سيمه تيليفون اختراع شو، چې په ۱۸۹۷ ميلادي کال کې لومړنی پيغام د ګګليمو مارکوني Gugliemo Marcone پواسطه له اروپا څخه د اطلس د سمندر څخه هغه خواته مخابره شو. دغه ازمايښت و ښودله چې د راديوي څپو پواسطه د اړيکونيول امکان لري، چې دغه عمل د شفاهي پيغام د ليږلو پيل دی، چې له يوه سري څخه بل سري ته د کوچني ماشين پواسطه استول کيږي. نولسمه پيړۍ د اړيکواو رسنيو په برخه کې د ډيرو اختراعګانو شاهده ده، چې بې سيمه اړيکې د ملکي هوا نوردۍاو جوي څيړنو په برخه کې مهم تغيرات را منځته کړي دي.

د دويمي نړيوالي جګړې څخه وروسته ډيري او چټکۍ اختراعګانې را منځته شوې او عصري تيليفونونو د زړو تيليفونونو ځای ونيوه. ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰ ميلادي کال کې بې پرې مخابراتي مرکز جوړ کړ د ملګرو ملتونو نماينده (مک برايډ) لومړنی پيغام دپاريس له يونسکو څخه د ټولې نړۍ هېوادونو ته خپورکړ. په ۱۹٤۷ ميلادي کال کې د تر انزيستور Transistor اختراع د نړۍ د مخابراتو په برخه کې زياتې اسانتيا وې رامنځته کړې. د Mobile Radio Communication د لنډې تاريخچې

ځخه دا را څرګندیږي چې د مخابرې د انفرادي خدماتو پروګرام په ټولنیز ژوندانه کې د اړیکو د زیاتوپر مختګونو سبب شوی دی. د انفرادي مخابری له تخنیک څخه ګټه اخېستنه چې په ۱۹۶۰میلادي کال ۶۲ سلنه وه په ۱۹۷۰ میلادي کال کې ۷۲ سلنې ته زیاته شوه. اوس د شخصي مخابرې خدمات (Personal Communacation service) (P C S) په چټکۍ مخ په زیاتیدو دي.

بې سیمه تیلیفون چې لاتین نوم یې سیلولر Cellular دی، هغه ډول پرمختللي تیلیفون ته ویل کیږي چې د دوه تنو تر منځ اړیکي ټینګوي او هرځای ته د انتقا ل وړ وي. دسیلولر کلمه دCells یا حجرې له کلمې څخه اخیستل شوې ده، چې د موخو له مخې لویه یا کوچنی ساحه د موبایل دپوښښ لاندي راولي. چې دغه کار د موبایل د کمپنۍ په ظرفیت پورې اړه لري او ټاکلي ساحه د پوښښ لاندي راولي. موبایل مخابراتي محرمیت هم لري چې هره کمپنۍ په هر هېواد کې ځانګړی نمبر هم لري چې د کود نمبر د دایرولو پرته اړیکې نیول نا شوني دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

د لومړي ځل لپاره تیلیفون دکوم مخترع پواسطه رامنځته شو او په انسانانو کې د کومو تحولاتو لامل شو؟ مهرباني وکړئ په دې برخه کې خپل معلومات یوله بل سره شریک کړئ.

پوښتنې:

سم ځواب انتخاب کړئ.

۱- د تیلیفون مخترع له لاندنیو مخترعینو څخه کوم یودی؟

الف:ګراهامبل ب: انتوني ج: ماریا د: ګګلیموماركوني

۲- سیلولر عبارت دی له:

الف:یو ډول پرمختللی تیلیفون دی چې د دوو کسانو تر منځ اړیکې ټینګوي

ب: انترنېټي ساحه ده ج: د انالاګ تیلیفون ساحه ده د: هیڅ یو

سم ځواب په نښه کړئ

۳-ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰م کال کې له تراو پرته مخابراتي مرکز جوړ کړ.

٤- ترانزیستور په نړۍ کې زیاتې مخابراتي اسانتیاوی منځته راوړې.

لنډځواب ورکړئ

۵- P C S اصطلاح تشریح کړئ

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له مبایل څخه ګټه اخېستنه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د جغرافیې له ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- فکس Fax په نړۍ کې

د فکس ماشین په جغرافیایي موضوعګانو کې څه مهم نقش لري؟

د جغرافیې په ټولو څانګوکې یو له مهمو اړتیاوو څخه یوه له فکس څخه ګټه اخېستنه ده چې دهغې پواسطه پیغامونه لېږي اونږدې سیموته استول کیږي. له فکس څخه ګټې اخېستنې د اړتیاوړ حقیقتونو دمستند کولو لپاره په جغرافې او نورو برخوکې ډېرې آسانتیاوې رامنځته کړې دي، لکه صنعت، سوداګرۍ، تولیدي وسایل، صادرات، واردات او داسې نور.

فکس نوی تکنالوژي ده چې په ۱۹۲۴ میلادي کا ل کې چې د ریچارد رنجر *Rechard H Ringer* پواسطه اختراع شو او لومړنی پیغام یې له نیویارک څخه لندن ته واستوه.

په ۱۹۷۰ میلادي کال کې د ماشین په جوړښت او اجزاوکې دسمون لپاره بدلونونه رامنځته شول.

فکس د لیکلي پیغام د انتقال وسیله ده، چې د کاغذپرمخ لیکلي پیغامونه اوګذارشونه دې ماشین ته ننه باسي او په څو ثانیو کې ټاکلي ځای ته رسېږي.

فکس میخانیکې وسیله ده چې دهغې پواسطه اطلاعات او اسناد په لیکلي ډول د یوه سند په ټوګه انتقالیږي.

د فکس د ماشین له اختراع څخه وروسته تجارتي او صنعتي اسانتیاوې رامنځته شوې. د فکس دماشین په مرسته حقایق ثبتیږي، سوداګریز فرمایشو اخلي اسناد لیږدول کیږي، صادراتي او وارداتي اقلام او رسمي او شخصي اسناد استول کیږي فکس نه یوازې په سوداګریزو او صنعتي موضوعګاتوکې په کار وړل کیږي. بلکې په مصنوعي سپوږ مکیوکې هم ورڅخه کار اخیستل کیږي. محرم اسناد اونوي کشفیات له ځمکې څخه فضاته او له فضأ څخه ځمکې ته لیږل کیږي.

نوله همدې امله فکس له ډله ییزو رسنیوڅخه دی چې د هغه پواسطه شخصي او رسمي پیغامونه، سوداګریز، حقوقي او صنعتي معاملات او داسې نور په لنډ وخت کې لیرې او نژدې سیمو ته سملاسي استول کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په خو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د فکس د کار په څرنګوالي، فعالیت او اهمیت باندې د ژوندانه په بېلابېلو برخو کې کار وکړي. دهرې ډلې استازی دې د خپل بحث پایله په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- فکس څه شی دی؟

۲- له فکس څخه دګټې اخیستې ځایونه په نښه کړئ.

سم ځواب غوره کړئ:

٤- د فکس پواسطه لاندې مهم مفاهیم استول کیږي.

الف: جغرافیایي ب: صنعتي ج: صادراتي او وارداتي د: ټول سم دي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د فکس د اسانتیاوو په باب لنډه مقاله ولیکي او د امکان په صورت کې دې په ټولګي وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د-انټرنېټ او ایمیل:Internet and E-mail

له انټرنېټ او ایمیل څخه څرنګه ګټه اخېستل کېږي؟

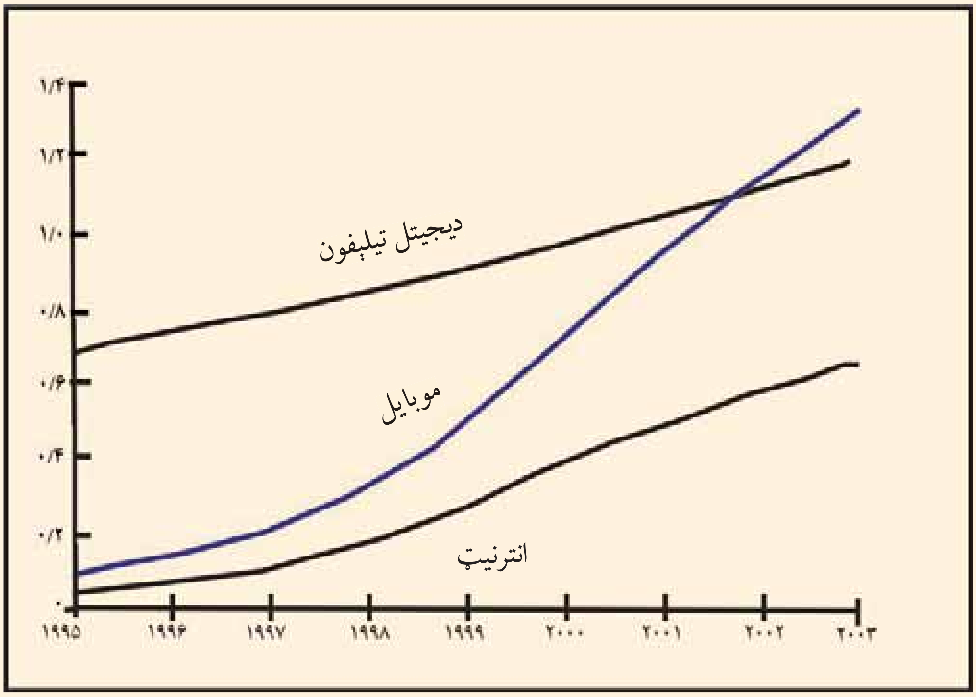

په نړۍ کې اړیکو او خبرتیاو ته د لاس رسي نسبت

د مخابراتو ډېره نوې وسيله انټرنېټ او ايميل دی، چې په جغرافيې او نورو علومو او د ژوندانه په نورو برخوکې ځانګړې دندې سرته رسوي. جغرافيه پوهان د ځېرنو په ټولو مرکزونوکې د پيغامونو د انتقال لپاره له دواړو وسيلو څخه ګټه اخلي له ټولو مهمه خبره داده چې د پيغامونو اخېستل او په ځانګړې او محرمانه ډول د هغې لېږل، په هره اندزه چې و غواړو، په لنډ وخت کې سرته رسيږي. له دواړو وسيلو څخه ګټه اخېستنه په ټولو دولتي سوداګريزو مؤسسو او شخصي ډول سرته رسېږي.

کمپيوټر د نولسمې پېړۍ په نيمايي کې په کار پيل وکړ. له ۱۹٤٤ - ۱۹۵۱ ميلادي کلونو کې يې زياته وده وکړه. کله چې ويليم شاګلي ډيجيټل Digital ماشين کشف کړ، کمپيوټر نوره هم وده وکړه. انټرنېټ د کمپيوټر ځانګړی پروګرام دی، چې د يوې بېلې شبکې په واسطه د کمپيوټر سره نښلول کېږي او بيل بيل پروګرامونه لري. چې نه يوازې پيغامونه انتقالوي بلکې تصويرونه، علمي متنونه او نور ټولنيز، سوداګريز،

سیاسي   ۰۰۰ اوداسې نور د کمپیوټر له لارې د انټرنټ پواسطه د پام وړ شخص ته رسوي. هر څوک او هره موسسه کولای شي په بیلو ادرسونو خپل ځانګړي سایتونه پرانیزي او د هغو څخه ګټه واخلي.

انټرنېټ یو تنظیم شوي سیستم دي چې د بشر په ننني تکنالوژۍ کې د پیغامونو او اطلاعاتو په انتقال کې د چټکې او ښې منبع په توګه کارول کېږي.

ټول اسناد چې د انټرنېټ له لارې په کمپیوټر کې شامل شي، له چاپ وروسته لاس ته راځي. انټرنېټ ارتباطي ډېره ښه وسیله ده، چې د نړۍ ټول هېوادونه په دې پروګرام کې شامل دي. له ۱۹۹۰ میلادي کال څخه مخکې د کمپیوټر پواسطه هیڅ ډول اسانتیاوې نه وې لومړنی ځانګه یا دیپارټمنټ چې د کمپیوټرماشین پواسطه یې د مخابراتو اړیکې جوړې کړې د امریکا د متحده ایالتونو پوځې څېړنیز مرکز وو (DOD) په ۱۹۶۷ م کال کې A C M د کمپیوټري ماشینرۍ مؤسسه د امریکا په متحده ایالتونو کې یاد A R P A دفتر و یو کوچنی ماشین یې جوړکړ چې له یو کمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته معلومات انتقال کړي. له یوه کمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته د پیغام انتقا ل په دې پورې اړه لري چې لومړی دغه پیغام د I M P (Interface Massage Process) پواسطه په کمپیوټر کې دا خل شي.

د کلیفورنیا اولاس انجلس پوهنتونو نو وکولای شول چې د انټرنېټ پواسطه د یوتا Utah له پوهنتون سره اړیکې جوړې کړي. د انټرنېټ پروګرام په ۱۹۹۰ میلادي کا ل کې دنړۍ په سطح په کار پیل وکړ. په کایناتو کې او سني فضایي پروګرامونه خبري او د رازونو دکشفولو لپاره د انټرنټ پواسطه په ډېره آسانۍ له یوه ځای څخه بل ځای ته لېږدول کېږي

په جغرافیه کې د انټرنېټ نقش د جغرافیایي حقایقو موندل دی. په دې ډول د قطبونو د کنګلونو، دځمکې دکرې د تودوخې، د اوزون د طبقې نازک کېدل او د انرژۍ دسرچینو د موندلو لکه نفت، ګاز اوداسي نورو، طبیعي سرحدونو، په سمندرکې د کبانو د استوګنې د ځای د معلومولو، د ځنګلونو د ساتنې، د آب و هوا وړاندوینه، د تودوخي او سړو د درجې ټاکنه، د خاورې پېژندنه او داسي نورو برخوکې ورڅخه کار اخېسټل کېږي. چې خبرورکوونکو په ویب سایټ کې اچولي دي او وروسته د انټرنېټ، په مرسته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلي. له انټرنېټ څخه معلومات د دوه تنو، یا دوه دولتي یا شخصي مؤسسو ترمنځ تبادله کېږي په دې شرط چې دهغه بل لوري د ایمیل کود ورته معلوم وي. دمثا ل په ډول (htt://www.google.Com).

د انټرنېټ اړیکې دسپوږمکیو اود نوري فایبر سره دي زیاتره پیغامونه اوکرنیز، اقتصادي معلومات اوداسی نور په دقیق ډول د ځمکې څخه اخلي او دوهم ځل یې خپل اړوند مرکز ته مخابره کوي .

ایمیل Electronic Mail هم نوې تکنالوژۍ شمېرل کېږي. چې د سوداګریزو، صنعتي، سیاسي، فرهنګي او انفرادي پیغامونو په لېږلوکې ډېرې سترې دندې سرته رسوي او د همدې ماشین په مرسته سملاسي دلېږې او نژدې واټن ترمنځ ډېر ژر ارتباطات تامینیږي. لنډیزیې ایمیل (e- mail) دی.

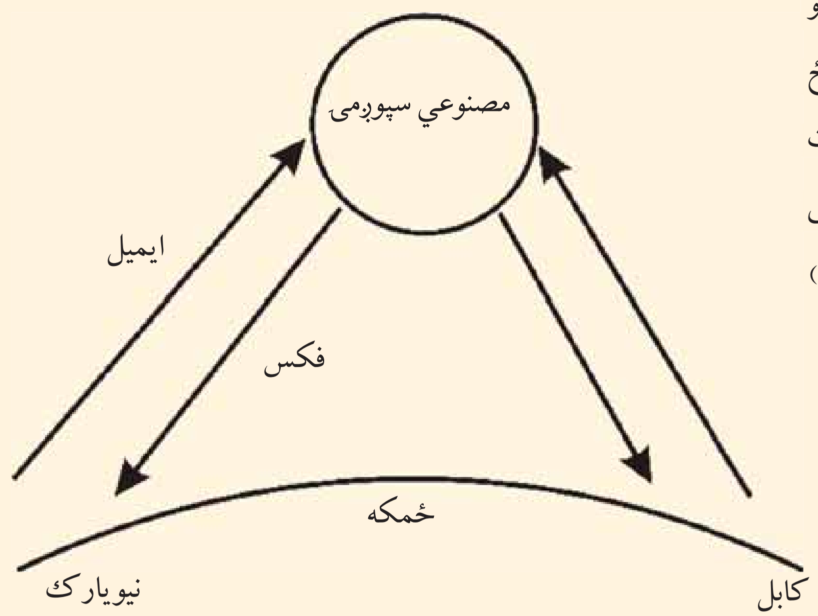

(c) ketabton.com: The Digital Library

یمیل پیغامونه رادیویي څپو په مرسته اخلي او لېږي چې د ایمیل دیوې دستگاه د مرکز څخه د بلې دستگاه په آدرس پیغام استول کېږي او په څو ثانیو کې اړونده آدرس ته رسیږي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د انترنت او د هغه د استعمال په هکله په خپلو منځو کې بحث وکړي د بحث پایلې دې خپلو ټولگیوالو ته ووایي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د ډیجیتل د ماشین اختراع د کومو لویو تحولاتو سبب شوه؟

۲- د کمپیوټر پواسطه پیغامونه په څه ډول استول کېږي؟

۳- ایمیل څه ته وایي؟ تعریف یې کړئ

. جمله بشپړه کړئ:

٤- انټرنېټ په لومړي ځل په(   )په کارېیل وکړ.

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

له کمپیوټر څخه د گټې اخیستنې ځرنگوالی ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په ساعت کې یې په ټولگي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷–۲ د سپوږمکیو شبکه Satellite Network

د نړیوالو سپوږمکیو د اړیکو سیستم

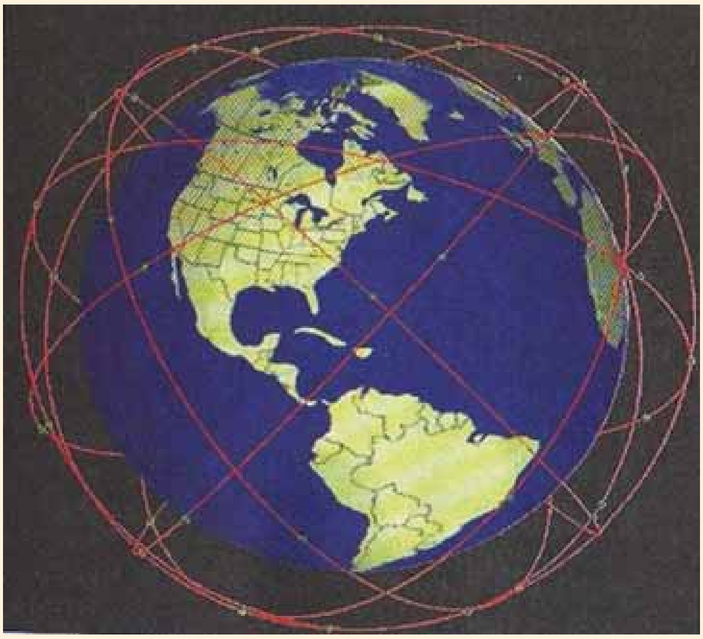

ایا د مصنوعي سپوږمۍ په باره کې معلومات لرئ؟

امصنوعي سپوږمۍ او ریموټ سنسنګ *Remote Sensing* د نوې تکنالوژۍ ډېره عصري وسیله ده، جغرافیه پوهان یې د دې وړکړې چې د جغرافیې اړونده ځمکې په کرې او فضاکې مسایل چې تر اوسه نه دي کشف شوي، کشف کړي او انسان وکولای شي هغه رازونه وپیژني چې تراوسه ندي کشف شوي .د مصنوعي سپوږمکیو خیړنو Satellite Network د ځمکې او فضا په هکله معلومات زیات کړي دي.د هغو رول په جغرافیه کې څرګند دی لکه دکرنې،کانونو، طبیعي زیرمو په هکله څېړنې،د آب وهوا وړاند وینه، د ځنګلونو شتون، دکبانود ښکارسیمې د بیړیو لاړ ښوونه د سوداګریزومالونو انتقال اوداسي نور.همدارنګه د کیهان وردانو لپاره یې د فضایي مسافرت شرایط برابرکړي دي، چې د سپوږمکیو په مرسته فضا ته سفروکړي.

د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د کمپیوټر او تیلیفون په مرسته سرته رسیږي، چې د سیلو لر تیلیفون cellular phone یا cell په نوم یادیږي. د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د نوې تکنالوژۍ پیچلي سیستم دي چې له فضا څخه ځمکې ته اطلاعات لیږي چه د Down Link اوهغه پیام چه له ځمکی څخه فضا ته لیږی Link up په نوم یادیږی. سپوږمکۍ په فضا کې د استوا په کرښې، عمود، مایل یا موازي په ټاکلو مدارونو کې د ځمکې په شاوخوا ځای پر ځای شوي دي. ځینې مصنوعې سپوږمکۍ د ځمکې څخه په یونقطه کې ثابتې ساتلې کیږي چې دا حالت د جیو ستشنري Geo Stationary په اصطلاح یادیږي.

انسانان کولای شي چې د سپوږ مکیو په مرسته د لمریز نظام او دهغه اړونده سیارو او دهغو څخه د ځمکې په برخه کې زیات معلومات حاصل کړي لکه د ځمکې لوړې برخې، د ځمکې پر مخ رواني اوبه، د اور ښت اندازه او داسې نور. تازه څیړنو ښودلې ده چې سپوږ مکیو انسان ته د دې وس ورکړی دی چې د طبیعت ځینې رازونه پیدا کړي او دزیاتو معلوماتو لپاره دغه ډول څیړ نې په چټکۍ دوام لري هغه هیوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سپوږمکۍ لري په لاندې ډول دي: د امريکا متحده ايالتونه، روسيه، چين، هند او داسې نور ځينې نورهېواد ونه هم غواړي چې دغه نوې تکنالوژي ولري.

ټول مخابراتي مسايل د سپوږمکيو له لارې تنظيمېږي لکه راديو، تلويزيون او داسې نور. زياتې سپوږمکۍ په فضاکې د پيغا مونود ليږلو او راديويي څپو لپاره فعاليت کوي او ټولې نړۍ ته د راديو ځانګړې څپې ليږدوي. په ځينو نورو مخابراتي برخو لکه نظامي، استخباراتي او داسې نوروکې هم فعاليت کوي.

يادونه:

سپوږمۍ په فضاکې د فعاليت پر وخت د دوه وزرو په واسطه چې دهغې دواړو خواو کې دي خپله د اړتيا وړ انرژي له لمرڅخه اخلي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وو يشئ او په جغرافيه کې دې د مصنوعې سپوږ مکيو د اهميت دآب وهوا د وړاند وينې، د اقتصادي،کرنيزو او پوځي موضوعګاتو په هکله دې بحث وکړي او د بحث پايلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب و رکړئ

۱- جیو ستشنري Geo Stationary کوم حالت ته ویل کېږي؟

۲- Satelit Network په جغرافیه کې کوم خدمتونه سرته رسوي؟

لاندې جمله بشپړه کړئ:

۳-هغه پیغامونه چې له مصنوعي سپوږمۍ څخه ځمکې ته رسیږي .... او هغه پیغامونه چې له ځمکې څخه مصنوعي سپوږمۍ ته استول کېږي..................په نوم یادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د مصنوعي سپوږ مکیو د ډولو نو او دهغو لپاره د اړتیا وړ انرژۍ په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافي د مضمون په راتلوونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

اتم څپرکی
د ژوندانه د چاپېريال نړيوالې ستونزې

۸-۱ د سون د مواد و لوګي او غازونه

په هغه ځاي کې چي اوسيږئ، آيا دکومې دستګاه لوګی او غازتاسې ربړوي؟

د بدن سلامتي او روغتيا د انسان لپاره د ژوندانه اصلي اړتياوې ګڼل کېږي. هر هغه لامل چي د انسان سلامتيا او روغتيا ته تا وان اړوي مضر دي. نو له همدې امله بايد د انسان د ژوندانه ځای له هر ډول ککړتيا او مضره مواد و خخه پاک وي. له دې پرته به زموږ د ژوندانه چاپېريال متضرر وي، بايد هغه ښه وپېژنو او د حل لاره ورته ولټوو. طبيعت په فطري ډول پاك دی او د ښبنتن تعالی له تحفو څخه دی نوله همدې امله د چاپېريال پېژندنه چې د جغرافيې لويه برخه ده بايد په بشپړ ډول وپېژنو.

د ژوندانه چاپېريال د ژوندانه د ټولو پديدو يوه ټولګه Complex ده چي انسان، حيوان او نبات لپاره يې د ژوندانه شرايط برابر کړي دي. مهمې برخې يې ځمکه، داستوګنې ځاي، خاوره، اوبه، نباتي پوښښ، حيوانات او اتموسفير تشکيلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت په تیریدو سره انسانان په دې پوهیدلي چې همدغه چاپیریال کولای شي چې زموږ ټولې اړتیاوې پوره کړي نو په چټکۍ له خپل چاپیریال سره اړیکې ټینګې کړې. په دې برخه کې یې زیاتې تجربې لاس ته را وړلې، د طبیعت له ښکلا او ستونزو سره اشنا شول او د هغه له تهدیدونو سره یې مقابله وکړه.

انسانانو پوهنه حاصل کړه چې هر چاپیریال کې باید له طبیعت سره اړیکې ټینګې کړو چې د هغه له امکاناتو څخه ګټه واخلو. تودې او وچې سیمې د کرنې او د خوړو د برابرولو لپاره مناسبې نه وې. هغه شنې سیمې چې د سیندونو او جهیلونو په غاړوکې پرتې وی ټول شرایط یې د ژوندانه لپاره برابر کړي وو. نو د همدې سنیدونو په غاړو کې لوي تمدنو نه رامنځته شول.

په هر ځای کې انسان هڅه کوي چې د طبیعي چاپیریال شرایط و پېژني او خپل ژوند له هغو سره برابر کړي او یا چاپیریال ته د خپلو اړتیا وو له مخې بدلون ورکړي.

هغه چاپیریال چې موږ په کې ژوند کوو ځانګړی نظم او قانون لري چې د خدای(ج) له خوا تنظیم شوي دی، د باران اوریدل، د باد لګیدل، دنبا تاتو وده، ټول دیوه قانون د بنسټ له مخې فعالیت کوي. موږ باید طبیعي قوانین وپېژنو او دهغورعایت وکړو او خپل چاپیریال پاک وساتو له هغې پرته زموږ طبیعي ژوند اغیزمن کوي او د ټولو موجوداتو لپاره ژوند ستونزمن کوي.

متاسفانه له صنعتي تاسیساتو، فابریکو، په ځمکې باندې صنعتي پاتې شونو اوګلخانه یې مضرو غازونو پورته کیدل د ځمکې اتموسفیر ککړوي او دانسان، حیوان اونبات ژوند له خطر سره مخامخوي. د هوا د ککړ تیا په باره کې باید دیوه ځای د آب و هوا په باره کې مستند او دقیق معلومات ولرو. اتموسفیر د انسانانو، حیواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوندانه یوه مهمه پدیده ده. نو له همدې امله دغې حیاتي سرچینې ته باید پوره پاملرنه وشي اوله دې سرچینې څخه باید په ښه توګه ګټه واخیستل شي. هغه لوګی او غازونه چې دسون له مواد و څخه پورته کیږي په ټوله نړۍ کې یې هوا ککړه کړیده ککړه فضاء د انسان اونورو حیواناتو پر تنفسي سیستم په مستقیم ډول ناوړه اغیزه کوي او د کاربن دای اکساید او کاربو مونواکساید، د متان غاز، کلور وفلوروکاربن او د نایتروجن اکساید تعاملات دویني په دوران، او تنفسي جهاز او نورو باندې روغتیایې ناوړه اغیزه لري د ځمکې پر مخ د غازونو او دودونو سرچینه د ډېرو سکاره، نفت اورلګیدنې او صنعتي کارخانو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښاري فضاء د حمل ونقل د وسیلو او د نفوسو د زیاتوالي او د ښاري ککړ تیا پواسط غیر صحي او ککړه شویده چې زموږ د ښاریانو په روغتیاییې نا وړه اغیزه کړې ده. هغه مواد چې په مجموعي ډول د هوا د ککړ تیا سبب گرځي په لاندې ډول دي:

۱. زهري مواد
۲. کیمیاوي مواد
۳. دغړونو خپریدل
۴. د اضافي غیرصحي مواد راتولېدل
۵. د مصنوعي او اتومي مواد وپاتې شوني
۶. د مضرو اجسامو له راټولېدل
۷. سوځیدنې
۸. د مناسب کانا لیزسیون نه شتون او داسې نور.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډ لو وویشئ. دمضرو غازونو په باره کې دې چې زموږ په روغتیا ناوړه اغیزه کوي بحث وکړي او دهغو پایلې دې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د ژوندانه چاپیریال تعریف کړئ

۲. کوم مواد د ژوندانه د چاپیریال د ککړتیا سبب کرځي.

سمه جمله په نښه کړئ

۳. آیا په فضاکې مضره غازونه د وینې په دوران او تنفسي سیستمونو باندې مستقیمه اغیزه لري(   )

٤. د مضرو لوګیو اوغازونو اصلي منبع د ځمکې پر مخ اور لګېدنې ګڼل کېږي(   ).

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ز ده کوونکي دې د کابل د ښار د هوا د ککړ تیا او د هغې د ضرر په باره کې معلومات راټول کړي او په ټولګي کې دې وړباندې خبرې و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- د وړلو- راوړلو (حمل ا ونقل وسيلې):

د ژوند پر چاپيريال باندې د نقليه وسايلو غازونه او لوګی څه منفي اغيزې لري؟

نقليه وسايل د انسان له اړتياووڅخه ګڼل کيږي چې د کاليو او خلکو په انتقا ل کې ډيرې اسانتياوې برابروي. خودلته نقليه وسايل په ښارونوکې د هوا دککړ تيا د لامل په توګه څيرل کيږي.
نقليه وسايل په فضاء، ځمکه او اوبوکې د انتقال لپاره کارول کيږي. انتقالاتي شبکې په ټوله نړۍ کې د حمل ونقل ستونزې حلوي. خو د دې ترڅنګ د لوګي او غازونو خپرول د ژوندانه چاپيريال ککړوي او د انسان، حيوان او نبات لپاره تنفس ستونزمن کوي.
د نقليه وسايلو مضر لوګي او غازونه هواککړوي او د ټولو ژونديو موجوداتو د روغتيا لپاره ناوړه هوا منځته راوړي د اوسنيو څيړنو له مخې نقليه وسايل هواککړوي. د هوا دککړتيا غازونه، لوګي، کاربن ډای اکسايد، نايتروجن اوکسايد، سلفر، سرپ او داسې نور دي.
. نوهرلامل چې د چاپيريال دککړتيا سبب ګرځي د Pollution په نوم ياديږي.
په نړۍ کې د نفوسو زياتوالی ډيرو ونقليه وسيلو ته اړتيا لري. د دې وسايلو ککړو ونکي مواد د هوا د ککړتيا سبب ګرځي.
د وروسته پاتې هيواد ونو د ژوند چاپيريال په ښاري او صحي معيا رونو سمبال نه دي. پر مختللي هيواد ونه په دې توانيدلي دي چې تريوې اندازې د نقليه و سيلو د مضرو موادو مخه ونيسي،ځکه چې پدې هيواد ونو نوې تکنالوژي او دنقليې ښې وسيلې د دې سبب شوي دي چې د مضرو غازونو مخه ونيول شي هغه نقليه وسيلې چې د لوګي او غازونو لامل ګرځي، اجازه نه ورکول کيږي چې تګ او راتګ وکړي.

په دې ورستيو کالوکې زموږ ګران هيواد افغانستان د زياتو نقليه وسيلو په لرلو په تيره بيا د کابل ښار چاپيريال د ککړ تيا له مخې له ډېرو ستونزو سره مخامخ دی. د کابل دښار ښکلې فضا مضرو غازونو او د زرومو ترو لوګيو اودبې کيفيته تيلوپه استعمال سره چې په هواکې د سلفرو او سرپو د زياتوالي سبب کيږي خرا به کړې ده. کولای شود نقليه وسيلو ککړ تيا په ځمکني، سمندري او هوايي برخو ډلبندي او مطالعه کړو. چې هرې برخې پخپل وارسره ځمکه، سمندر او فضا ککړه کړې ده طبيعتاً صافه او طبيعي هوا ککړه نه وي خو دا انسان دی چې د نوې تکنالوژۍ څخه په ګټه اخېستنې سره په ډېرو منطقو کې چاپيريال ککړ وي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ټولګي په څو ډلو وويشئ او هره ډ له دې د هوا د ککړ تيا Pollutin د لاملونو په باب يو له بل سره بحث وکړې او د بحث پايله دې د ډلې استازې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړې.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. پر مختللو هيواد ونو ځرنګه د هوا د ککړتيا مخه نيولې ده؟

۲. د نقليه وسايلود افرازاتو ککړتيا په هواکې د کومو ستونزو لامل ګرځي؟

جملې بشپړې کړئ:

۳. نقليه وسيلې............ د ککړتيا لامل ګرځي.

۴. د انسان روغتيا مستقيماً له ....سره اړيکې لري.

۵. هغه لاملونه چې د ککړتيا سبب ګرځي ....په نوم ياديږي.

د سم ځواب انتخاب کړئ:

۶. کوم غازو نه د هوا د ککړتيا سبب ګرځي:

الف: اوکسيجن ب: نايتروجن اکسايد ج: کاربن مونواکسايد د- ب او ج سم دي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د نقليه وسيلو په هکله فکر وکړئ چې ولې چاپيريال ککړوي په دې هکله مقاله وليکئ او د جغرافيې په راتلونکې ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د ژوند په چاپیریال باندې د کارخانو اغیزې:

کله صنعتي فابریکې ته تللې یاست؟ کوم ډول مضر غازونه له فابریکې څخه خارجیږي او د ژوندانه چاپیریال ککړوي؟

د ژوندانه چاپیریال په مجموعي ډول د جغرافیه پوهانو پاملرنه ځانته جلب کړې ده.

اوسنۍ څېړنې ښيي چې د کارخانو په پراخه پیمانه جوړول د هوا،د ځمکې د روانو اود ځمکې لاندې اوبو د ککړولو لامل ګرځي.

صنعتي انقلاب له اروپا څخه پیل شو. چې اصلي زانګوېې د انګلستان هیواد دی او له هغه ځایه څخه نړۍ ته خپورشو او په شمالي امریکا په تیره بیا د امریکا په متحده ایالتو نوکې یې په پراخه پیمانه پرا ختیا وموندہ او د موټرجوړولو، بېړۍ جوړولو، الوتکو جوړولو او په نورو برخو کې په سلونو فابریکو په کار پیل وکړ.

د آسیا د لویې وچې هیوادونو لکه جاپان، چین، هند او داسې نوروهم د بیلا بیلو کار خانو په جوړولو پیل وکړ او نورو زیاتره هیوادو نو لکه د افریقا لویې وچې او استرالیا هم لویې فابریکې په ځانګړو برخوکې جوړې کړی. دغو ټولو تاسسیات په بیلا بیلو ځا نګوکې د ژوندانه د چاپیریال په ککړو لوکې زیاتې ستونزې رامنځته کړي، لکه د کاربن ډای اکسایډCo_2، د متان cH_4، کلوروفلوروکاربن غاز cfc، نایتروجن ډای اکسایډ زهرجن غازونه، د اوبو بړاسونه او د اتومي زرو آیونونه او داسې نور په هوا کې دا خلېږي چې د هوا فزیکي او کیماوي خواص تغیروي.

په مجموعي ډول مضر غازونه له فابریکو څخه خارجېږي ځینې ډېر پورته ځي او هوا ککړ وي.

د مثا ل په ډول د کلوروفلورکاربن (choloro fluoro carbon) (C.F.C) غاز له فابریکو او سړوونکو سرچینوڅخه خارجېږي چې د هوا په لوړو پوړیو کې د اوزون په قشر کې کیماوي ترکیبونو سره تعامل کوي. د اوزون طبقې ویجا ړوي او په پاي کې د ځمکې د تودیدو سبب ګرځي.

مضر غازونه په تولیزه ډول د هوا د ککړتیا لامل ګرځي او ژوند له خطر سره مخامخوي چې په پاي کې د بیلا بیلو ناروغیو سبب کېږي لکه د زړه، ریوي(تنفسي)، جلدي او داسې نورو.

په همدې ډول اتومي کارخانی رادیو اکتیف Radio Active waster پاتې شونې دلاندنیوستونزو لامل ګرځي.

- اتومي وړانګې (تشعشعات) د یو کیلومتر مربع په ساحه کې تخریبات کوي.
- په کرنه، کښت او کار منفي اغېزلري.
- فضا ته دا خلیږي.
- حیوانات، انسانان او نباتات په مرګ تهدیدوي.
- د چرنوبل اتومي چاودنې چې پراخه ساحه له منځه یوړه. د دې مطلب ښه بیلګه ده.
- د کاربن ډای اکساید د غاز دتولید سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د پوستکي سرطان رامنځته کوي.

• د خوړو موادو تاسیسات اغیزمن کوي.

دکارخانو ناوړه اغېزې، نه یوازې په ځمکه بلکې په فضا او سمندر کې هم د احساس وړ دي. د فابریکو ناوړه اغیزې د ځمکې اتموسفیر هم ککړه وي.

هغه سیندونه چې د فابریکوترڅنګ بهیږي، د فابریکو د اضافي موادو پواسط اغیزمن کېږي. اتومي اضافي مواد هم د سمندر اوبه ککړې کړې دي. د نفتو له بېړیو څخه په سمندر کې د نفتو توییدلو هم د سمندر اوبه او سمندري ژوند یې متأثر کړی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي په مساوي ډ لو وویشئ او هره ډله دې د فابریکو د ضرریه باره کې فکر وکړي او د اتومي دستګاوو ناوړه اغېزې دې توضیح کړي او د ډلې استازی دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سم ځوابونه انتخاب کړئ:

۱. له لاند نیو هیوادو نو څخه یو هیواد د صنعتي انقلاب زانګو وه.

الف: جرمني ب: انګلستان ج: فرانسه د: ایتالیا

۲. چرنوبل د برېښنا د تولید اتومي دستګاه په کوم یولاندني هیواد پورې اړه لري:

الف: اکراین ب: قزاقستان ج: ترکمنستان د: ارمنستان

۳. مضر غازونه کومې منفي اغېزې لري؟

الف: د اوزون طبقه ویجاړوي ب: د ژوندانه لپاره ګټوردي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: د تنفس لپاره ګټوردي   د: یوازې دنبا تاتو لپاره ګټور دي.

لنډځواب ورکړئ:

۱. کوم غازونه د ژوندانه چاپیریال ککړوي؟

۲. د فابریکو مضر غازونه دکومو ناروغیولامل ګرځي؟

۳. د اتومي فابریکو تاسیسات کومي ستونزې رامنځته کوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه مضر غازونو او مواد ولست ولیکئ چې په پخلنځي کې شته او دانسان په ژوندانه باندې د هغې نا وړه اغېزې واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸-۲ د صنعتي مواد و پاتې شوني:

د ژوندانه دځاي د ککړتیا په هکله مو فکر کړی دی او د صنعتی پاتې شونو په ضرر پوهیږئ؟

د ژوندانه چاپیریال هغه ځای دی چې انسان په کې ژوند کوي او ټول صنایع او فابریکې د انسان د اړتیا وو د پوره کولو لپاره دي. خو د هغو تر څنګ روغتیا او پاکي اساسي اړتیا ده. چې د ژوندانه ځای په مجموع کې پاك وساتو نوله همدې امله هغه صنعتي پاتې شوني چې کار خانې او صنایع تولیدوي د هغو د ضرر مخنیوی وشي چې چاپیریا ل ککړنشی.پاتې شوني په لاندې برخو ویشل شوي دي.

۱. فزیکي پاتې شوني:Physical state لاندې برخې لري: دکورونو پاتې شوني، ناولې اوبه او داسې نور.

۲. حیاتي عضوي پاتې شوني.

۳. خدماتي سکتورونه: چې ځمکني، هوايي او سمندري نقلیه وسیلې دي.

۴. د خوړو پاتې شوني: د ډ وډۍ او پخلنځي پاتې شوني.

۵. ښاري پاتې شوني: چې معمولاً د وروستو مواد و پاتې شوني د متان غاز توليدوي.

۶. اتومي توليدي منابع: د هوا د اتومي ايونونو دترکيب ککړتيا.

۷-صنعتي توليدات: چې له هغو څخه دکلوروفلورو کاربن C.F.C غاز ورڅخه توليد يږي.

پاتې شونې معمولاً دکيمياوي او فزيکي تعاملاتو پواسط د چاپيريا ل اصلي خواصو ته تغيرورکوي او دغه تغيرات په وجه، اوبو او هوا ناوړه اغېزې لري. چې په فضاکې د اوزون طبقه ويجاړ وي او له بنفش څخه اخواته وړانگې مستقيماً په ځمکه لگېږي چې د انسانانو اونورو ژونديو موجوداتو په روغتيا اوپه همدې ډول د ځمکې دکرې د آب و هوا پرتغير منفي اغيزه کوي. د پاتې شونو شتون د انسان لپارهستره ستونزه جوړه کړې ده چې د ټولو ژونديو ژوند تهديدوي. اوس وخت د انسان د ژوندانه چاپيريا ل غير صحي شوي دی او د زياتو ستونزو د رامنځته کولو لامل گرځيدلی دي. له بله پلوه صنعتي پاتې شونو سمندرونه ککړ کړي دي اوهغه حيوانات چې په سمندرونو او سيندونو کې ژوند کوي متضررکړي دي. لکه په اروپاکي تايمز او راين سيندونه. صنعتي او کيمياوي فابريکې چې ددې سيندونو په غاړوکې جوړې شوي دي، د دې فابريکو اضافي مواد سيندونو ته ځي او د

د الاسکا په سواحلوکې د نفتي ککړتياوو پاکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیواناتو د ژوندانه چاپیریال ککړ وي.

د راین سیند له سر چینې څخه ترمصب پورې ۱۳۰۰ کیلو متره اوږد دوالي لري. دغه سیند د سویس له هیواد څخه سرچینه اخلي او د فرانسې، المان او هالنډ څخه تیریږي. سمندرونه د اتومي او نفتي موادو پواسطه هم ککړیږي، چې د سمندري حیواناتو د له منځه تللو سبب ګرځي. انسانان د نفتي موادو پواسطه د سمندرونو د زیاتو ککړتیاوو شاهد دي، چې یوازې د امریکا په متحده ایالتونو کې ۷۰۰۰ واقعې ثبت شوي دي.

د راین دسند حوزه او د هغې د شاو خوا صنعتي مرکزنو

همدا رنګه په ډیرو نور و سیمو کې هم د نفتو بارورنکې بېړۍ د تخنیکي ستونزوپه سبب په سمندرکې د نفتو د انتقال پر وخت سمند رونه ککړوي.

نو له همدې امله د ځمکې په کره باندې صنعتي پر مختګونه که له یوې خوا د انسان د اړتیا وو د پوره کولو په برخه کې ګټور وو. په هغه اندازه یې ځمکه، سمندر او هواککره کړې هم ده، چې مهمې نمونې مو مخکې وړاندې کړې، یعنی د انساني فعالیت پاتې شونو په ټوله نړۍ کې ستونزې رامنځته کړي دي، چې تر اوسه پورې موږ له دې ستونزو سره لاس او ګریوان یو.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډلو وويشئ او د فابريکو د تاسيساتو او دهغو د ضررونو په هکله دې د ژوندانه په چاپيريال باندې بحث وکړي او د بحث پايله دې د ډلې استازي خپلو ټولګيوا لو ته بيان کړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. صنعتي پاتې شوني په نړۍ‌کې د انسا نانولپاره ډير لوی .... دی.

سم ځواب انتخاب کړئ:

۲. د اروپا کوم سیندونه ډير ککړدي:

الف: راين ب: ټايمز ج: دنيوب د: الف او ب سم دی

لنډ ځواب ورکړئ

۱. ولې په ښار کې د ننه د فابريکو شتون ضرر لري؟

۲. پاتې شوني څه ته وايي؟

۳. په کوم هيواد کې صنعتي پاتې شوني زياتې دي؟

۴. د سمندر د حيواناتو د ژوندانه چاپيريال کوم پاتې شوني تهديدوي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د ژوندانه د چاپيريال په باره کې معلومات ورکړئ او د مضرو پاتي شونو لاملونه وليکئ اوپه ټولګي کې يې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۳. د اوزون د طبقې د نرۍ کېدلو خطرونه:

ایا پخوا د اوزون د طبقې له کلمې سره اشنا وئ؟

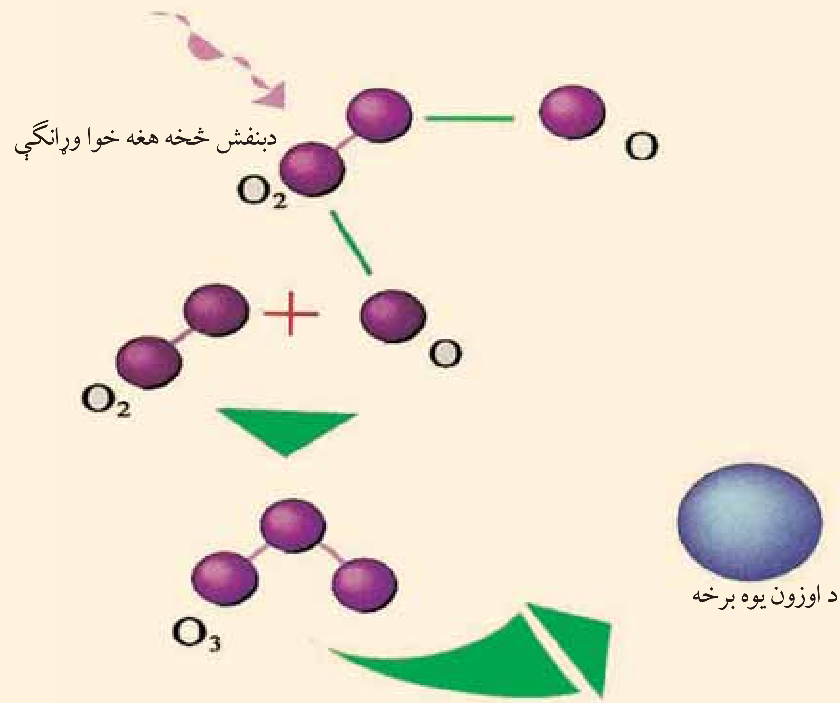

د اوزون O_3 طبقه د تروپو سفیر د طبقې له پا سه د سمندر له سطحې څخه د ۱۵ کیلو مترو په لوړ والي د بنفش څخه اخواته د وړانګو یا ULپه وړاندې د یو خنډ په توګه عمل کوي. دغه وړانګې ښایي دپوستکي د سرطان د سترګود عد سیې د نا بینایي او همدارنګه کرنیزو محصولاتو او دسمندر د کبانو د له منځه تللو او د نوري ترکیب د فوتوسنتز د عملیې د کمښت سبب ګر ځي د ژوند لپاره ډېره ضروري ده. له بنفش څخه اخواته وړانګې په درې ډوله دي:

۱. له بنفش څخه اخواته هغه وړانګې (UV-C) چې د څپو اوږ دوالي یې له ۲۰۰ – ۲۸۰ نانو متر په توان وي. (یومایکرون متر له زرو نانومترو سره او یو میلیون نانومتره د یو ملي مترو سره مساوي دی.)

د دې وړانګې اغيزې په ځمکه او دهغې په او سيدونکو باندې ډ ېرې ښې دي، چې ځمکه له بنفش څخه له اخواته وړانګو څخه ساتي. په تيره بيا هغه ژوندي موجودات چې انسان ورته اړتيا لري او انسان ته د خوړو په توليد کې ګټور دي. که چېرې د اوزون طبقه په بشپړ ډول تخريش شي دغه وړانګې(uv- c) بيا هم خپله دنده په ښه ډول سرته رسوي يعنې د اوزون د طبقې تخريبuv په اشعه او دندو اغيزه نلري.

۲. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv-A) چې د څپو اوږ دوالي يې ۲۸۰ -۳۲۰ نانو متره وي. هغې ته فعالې وړانګې هم وايي چې د تل لپاره د وخت په تيريدو سره ژوند تخريبوي يعنې د ځمکې د اوسيد ونکو لپاره خطرناکې وي. اغيزې سملاسي نه وي، خو د وخت په تيريدو د هغې منفي اغيزې په ژوند باندې خطرناکې وي.

۳. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv- B) چې د څپو اوږ دوالي يې له ۳۲۰ -۴۰۰ نانو متره وي.

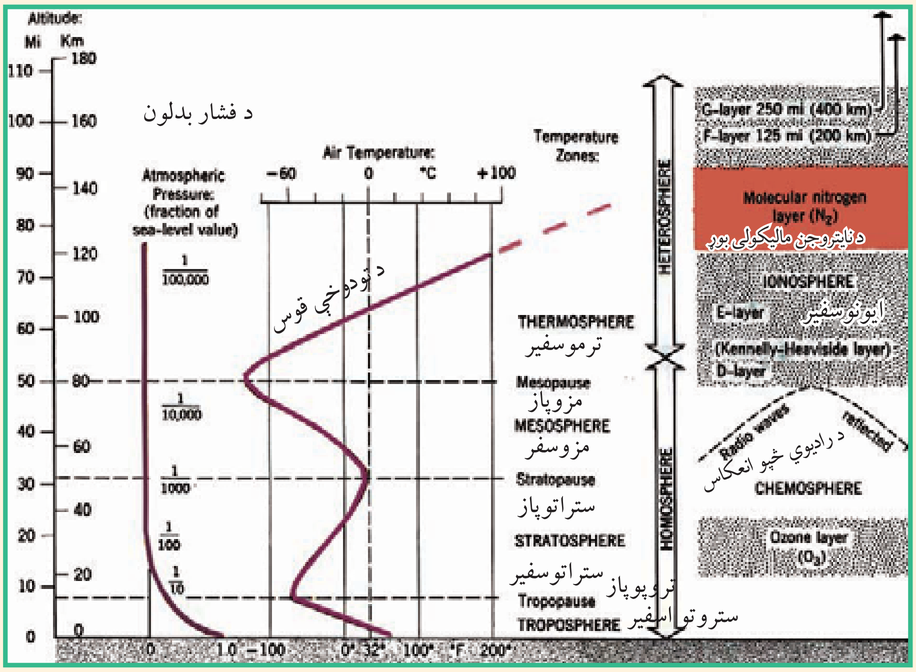

د اوزون پوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وړانگې د ځمکې د ټولو اوسیدونکو لپاره مضرې دي. د انسان او د ځمکې د نورو حیواناتو ژوند په مرگ تهدیدوي. لکه چې مخکې مو یادونه وکړه د سترگو د ړندیدو او د پوستکي د سرطان سبب گرځي.

ځمکه د استوگنې د گټې سیمې په توگه د ټولو ژوندیو مو جوداتو د استوگنې ځای دی. باید له ټولو ککړتیا و وڅخه وساتل شي. د تروپوسفیر په طبقه کې د اوزون گټور غازچې ۱۱ کیلو متره پیړوالی لري ځمکه چاپیره کړې ده.

د نایتروجن اواکسیجن غازونه په ژوند باندې مستقیمې اغېزې لري. په دې سر بېره د هغو ترکیب په ټولیز ډول د تروپوسفیر طبقه د بنفش څخه اخواته وړانگو څخه ساتي.

د اوزون طبقه O_3 د لمر د نور د وړانگو او دځمکې دتروپوسفیر Troposphere د هوایي طبقې ترمنځ یوه حایل طبقه ده چې د انسانانو،حیواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره د هر ډول فعالیت زمینه برابروي او د ځمکې حیاتي کره یا بایوسفیر Biosphere تمثیلوي.

نو له همدې امله د اوزون د طبقې نرې کیدل او یا تخریب اوله منځه تلل، دځمکې پر مخ ژوند له تهدید سره مخامخ کوي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او په لاندې موضوگانو دې پخپل منځ کې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې مشر خپلوټو لگیوا لو ته وړاندې کړي:

۱. د اوزون طبقه څه حیاتي ارزښت لري؟
۲. له بنفش څخه اخواته C- uv وړانگې څه ارزښت لري؟
۳. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانگې څه ځانگړتیاوې لري؟
۴. له بنفش څخه اخواته uv-A وړانگو ضرر توضیح کړئ.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. له بنفش څخه اخواته کومې وړانګې دپوستکي د سرطان او د سترګو د ړندیدو لامل ګرځي؟

۲. بايو سفير څه معنا لري؟

له څلورو ځوابونو څخه سم ځواب په نښه کړئ:

۱. له بنفش څخه اخواته د uv-c د وړانګو ځانګړتیا وی څه دي.

الف: د ژونديو ژوند تامينوي ب: د ځمکې پرمخ په ژوند باندې ناوړه اغېزه لري.

ج: هيڅ ډول اغېزنلري. د: د پوستکي د سرطان لامل ګرځي.

۲. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې:

الف: د ځمکې د مخ ګټورې وړانګې دي ب: هيڅ اغېزه نلري

ج: منفي اغېزې نلري د: د ځمکې پرمخ د ژوند لپاره ضرر لري.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

له کتابتون او انټرنېټ څخه په ګټه اخيستنه د اوزون د طبقې د اهميت تر سرليک لاندې معلومات راټول کړئ اود جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ پنځوسم لوست:

د اوزون د طبقې زيانمن کيدل.

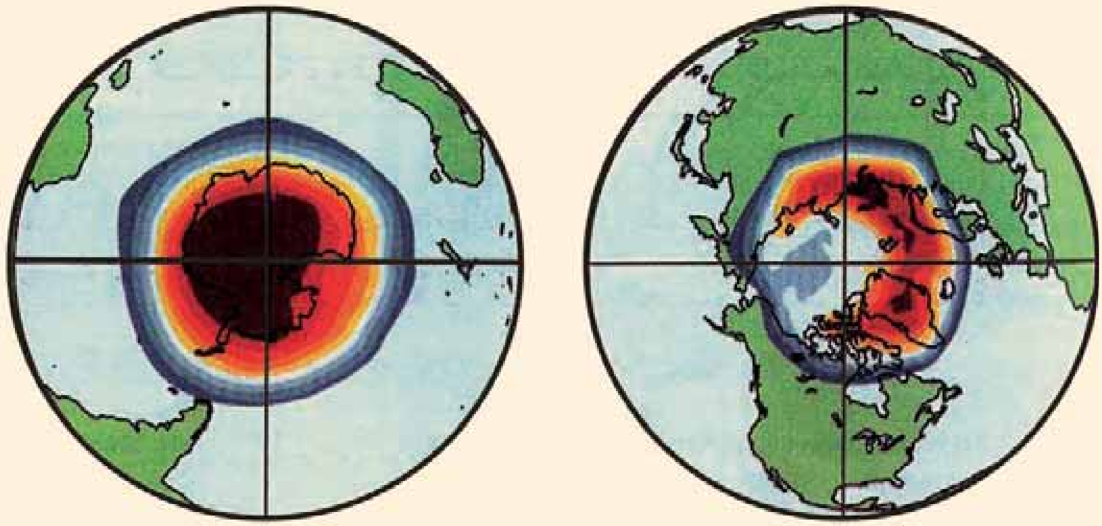

شمالي قطب

سويلي قطب

د اوزون طبقه د ځمکې په کره کې د ژوند د دوام لپاره څه ارزښت لري؟

فضا او د هوا طبقاتو په باره کې نوي مطالعات د ريموټ سنسنگ Remote sensing پواسط سرته رسيدلي دي. جغرافيه پوهانو ومونډله چې د ځمکې د مخ د ساتنې قشر د گلخا نه اې او C.F.C غازونو د زياتوالي پواسط په جنوب قطب کې زيانمنه شوی ده. د اوزون طبقه انسان له هغو وړانگو څخه چې له بنفش څخه اخواته دي ساتي او د هغو شتون لازم او اړين دی.

لکه چې په تېرلوست کې وربانديې بحث وشو، د اوزون طبقه د اتموسفير Atmosphere د طبقی ساتونکی قشردی چې ژونديې موجودات د لمرد وړانگو څخه چې له بنفش څخه د اخواته وړانگو په نوم يادېږي، ساتي. په ۱۹۴۷ ميلادي کال کې ځينو پوهانو و مونډله چې گلخانه يي غازونه لکه(کاربن ډای اکسايد، متان غازونه او د نايتروجن اکسايد) او د کلورو فلورو کاربن غاز چې د اوزون د غاز د طبقې د زيانمن کيدلوسبب گرځي، چې له سړوونکو دستگاوو Air condition لکه يخچالونه، ايرکنډيشن ، سړوونکې ماشينونو او داسې نور و څخه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

وځي چې په پوره اندازه د فلوروکلورو کاربن غازو نه خارجوي او هوا ته پورته کېږي. دغه غاز داتموسفیرپه ټیټه طبقه کې د درند غازونو سره تعامل نکوي. کله چې د اوزون طبقي ته ورسیږي کیمیایي تعامل کوي اود اوزون د طبقې د تخریب سبب گرځي. همدا رنګه پوهانو په ۱۹۸۷ میلادي کال کې وموندله چې د جنوبي قطب ۵۰ سلنه د اوزون طبقه زیانمنه یا Depleteشوی ده یاله منځه تللې ده او پیړوالی یې لږشوی دی. چې پوهانو هیڅکله په دې اندازه د اوزون د طبقي د زیانمن کیدلو فکر نه کاوه. نوله همدې امله پوهانو په ۱۹۹۵ میلادي کال کې د کاناډا مونتریال ښا رکې راټول شول چې د اوزون د طبقې د نور زیات زیان مخه ونیسي او همدغه موضوع د نړیوالو غوږ ته ورسوي. نوله همدې امله په دې لویه علمي غونډه کې پر یکړه وشوه چې د جنوب قطب د اوزون طبقي د نور لا زیات زیانمن کیدلو مخنوی وکړي او هغه ترمیم کړي او د کلوروفلورو کاربن د غاز د نورزیات تولید مخه ونیسي. خو متاسفانه ټول ګډون کوونکي هیواد ونه د مونتریال پریکړې ته ژمن پاتې نشول.

په پای کې د نړۍ د ۱۲۴ هېواد ونو استازي د لندن په ښارکې راټول شول او دکلوروفلورو کاربن د زیات خطر او د تولید په باره کې یې بحث وکړ او په قاطع ډول یې پریکړه وکړه چې د مونتریال د غونډې په پیروي، په لندن کې د ګلخا نه یي غازونو او دکلوو فلورو کاربن غاز د تولید څخه په جدی توګه مخه ونیسي. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې وښوول شوه چې په جنوبي قطب کې لوي سوری منځته راغلی دی چې پراخوالی یې ۲۶ میلیونه کیلومتر مربع دی چې دغه پراخوالی د شمالي امریکا له پراخوالي سره مساوی دی. Van Alan چینایي پوه د نوموړې په کشفولو بریالی شو. له ۱۹۹۹ څخه تر ۲۰۰۱ میلادي کا ل پورې د امریکا د متحده ایالتونو پوهانو د NoAA او NASA ټولنو د فضایي څېړنوېه مرکز کې وموندله چې دوان الن کشفیات په واقعي ډول صحیح دي. په ۲۰۰۳ میلادي کال کې د اوزون د طبقي دزیانمن کېدلو اندازه ۲۸ میلیون کیلو متره مربعوپراخوالي ته ورسیده.

پوهان په دې لټه کې شول چې په بېړني ډول د O_3 د تخریب څخه وساتي. په پای کې په دی بریالي شول چې په جنوبي قطب کې د اوزون د طبقي د زیانمن کېدلو مخه ونیسي. ځکه چې د اوزون د

طبقي تخريب په ځمکه کې د لاندنیو زیانونو سبب ګرځي:

- په ځمکه کې د یخچالونو ویلې کیدل.
- د سمندرونو د اوبو د سطحې لوړ یدل.
- دوچکالۍ رامنځته کیدل او په ځمکه کې د کرنیزو محصولاتو کمښت .
- له مخکینیو کلونوځخه د تودوخې د درجې زیاتیدل.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او د ځمکې پر مخ د ژوندیو اجسامو لپاره د اوزون د قشر د ارزښت اوکله چې د اوزون طبقه تخریب شي د هغې عواقب دي د ځمکې په کره کې تر بحث لاندې ونیسي او د بحث پایلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي. ښوونکي دې د بحث پایله د خپلو معلوماتو سره یو ځای کړي او زده کوونکي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱ . د اوزون د طبقې په باره کې لنډ معلومات وړاندې کړئ.

۲ . د کلورو فلورو کاربن CFC غاز په کومو صنا یعو کې کارول کیږي او د اوزون د طبقې لپاره څه ضرر لري؟

۳ . ولې د اوزون طبقه تخریبیږي؟

۴ . ګلخا نه یې غازونه کومو غاز ونو ته ویل کیږي او ولې په دې نوم یادیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- د لندن د ۱۹۹۵ میلادي کال په غونډه کې پرېکړه وشوه چې د ـــــ او ـــــ غازونو مخنیوی دې وشي.

۲. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې یو چینایي پوه چې.............نومېږي وموندله چې د اوزون د طبقې زیانمن کېدل......... کیلو مترو مربعو ته رسیدلی ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ښوونځي له کتابتون، مجلو او نورو منابعو څخه د ګلخانه یي غاز ونو او هغه لاملونو په هیکله چې له هغو څخه یې سرچنه نېولي ده، څوکرښې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه پنځوسم لوست:

۸–۴ د ځنګلونو پريکول:

ايا پوهېږئ چې د ځنګلونو پريکول د ژونديو موجوداتو لپاره څه ارزښت لري؟

ځنګلونه اود هغو طبيعي وده د خدای (ج) د نعمتونو څخه ګڼل کېږي چې انسانانوته يې ور بخښلی دي ځنګلونو دځمکې کرېږ ته ښکلا ، صحي او اقليمي رونق ورکړی دي. ځکه چې د ځنګلونو شته والی د هوا په چاپېلوکې چې موږ يې تنفس کوو ځانګړی نقش لوبوي مضر غازونه لکه کاربن ډای اکسايد جزبېږي او اکسيجن از اد وي. اکسيجن حياتي ماده ده چې موږ يې تنفس کوو.

ځنګلونه د طبيعت د نظم په برابرولو، د ژوندانه د ښو شرايطو په ساتلو او د ځمکې دکرې د تودوخې د زياتوالي د مخنيوي لپاره، ډېر اهميت لري. په همدې ډول ځنګلونه د فوتوسنتېز photosynthesis په عمليې نباتات د ريښو په واسط له ځمکې څخه اوبه او مالګې جذبوي او پاڼو ته يې انتقالوي، پاڼې کاربندای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکساید له هوا جذبوي اود لمر دروښنايي په شتون کې کاربو هايدريد توليدوي او د ورځې اوکسيجن ازاد وي. چې د ژونديو موجوداتو د تنفس لپاره حياتي ارزښت لري او برعکس د شپې له خواکاربنداي اکسايد خارجوي او اوکسيجن اخلي يعنې د کاربن او اوکسيجن د غازونو توازن تنظيموي.

د ځنگلونو موجوديت د انسان لپاره لاندې گټې لري:

- د ميوې او نباتاتو رېښې د ځينو انسانانو خوار ه جوړ وي.
- د ونو لرگي په ودانيو، د کور د سامانونو او کاغذ په جوړولو کې استعماليږي.
- د ونو سيورى انسان له ډېرې تود وخي څخه ساتي.
- ځنگلونه د سيلابونو مخه نيسي، ځکه چې باران دونو په پاڼو او څانگو لگېږي او چټکتيايې وروکوي. د ځنگلو نو خاوره په وښو، ښاخونواو پاڼو پوښلې وي چې اوبه جذبوي اوله اوبو څخه ډکې ويالي جوړوي.
- د ځنگلونو له حاصلاتوڅخه د درملو لپاره گټه اخلي.
- ځنگلونه د تفريح او ساعت تيرى لپاره مناسب ځاي گڼل کېږي.
- ونې د موټرو، فابريکو او الوتکو غږ ونه کموي.
- د وحشي ژوو د ژوند چاپېريال جوړوي.

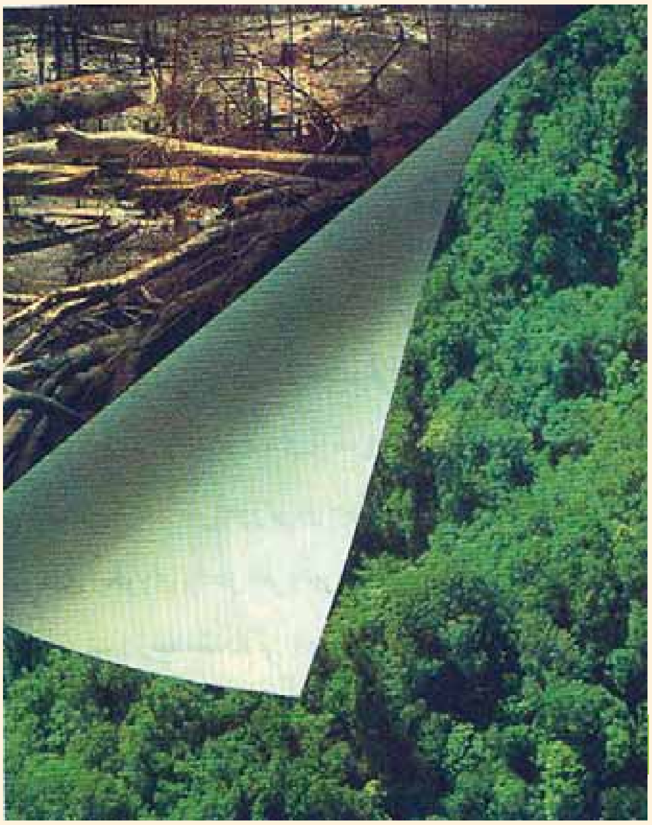
دځنگلونو له منځه وړل دژوند له منځه وړل دي

د نړۍ په زياترو سيموکې د خوړو، دکورونو د سامانو نو او سونگ توکو او نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ځنگلو نه پرې کوي د ۱۹۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال په لسیزه کې د نړۍ په زیاتو سیموکې د ځنګلونو ډېریکو لو شاهدیو. د احصایې له مخې یوازې د ځمکې په تودو استوایي سیمو کې، هر کال د ۱۰۵ ملیونو هکتارو په اندازه ځمکه له ځنګلونو څخه پاکېږي. د ځنګلونو پرې کول د ځمکې په کره کې د ګټې پر ځای ډېر تاوان لري او اقلیم ګډوډ وي. ځکه چې د نفوسو زیاتوالي او د صنعت زیات پرمختګ او فابریکو په اروپا، امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې ځنګلو نه محدود کړي. په دې وروستیو کلونو کې د ملګروملتونو شین سازمان جوړ شو.ددې خوځښت پلویان ددې ځنګلونو د پریکولو مخه نیسي، خو تر اوسه بریالي شوی نه دي.

د ځنګلونو پرې کول په شمالي اوسویلی دواړو کرو کې یو شانته دي. د ځنګلونوپرې کول دنړۍ په زیاتروهېوادونو کی لیدل کیږي چې د اورلګیدنې اوصنایعو لپاره قطع کیږي او د طبیعي زیرمویوه برخه له لاسه ورکوي په پایله کې صحرایي سیمې په چټکۍ پراخیږي.

لاندې لاملونه د ځنګلونو له منځه وړلوکې زیاته برخه لري:

۱ . دکورونو جوړول اوپه نړۍ کې صنعتي پر مختیا.

۲ . د ځنګلونه تبدیلول په کرنېزه ځمکه .

۳- اور لګیدنې.

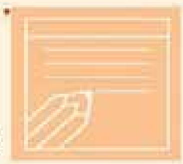

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ. یوه ډله دې د ځنګلونو د موجودیت په ګټو او بله ډله دې د ځنګلونو د پر یکولو په ضرر یوله یل سره بحث وکړي او نتیجه دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د فوتوسنتيزعمليه د هوا په پاکوالي کې څه اغېزې لري؟

۲. له ځنګلونو څخه کومه اقتصادي ګټه اخېستل کېږي؟

۳-د ځنګلونو له منځه تلل د ژوندانه په چاپيريال څه اغېزلري؟

سم ځوابونه د (س) په توري او ناسم ځوابونه د (غ) په توري په نښه کړئ:

۱. ځنګلونه د اتموسفير دوړې او خاورې له منځه وړي.

۲. د اوکسيجن او کاربن توازن په هوا کې تنظيموي.

۳. د ځنګلونو پريکول زموږ د ژوندانه لپاره دومره ګټورنه دي.

۴. د ځنګلونوتخريب په شمالي او جنوبي نيمه کره کې يو ډول دی

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

په ډېرځيرسره د ځنګلونو د پرې کولو اغيزې دانسانانو د ژوند په آره وڅېرئ و پايله يې په کتابچو کې وليکئ او دجغرافيې په راتلونکې ساعت کې په ټولګي کې ولولئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصطلاحات

۱- اتموسفیر Atmosphere: هغه هوا چې ځمکه يې چاپیره کړې ده. اتموسفیر بیلا بیلې طبقې غازونه او مواد لري. د اتموسفیر عناصر O_2، N، Co_2، هیلوم He، میتان Ch_4 اوکرپتون kr دي.

تروپوسفیر Troposphere له ۰-۱۲ کیلو متروپورې دی.

ستراتوسفیر Stratosphere ۱۲-٤٨ کیلو متروپورې دی.

میزوسفیر Mezosphere ۴۸- ۹۸ کیلو متروپورې دی.

ترموسفیر Thermosphere ۹۸- ۶۸۹ کیلو متروپورې دی.

اگزوسفیرد Exosphere ۶۸۹ کیلو مترو څخه زیات

۲- اجباري مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په خپله خوښه او رضا نه کېږي لکه د جگړو او طبیعي افتونو په سبب مهاجرت کول.

۳- استرو نومي Astronomy: د لمر، ستورو، سیارو او نورو اسماني اجرامو تحقیقي علم دي.

٤- اسناد Document: تحقیقي رسمي اوداسي نور اسناد.

۵- انترنېټInternet: تنظیم شوی سیستم دی چې د تجارتي، صنعتي، رسمي او تحقیقي اطلاعاتو او پیغامونو په چټکو لېږ دولو کې ورڅخه کار اخېستل کېږي او د اطلاعاتو د انتقال نوی سیستم گڼل کېږي.

٦- اقلیم Climate: په یوه اوږ ده موده کې (له ۳۰ څخه تر ۴۰ کلنو کې) د ځمکې د آب و هوا منځني حالت ته ویل کېږي.

۷- اقتصادي فعاله نفوس: د یوه هېواد هغه نفوس ته ویل کېږي چې په تو لیدي او غیر تولیدي اقتصادي ساحو کې بوخت دي. (د ۱۵ څخه تر ۶۰ کلنی پورې)

۸- اکسیجن (O_2): کیمیایي غاز دی چې د ژوندیو موجوداتو لپاره گټور دی.

۹- ایکولوژي Ecology: چې د انسانانو نباتاتو او حیواناتو اړیکی د طبیعي چاپیریال سره مطالعه کوي.

۱۰- ایمیل E.mail یابرښنالیک: یوتنظیم شوی سیستم دی چې په اوسنی تکنالوژۍ کې دیوې بنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبع په توګه په چټکۍ د اطلاعاتو او پیغامونو په انتقال کې کارول کېږي.

۱۱- بهرني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونو ته ویل کېږي. چې خلک د یو هېواد څخه بل هېواد ته مهاجرت کوي. تر څو دهغه هېواد د شرایطو یا دنظر وړ هېواد د ټولنیزو مختلفو برخو د فعالیتونو څخه ګټه واخلي.

۱۲- ترانزیت: د Traitus کلمې څخه اخیستل شوي ده چې معنایې تیریدل دي یعنې د هېوادونو ترمنځ د یوه ستیشن څخه بل ستیشن ته د مالونو او مسافرینو انتقالیدل دي.

۱۳- ترانزیستور Transistor د نوي تکنالوژۍ لویه وسیله ده چې د مخابراتي وسیلو د نوو پر مختګونو سبب شوی دی.

۱٤-پست Post: د لیکونو او پارسلونو د لېږلو وسیله ده.

۱۵- پاتې شونې waster: دفابریکو اوصنایعو پاتې شوي توکي.

۱٦- جبې: هغه ټیټه سیمه چې زیات لنده بل ولري او معمولاً اوبېز بوټي او واښه په کې شنه شوي وي او د ډ نلېونو بر خلاف په اوبو نه وي پوښل شوي.

۱۷- ځوړې slope: هغه سطحه چې مایله ده او ځوړې ولري.

۱۸- زیږونونه Birth Rate: په یوه ټولنه(ښار، سیمه او هیواد کې) په یوه کا ل کې د زیږونونو شمېر په هرو زرو تنوکې ټاکل کېږي.

$$\text{زیږو نونه په کال کې} = \frac{\text{زیږدنونه شمېر}}{\text{په هرو زرو تنوکې}}$$

۱۹- غازونه: د مادې یو حالت دي چې په طبیعت کې لیدل کیږي لکه اوبه د جامد په حالت کې د کنګل په څیر، د مایع په حالت د اوبو په شکل اوبړاس حالت د غاز په څېر لیدل کیږي.

۲۰- د اوزون قشر(O_3): د ځمکې محافظوي قشر دي چې تروپوسفیر د طبقې د پاسه موقعیت لري او ځمکه له بنفش څخه هغه خوا وړانګو څخه ساتي.

۲۱- دا و بو دوران Hydro cycle: د سمندر اوبه د تبخیر پواسط په بخار بدلېږي او هوا ته پورته کېږي او د سوړ والي پواسط بیا د باران په شکل ځمکې ته راځي او د سیندونو پواسط سمندرته ځي.

۲۲- د نقلیې وسیلې Transportation: هغه وسیلې چې د تجارتي کالیو او خلکو د انتقا ل لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارول کېږي.

۲۳- د نفوسو ګڼوالی: په یوه ټاکلي ساحه کې د هغو اوسیدونکوته ویل کیږي

د یوې سیمې د نفوسو منځنی ګڼوالی = د یوې سیمې ټول نفوس / د سیمې پر ټول پراخوالي

۲٤- د نفوسو طبیعي وده: د زیږیدنو اومړینو دوارو لاملونو پورې اړه لري په یو هېواد یا یو ه سیمه کې د نفوسو دطبیعي ودې دشمېرنې لپاره باید د پام وړکال کې د زیږیدونو دودې او د مړینو اندازه و شمېرل شي او پایله یې په سلنو اعلان شي.

نفوسو طبیعي وده = د زیږیدونو شمېر – د مړینو شمېر / په ټول نفوس

په هغه صورت کې چې د زیږیدنو شمېر د مړینو څخه زیات وي د نفوسو طبیعي وده شتون لري.

۲۵- د نفوسو میخانیکي حرکت: هغه حرکتونه چې سیاسي، اقتصادي او مذهبي او نورو لاملونو په سبب دهېواد څخه بهر ته کېږي د نفوسو د مخانیکي حرکت څخه عبارت دي. د ننو مهاجرتونو دنفوسو د دوهم ځلي ځاي پر ځاي کېدنې سبب کېږي د نفوسو په شمېر اغیزه نه لري. خو بهرنې مهاجرتونه د نفوسو په شمیر مهمه اغیزه لري. که مهاجرتونه هېواد ته دبهر څخه نسبت هغو مهاجرتونو ته چې د هېواد څخه بهر ته کېږي ډېر وي د نفوسو میخانیکي وده منځته راغلې ده.

۲٦- د نفوسو چاودېدنه: دنفوسو دشمېر چټک زیاتوالي په وروسته پاتې هېوادونو کې د مړینې د سطحې را ټیټیدل او دزیږونونو شمېر په لوړه سطحه ساتلو ته د لویدیځ پوهان د نفوسو چاودېدنه وایي.

۲۷- دایمي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین یې خپل لومړني ټاټوبي ته د بېرته راتللو نیت ونه لري.

۲۸- د ننني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په دایمي یا موقتي (موسمي) توګه دهېواد په دننه کې عملي کېږي.

۲۹- دیموګرافي: د یوناني کلمې دموس Demos (خلك) او ګراف Graph (ترسیم) څخه ترکیب شوي. چې د نفوسو د طبیعي زیاتوالي، هجرت، جنس،عمر،کسب او کار او نورو ځانګړتیا وو د مطالعې څخه عبارت دي

۳۰- ډله ییزې اړیکې یا Telecommunication لکه راډیو، تیلیفون، موبایل، انترنیت، دسپوږمکیو سیستم او داسې نور.

۳۱- کلورو فلورو کاربن مخفف C. F. C دی.

۳۲- .ککړتیا Pollution: هغه پروسه ده چې په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د هغې پواسط د چاپیریال یوه برخه د ژوند لپاره نا مساعده کېږي یا خطرناکه ګرځي. ککړتیا په چاپیریا ل کې د یوه یا څو عناصرو، لکه لوګي او غازونه په هواکې او یا په سمندرکې د نفتي مواد و زیاتوالی د نفت وړونکو ټانکرونو دسوري کولو پواسط ککړېږي. تیزابي با رانونه او داسې نور.

۳۳- کنګلونه: د یخ ټوټي چې د غرونو په لوړو برخو او قطبینو کې شتون لري.

۳٤- لویې لارې High way: د ځمکنې ترانسپورت عمومي سړکونه.

۳۵- ناساNASA: د امریکا د متحده ایالتونو د فضایي تحقیقاتو مؤسسه

مړینه: په زرو تنو کې د مړینې اندازې ته ویل کیږي .

$$\text{په یوه کال کې مړینه} = \frac{\text{د مړو شمېر}}{\text{په هرو زروتنو کې}}$$

۳٦- مهاجرت immigration د استوګنې د ځاي بدلون دیوې سیمې څخه بلې سیمې ته مهاجرت ویل کېږي که دا مهاجرت دهېواد په دننه کې وي د Internal Displacement په نو م ا و که د یوه هېواد څخه بل هېواد ته وي د immigration په نوم یادیږي.

۳۷- میډیاMedia یاډله ییزه اړیکې چې تلویزیون، راډیو او چاپ شوي مطبوعات او داسې نور احتواکوي.

۳۸- مصنوعي سپوږمکۍ Satellite: د نوي تکنالوژۍ ډېره عصري وسیله ده چې د ځمکې او سیارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه کوي.

۳۹- مګنتوسفیرMagnetosphere: د ځمکې به شاوخواکې د مقنا طیسي کري ځخه عبارت دي

٤٠- نړیوال توب Globalization

٤١- موقتي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین خپل لومړني ټاټوبي ته بېرته د راتګ نیت لري. لکه د دکوچیانو موسمي مهاجرتونه

٤٢- سلولر Celleular: مخابرې نوې وسیله ده چې کوچنی او لوېې سیمې د مخابرې تر پوښښ لاندې راولي.

٤٣- فکس Fax: میخانیکي جوړښت دی چې دهغه پواسطه اطلاعات او اسناد لکه اقتصادي، تجارتي، دفتري او تحقیقي لیرې او نژدې واټن ته په لږ وخت کې له یوه ځایه بل ځای ته انتقالوي.

٤٤- هایدروسفیر Hydrosphere: او بلنې کرې ته ویل کېږي. ځمکه د سمندرونو او نورو او بلنو عناصرو پواسط احاط شوې ده.

٤٥- Remote Sensing: د اوسني وخت عصري تکنالوژي ده چې له لیرې واټن ځخه معلومات ورکوي.

٤٦-I M P(Interface Message Processor): له یوکمپیوټر ځخه بل کمپیوټر ته د پیغامونو انتقالول دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library